

A tanulmánykötet az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett Nemzeti Tehetség Program NTP-FKT-M-18-M-0003 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

A HADTUDOMÁNY ÉS A 21. SZÁZAD '20

Tanulmánykötet

**HADTUDOMÁNY
&
A 21. SZÁZAD**

'20

A HADTUDOMÁNY ÉS A 21. SZÁZAD 2020

A tanulmánykötet az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett Nemzeti Tehetség Program NTP-FKT-M-16-0007 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

A HADTUDOMÁNY ÉS A 21. SZÁZAD 2020

Felelős kiadó:

Doktoranduszok Országos Szövetsége, Hadtudományi Osztály

Tördelő szerkesztők, borító:
Kovács Petra
Pollák Orsolya Luca

Nyomdai kivitelezés:
PRINTPIX NYOMDA ÉS GRAFIKAI STÚDIÓ

ISSN 2498-5228

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Tehetség Program

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	5
Abdouss Mohamed:	
Urbanization and Malthusianism; their Implications on Migration.....	6
Ádám Barnabás ezredes:	
A NATO haderők huszár- és lovassági alakulatai a XXI. században.....	19
Balog Péter:	
A geoinformáció szerepe a biztonságföldrajzban.....	36
Berényi György:	
Vallás és biztonság – az új nexus (külföldön és itthon).....	50
Berk Can Kozan:	
S-400 Crises and Its Implications.....	67
Csehi Gábor:	
Health Security: NATO's requirements.....	78
Faisal Warikat:	
Effectiveness of Leadership Targeting.....	89
Füleki Réka:	
Diplomáciai kapcsolatok és állami ünnepek a Horthy-korban – A Magyar Honvédség protokolláris feladatai.....	101
Héregi Erika alezredes:	
Az elektronikus ügyintézés által előírt kötelezettségek és biztosított lehetőségek a katonai igazgatásban.....	112
Holecz József:	
Komplex környezet – Indirekt hadviselési megoldások.....	123
Kisvári Tamás:	
A Kínai Népköztársaság politikai rendszerének és haderejének sajátosságai.....	136
Kovács Márk:	
Szeptarista terrorizmus: az IRA és ETA összehasonlítása.....	157
Madina Igibayeva:	
Extremism in the Central Asian Countries and the Shanghai Cooperation Organization.....	175
Majorosi Ádám:	
Az egyiptomi és a török hadsereg politikai hatalmának összehasonlító elemzése.....	192
Mátyás Botond Hunor:	
A magyar királyi 1. rohamtüzér osztály személyi állományának kiválasztása és kiképzése.....	208

Nagy Imre:	
Az Iszlám Állam innovatív hatása az afrikai konfliktusokra.....	221
Ondrék József:	
Giap tábornok élete és munkássága 1911-től 1945-ig.....	238
Puskás Anna:	
Örökségünk védelme - biztonsági kihívás?.....	253
Rémai Dániel:	
Kihívások, fenyegetettség a 21. században az Izraeli Védelmi Erők vonatkozásában.....	269
Sári Szabolcs:	
Nem háborús katonai műveletek, vezetői attitűdök.....	285
Speck Gyula:	
A keresztény egyházak szerepe a német kül- és biztonságpolitikában – különös tekintettel a fegyverexport-politikára.....	301
Szalai Zsolt:	
A robbanóanyag felderítés az utasbiztonság szolgálatában.....	313
Váradai Gréta Vanessza:	
Olaszország szerepvállalása nemzetközi missziókban és béketámogató műveletekben.....	329
Varga Imre:	
A Magyar Honvédség katonai közelharc-kézitusa kiképzése a XXI. században.....	354

Előszó

A Doktoranduszok Országos Szövetsége Hadtudományi Osztály jelenlegi elnökeként, úgy gondolom, hogy a hadtudományokban – akárcsak a többi tudományterület esetében is –, fontos egy olyan platformot biztosítani, ahol az adott területen kutató doktoranduszok megoszthatják egymással kutatásaik eredményét, betekintést engedve ezáltal tudományos munkájukba, továbbá lehetőséget kapnak látókörük szélesítésére is.

Szövetségünk jelmondata - Közösség a tudományért - is mutatja, tevékenységi körünkbe beletartoznak a különböző szakmai konferenciák, workshopok megtartása, hazai és külföldi konferencián való részvételi lehetőségek felkutatása, valamint tanulmányi kirándulások szervezése szorosan együttműködve a hadtudományi kötődésű doktori iskolákkal, szervezetekkel. Ennek a jól működő kollektív munkának az eredményeként elmondhatjuk, hogy Osztályunk és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolája immáron sokadik alkalommal valósítja meg közös kiadásban a *Hadtudomány és a 21. század* című tanulmánykötetet. A kötet 2007-ben jelent meg először, melynek összeállítását a 2013. évi megalakulásától kezdve, a Hadtudományi Osztály felelősen gondozza.

Remélem, hogy a továbbiakban is hasonlóan eredményes munkát tudunk közösen végezni a doktori iskolákkal, és minél több doktorandusz kap kedvet a rendezvényeinken való részvételre, valamint ihletet a saját kutatásának még színesebbé, eredményesebbé tételére.

Kovács Petra
Hadtudományi Osztály
elnök

Urbanization and Malthuianism; their Implications on Migration

Mr. ABDOUSS MOHAMED¹

Abstract:

This paper approaches the trends as well as implications of urbanization and Malthusianism approach of population on international migration. The focus of this paper will also address various other motivations leading to a global migration dilemma. The articulation of international debate on migration in foreign policies mysteriously ignores the very importance of urbanization and its impact on the displacement and absorption of migrants from the Global South towards the Global industrialized North. The continent of Africa by far is neither the major burden of establishing the claimed European security to protect EU member states' borders, nor it is the hottest continent on earth giving birth to climate refugees as various policies claim. People from the global South take it for granted thinking they have the complete right that they will be safe and unquestionably will gain a better life if they relocated elsewhere inside the urbanized, modern and developed European member states. Initially, the Third Country Nationals (TCNs) believe that the ex-colonizers are to blame for the misery and the corrupted governance their states are dwelling in. So far, there are numerous reasons pushing irregular migrants strive to reach the global North as their daydream in order to be living the utopian Western dream fantasy.

Keywords: Corrupted Governance, Global North vs. Global South, Malthusianism, Political-Correctness, TCNs, urbanization. (Emigration, Immigration, Migration.)

INTRODUCTION

Today, we are living in unpredictable environment in which security of nations is at stake. The International Organization for Migration (IOM, 2015) states, 'The rapid rate of urbanization, and rising migration to big cities, brings with it both risks and opportunities for the migrants, communities and governments concerned.' As life develops and gets modern, urbanization takes place in different areas of the world.

¹ ABDOUSS MOHAMED (abdouss.uri@uni-nke.hu), Ph.D. Candidate & Researcher at the National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences & Defence. Budapest. - HUNGARY-

Thus far, it is quite a revolution when creative governments bring not only urbanization but surely innovation and jobs-employment to people attempting to reduce rural to urban migrants; however, once a population influx migrate to join urbanized cities that is quite leading to different crises. Modern life and technological necessities will push and heavily force people to continuously moving towards the most urbanized cities looking for a better life. Urbanization and migration are notions sometimes used interchangeably, the two concepts have a very tied connection to international security. By a good deal, urbanization in security studies refers merely to the population shift from rural regions to mostly urbanized localities. Urban and rural is what principally distinguishes the demography of a society, significantly it is the process by which cities, towns and villages are provincially formed, boost and grow larger as more individuals start living, working and commuting in more modern and centralized counties. Hence, mass migration is a major cause of urbanization expansion in the first place, it is the proportion of a total national population's density living in regions categorized as urban.

The historic novelty of urbanization is not a new marvel. It is a technological transformation of the humans' race social integration on a global scale, whereby generally rural cultures are being extensively replaced by urban cultures. The United Nations (UN, 2018) has estimated that; 'the world rural population is expected to reach a maximum of 3.4 billion in 2021 and to decline slowly thereafter, to reach 3.05 billion in 2050. Major variations in the level of urbanization exist among development groups. Whereas the urban proportion in the more developed regions was already nearly 54 per cent in 1950, it will still take another decade for half of the population of the less developed regions to live in urban areas.'

Geopolitically, the process of fast urbanization started first in today's more developed global North; however, not every region of the world is witnessing this overlapping rate of population-shift, which is in some ways induce mass influx of displaced people. In such developed western world including New Zealand and Japan, the population-shift has been overturning from being stabilized to being declined; therefore, living in big cities is not in high demand, whereas in the poor global South fertility rate be apt to be far higher the reason that push people to migrate. Hence, uncertainty of the world's urbanization definitely leads to all sorts of apparent paradoxes, rural and yet urban migration turns out to be a political controversy, it sounds like the particles being in two places at once.

1. Implications of Trends in Urbanization and Migration

In the introduction of his work, based on (Knox et al., 2005) Chen Y. highlighted that the 'Urbanization is a complex dynamic process based on growth of urban population and migration of rural population. A process of which urbanization includes two nonlinear geopolitical processes: one is gradual increase in the proportion between urban population and total population, and the other, is society changes of the people living in urbanized areas from a rural to an urban way of life.'

However; people's lives could not be at stake due to migrants trending up from the global South to the most developed global North. (Darrell et al., 2019, p. 140) very interestingly stated in their book that; 'We were born to move. Our ancestors came down from the trees of East Africa sometime between six and seven million years ago and began to experiment with standing upright and walking. It was this unique adaptation to walking on two legs that separate the first hominids from the other apes.' The question that arises is; what will happen if both the Global North and the Global South reach such a sophisticated degree of urbanization?

1.1 The Historical and Economic Overview

Historically in the primitive times, homo-sapiens were hunter-gatherers, hence the very primitive species to which modern humans belong were migrants by excellence. They were moving from place to place in search of basic needs such as food and safety. After more than 10,000 years ago, our very ancestors started developing their economics by learning the secrets of domesticating wild animals, selective breeding and early agricultural technologies. For the very first time of our modern ancestors, they managed to raise food rather than moving frequently searching for it or hunting.

It was with the development of early technologies humans invented, such as irrigation and soil ploughing and the cultivation of arable crops, therefore people could rely on stable and long-term supply of food. As a result, people could gather food surpluses and accordingly make permanent settlements possible thanks to the techniques produced. All of that was and still is leading to urbanization and by extension megacities cities because it is no longer necessary for every individual to farm. At the present time, as technologies get developed and flourished so did transportation that facilitated trade and sustainability. As modern transportation gets available, more than half of the world's population could easily live,

commute and work in megacities cities. Until the industrial revolution get its start, new technologies deployed on a mass scale allowed cities to expand and integrate further, by establishing security, education and healthcare departments. The world's global population is currently surpassing 7.7 billion individuals living on the surface of the planet. By mid-century, the number is predicted to increase to 70% of the world population (World Population, 2020).

The distinction between the First, the Second and the Third Worlds, which is the mountain barrier between the richest and the world's poorest regions, is all about the economic wealth and prosperity of the global industrialized western nations as opposed to the poorest underdeveloped countries. Peoples from the very poor-corrupted governance regard themselves that of stateless indigenous since their governments regard them as no more than anarchists. They strongly believe that they are chanceless by staying in their homeland, and yet if they do not migrate trying to live the European or American dreams, their lives will hinder in misery and sink down in everlasting perennial poverty. For this reason and more, urbanization generates international migration in the direction of the global North, which indeed results in severe security challenges and a global economic crisis.

1.2 The Geopolitical Overview to Migration

Each and every civilization is characterized by its history, its geography and definitely the portrayal of its immigration that shapes the structure of the whole population. Migration horizon notably from the Maghreb is pushing the European member states and leadership in Brussels to adopt new approaches to better deal with migration influx from Sub-Saharan towards the European dream.

Geopolitically, Africa has the world's youngest population and yet it is growing rapidly than all other continents. The fact that the African population sloping-upward leads to a higher demand for goods, services and definitely high skilled labor and workforce; on the contrary, in the global North more urbanization extends the middle-class affluent consumers especially in emerging economies outside megacities. For instance, Europe and China are the best specimen when it comes to transparency and equality of how an emerging economy can improve its economic performance; therefore, more consumers move out of poverty into becoming more prosperous by turning into middle-class, and yet more likely to buy the kind of products and services that businesses have to sell. Economically, over and above that, migration puts more pressure on governments' spending, meaning that it has a direct impact

of net-inward on public services, goods and commodities; however, this helps economy to thrive but only in thriving economies as those of the global North, in addition to market employment growth and supply of labor (Coke-Hamilton, 2019).

This phenomenon is quite leading to various risks, opportunities, as well as, challenges to both people fleeing poverty and corrupted governance in charge of such a dilemma. Urbanization has already become a real problematic for the global North as well as the global South in terms of external and internal migration treats. The population threshold density is what constitutes an urban region in the west, by contrast in the third world nations, it is the number of migrating populations that creates or forces governments to define an urban area.

2. Could Malthusian Approach draw-up Migration of the 21st Century?

Based on the appealing scientific documentary of (Attenborough, 2012) supported by other studies, in his investigation brought to light that; 'The planet earth is home to thousands of millions of different species other than human race; however, only one species dominates it all, in fact, he exercises control over everything. It's the most advanced creator ever, human beings. There are nearly eight billion human individuals dwelling on a one shared earth, we are significantly increasing by more than three people every second, by 180 human-beings every single minute, by more than 10,800 individuals every hour, by more than 260,000 humans every day and by more than 90,000,000 million every-single year...etc. Each additional life needs water, food, energy, shelter for Safety, a common Security for all, and yet hopefully a whole lot more.'

It is estimated by the UN Refugee Agency (UNHCR, 2018) that 'Over the past decade, the global population of forcibly displaced people grew substantially from 43.3 million in 2009 to 70.8 million in 2018, reaching a record high. The world now has a population of 70.8 million forcibly displaced human beings.' The 2019 UNHCR global trends of forced displacement shows the numbers skyrocketing from 2009 until 2018. What the circuit reads in these figures is further confirmation of a very longer-term rising trend in the number of migrants, refugees and displaced individuals forced to definitely leave their homelands for the sake of safety, better life and security. Based on Malthusianism theory, what we are experiencing here is clearly a population-shift forcibly from the global South strongly willing to cross the Mediterranean shore to Western Europe. It is a demographic shifting that is subjected to

challenge the global population change. Hence, the demographic trend is directly towards an elderly-aging population.

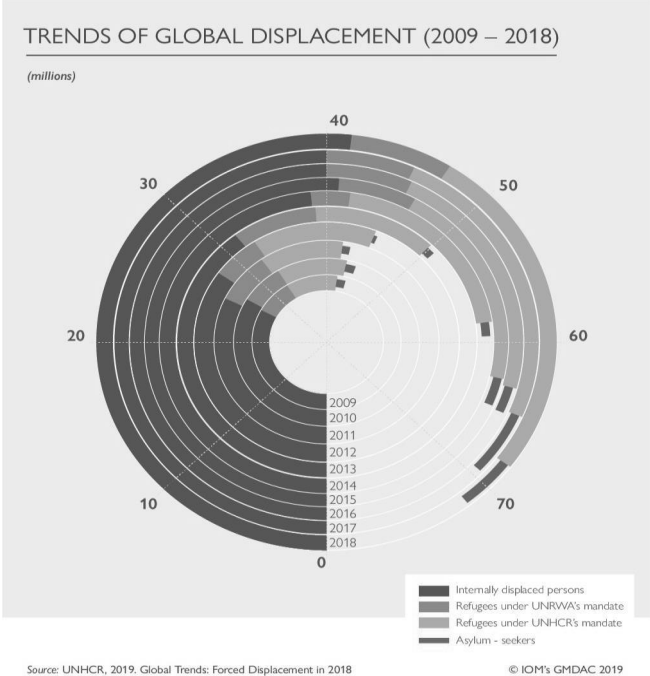

Figure 1. Trends of Displacement 2019.

The trends of global displacement of migrants from the global South has precisely an impact on subsistence of the receiving states. Initially, United Nations’ data indicates a significant involvement of sub-Saharan migrants as a new population that will increase the consumption more subsistence, and yet the demand on basic natural resources. Hence, the desire and demands of migrants coming from the global South is very different than the new environment they are interested in dwelling in. Every time new migrants arrive to Europe; a variety of challenges emerge. There are as many confrontations based on as many new numbers of new migrants arrive. The contrast is definitely related to religious affiliations, socio-economic and cultural dissimilarities.

Socio-economically, the modern urbanization of the global North contributes enormously to intercept global migration. In this way, it goes without saying that the infrastructure of megacities absorbs the massive influx of migrants arriving to Europe very frequently. As one of the most fundamental human needs is accommodation; therefore, the

high demand for housing, energy and public services rises the challenge above the horizon to perceived sorts of challenges.

In its report, the (European Foundation, 2007, p. 9-10) stated that; 'The perceived challenges with regard to housing are the challenges faced by local authorities and representatives of migrants. Thus, they are part of an individual or collective actor's definition of the situation on the basis of a perceived reality and certain standards on which this reality is evaluated. These standards can be political goals and interests, human rights and obligations, as well as the idea of the modern welfare state ... European cities, in particular those with strong economies, have been experiencing substantial immigration for decades, often changing the composition of the local population to a large extent. These developments raised challenges of integrating a highly heterogeneous and culturally diverse population into the local community. Housing is one of the most important aspects concerning integration of people with a migrant background.'

The migration influx has projected various challenges, as well as indisputable disagreement between European member states. Higher levels of corruption and very bad governance in Africa, warzone regions in the middle east and natural calamities in parts of Asia have fueled the global geopolitical strategy of the whole world. The fancy concepts in politics; such as 'sustainable demography' and 'sustainable development' are neither serving the governments approach nor solving the dilemma of a widespread stereotype simply because the theory of demography is very dynamic.

3. 'Malthus Theory of Population' vs. 21st Century's population Growth

Thomas R. Malthus was born to be the first English scholar and cleric to research and digging into the phenomenon of increasing population. In his 1798 work, an essay on 'the Principle of Population', he publicly addressed the limits of the earth and the dangers of population growth. In his era, Malthus could understand that there is a need for separate theory for population, as well as migration. (Malthus, 1798, p.61) highlighted that; 'The power of population is so superior to the power of the earth to produce subsistence for man, that premature death must in some shape or other visit the human race. The vices of mankind are active and able ministers of depopulation. They are the precursors in the great army of destruction, and often finish the dreadful work themselves. But should they fail in this war of extermination, sickly seasons, epidemics, pestilence, and plague advance in terrific array, and

sweep off their thousands and tens of thousands. Should success be still incomplete, gigantic inevitable famine stalks in the rear, and with one mighty blow levels the population with the food of the world.'

The 1700s epoch in Europe was made reference to the Age of Enlightenment just after coming out of the Renaissance. The time in which humanity discovered reason, science and developed medicine, and yet even more progress of the Western society. After exiting the 1700s and entering into the 1800s, the Industrial Revolution when people started to see a constant step towards human prosperity and improvement. People began to believe that poverty will vanish and will turn into a perfect utopian civilization; therefore, humanity will forever live in peace, without conflicts and without strife of any kind. However, not everybody was really that optimistic in the late 1700s, so far, one of the most popular not-so-optimistic people at the time was Robert T. Malthus. In a very uplifting vision, Malthus saw population growth as direct crisis towards humans' extinction. His general sense was influenced by the period in history in which survived, he investigated that if the population continue to reproduce and rapidly increase, there is nothing to stop that from happening until the growth is interrupted by conflicts, regime shifts and further calamities in terms of the 'Positive Check (Malthus, 1798).

The argument of Malthus is initially derived from his simplistic prediction that 'population must be kept down to the level of the means of subsistence. The argument more general and less interrupted by the partial views of emigration, let us take the whole earth, instead of one spot, and suppose that the restraints to population were universally removed. If the subsistence for man that the earth affords was to be increased every twenty-five years by a quantity equal to what the whole world at present produces, this would allow the power of production in the earth to be absolutely unlimited, and its ratio of increase much greater than we can conceive that any possible exertions of mankind could make it. Taking the population of the world at any number, a thousand million, for instance, the human species would increase in the ratio of 1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256, 512, etc. and subsistence as 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, etc. (Elwell et al., 2003).'

(Elwell, Frank W., 2003) Comparison of Exponential & Arithmetic Growth Explained

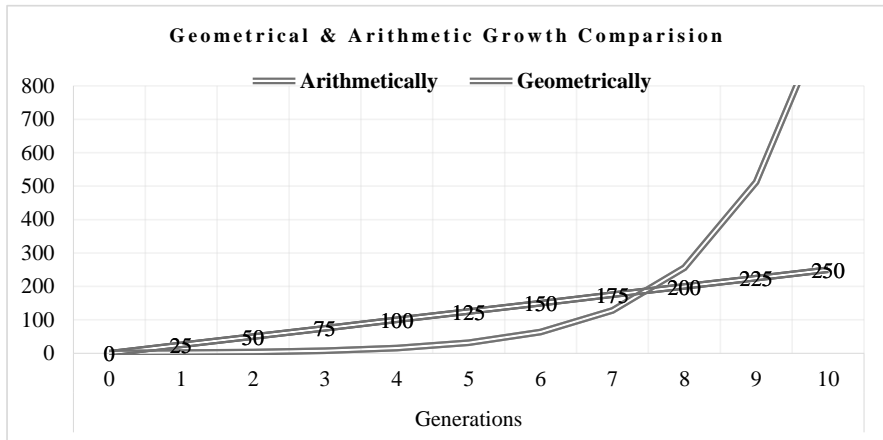

Figure 2. A graph illustrating the Malthusian theory of population growth

R. Malthus had seen in reality up to his point of view shown on the graph above, that if people have enough food and free time, they would reproduce in numbers that could dramatically grow the population. Malthus believed that the population would keep on increasing until people cannot manage to support themselves. Hence, the earth's productivity cannot provide enough calories to feed all those hungry mouths. A natural upper bound will occur based on the amount of nourishment that the field could support. On the one hand, the diagram above demonstrates the Malthusian theory of 'The Principle of Population', in which growth crops-up 'Exponentially' or 'Geometrically' by increasing based on the birth rate. On the other hand, the subsistence increases 'Arithmetically' at a given period of time that humans will be incapable to grow sufficient amount of daily nourishment to support every individual's needs.

The principle approach of Malthus is that world population tends to rapidly grow much faster than the livelihood nourishment humans need to basically survive. Hence, the power of a population to reproduce is very significant than the power of earth to produce enough subsistence and additional food supply for all. However, the growth of any world's population is only controlled, according to Malthus, by two types of check that could reduce population growth. The first is what he so called; 'Preventive Check', which indeed focuses mostly on birth rate's control, in addition to moral restrains and delayed marriages. The second is the 'Positive Check', based on Malthus' vision, in order to kind of stabilize the population, wars and conflicts over resources would occur that will drive humanity to diseases, besides natural catastrophes

that will play a dramatic role, such as famine, droughts, floods and so forth as a solution to population decline.

However, Malthus theory was laboriously criticized by skeptics and shown to be false specifically at the present time. The 21st century technological progress in agriculture and economic development so much challenges the basics of Malthus's socioeconomic theory. Additionally, urbanization and immigration have shown an opposite rate of population decline even for humans living below the poverty line. (Ostrowska et al., 2016, p.63-65) highlighted on their study that; 'Malthus himself was not keen on fostering migration as a solution to overpopulation. He believed that natural forces of reproduction would soon fill the demographic gap that would be created after migrants leave their homes. Today however, a causal chain of reasons pushing people out of their residences is motivated by factors unknown in the times of Malthus: more and more arable land is turning into desert; genetic modifications of edible plants may cause unwelcome effects on the food chain; and a massive increase in cultivating monocultures may work to the same effect.'

(Le Gloannec, 2016) censured on her report about the EU global strategy that; 'the European Union misled itself with a false sense of security. It had sought to build a ring of friends that were supposed to become prosperous and more democratic, and to filter migrants coming to Europe. By doing so, Europeans made a twin mistake: they believed that their neighbors would emulate their example, and they outsourced their migration and border policies. This, in turn, had two consequences. First, Europeans played into the hands of authoritarian and murderous leaders who exacted concessions in return for keeping migrants at bay. In the 2000s, for instance, Colonel Qaddafi obtained financial rewards, as well as international recognition. The agreement that the EU struck with Ankara on 18 March 2016 to dry up the Aegean and Balkan routes for smugglers and refugees depends on Turkey's willingness to comply. Second, Europeans ignored power politics. In designing the so-called 'ring of friends', the EU stumbled over what the Kremlin considered to be its sphere of influence. The Commission and the Council produced technical solutions, Association Agreements and Deep and Comprehensive Free Trade Areas (DCFTA), for what actually was a political issue: competition over eastern Europe.'

CONCLUSION

The complication of migration is geopolitically a random and a special distribution of population par excellence. A mobility of individuals that has existed for millenniums. Its internal and international paradoxes will remain by far a controversial building-blocks of the world's population shift for many years to come. On the one hand, no policy could shed a crystal-clear light on the real issue of migration, and yet on the other hand migration itself as a phenomenon throw a colorful light on other matters in question that could track-down Malthus theory of population shift, as well as, trends of urbanization and the evolutionist approaches just after the industrial revolution. The materialization of megacities and countries gave birth to a very developed classification of emigration, immigration and migration. Hence, people are categorized around the globe based on whether they belong to the global North or to the transit and original global South; therefore, the concept of an immigrant or a migrant gives birth to a foreigner, a challenging notion in international and foreign politics. This political vision has generated critical changes to migration that are very much likely to generate dreadful political controversy.

REFERENCES

- Darrell B. & Ibbitson J., 2019. Empty Planet: The Shock of Global Population Decline. p. 140.
- Darrell B., and John I., 2019. Push and pull Migration. In: Robinson, ed. 2019. Empty Planet: The Shock of Global Population Decline. G. Britain: Crown. pp.140.
- David A., 2012. How Many People Can Live on Planet Earth. Available from: https://www.youtube.com/watch?v=nLfwuPKOrpA&list=PLnnDW_6C2roCY8I9ngUYi24qJkPTg34En [Accessed 21 January 2020]
- Damian C., 2018. The Guardian: Humans just 0.01% of all life but have destroyed 83% of wild mammals' study. Available from: <https://www.theguardian.com/environment/2018/may/21/human-race-just-001-of-all-life-but-has-destroyed-over-80-of-wild-mammals-study> [Accessed 22 January 2020]
- European Foundation for the Improvement of Living & Working Conditions. 2007. Housing and Integration of Migrants in Europe. Council of Europe. Available online at: <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/189927/1/CLIP%20Housing%20integration.pdf> [Accessed: 9 April 2020]

Eric Wyman, 2012. Becoming Human: The Evolution of Walking Upright. Available at: <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/becoming-human-the-evolution-of-walking-upright-13837658/> [Accessed 22 January 2020].

Elwell, Frank W., 2003, "Malthus's Population Principle Explained". Available from: <http://www.faculty.rsu.edu/users/f/felwell/www/Theorists/Essays/Malthus1.htm> [Accessed 23 January 2020]

International Organization for Migration (IOM), 2015. WORLD MIGRATION REPORT: Migrants & Cities. New Partnerships to Manage Mobility. [pdf] Geneva, Switzerland. Available at: https://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf [Accessed 21 January 2020].

Knox PL (2005). Urbanization: An Introduction to Urban Geography (2nd edition). Upper Saddle River. Available from:
[https://books.google.hu/books?id=nZf4CgAAQBAJ&pg=PT34&lpg=PT34&dq=Knox+PL+\(2005\).+Urbanization:+An+Introduction+to+Urban+Geography+\(2nd+edition\).+Upper+Saddle+++R+iver,+&source=bl&ots=s3wRhUdgS7&sig=ACfU3U0NHXcCOHy1IlgGavGkE9D7cFrz3zw&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj1xvnY9a7nAhUjIYsKHc8-D6oQ6AEwBnoECAcQAQ#v=onepage&q=Knox%20PL%20\(2005\).%20Urbanization%3A%20An%20Introduction%20to%20Urban%20Geography%20\(2nd%20edition\).%20Upper%20Saddle%20%20%20River%2C&f=false](https://books.google.hu/books?id=nZf4CgAAQBAJ&pg=PT34&lpg=PT34&dq=Knox+PL+(2005).+Urbanization:+An+Introduction+to+Urban+Geography+(2nd+edition).+Upper+Saddle+++R+iver,+&source=bl&ots=s3wRhUdgS7&sig=ACfU3U0NHXcCOHy1IlgGavGkE9D7cFrz3zw&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj1xvnY9a7nAhUjIYsKHc8-D6oQ6AEwBnoECAcQAQ#v=onepage&q=Knox%20PL%20(2005).%20Urbanization%3A%20An%20Introduction%20to%20Urban%20Geography%20(2nd%20edition).%20Upper%20Saddle%20%20%20River%2C&f=false) [Accessed 23 January 2020]

Le Gloannec A.M, 2016. EU Global Strategy, Expert Opinion No. 48, Paris: EU ISS, March 2016. Available from: <https://www.iss.europa.eu/content/eu-global-strategy-expert-opinion-no48---anne-marie-le-gloannec> [Accessed; 9 April 2020]

Max Roser, Hannah Ritchie and Esteban Ortiz-Ospina (2020) -Oxford University "World Population Growth". Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: '<https://ourworldindata.org/world-population-growth>' [Accessed 21 January 2020]

Malthus T., R., 1798. An Essay on the Principle of Population. Chapter VII, p. 61

Migration Data Portal, 2019. Forced Migration or Displacement. The bigger picture. Available from: <https://migrationdataportal.org/themes/forced-migration-or-displacement> [Accessed 19 December 2019]

Ostrowska et al., 2016. The Crooked Logic of Migration Policies and Their Malthusian Roots. Yearbook of Polish European Studies, Vol. 19/2016. Pp. 66. Available from: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-a4284f5b-530d-4cf9-b66b-4d824023d125/c/Dziewulska_YPES_2016.pdf [Accessed 9 April 2020]

Pamela C., H., 2019. World Economic Forum. We must help developing countries escape commodity dependence. Available online at: <https://www.weforum.org/agenda/2019/05/why-commodity-dependence-is-bad-news-for-all-of-us/> [Accesses: 9 April 2020]

United Nations. 2018. 68% of the world population projected to live in urban areas by 2050, says UN. New York. Available online at: <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> [Accessed: 9 April 2020]

UNHCR, UN Refugee Agency, 2018. Global Trends Forced Displacement in 2018. Available from: <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf> [Accessed: 9 April 2020]

Wolfgang B, Doris L.K, and Friedrich H, together with research team, 2007. Housing & Integration of Migrants in Europe. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Council of Europe, p. 9-11. Available from: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef0794en.pdf [Accessed 10 February 2020]

World Population review, 2020. World population by country. Available from: <http://worldpopulationreview.com> [Accessed: 9 April 2020]

A NATO haderők huszár- és lovassági alakulatai a XXI. században

Ádám Barnabás ezredes¹

Absztrakt

A magyar huszár az a magyar könnyűlovas, aki az elmúlt fél évezred során szinte átformálta a hadviselés arculatát és fénykorában a világ harmincnégy országa adoptálta ezt a könnyűlovassági csapatnemet. Habár a XX. században a lovon és a lovakkal vívott harc fölött eljárt az idő, de a huszárság és a lovasság felett nem. Az alábbiakban a NATO haderők XXI. században is működő huszár- és lovassági alakulatai kerülnek bemutatásra.

Kulcsszavak: huszárság, lovasság, huszárezred, gárdahuszárezred, ejtőernyős huszárezred, lovashadosztály, felderítő és biztosító műveletek, ceremóniális feladatok.

Abstract

The Hungarian Hussars, those are the hungarian light cavalrymen, who during the last half thousand years have influenced, even changed the military warfare. Sharing best practices, hungarian hussars trained and helped to create Hussar Corps in 34 countries of the world. Although, over time and with technological progress the war-fighting era of the Hussar troops fighting on horseback has all passed in the XX. century; but not hussars, not cavalrymen. The next article is aiming to introduce hussar and cavalry units of NATO member forces that are still on active duty in the XXI. century.

Keywords: hussars, cavalry, hussar regiment, Guard Hussar Regiment, Hussar Parachute Regiment, Reconnaissance and Security Operations, ceremonial role of mounted units.

Bevezető

Az egyetemes hadtörténelem folyamán megfigyelhető, hogy a haderő a különféle hatások következtében állandó átalakulásban volt, amelynek során egyre jobban teret nyert az adott kor színvonalának és a kihívások szintjének megfelelő, minőségileg új szerkezetű haderőszervezet, s tűnt el a régi, hatékonyságában csökkenő tendenciát mutató. Nincs

¹Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktoranduszhallgató – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD Student, email:hunhussar@protonmail.com, ORCID-azonosító:0000-0003-1586-1842

azonban a hadtörténelem során kialakult és ma is létező fegyvernemek és szakcsapatok között egy sem, melynek alkalmazása tekintetében az uralkodó elvek annyira megváltoztak volna a XX. században, mint a lovasságnál; nincs egy sem, mely egyrészt annyit veszített és másrészt annyit nyert volna jelentőségében. Egyes haderőkben a lovak és a lovassági fegyvernem teljes eltűnését a gyorstűzelő tűzfegyverek, míg más haderőkben ezen fegyvernem újbóli felemelkedését a modernizáció, a motorizáció, az átfegyverzés és ezek eredményeként a tűz- és manőverképesség jelentős megnövekedése okozta.

Mi magyarok büszkék lehetünk arra, hogy adtunk a történelemnek egy olyan lovassági csapatnemet, a huszárságot, mely szinte átformálta a lovas hadviselés arculatát. A magyar huszárság, a magyar huszár fogalommá vált a hadtörténelem folyamán és annak fénykorában a világ harmincnégy országának hadserege vette át szervezetét, harceljárásait, felszereléseit, öltözetét. A fénykornak azonban a gyorstűzelő géppuska és a tüzérség hatékonysága vetett véget.

Történelmi tény, hogy a II. Világháború után a magyar haderő szervezetében, felszerelésében és kiképzésében jelentős, korszakot lezáró változás történt, hiszen eltűnt a haderőszervezetből a lovasság s vele együtt a legmagyarabb lovassági csapatnem: a huszárság. A világháborúk tapasztalatai és a biztonságpolitikai körülmények megváltozása, a hidegháború és az 1955-ben létrehozott Varsói Szerződés előtt álló várható katonai konfliktus szükségessé tette a technikai modernizációt, melynek a nagy múltú magyar lovasság teljes mértékben áldozatul esett. A modern tűzfegyverek okozta óriási veszteségek nem engedték tovább a lovon vagy a lóról vívott harcot és a háború után szovjet mintára újraszervezett, de az 1954-ben jogutód nélkül felszámolt miskolci 1. lovasezreddel (dr. Szijj, 1997, 335 folyószám) teljesen eltűnt a magyar haderőből a lovasság. A XX. század közepét és második felét uraló, szovjet mintán alapuló magyar katonai hadtudományban a lovasságnak, különösen a huszárságnak létjogosultsága és alkalmazhatósága teljesen megkérdőjelezésre, a csapatnem pedig megszüntetése okán feledésbe merült. A huszárság alapfeladatrendszerét, a felderítő és a biztosító feladatokat (Szolg. határozványok, 1898) igyekeztek szétosztani - döntő részt sikertelenül - a különböző fegyvernemek és szakcsapatok között, teljesen mellőzve a huszárság története során felhalmozott hadi tapasztalatból és a szervezeti moduláris komplexitásából eredeztethető eredményességét.

Az is megfigyelhető, hogy rendszerváltás előtti közzgondolkozás jótékonyan hallgat a huszárokról, ugyanakkor az elhallgatás ellenére a magyar kultúra századokon átívelő, vitán

felüli közkedvelt katona-alakjaként a huszár része maradt a nemzettudatnak. Nem csoda, hogy a rendszerváltást követően a huszárságról neves előadókkal jegyzett tudományos konferenciát (A magyar huszárság története, 2004) is tartottak és nagy számban alakultak meg a huszárságot tradicionális huszárruhában megjelenítő hagyományőrző egyesületek.

A biztonságpolitikai környezet megváltozása 1991-ben lehetőséget adott a magyar haderőben a huszárság restaurációjára, azonban a Honvédelmi Minisztérium akkori politikai és katonai vezetése a huszárt csak lóval és lóháton tudta elképzelni, úgy ahogy évszázadokon keresztül megjelent a harcmezőn (Nolan, 1860, 323): festői egyenruhában, ficáncoló lovakon, fessen, nyalkán, pödrött bajusszal és éles szablyával a kezében. Így ebben a formában a ló és a zsinóros mente valóban nem lehet része a modern hadviselésnek, legfeljebb a ceremóniáknak. A hazai hadtudománnyal foglalkozók joggal vélhették, hogy a huszárság és a lovasság kora végleg lejárt. Ennek a gondolkodásnak pont az ellenkezője történt a nyugati hadtudományban.

A huszárság és a lovasság létezik

A lovasság, de különösen a huszárság a nyugati haderőkben hadrendben megmaradt, felderítő és biztosító feladatai felértékelődtek, a feltételezett keletről érkező tömeges harcokcsatáadás fő irányának meghatározásában, a kijelölt terepszakaszok és objektumok biztosításában, a szárnyakra tervezett ellenlökések végrehajtásában, valamint a halogató harcban jelentős szerepet szántak, szánnak a lovasságnak, különösen huszár lovassági csapatnemnek. Ennek megfelelően a nyugati haderőkben a lovasság és vele együtt a huszárság átalakult, modernizálásra került. Így történhetett meg, hogy a Magyar Honvédség állománya a multinacionális feladatok során találkozott modern harceszközökkel felszerelt huszár- és lovassági alakulatokkal és döbbenten állapította meg a nem igazán közismert tény, hogy a magyar huszárok alapította huszárezredek közül számos a XXI. században is létezik.

A nyugaton is felismerték, hogy a lovon és a lovakkal vívott harc fölött valóban eljárt az idő, de a huszárok és a lovasság fölött nem, évtizedek alatt modernizálták a fegyvernemet és így a XXI. században is léteznek, sőt, napjaink jelenkori katonai kihívásaiban (Boda et al., 2016, 3-20) jelentőségük egyre nő. Magyarországon nem igazán közismert tény, hogy más haderőkben a lovassági fegyvernem, a lovakat és szablyákat modern, nagy hatékonyságú tűzfegyverekkel felszerelt páncélozott gép- és harcjárművekre cserélte. A hazai köztudat és a katonai szakirodalom kevésbé ismeri azon huszáralakulatokat, melyeknek létrehozásában

részt vett vagy jelentős példával szolgált a néhai magyar huszárság. Ezek huszárezredek közül a XXI. században is működik Dániában egy, a Gárda huszárezred (URL1) - magyar alapítású, Franciaországban három, az 1. „Bercsényi” ejtőernyős huszárezred (URL2) - magyar alapítású; a 2. „Chamborant” huszárezred (URL3) - magyar mintára alapított; a 3. „Eszterházy” huszárezred (URL4) - magyar alapítású, Hollandiában egy, a Boreel huszárezred (URL5) - magyar mintára szervezett, Kanadában négy, a 8. Kanadai huszárezred (URL6); a Sherbrooke huszárezred (URL7); a Kanadai Királyi huszárezred (URL8); az 1. huszárezred (URL9) – jogelődjeiket mind magyar mintára szervezték, az Egyesült Királyságban kettő, a Királynő Huszársjai (URL10) és a Király Huszársjai (URL11) – mindkettő jogelődjei magyar mintán alapulnak.

A két említett brit huszárezred mellett az Egyesült Királyság hadereje Páncélozott Hadtestének állományában találjuk azokat a modern technikával felszerelt lovassági ezredek, akik méltó utódai a néhai, lóháton harcra vonuló és harcoló, a világ lótenyésztésében jelentős szerepet játszó híres brit lovassági alakulatoknak. A NATO haderők lovassági alakulatainak talán leghíresebbje és szakmai etalonja az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Haderejének 1. Lovas Hadosztálya, mely a Függetlenségi Háború lovasságára vezeti vissza eredetét és melynek egyik alapító atyja, a magyar fabriczy Kováts Mihály huszár ezredes volt. A néhai keleti blokk haderői közül a lengyel hadsereg 1992-ben visszaállított és modern haditechnikai eszközökkel felszerelt egy páncélozott lovashadosztályt, mely a Báthori István lengyel király által létrehozott szárnyas husárokat (Husaria polska) tekinti elődjének, valamint 2000. március 30.-án visszaállította a történelmi lengyel katonai lovaskultúrát megjelenítő, 44 lóval lovasított, ceremóniális feladatokat ellátó ulánus díszlegységet is.

Úgy gondolom, hogy az említett országok hadereje által rendszerben tartott modern huszár- és lovassági alakulatoknak pusztán léte is igényli annak a kérdésnek hadtudományi szempontból történő megválaszolását, hogy miért és milyen feladattal tartják rendszerben a velünk szövetséges NATO haderők huszárságot és más lovassági csapatnemeket, alakulatokat.

A dán huszárság

Hadtudományi megközelítésben vizsgálva megállapítható, hogy a dán haderő a 2000-es éveket követően jelentős átalakuláson ment keresztül a nemzetközi szerepvállalásuk tapasztalatai alapján (Végh, 2007). A szárazföldi haderő hadműveleti egysége a hadosztály,

mely két gépesített dandárból, Királyi Testőrségből, a Gárdahuszárezredből, Jutlandi Dragonyosezredből, műszaki ezredből, híradó ezredből és logisztikai ezredből áll (URL12).

A Slagelse-ben diszlokáló Gárdahuszárezred a hadosztály páncélozott felderítő alakulata, melynek alaprendeltetési feladata a szembenálló fél erőinek felderítése és a harcérintkezés folyamatos fenntartásával a szembenálló erők lekötése, lehetőleg megsemmisítése. Válságkezelő műveletekben (Koszovó, Irak, Afganisztán) a huszárság klasszikus biztosító- és felderítő tevékenységét (URL13) alkalmazzák. Az ezred aktívan részt vesz a nemzetközi műveletekben mind a harcbiztosítási, mind az újjáépítési feladatokban. Nagyon nagy figyelmet fordítanak a missziós tapasztalatok hazai hasznosítására, a tartalékos huszárok magas színvonalú felkészítésre. Ugyanakkor a Gárdahuszárezred a dán haderő egyik kiemelt reprezentatív alakulata, mely a Királyi Testőrség mellett a királyi ház tagjainak közvetlen szolgálatában áll, hasonló protokolláris őrző-védő feladattal, mint a britek esetében a királynő lovastestőrsége. A Gárdahuszárezred szervezete öt zászlóaljából, két gépesített, két felderítő, egy kiképző zászlóaljából és egy lovasított, 75 lóval rendelkező, ceremonális feladatokat is ellátó huszárszázadból áll. Az ezred páncélozott alegységeiből egy huszárszázadnyi erő állandóan részt vesz a különböző válságreagáló műveletekben (KFOR, OIF, ISAF), ahol a huszárság hagyományos feladatait – biztosítás és felderítés – modern páncélozott haditechnikával (Leopard-2 A5, Piranha-III, Mercedes LAPV 6.) alkalmazva tevékenykednek. Szervezetükből és haditechnikai eszközeikből kitűnik, hogy moduláris alapokon képesek a kapott feladathoz és a várható szembenálló fél erejéhez viszonyított leghatékonyabb összetételben és tüzérvél fellépni. A Gárdahuszárezred vonatkozásában érdekesség, hogy történetükben magyar huszárok is fontos szerepet játszottak, mivel IV. Keresztély dán-norvég király (1588-1648) Báthory István lengyel király halála után (1586) testőrségének három magyar huszártisztjét fogadta fel a szolgálatába, akik a király körül testőri feladatokat végeztek. Ők szervezték meg a későbbi huszárezred magját, mely a három magyar tisztből, egy őrmesterből, két káplárból, egy trombitásból és harminc huszárból állt. A Gárdahuszárezred történetét a hivatalos oklevelek alapján 1614-re (URL14) vezetik vissza és önmagukat a világ legrégebbi huszárezredének tartják.

A francia huszárság

Az 1. ejtőernyős huszár ezred a francia szárazföldi haderő 3. hadosztályának, azon belül is a 11. ejtőernyős dandár egyetlen páncélozott technikával felszerelt légiszállítási és deszant

képességekkel rendelkező ezred (URL15). Az ejtőernyős huszárezred elsősorban egy könnyű páncélozott eszközökkel felszerelt harcbiztosító alakulat, melynek személyi állománya ejtőernyős alkalmazásra, technikai eszközei légideszant vagy légiszállítással való kijuttatásra van felkészítve. Az ezred alaprendeltetési feladata az ellenség mélységében vagy a meghatározott helyen gyors légi-vagy szárazföldi manőverrel kijelölt objektumok, kulcspozíciók elfoglalása és biztosítása az összefegyvernemi csapatok beérkezéséig. Az ezred jellemzően magában hordozza a régi huszárság kezdeményezőképességét, agilitását, önállóságát, a huszár és az ejtőernyős képesség kettős specializációjával pedig a sokoldalúságot és ütőképességet. Ezen képességek alkalmazásával biztosítja a francia nemzeti érdekek és érdekeltségek hathatós érvényesülését több mint harminc éve a világ bármely pontján. Az ezred parancsnokságból és logisztikai elemből, 3 légiszállítású könnyű páncélozott századból, 2 felderítő és tűztámogató századból, 1 tartalékos századból és 1 különleges ejtőernyős szakaszból áll, főbb technikai eszközei ERC 90 SAGAIE, könnyű felderítő gépjármű, AMX 10 RCR. Az ezred lett a "Bercheny huszárság", mely minden UNPROFOR, IFOR, KFOR és ISAF misszióban éves rotációban egy század erőben részt vett vagy most is részt vesz. Az ezred híven őrzi alapítójának emlékét és magyar gyökereit, melynek fontos megnyilvánulása, hogy az ezred indulóját, a „LE CHANT DE BERCHENY HONGROIS”-t, a „Gyöngye violának letörött az ága”-t mind a mai napig magyarul éneklék és magyar vitézkötést viselnek a baretjükön.

A 2. „Chamborant” huszárezredről érdemes tudni, hogy 1. huszárezred mintájára 1735 januárjában gróf Esterházy Bálint József (URL16), aki az 1. huszárezred kapitánya volt, a 2. huszárezredet is magyar önkéntesekből alapította, de igazán híressé André Claude de Chamborant (URL17) márkai parancsnoksága alatt vált 1761-1791 között. Híres parancsnokának nevére ismerik igazán a „Chamborant hussards”. Története folyamán többször átszervezték, modern fegyverzettel és felszereléssel látták el. Napjainkban a 2. huszárezred a francia szárazföldi haderő Hírszerző Parancsnokságának (Commandement du renseignement - COMRENS) (URL18) alárendeltségébe tartozik. Az ezred a német határ mellett, Haguenau-ban állomásozik és alaprendeltetési feladata felderítési adatok gyűjtése az ellenségről és a terepről. A páncélozott eszközökkel felszerelt huszárjárőrök az ellenség mélységében, a kapott feladathoz biztosított teljes önállósággal és mérlegelési jogkörrel szerzik meg és továbbítják a kiküldő vagy kijelölt parancsnokságnak a felderítési adatokat. Teljes önállóságuk és mérlegelési jogkörük azt jelenti, hogy a felderített ellenséges célt, amennyiben úgy ítélik meg, hogy sikerrel pusztíthatják, meg is támadhatják az előljáró

szándékának megvalósítása érdekében. Az ellenséges területen a huszárjárőrök alkalmazását tíz napra tervezik, logisztikai ellátmányt is ennyi időre visznek magukkal. A huszárjárőrök önálló feladatvégrehajtásra képesek és rejtetten (azonosíthatóság nélkül) vagy álcázott módon (úgy tűnik, hogy valami mást csinálnak) tevékenykednek. A 2. huszárezred szervezetében található a parancsnokság és logisztikai elem, egy adminisztrációs és támogató század, négy különleges felderítő század, egy felderítési adatfeldolgozó század és két tartalékos felderítő század. Főbb haditechnika eszközei a VB2L könnyű páncélozott felderítő jármű, mely nagytávolságú figyelő, kép- és adatrögzítő, ill. adatátviteli berendezésekkel, ill. optikai, fényképező és videó felszerelésekkel van felszerelve és a Polaris MV850 quad. A 2. huszárezred a legtöbb külföldi műveletben Afganisztán, Közép-afrikai Köztársaság, Elefántcsontpart, volt Jugoszlávia, Haiti, Koszovó, Libanon, Mali, Csád felderítési információval támogatja a szárazföldi erőket.

A francia 3. "Eszterhazy" huszárezred a francia szárazföldi haderő 1. hadosztályának (URL19) állományába tartozó és az európai haderők élvonalába számító francia-német közös dandár (brigade franco-allemande - BFA) (URL20) egyetlen sokoldalúan moduláris harcbiztosító ereje, amely mind nemzeti, mind multinacionális környezetben vívott harcban nagy hatékonysággal alkalmazható. A huszárezred feladata harcbiztosítási felderítési feladatok önálló végrehajtása, melynek során az ellenséget elsődlegesen a harcfelderítés aktív alkalmazásával derítik fel és a fegyverzet és tüzesszökök kombinált alkalmazásával pusztítják el. Kiemelt feladata az ellenség páncélos kötelékeinek felderítése, szétbontakozásának megakadályozása és a saját páncéltörő eszközökkel lehetőség szerinti pusztítása. A 3. huszárezred szervezetében található egy parancsnoki és logisztikai elem, három páncélozott huszárszázad, két felderítő huszárszázad és egy tartalékos huszárszázad. Főbb haditechnikai eszközei az AMX 10 RCR felderítő harcjármű 105 mm ágyúval, PANHARD VBL könnyű páncélozott terepjáró gépkocsi MILAN pct. rakétával és VAB páncélozott szállító harcjármű. A huszárezred alegységei a legmozgékonyabbak a közös dandárban és a közvetlen irányzású tüzesszökei (pct. ágyúk és rakéták) a legerősebb tüzesszökök. A gyors manőverező képességgel és nagy tűzerővel rendelkező eszközeikkel képesek nemcsak gyorsan elfoglalni a terep kulcsfontosságú pontjait, hanem megfelelő tűz és mozgás kombinációjával meghatározott ideig megtartani azokat.

A holland huszárság

A Boreel huszárezred a holland haderő speciális ISR (Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance) alakulata, melynek alegységei moduláris alapon kerülnek átalárendelésre a holland szárazföldi haderő különböző dandárjaihoz. Az ezred két páncélosfelderítő és a légiszállítású felderítő százada a Holland Királyi Hadsereg három aktív dandárának, a 43. gépesített dandár (URL21), a 13. könnyűdandár (URL22) és a 11. légiszállítású dandár (URL23), kötelékében találhatóak, mint dandár felderítő századok és a dandár érdekében végeznek felderítési feladatokat. A huszárezred HUMINT felderítő és harckocsi százada a szárazföldi parancsnokság érdekében hajtanak végre felderítési feladatokat. A gépesített dandárok harcfelderítő századjai három felderítő szakaszból, szakaszonként 8 járművel (FENEK) és 24 fős személyi állományból, páncéltörő szakaszból, logisztikai szakaszból és egy törzsszakaszból állnak. A páncéltörő szakasz egy raja TAC (Tactical Air Control) ill. FAC (Forward Air-control) feladatokat is képes végrehajtani. Főbb haditechnikai eszközei a Leopard 2A6 harckocsi; a Fenek páncélozott felderítő harcjármű és a KTM LC4 motorkerékpár. A Boreel huszárezred alegységei számára az azonos követelményrendszer és képességközpontú szemlélet lehetővé teszi, hogy függetlenül a kötelék jellegétől, zászlóalj- vagy dandárharcsoport, vagy a harcbavetés módjától, szárazföldi vagy légiszállítás, a harcbiztosítás folyamatos és hatékony legyen. A huszárezred szervezeti belső felépítése, az alegységek összetétele és technikai eszközei is predesztinálja az ideiglenes, adott feladatra létrehozott harcbiztosító kötelék gyors megalakítását, az előljáró szándéka szerinti átalárendelését vagy megerősítő erőként történő alkalmazását.

A kanadai huszárság

Napjainkban a négy kanadai huszárezred, mint a kanadai szárazföldi haderő. három hadosztályának, a 2. kanadai hadosztály, a 4. kanadai hadosztály és az 5. hadosztály (URL24) dandárharcsoportjai elsőlépcsős, tartalékosokkal feltöltött páncélozott huszárezredeként működnek, békeidőben elsősorban a reguláris kanadai szárazföldi haderő missziós feladatainak tartalékos humánerőforrással történő támogatását hajtják végre. Szervezeti struktúrájukban található az ezredparancsnokság és két páncélozott huszárszázad. Főbb technika eszközei között található a Mercedes G Wagon és különböző típusú páncélozott felderítő járművek, melyek többféle platform kialakításúak a feladathoz szükséges fegyverrendszerek rögzítése céljából.

A brit huszárság

A két brit huszárezred, Királynő Huszársága és a Király Huszársága modern páncélos alakulatok, melyek halogatóharcra és találkozóharcra specializálódtak. A huszárezredek feladata az ellenséges erők felderítése és a harckocsik tűzerejével annak elpusztítása vagy legyőzése. Összetételükben található a parancsnokság, egy felderítő szakasz és 3 vagy 4 harckocsival felszerelt huszárszázad. A felderítő erőiknél rendszeresített Scimitar Mark 2 páncélozott felderítő harcjárműveik és a századoknál rendszeresített Challenger-2 harckocsik komoly felderítő képességekkel is rendelkeznek, melyek lehetővé teszik, hogy önállóan felderítsék, majd meg is semmisítsék az ellenséget. Hatékonyság tekintetében megfelelő képességekkel rendelkeznek a szembenálló fél harcászati kezdeményezésének megtörésére és jelentős veszteségokozással céljától való eltérítésre. Figyelemre méltó, hogy a huszárezredek öltözetét, felszerelését és a lószerszámzatot részletesen szabályozza a brit szárazföldi haderő ma is érvényben lévő öltözködési utasítása, mely kiemeli és hangsúlyozza az egyenruházat magyar huszároktól való eredetét (Army Dress Regulations, 2011).

Érdekesség, hogy a brit huszárság jogelőd huszárezreideinek tisztikarát csak a brit főnemesség alkotta és Winston Churchill is 1895-ben hadnagyi rendfokozatban huszártisztként szolgált, majd később 1941-től haláláig ezredesként az egyik huszárezred tulajdonosa volt (URL25). A jogelőd huszárezredek részt vettek a krími háború véres balaklavai lovasrohamában, ahol állományuk egyharmadát veszítették el rövid 20 perc alatt, de sikerült megállítaniuk az orosz kozákok ellentámadását. A magyar vonatkozása miatt érdekesség, hogy a csata egyik "főszereplője" az a Luis Edward Nolan (1818. január 4 – 1854. október 25) huszárkapitány (Buttery,2008), segédtiszt volt, aki ifjúkorában ugyanazon az osztrák Tulln-i katonai utászakadémián tanult, ahová Görgei Artúr (1818 január 30 – 1916 május 21) tábornokunk is járt. Születési évüket tekintve évfolyam, esetleg osztálytársak is lehetnek. Az ifjú Nolan az akadémia elvégzése után több évig egy magyar huszárezredben szolgált (Nolan,1861,3), majd hazaérve Angliába két híres könyvet is írt a lovasság történetéről (Nolan,1860) és a lóképzésről (Nolan,1861). E mellett a magyar huszárnagyegyszerűségét és praktikumát, valamint az angol vadásznagyeg előnyeit kombinálva megalkotta a mai is használt univerzális angol sportnagyeg (Nolan,1860, 323) elődjét.

A brit lovasság

A lovasság vonatkozásában a brit Páncélozott Hadtest állományában az alábbi lovassági csapatnemeket találjuk (URL26):

- Vértések - Household Cavalry Regiment, Household Cavalry Mounted Regiment,
- Dragonyosok, könnyű dragonyosok - 1st The Queen's Dragoon Guards, Royal Scots Dragoon Guards, Light Dragoons,
- Huszárok - Queen's Royal Hussars, King's Royal Hussars,
- Dzsidasok, Svalizserek (Chevaux-léger) - Royal Lancers,
- Népfelkelő (tartalékos) könnyűlovasság - Royal Yeomanry, Royal Wessex Yeomanry, Queen's Own Yeomanry,
- valamint a világ első tank ezrede - Royal Tank Regiment.

A hadtest alakulatai harcoló vagy harcbiztosító feladatokat hajtanak végre válságreagáló műveletekben, haditechnikai eszközeik között megtalálható a JACKAL 2 járműplatformot, a Coyote, a Panther, a Scimitar harcjárműveket és a Challenger 2 harckocsi. A ceremóniális feladatokra az Udvari Lovasság lovasított ezrede (Household Cavalry Mounted Regiment) van kijelölve. A lovasított ezred 250 lóval rendelkezik és alaprendeltetési feladata a királyi ház tradicionális lovastestőrségének (The Queen's Life Guard) 24 órás ellátása a Whitehall-ban, az udvar ceremóniális és egyéb hivatalos diplomáciai eseményeinek (HM The Queen's Birthday Parade -Trooping Of The Colour, State visits), a kormányzati, önkormányzati (The State Opening Of Parliament, The Lord Mayor's Parade) események díszelgő biztosítása lóháton. Ezeken kívül feladatuk még lovassági bemutatók megtartása (Musical Ride) és a brit katonai lovaskultúra megjelenítése a nemzeti lovaseseményeken, versenyeken, melyek aktívan versenyeznek is. Képességét tekintve a napi lovastestőr díszőrszolgálatokkal és különleges bemutató csoportjával jelentősen hozzájárul az udvari és a nemzetközi diplomáciai események fényének emeléséhez, Londonba látogató turisták állandó programokkal való kiszolgálásához és a katonai lovaskultúra megjelenítéséhez és ápolásához. Érdekesség, hogy a lovasított ezredhez a gépesített lovasezred (Household Cavalry Regiment) állományát két évre vezénlyessel rotálják, 15 hét alatt készítik fel lovasított ceremóniális feladatok ellátására, majd a két év letelte után visszatérnek a páncélosfelderítő ezredhez. Létszámhiányuk nem

számottevő, a Windsorban tartott lovaskiképzésen átlagosan 10-20 fő vesz részt, 90%-a az újoncnak lóval még nem találkozott. Évente 10-20 fekete színű lovat szereznek be - elsősorban Írországból - és 15 hét alatt készítik fel díszelgési feladatára.

Az Amerikai Egyesült Államok lovassága

Az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Haderejének lovassága történetét a függetlenségi háborútól az 1930-as évekig meghatározták a lovak, majd az I. Világháború alatt megkezdett gépesítés kiterjesztésével, melyben George Smith Patton későbbi tábornok jelentős szerepet játszott, teljes motorizáción és átfegyverzésen ment keresztül. Ennek örököse a ma is hadrendben lévő 1. Lovashadosztály, melynek szervezetében a parancsnokságon kívül található három páncélozott dandár harccsoport, egy önjáró tüzérdandár, egy Légilovassági dandár, egy logisztikai dandár és egy vezetéstámogató zászlóalj (URL27). A lovashadosztály fő haditechnikai eszköze az M1 Abrams harckocsi. A hadosztály lovassági szellemű morálja meghatározó és magasra emeli csapatainak harcértékét. A korszerű technikai eszközök mellett a hadosztály rendelkezik egy lovasított, ceremoniális feladatokat végrehajtó díszalegységgel is (URL30).

A lengyel hadsereg lovassága

A lengyel közéletben és politikai vezetésben 1989 után fogalmazódott meg a gondolat, hogy újra vissza kellene állítani a nagy múltú lovassági egységeket a lengyel hadseregben. Ennek eredményként 1992-ben felállították a modern haditechnikai eszközökkel felszerelt páncélozott (URL28) lovasságot, majd 1994-ben pedig a légi lovasságot. Ugyanakkor erős társadalmi igény merült fel egy lovasított alegységre is, mely megjeleníti az évszázados lengyel lovaskultúrát és a világhírűvé lett ulánus könnyűlovasság hagyományát.

Az 1992-ben visszaállított 11. Lubuska Páncélozott Lovashadosztályban két páncélozott lovasdandár, egy gépesített lövészdandár, egy önjáró tüzérezred, egy légvédelmi rakétaezred, egy vezetéstámogató és egy javító zászlóalj található. A lengyel páncélozott lovashadosztály fő haditechnikai eszköze T-72M az Leopard-2PL harckocsi, melynek képességei körülbelül egy szinten vannak a német Leopard-2A5 és a Leopard-2A6 verziókkal.

A lovasított díszalegység megvalósítása Roman Jagieliński miniszterelnök-helyettes, mezőgazdasági miniszter nevéhez fűződik, aki elkötelezett híve volt a lengyel lovas kultúra megőrzésének és megjelenítésének. Mint agrárminiszter a Honvédelmi Minisztérium vezetésével 1996. november 12.-én együttműködési megállapodást kötött egy svadron

(század) erejű lovasított díszalegység felállításáról. A megállapodás eredményeként 1996 és 2000 között elvégezték a lovasszázad szervezését, majd 2000. március 30.-án hivatalosan rendszerbe állították a Minszk-Mazowiecki Területvédelmi Dandár állományában Nyolc hónap kiképzést és felkészülést követően a lovasszázad 2000. november 10-én elementáris sikerrel mutatkozott be a nemzeti ünnep alkalmából. Azóta minden alkalommal részt vesz az állami és katonai protokoll eseményeken. 2005-ben a szwadron Varsóba költözött a csak nekik készült új lovaslétesítménybe és a Szárazföldi Parancsnokság 3. Támogató zászlóaljának állományába tartozott. A lovasszázadot 2009. január 1-jén integrálták a lengyel hadsereg díszzászlóaljába, azóta, mint annak lovasalegysége hajtja végre feladatait. 2018-ban a díszzászlóaljat ezredé fejlesztették. A lovasszwadron létszáma 47 fő (URL29) és ugyanennyi ló.

A lovas díszalegység alapvető feladata az állami, katonai rendezvényeken és hazafias-vallási szertartásokon a híres lengyel lovasság történetének élő megjelenítése és a legfontosabb külföldi vendégek díszkísérete a varsói helyőrség hivatalos látogatásain. A lovasszázad a hivatalos protokoll feladatok mellett a lengyel lovaskultúra központi szerepet játszó szervezete, amely évente számos ulánus-show előadást tart és hazai és nemzetközi lovas versenyt rendez ill. vesz részt hazai és nemzetközi környezetben.

Huszárság, lovasság a XXI. századi hadtudományban

A fenti nemzetközi példák figyelembevételével megállapítható, hogy a huszárság és a lovassági fegyvernem túlélte a XX. század világháborúit, a hidegháborút, a hidegháborút követő általánosnak nevezhető haderőcsökkentéseket. És napjainkban a XXI. század technikai színvonalának megfelelő, esetleg azt megelőző haditechnikai eszközökkel felszerelve, klasszikus feladatrendszerének eredményes alkalmazásával, pl. az aszimmetrikus hadviselésben, a XXI. századi hadikultúrának részévé maradt, sőt, régi pompás egyenruhájában tündökölve a ceremóniális eseményeken az adott ország katonai lovaskultúrájának és hagyományának őrzőjévé, megjelenítőjévé vált. A reguláris és a tartalékos huszárezredek alapalegysége a század, mely moduláris képességű, minden szempontból megfelel a modern elveken nyugvó feladatorientált harccsoportok összeállításával szemben támasztott alkalmazási követelményeknek. Ezen moduláris képességnek és a kor színvonalán álló haditechnikai eszközeiknek köszönhetően a huszárság és a lovasság napjaink aszimmetrikus hadműveleteiben is bizonyítja eredményességét és az aktív felderítési módok alkalmazásával és az eredményes biztosítással jelentős harcászati

sikereket ér el. Ahogy évszázadok alatt evidenciává lett, úgy a XXI. században is igaz, hogy *”A siker a harcászati „kis győzelmek” összege, amelynek eredménye akár nagysztratégiai győzelem is lehet.”* (Boda et al, 2016)

Megítélésem szerint a huszárság sikerét és a nyugati hadikultúrában való megmaradását annak köszönheti, hogy mozgékonyágát, manőverező képességét ötvözte a kezdeményező készséggel és a rendelkezésre álló fegyverek tökéletes és maximális kihasználásával. Ugyanakkor napjainkban is fontos a huszárnak és harcjárművének (egykoron lovának), fegyverzetének teljes harmóniája, maximális hatékonysággal történő alkalmazása, melyből adódóan, szinte minden harchelyzettel és terepvisztonnyal képes megküzdeni a feladatok végrehajtása során.

Összefoglalás

A huszárság és a lovasság a XXI. században is a katonai műveletekben, mind a háborús katonai műveletekben, mind a válságreakáló műveletekben hatékonyan alkalmazható, a katonai műveletek jellegét tekintve harcoló vagy harcbiztosító, ill. békeidőben ceremonális feladatokat hajt végre. Azon nemzetek hadereje, melyek modernizált huszáralakulatokkal rendelkeznek komoly missziós feladatokban és kisháborúkban alkalmazzák azokat, bizonyítva ezzel, hogy a huszárság alkalmazkodóképessége magas szintű és ugyanúgy képes hozzáidomulni a harc körülményeihez, mint a régi időkben. Az ezredek szervezete és fegyverzete megváltozott, lovak helyett korszerű, mozgékony és nagy tűzerejű harcjárműveket rendszeresítettek, de mégis huszárok. Külföldön léteznek, míg ezt a csapatnemet kifejlesztő és világhírűvé tevő magyar haderőben nem. Míg nálunk eltűnt a huszárság, a szövetséges haderők a kornak megfelelően modernizálták és megőrizték a magyar huszár örökségét. Legyünk hálásak érte!

A Zrínyi 2026 haderőfejlesztési program történelmi lehetőséget nyújt a politikai és katonai felsővezetésnek, hogy a magyar huszárság újra élesztésével történelmi múltunk egyik legmagasabb harcértékkel, komplex feladatrendszerrel és moduláris képességekkel bíró, ugyanakkor egyidejűleg ceremonális feladatokat is teljesítő s ezáltal a nemzeti öntudat, az országimázs erősítésében jelentős szerepet játszó katonai alakulata jelenjen meg újra a modern Magyar Honvédségben.

Felhasznált irodalom

A magyar huszárság története A lovasműveltség sajátosságai (2004), A zürichi magyar történelmi egyesület és a heraldika kiadó kiadványa, Budapest – Zürich

Army Dress Regulations (All Ranks) Ministry of Defence PS12(A) January 2011 Nr. 01.231.

Buttery, David (2008): *Messenger of Death: Captain Nolan and the Charge of the Light Brigade*, Barnsley, Pen & Sword, (ISBN978-1-84415-756-3)

Nolan, Louis, E. (1860): *Cavalry; Its History And Tactics*, Third Edition, London, Bosworth & Harrison, 215, Regent St., 323.

Nolan, Louis Edward: *The training of cavalry remount horses*, new edition, London, Parker son and Bourn., 1861. Page 3

Sorozatszerkesztő dr. Szijj Jolán (1997): *Hadtörténelmi levéltári kiadványok, fond- és állagjegyzék*, Budapest, 335 folyószám

(s.n.) *Szolgálati határozványok a magyar királyi honvéd huszár legénység számára* (1898), Budapest, Pallas Részvénytársaság nyomdája, XII-XIII. fejezet, 65 - 90

Végh Ferenc (2007): *A dán haderő*, in: *Haditechnika*, 2007/3 (május–június), 2–6.

URL1: Om Gardehusarregimentet /A Gárdahuszárezredről/, Forrás: <http://forsvaret.dk/GHR/Om%20GHR/Pages/default.aspx>; (A letöltés dátuma:2019.02.05.)

URL2: 1er régiment de hussards parachutistes/Az 1. ejtőernyős huszárezred/, Forrás: https://www.defense.gouv.fr/english/node_64/l-armee-de-terre/le-niveau-divisionnaire/3e-division/11e-brigade-parachutiste/regiments/1er-regiment-de-hussards-parachutiste; (A letöltés dátuma: 2019.02.05.)

URL3: 2e régiment de hussards /A 2. huszárezred/, Forrás: https://www.defense.gouv.fr/english/node_64/l-armee-de-terre/le-niveau-divisionnaire/commandement-du-enseignement/2e-regiment-de-hussards; (A letöltés dátuma: 2019.01.31.)

URL4: 3e régiment de hussards /A 3. huszárezred/, Forrás: https://www.defense.gouv.fr/english/node_64/l-armee-de-terre/le-niveau-divisionnaire/1re-division/3e-regiment-de-hussards; (A letöltés dátuma: 2019.08.30.)

URL5: Regiment Huzaren van Boreel/ A Boreel huszárezred/, Forrás: <https://www.huzarenvanboreel.nl/> (A letöltés dátuma: 2019.10.30.)

URL6: 8th Canadian Hussars/ A 8. kanadai huszárezred/ Forrás: <http://www.army-armee.forces.gc.ca/en/5-canadian-division/8-canadian-hussars/index.page> (A letöltés dátuma: 2019.08.30.)

URL7: Sherbrooke Hussars/ Sherbrooke huszárezred/ Forrás: <http://www.army-armee.forces.gc.ca/en/sherbrooke-hussars/index.page>; (A letöltés dátuma: 2019.08.31.)

URL8: The Royal Canadian Hussars/ A királyi kanadai huszárezred/ Forrás: <http://www.army-armee.forces.gc.ca/en/royal-cdn-hussars/index.page>; (A letöltés dátuma: 2019.08.30.)

URL9: 1st Hussars /Az 1. huszárezred/ Forrás: <http://www.army-armee.forces.gc.ca/en/1-hussars/index.page> (A letöltés dátuma: 2019.08.31.)

URL10: The Queen's Royal Hussars/ A Királynő huszárezrede/ Forrás: <https://www.army.mod.uk/who-we-are/corps-regiments-and-units/royal-armoured-corps/queens-royal-hussars/> (A letöltés dátuma: 2019.09.02.)

URL11: The King's Royal Hussars/ A Király huszárezrede/ Forrás: <https://www.army.mod.uk/who-we-are/corps-regiments-and-units/royal-armoured-corps/kings-royal-hussars/>; (A letöltés dátuma: 2019.09.02.)

URL12: A dán szárazföldi haderő szervezete, Forrás: <https://www2.forsvaret.dk/eng/Organisation/TheDanishArmy/Pages/TheDanishArmy.aspx> (A letöltés dátuma: 2019.11.16.)

URL13: Gardehussaren/Gárdahuszárok/ (2013), Nr. 1 – Február, 3-5.old. (Elektronikus kiadvány) Elérhető: http://forsvaret.dk/GHR/Gardehussaren/2013/Documents/GHR_feb2013_web.pdf (A letöltés dátuma: 2019.11.09.)

URL14: Om Gardehusarregimentet/ A Gárdahuszárezredről, Forrás: <http://forsvaret.dk/GHR/Om%20GHR/Pages/default.aspx> (A letöltés dátuma: 2019.11.02.)

URL15: Organismes et formations rattachés /Szervezeti és kapcsolati ábra Forrás: <https://www.defense.gouv.fr/terre/l-armee-de-terre/le-niveau-divisionnaire/3e-division/3e-division/organismes-et-formations-rattaches> (A letöltés dátuma:2019.11.22.)

URL16: Esterházy Bálint László, Valentin comte d'Esterházy, fraknói, gr, Forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/E/Esterh%C3%A1zy.html> (A letöltés dátuma:2019.11.22.)

URL17: André-Claude de la Clavière Marquis de Chamborant , Forrás: <http://www.amicalechamboranthussards.fr/chamborant.html> (A letöltés dátuma:2019.11.22.)

URL18: Commandement du renseignement/Hírszerző parancsnokság, Forrás: <https://www.defense.gouv.fr/terre/l-armee-de-terre/le-niveau-divisionnaire/commandement-du-renseignement/commandement-du-renseignement> (A letöltés dátuma:2019.11.20.)

URL19: 1re division/ 1. hadosztály, Forrás: <https://www.defense.gouv.fr/terre/l-armee-de-terre/le-niveau-divisionnaire/1re-division> (A letöltés dátuma: 2019.11.22.)

URL20: Brigade franco-allemande/ Francia-német dandár, Forrás: <https://www.defense.gouv.fr/terre/l-armee-de-terre/le-niveau-divisionnaire/1re-division/brigade-franco-allemande> (A letöltés dátuma: 2019.11.22.)

URL21: 43 Gemechaniseerde Brigade/43. gépesített dandár, Forrás: <https://www.defensie.nl/organisatie/landmacht/eenheden/43-gemechaniseerde-brigade> (A letöltés dátuma: 2019.11.27.)

URL22: 13 Lichte Brigade/ 13. könnyű dandár, Forrás: <https://www.defensie.nl/organisatie/landmacht/eenheden/13-lichte-brigade> (A letöltés dátuma: 2019.11.27.)

URL23: 11 Luchtmobiele Brigade/11. Légiszállítási dandár, Forrás: <https://www.defensie.nl/organisatie/landmacht/eenheden/11-luchtmobiele-brigade> (A letöltés dátuma: 2019.11.26.)

URL24: Units and Formations - 5th Canadian Division/ 5. kanadai hadosztály – egységek és kötelékek, Forrás: <http://www.army-armee.forces.gc.ca/en/5-canadian-division/units-formations.page>, (A letöltés dátuma: 2019.12.05.)

URL25: The Queen's Royal Hussars Today/A királynő huszársága napjainkban, Forrás: <https://winstonchurchill.org/publications/finest-hour/finest-hour-181/queens-royal-hussars-today/> (A letöltés dátuma: 2019.12.11.)

URL26: The Royal Armoured Corps Forrás: <https://www.army.mod.uk/who-we-are/corps-regiments-and-units/royal-armoured-corps/> (A letöltés dátuma:2019.09.02.)

URL27: 1st Cavalry Division/1. Lovashadosztály, Forrás: <https://home.army.mil/hood/index.php/units-tenants/firstcav> (A letöltés dátuma:2020.02.02.)

URL28: 11 Lubuska Dywizja Kawalerii Panczernej/ 11. Lubuska Páncélozott Lovassági Hadosztály, Forrás: <https://www.wojsko-polskie.pl/11dkpanc/> (A letöltés dátuma: 2020.01.17.)

URL29: Najprzystojniejszy batalion/ A legjobbképű zászlóalj, Forrás: <http://www.polskazbrojna.pl/home/articleinmagazineshow/20257?t=Najprzystojniejszy-batalion> (A letöltés dátuma: 2020.01.01.)

URL30: 1st Cavalry Division Horse Detachment/ Az 1. lovashadosztály lovasított részlege, Forrás: <https://www.sofmag.com/1st-cavalry-division-horse-detachment/>(A letöltés dátuma: 2020.02.01.)

A geoinformáció szerepe a biztonságföldrajzban

Balog Péter

„A modern hadügy földrajzi szempontból a geográfiai potenciál érvényre juttatása és megóvása annak érdekében, hogy akaratunkat az ellenségre kényszerítsük.”

A biztonságföldrajz azon katonaföldrajzi tényezők összességét vizsgálja, amelyek egy adott térség biztonsági rendszerét és környezetét befolyásolják (Kállai és Siposné Kecskeméthy, 2018). Tanulmányomban azt vizsgálom, hogyan alakul ezen tényezők szerepe a hadtudomány változásával, kiemelve pár szerintem jelentős gondolatot. Érdekesnek tartom megnézni, hogyan változik az a tér, aminek tényezőit a katonaföldrajz vizsgálja, illetve napjaink terminológiájának megfelelően a geoinformáció. A térelemzés és a hadtudomány egymásra hatása pedig arra ösztönöz, hogy elemezzem, miként alakítja egymást a szemlélet változása és a geoinformáció a 21. században.

A tanulmány mottójának választott gondolat, miszerint a hadügy modern értelmezése földrajzi megközelítésből „a geográfiai potenciál érvényre juttatása és megóvása annak érdekében, hogy akaratunkat az ellenségre kényszerítsük” (Nagy, 2002: 244) egyértelmű és elválaszthatatlan kapcsolatot jelez a térbeliség és a harci tevékenységek között. Az akarat kényszerítése visszautal Clausewitz háború definíciójára – „A háború tehát az erőszak ténye, mellyel az ellenséget saját akaratunk teljesítésére kényszeríteni igyekszünk” (Clausewitz, 1917: 13) –, ugyanakkor logikailag összekapcsolja azt a geográfiai potenciállal, ami alatt az értendő, hogy minden terület rendelkezik egy bizonyos földrajzi értelemben vett előnnyel, aminek ismerete stratégiai előnnyé kovácsolható, így megóvásra érdemes.

Mik voltak az előnnyé kovácsolható földrajzi tényezők a hadtudomány kezdetekor, és miket sorolunk ide ma?

„A földrajz törvényeit, amelyeket oly jól ismert Hannibál, Szun-ce és Nagy Sándor, a mai vezetők sem hagyhatják figyelmen kívül.”

A biztonságföldrajz új fogalom, de a földrajz hadi tevékenységekre gyakorolt hatása nem új gondolat, csak mást és másképp vizsgál ma, mint például az ókorban. Az első rész mottója (Marshall, 2019: 13) is azt mondja, hogy a tér ismeretének szerepe nem csökkent az

idő múlásával. Csak átalakult. Az empiria időszakában abból a tapasztalati tényből indultak ki, hogy a haditevékenységek és a természeti környezet között szoros kapcsolat van (Kecskeméthy, 2014: 328). A harc megvívásának mindig is voltak objektív, katonaföldrajzi tényezői, amik mérhető, feltérképezhető és adott célnak megfelelően felhasználható, illetve szubjektív tényezővé formálható, amit a saját javunkra fordíthatunk. Ez a gondolat már több mint ezer éve felmerült Szun-ce (pinyin átírással: Sunzi) (Tokaji, 2018) „A háború művészete”¹ című művében, ahol először találkoztunk tudományos értékű katonaföldrajzi definíciókkal (Kecskeméthy, 2014: 329), mai elveink is erre alapulnak. Van, ami idővel átalakult, de a többsége ma ugyanúgy érvényes, ezért érdemesnek tartom ezeket bemutatni.

Szun-ce művében megemlíti az évszakok, napszakok és a terep fontosságát – ezek most is érvényes alapok, a Magyar Honvédségben 2007-ben jött létre az MH Geoinformációs Szolgálat az MH Térképész Szolgálat és az MH Meteorológiai Szolgálat egyesülésével, összekötve a „terepet” az „évszakokkal”.

Mai értelemben vett geoinformációról akkoriban nem beszélhattünk, a katonaföldrajzi tényezők közül – az egyes országok földrajzi elhelyezkedése, természetföldrajzi adottságai, társadalmi–politikai viszonyai, gazdasági, közlekedési jellemzői, katonai, nemzetbiztonsági információk, történelem, az ország etnikai és fegyveres konfliktusai (Kállai és Siposné Kecskeméthy, 2018) – a terepformáknak, a járhatóság vizsgálatának szentel külön fejezetet a szerző – „10. Terepformák” (Tokaji, 2018: 52–54).

Itt figyelhető meg leginkább a harctéri tapasztalatokkal rendelkező katona gondolkodása (Padányi, 2017, p.11). Ezek jelentik írásának napjainkban is értelmezhető, tudományos szempontból jelentős, katonaföldrajzi értékét (Kecskeméthy, 2014: 329). A következő fejezetben – „11. A kilencféle terület” (Tokaji, 2018: 55–61) – pedig részletesen bemutatja, hogy hogyan lehet kihasználni a terep ismerete adta előnyöket, ehhez kilencféle terepet különböztet meg. Ezeket itt nem mutatom be részletesen, a leírás lényege az, hogy előtérbe helyezte a terep ismeretének fontosságát és azokat harci tevékenység szerint osztályozta.

Szun-ce fontosnak tartja kiemelni a terep napsütötte részének elfoglalását, „Az átjárható (terep)formán elsőként kell elfoglalnunk a magas és napsütötte (déli) oldalt” (Tokaji, 2018: 52), illetve „A meredek (terep)formát elsőként foglaljuk el! El kell foglalnunk a magas,

¹ Más lehetséges nevek létező magyar fordításokban: A hadviselés törvényei, A hadviselés szabályai, A hadviselés művészete, A hadviselés tudománya.

nap sütötte (déli) oldalt, és úgy várjuk az ellenséget!” (Tokaji, 2018: 52). Ezek a mai meteorológia támogatás gondolatainak előfutárai, az időjárás ismeretének fontosságát jelző első hadtudományi gondolatok. A modern geoinformációs támogatásnak elengedhetetlen része a meteorológia. Szun-ce alapgondolatai tehát helytállóak a 21. században is, még ha nyilvánvalóan másképp hajtjuk végre az elemzést, hisz akkoriban elképzelhetetlen technikai eszközpark áll rendelkezésünkre

A háború művészete 10. fejezetében találjuk a katonaföldrajzi berkekben egyik legtöbbet hivatkozott idézetet, ha úgy tetszik geoinformációs szemmel az egész mű tételmondatát: „...a terepformák a hadsereg segítségét jelentik. Az ellenség fölmérése, a győzelem biztosítása, valamint a szakadékok és szorosok, a távoli és a közeli (helyek) feltérképezése adják a fővezér Taóját. Aki ismeri mindezt, és így vezeti a harcot, feltétlen győzelemre számíthat. Aki viszont nem ismeri ezeket, mégis részt vesz a harcban, biztos vereségnek teszi ki magát.” (Tokaji, 2018: 53). Ezek a gondolatok vezérlik most is a szakmát, a potenciális harcászati szintű tevékenységek sikeres megvívásának segítése.

Tóth Ágostonnál² a 19. században ugyanez a gondolat így jelenik meg: „A terep, melyen a katona az ellenség elé megy, melyen megütközik, melyen talán védőleg visszavonulni kényszerítve van a legnagyobb fontossággal bír. A katonának ezen tényezőt úgy kell ismernie, mint a sok játékosnak ostábláját, melyen húzásait teljesíti” (Tóth , 1987: 146). Több mint két évezreddel később³ is helytálló gondolat, valószínűleg hárommal később is az marad.

A katonaföldrajzi tapasztalatok megjelennek a hazai hadtudomány megalapítójának műveiben is. Zrínyi Miklós a 17. század 50-es–60-as éveiben íródott „Vitéz hadnagy” Aphorismák című részének 13. fejezete a *Locorum cognito/Helyismeret*, tapasztalat/címet viseli, itt foglalkozik a föld, a terep ismeretével (Kecskeméthy, 2014: 330). Ő is a fentebb már tárgyalt gondolatokat fogalmazza meg: „Egy árok, egy patak, egy szalma oka volt sokszor hadak veszedelmének. Mennyivel inkább kell hát tudni a hegyeket, mint feküsznek, a mezőket, melyre szélednek, az erdőknek járását, a vizeknek folyását.” Az idézetből is látjuk, hogy a harc sikeres megvívásához elengedhetetlen a terep ismerete, és Zrínyi nem csak leírta, de ismerte és ki is használta a terep adottságait (Padányi et al., 2018: 241). Itt megfogalmazott gondolatait szinte teljes egészében Mario Savorgnano „*Arte militare terrestre, e maritima*”

² 1812-1889, honvédezeres, hadmérnök, térképész, a modern magyar katonai térképészet úttörője. Az ő nevét viselte a magyar katonai térképészeti intézet az 1990-es években.

³ A háború művészete megjelenésére több adat van, de legvalószínűbben a ún. Csou-kor utolsó szakaszában, a „hadakozó fejedelemségek” korában (i. e. 403-221) íródott.

című 1614-es művéből veszi át. Ez a mű a hadművészet két fő részének, az előkészítésnek és a végrehajtásnak a szakaszait rendező áttekinthető formába (Hausner, 2008: 89). A terepek itt is még csak a harcászati szintű ismerete, elemzése kerül előtérbe.

A katonaföldrajz tudománnyá válása, önállósodása Magyarországon Korponay János nevéhez köthető (Kecskeméthy, 2014: 334). Ő volt az első magyar tudós, akinek katonaföldrajzi elméletének fő kérdése már nem a természeti környezet és a háború közötti általános összefüggés volt, hanem a fegyveres küzdelem és annak konkrét színhelyei, tehát a geográfiai és a hadszínterek közötti viszony (Lánszki, 1998). 1845 végén jelent meg a reformkori hadikultúra és a magyar hadtudományi irodalom történetében jelentős helyet elfoglaló könyve a „Hadi földírás” (Ács, 2005: 236) Meghatározása szerint a hadtudományok egyik önálló ága a katonaföldrajz, vagy, ahogy ő fogalmaz „A harcz színhelyének rendszeres harczműi vizsgálata, s a harczviselés könnyíthető vagy nehezítő anyagi erőknél ismerete, *Hadi-földírásnak* nevezhető (Ács, 2005: 237). Szerinte „a physikai és politikai geographiából szerkesztve van a hadi geographia, amely is a föld felső területének előadásakor leginkább azon tárgyakat hozza említésbe, mellyek a hadi tekintetből a harczmunkálatra káros, vagy hasznos befolyást gyakorolnak, és nyomatékosak a politikaiból pedig mind azon adatokat összegyűjtögetve, mellyek minden egyes statusnak egymással viszonyait, segédeszközeit, és a háború viselésére megkívántató szellemi és anyagi erőket közelebbről érdeklik”. (Ács, 2005: 238) Itt tehát már nem kizárólagosan a terep és természetföldrajz vizsgálatáról beszél, hanem minden olyan társadalmi jelenségről, amelyek a harctevékenységet bármelyik irányba befolyásolhatják. Szélesedett tehát a definíció, horizontálisan bővült a spektruma.

Korponay a katonaföldrajzot (hadi földírást) földírásra, tájírásra és országírásra osztotta fel, amelyek az alábbiakat foglalják magukban:

A földírás magában foglalja:

- a földirati harczműi főtárgyakat (azaz politikai határok, hegyláncok, tengerek, folyóvizek, csatornák);
- a földirati harczműi alrendű tárgyakat (azaz zsvatagok és puszták, erdők, mocsarak és posványok, tavak, szigetek, földszorulatok, előhegyek).

A tájírás (harczszínhely) tartalmazza:

- az országutakat, a vasutakat, a védvonalakat, harczmunkálati vonalakat.

Az országírás tartalma:

- hadirend, népmennyiség, népnevelés, nemzeti jellem, nemzeti egység, kormány és alkotmány, ipar, földművelés, termény, közjóvedelem és státusadósság, vallás és éghajlat.

Tulajdonképpen ezek az akkor sajátosan csoportosított értékelési mutatók azok, amiket a katonaföldrajzi értékeléskor – a vizsgált terület függvényében – ma is alkalmazunk, ezzel tehát tudományosan megszületett a katonaföldrajz értékelő rendszere (Kozma, 1999). Ez a rendszer bővül a hadikultúra átalakulásával a mai napig, de a tudományos elv napjainkban is helytálló.

A 19. század másik nagy magyar katonaföldrajzosa, Csalányi Géza volt az, aki megkísérelte tudományos alapra helyezni a katonaföldrajzot. Az 1885-ben kiadott „A hadi földleírás rövid elmélete” című munkájában ezt írta a katonaföldrajzról: „A hadi földleírás a föld felületet a háború szempontjából leírja és méltatja. Ezen feladatánál fogva lényegére nézve a hadászatnak állandó, illetve már előre ismert elemét alkotva, a hadtannak fontos segéd tudományává válik.” (Kozma, 1999). Ő emelte először hadászati szintre a földrajz vizsgálatát, vizsgálta azok kapcsolatát, összefüggéseit. „A magyar államterület hadi földleírása” című 1888-ban kiadott munkájában rendszerezte és ma is értelmezhető szintre hozta a katonaföldrajzi tényezőket. Ezek az alábbiak voltak: „politikai alkotórészek, határok, fekvés, kiterjedés, domborzati viszonyok, földtani viszonyok, vízrajzi viszonyok, éghajlati és egészségügyi viszonyok, növényfödözet, lakosság, segélyforrások, lakhelyek és erősségek, közlekedés és hadi méltatás.” (Kozma, 1999).

Korponay katonaföldrajzi elméletének fő kérdése nem a természeti környezet és a háború közötti kapcsolat, hanem a konkrét harci tevékenységek helyszínek, a hadszínterek közötti viszony. Csalánynál a katonaföldrajz már a hadtudomány egyik segéd tudománya, ezért a földrajzi viszonyok elvesztik kizárólagos szerepüket bővül a fogalomkör, megjelennek a társadalmi szempontok (Siposné Kecskeméthy K. és Nagy, 1995: 75), előbbieket a háborúban egy olyan előre ismert tényezőt alkotnak (ezt nevezem én objektivitásnak), amely felhasználása, minden egyes háború esetében különböző lehet és az a hadakozó fél belátásától függ (ez a szubjektivitás). (Kecskeméthy, 2014: 334). Mái is ez az uralkodó elmélet, a legújabb definíció szerint a katonaföldrajzi értékelések rendeltetése „a hadszíntér vagy annak egy részének bemutatása, valamint a földrajzi környezet és a terep hadműveletekre és harcra gyakorolt hatásának elemzése, értékelése.” (Krajnc, 2019:524)

A magyar katonaföldrajz, mint önálló tudományterület vitéz Somogyi Endre (1891–1966) nevéhez kötődik. (Kecskeméthy, 2014: 334). Ő a katonaföldrajzot, mint tudományt kezeli és felhasználja más tudományok eredményeit is, kialakul tehát a katonaföldrajz máig ható interdiszciplináris volta, „...a katonai földrajz – akárcsak a gazdasági, politikai stb. földrajz – a földrajznak alkalmazott része és a földszínt katonai (hadműveleti és harcászati) szempontból tanulmányozza...”. (Kecskeméthy, 2014: 335). Egy adott állam hatalma nemcsak hadseregén, hanem területe nagyságán, helyzetén, határainak védhetőségén és gazdasági felkészültségén is múlik. Az állam katonaföldrajzi helyzete azonban nemcsak az ország, hanem a környező államok hatalmától is függ. Itt tehát már nem csak a közvetlen terep harcászati értékelése jelenik meg, hanem hadműveleti, hadászati értékelési szintek is. Somogyi rendszerezte és leírta a katonaföldrajzi tényezőket és feltárta azok összefüggéseit a háborús folyamatokkal és a fegyveres küzdelemmel. Az általa megfogalmazott értékelési mutatók napjainkig helytállóak. (Kecskeméthy, 2014: 335).

Mára a katonaföldrajz korábbi vizsgálati tényezőit, a háborúk, fegyveres közdelem és földrajzi tér viszonyát felváltotta a biztonsági tényezők összetett vizsgálata. A tényezők köre bővült, megjelentek olyan elemek, mint például a migráció, gazdasági fenyegetettség, éghajlati tényezők változása, nemzetiségi-vallási konfliktusok. A katonaföldrajz vizsgálati körébe esnek ezek is, hogy minden fent említett veszély típus kapcsolható egy adott környezethez, van földrajzi vetülete (Gerencsér, 2016: 19).

Visszaugorva egy gondolat erejéig az ókorba, Szun-ce szerint (Hahn, 1963: 207): „A hatalom: felmérni az előnyöket és tetteinket ahhoz igazítani”. Ha 21. századi geoinformációs szakemberként értelmezem az idézetet, akkor ma a legnagyobb hatalom a térről gyűjtött információ. Minden katonaföldrajzi jellegű információ fontos – általános földrajzi helyzet, természeti, társadalmi, gazdasági és katonai tényezők (Kállai A. és Siposné Kecskeméthy K., 2018) – arról a területről, ahol a potenciális katonai művelet zajlani fog. Ezeket az információkat pedig adatbázisban tudjuk tárolni, aminek hatékony, modern kor elvárásainak megfelelő leválogatása egy geoinformációs értékelő-elemző rendszer feladata. A geoinformáció több a térképi ábrázolásnál vagy a terepjárhatóság vizsgálatánál, a Föld felszínének, a légkör és vizek statikus és dinamikus információit, a terep és az időjárás hatását vizsgálja a harctevékenységre egy adott válságövezeten belül (Berkáné, 2015: 177).

Összegezve, a katonaföldrajzi tényezők köre bővült a hadtudomány fejlődésével. A tudománnyá alakulással belekerült a fogalomkörbe a természetföldrajzi vizsgálódáson túl a

társadalom vizsgálata is. Napjainkban is alakul, bővül a definíció, egyre többet használjuk a geoinformáció fogalmát a katonaföldrajz helyett. A bővüléskor elég akár a kibertér, akár az űrhadviselés megjelenésére gondolni. Ezeknek a területeknek a földrajzi vonatkozása azonban már nem annyira egyértelmű, mint például a terepé, így érdemes tovább vizsgálódnunk.

Hogyan változik az a tér, amiknek a tényezőit vizsgálja a katonaföldrajz, illetve napjaink terminológiájának megfelelően a geoinformáció?

„A földrajzi adottságok természetesen nem határoznak meg minden eseményt és folyamatot.”

Láthattuk, hogy eleinte még nem a hadtudomány részeként vizsgálták a hadi tevékenységek színtereit, Szun-ce-nél még elég volt a terep közvetlen vizsgálata. Később megjelent az összefüggést elemző gondolkodásmód, és bővült az elemzési szempontrendszer is, megjelent a hadszíntér elemzése. Ez a terület is tovább növekedett, kontinens-, sőt világméretű háborúk, konfliktusok alakultak ki. Megnőtt egyes területek geostratégiai szerepe. Így tevődött át, ha úgy tetszik, harcászati szintről hadászati, vagy akár stratégiai szintre az értékelés-elemzés szükségessége.

Mára a háborúk típusa is megváltozott, egyre inkább nem reguláris háborúk, gerilla hadviselés vagy terrorizmus és migráció sújtotta válságövezeteket kell geoinformációs szempontból értékelni, nem feltétlenül államok harcolnak egymás ellen, és gyorsabban le is zajlanak a konfliktusok (Forgács, 2017: 89). A háborúk ideje is rövidül, ezáltal az értékelésre számítható idő is jelentősen kevesebb, korábban hónapok álltak rendelkezésre, az elmúlt években hetek, a jövő lehet, hogy csak napokat enged majd.

Előfordul az is, hogy nem egy adott ország, vagy meglévő közigazgatási egység egészét, hanem ezeknél kisebb vagy nagyobb területet kell értékelni. Ilyenkor nem minden katonaföldrajzi tényezőre tudjuk elvégezni a vizsgálatot, vagy nincs lehetőségünk minden változót figyelembe venni. A lehatárolás alapja nem is a földrajzi, közigazgatási környezet, vagy nem a természeti adottságok szabta határ, hanem egyéb ideológiai–etnikai–vallási egység. A különböző országokban, térségekben tevékenykedő vallási csoportok, egyházak egyben jelentős politikai, társadalmi tényezők is; a térségek politikai jellegét, tevékenységét lényegesen befolyásolhatják (Hunyadi 2014: 216.). Értékelést kellett például készítenünk az Iszlám Állam vagy Kurdisztán területéről is, és bár utóbbi részben, Iraki Kurdisztán révén, rendelkezik autonómiával, azért a kurd területek jóval nagyobb kiterjedésűek, és nehezen

lehatárolhatók. Az Iszlám Állam pedig semmilyen államisággal nem bírt, területét főleg a vallási terror által uralt környezet határozta meg ideiglenesen – a „határai” olyan gyorsan változtak, hogy mire elkészült egy térkép, már újat kellett készíteni.

Vajon mi lehet az, ami ezen rész mottójának (Marshall, 2019: 321) megfelelően, a földrajzi adottságokon túl, de még geoinformációs szemmel nézve meghatározza a területet alakító folyamatokat? A hadtudomány és a hadikultúrák megváltozásával változott a földrajzi tér hadi jellegű tevékenységekre gyakorolt hatása is. Átalakult maga a tér, ahol a harc zajlik, egyszerre nőtt és csökkent; nőtt, mert akár világméretű is lehet, csökken, mert a gerilla hadviselés, a kiberháborúk térben és időben is koncentráltan zajlanak le. Napjainkban nem a horizontális terület nő, hanem a vertikum – kibetér, felszín alatti erőforrások vizsgálata, űrhadviselés, dróntámadások – sokszor nem is kell fizikailag jelen lenni, nem kell foglalkozni a katonaföldrajzi értelemben vett terepelemzéssel, járhatósággal, láthatósággal. A kibetér a „felhasználók, eszközök, szoftverek, folyamatok, tárolt vagy átvitel alatt lévő információk, szolgáltatások és rendszerek gyűjtőfogalma, amelyek közvetlenül vagy közvetett módon számítógép-hálózathoz vannak kapcsolva” (Kovács, 2018). A tér és a fegyveres küzdelem kapcsolata már nem azonosítható a földrajzi tér és a háború fogalmával – ilyen módon sokkal inkább hadműveleti térről beszélhetünk, ahol maga a fegyveres küzdelem bármilyen szinten zajlik. Ebbe a műveleti térbe már a Föld felszíne alatt zajló geográfiai, geológiai illetve hidrológiai tevékenységeket is bele kell érteni (Nagy, 2007: 26), vagy akár a kiberteret is, aminek számos aspektusa kifejezetten geográfiai, ezen belül is társadalomföldrajzi megközelítésű elemzés lehetőségét kínálja (Mészáros, 2006: 494).

A geoinformáció a katonaföldrajz vizsgálati módszerét alkalmazza, így a fogalomkör bővülése indokolja a geoinformációs értékelések eszköztárának újragondolását is.

Miként hat egymásra a szemlélet megváltozása és a geoinformáció a 21. században

„Egyetlen földrajzi tényező sem fontosabb a többinél.”

A geoinformáció tehát többet, mást, másképp vizsgál, mint a katonaföldrajz. Beletartozik természetesen a természetföldrajz, és minden ahhoz kapcsolódó vizsgálati elem, beleértendő a társadalmi viszonyok, kiemelten vallás szerepe, és a műveletekre gyakorolt hatása miatt az időjárás, az éghajlat is. Konkrét földrajzi térértelmezés nem elég, műveleti tér értékeléséről kell beszélni, ami elszakad a felszín vizsgálatától, figyelembe véve a mottót

(Marshall, 2019: 10), azzal a kiegészítéssel, hogy előre meghatározottan nincs hierarchia a földrajzi tényezők között, azt nekünk kell kialakítani, ha szükséges, a cél függvényében.

A geoinformáció „a Föld, illetve annak közvetlen környezetére vonatkozó térbeli adatok és információk összessége” (Kállai és Siposné Kecskeméthy, 2018). Minden olyan tényezőt vizsgálni kell tehát, aminek biztonságföldrajzi szempontból van releváns térbeli vonatkozása, hatása a földrajzi–társadalmi viszonyokra, amik a potenciális harc menetét, a válság kimenetelét befolyásolhatják. A biztonság különböző dimenziói más-más részterületet vizsgálnak, mégis együttesen hatnak egy térség biztonságára, így azt a válságtérséget kell lehatárolni, és lokálisan, regionálisan vagy globálisan vizsgálni (Gerencsér, 2016: 21).

Az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján a világban a hagyományos fenyegetések, az államok közötti magas intenzitású katonai összecsapások veszélye és súlya csökkent. A konfliktusok egyre gyorsabban zajlanak le, így elemzésre is kevesebb idő marad. Ugyanakkor a megváltozott biztonságfelfogásunk és szövetségi kötelezettségvállalás következtében egyre több műveletben veszünk részt. A katonai erő alkalmazására sokszor eltérő kultúrájú, fejlettségű, visszamaradott infrastruktúrával, szokatlan terepviszonyokkal rendelkező országokban kerül sor (Für et al., 2016: 852). Ezzel nő a területről rendelkezésre álló információk jelentősége.

A földrajzi tényezők elhanyagolásából, fel nem ismeréséből politikai konfliktusok adódhatnak, amik fegyveres konfliktusba torkollhatnak. „Ha úgy húzzák meg a térképen a határvonalakat, hogy nem veszik figyelembe az adott terület földrajzi adottságait és a helyi kultúrák éppoly fontos sajátosságait, azzal elvetik a későbbi viszályok magvait.” (Marshall, 2019: 14–15). „Sok térség (például Közel-Kelet, Kína, Mexikó) az éles határvonalakat felváltó „frontierek”, határövezetek kialakulása felé halad.” (Kaplan, 2019). Korunk biztonsági helyzetét távlatosan is befolyásolják a változó földrajzi tényezők (például a környezetszennyezés, az elsivatagosodás, az ivóvíz hiánya, a jégtakaró olvadása), így ezek is, bár nem fegyveres konfliktusok, feltétlen geoinformációs tényezőkké válnak, érdemesek az elemzésére, alakítják a szemléletünket.

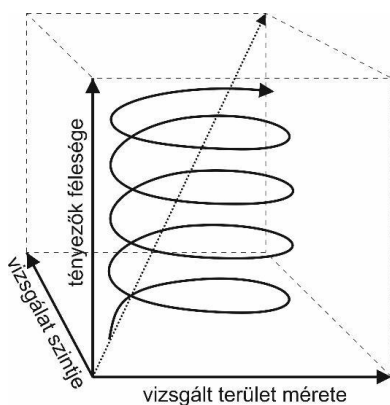
A megváltozott szemlélet része, hogy már nem feltétlenül kartografált papírképpen gondolkodunk, hanem digitális adatbázisban (Rostás, 2015). Ez azt jelenti, hogy egy adott területre összegyűjtött hatalmas adatmennyiséget, térbeli vonatkozásával és metaadatokkal együtt egy adatbázisban gyűjtjük össze, tároljuk, és a szükséges időben a csak leválogatott,

szükséges adatokat jelenítjük meg – akár papíron, nyomtatott analóg formában, akár egy monitoron vagy más digitális eszközön. Az így kialakított adatbázis és az abból nyert információ csak akkor használható fel hatékonyan, ha időben eljut a döntéshozókhoz, időszerű. Fontos, hogy pontos, megbízható adatokat tartalmazzon, feladatorientált módon lehessen alkalmazni (Für et al., 2016: 869). Az adatbázis felépítésének további alapkövetelményei a hézagmentesség, konzisztencia, naprakészség, megfelelő készenlét, a nemzetközi együttműködés lehetőségének biztosítása, de ezek olyan műszaki követelmények, amiket ebben a tanulmányban nem fejtek ki.

A térábrázolással kapcsolatos információs rendszerek felépítésére vonatkozó alapelvek részletesen megtalálhatók Robert Laurini és Derek Thompson művében, ahol a térinformatikai rendszerek elemző látásmódot is képviselnek, a problémák összesítését, a világ elemzésének módját jelentik. A térbeli információs rendszerekkel foglalkozó szoftveripar felfedezte a „földrajzi alapú kapcsolatok” megjelenítésének értékét (Laurini és Thompson, 1992). Kétségtelen, hogy a katonai szemlélettel gyűjtött és értékelt információ esetén is használható a térbeliség ilyen értelmezése. Az adatok gyűjtésétől, tények megállapításától kezdve, a vizuális ontológián, térbeli ismereteink rendszerezésén át egyéb ismereteink integrálásáig széles körűen alkalmazható egy jól megalkotott, a Laurini által meghatározott tizenkét alapelvelet megfogadó geoinformációs értékelő-elemző rendszer (Laurini, 2015). A térbeli ábrázolásnak saját nyelve van, amivel érhetővé teszi az adathalmazt – egy műholdkép például tökéletes ábrázolás, de értő szemléléséhez szaktudás kell. Az adatbázist úgy kell felépíteni és megjeleníteni, hogy a földrajzi térről alkotott tudásunkkal a kívánt célnak megfelelően értelmezni tudjuk az eredményt.

A kibővült térszemlélethez bővített definíció kell, így katonai értelemben a geoinformáció definíciójának a következőt javaslom: azon térbeli vonatkozással rendelkező adatok és információk összessége, amik egy adott műveleti térben végrehajtásra kerülő katonai tevékenységre hatással vannak, és amiket a katonai tevékenység befolyásol. A műveleti tér és a katonai tevékenység kölcsönösen hat egymásra, dinamikusan alakítja egymást. Műveleti tér alatt pedig azt a teret értem, ahol a katonai tevékenység kifejti hatását. A geoinformációs válságindex olyan mutató, ami megadja egy lehatárolt műveleti tér válságövezetté alakulási valószínűségét egy meghatározott geoinformációs tényező vonatkozásában.

Ebben az értelemben a katonai tevékenységek, akár háborús akár békeműveleti és a műveleti tér kapcsolatának vizsgálata nem lineáris kapcsolatban állnak egymással – ezért az 1. ábrán pontozottan van jelölve a lineáris kapcsolat. A műveleti tér területe és a vizsgált tényezők száma a fegyveres küzdelem különböző (hadászati, hadműveleti, harcászati) vizsgálati szintjein változnak a kisebb-nagyobb terület, illetve az alacsonyabb és magasabb szint között. Az összefüggés dinamikus, a terület mérete és a vizsgálat szintje is csökkenhet és nőhet, a tényezők félesége pedig folyamatosan bővül, ez adja a kapcsolatot spirális jellegét. Az 1. ábrán folytonos vonallal ábrázolt geoinformációs spirálon kell megtalálni azt az elemzési pontot, amit értékelni szeretnénk egy meghatározott művelethez.

1. ábra: A geoinformációs spirál (saját szerkesztés)

Összegzés

A katonaföldrajzi tényezők köre bővült, ahogy a hadtudomány fejlődött. A tudománnyá alakulással belekerült a fogalomkörbe a természetföldrajzi vizsgálódáson túl a társadalom vizsgálata is. A definíció napjainkban is alakul.

A sokadik generációs, gerilla hadviselést alkalmazó konfliktusok más jellegű térelemzést kívánnak. A tér és a fegyveres küzdelem kapcsolata már nem azonosítható a földrajzi tér és a háború fogalmával, megváltozik a térértelmezés, a földrajzi térből műveleti teret kell alkotni. A megmaradó földrajzi tér definíciója vertikálisan bővül, belekerül a definícióba a nem fizikai tér fogalma is. A földrajzi, fizikai tér vizsgálata nem szűnik meg, de a vizsgálandó terület hagyományos értelemben szűkülni fog, a hadművészet és a tér egymásra gyakorolt hatása nem lineáris pályán fejlődik.

Egyre fontosabb a minden aspektusra kiterjedő adatbázis-építés, rendszerezés, értelmezés. Ezekhez a változásokhoz kell igazítani a közeljövőben a honvédségi szabályozókat is.⁴ Kutatásaimban tovább fogom vizsgálni a térértelmezést a hadviselésben, ez segít majd olyan rendszer létrehozásában, amik geoinformációs értékelő-elemző rendszerek segítségével a geoinformációs válságindexet hatékonyan meghatározzák.

Felhasznált irodalom

Ács Tibor (2005): *A reformkor hadikultúrájáról*. Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet. 236–238.

Berkáné Danesch Marianne szerk. (2015): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Budapest, Zrínyi Kiadó.

Clausewitz, Carl von (1917): *A háborúról*. Budapest, Athenaeum.

Forgács Balázs (2017): *A magyar katonai gondolkodás története és a hadikultúrák*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.

Für Gáspár és Tuba Zoltán és Körmös Csaba (2016): Terepértékelés, geoinformációs technológiák. In Csengeri János és Krajnc Zoltán szerk.: *Humánvédelem - békeművelési és veszélyhelyzet-kezelési eljárások fejlesztése*. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem. 849–918.

Gerencsér Árpád (2016): *A Kaukázus térség biztonságföldrajzi értékelése* (Phd értekezés). Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem.

Hausner Gábor (2008): *Zrínyi Miklós és a hadtudományi irodalom Magyarországon a 17. században* (Phd értekezés). Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

Hunyadi László (2014): Általános vallásföldrajz. In Tóth József szerk.: *Általános társadalomföldrajz I.-II.* (h. n.), Dialóg Campus Kiadó. 215–233.

Kállai Attila és Siposné Kecskeméthy Klára (2018): *Geoinformációs támogatási szócikkgyűjtemény*. Forrás: <https://sway.office.com/EEVGO81TD8Zoa3Vm> (A letöltés dátuma: 2019.11.21.)

Kaplan, Robert D. (2019): *A földrajz bosszúja*. Budapest, Antall József Tudásközpont.

⁴ pl. Ált/213 Geoinformációs támogatási doktrína 1. kiadás, 2014.

Kecskeméthy Klára (2014): A katonaföldrajz alapjai. In Tóth József szerk.: *Általános társadalomföldrajz I.-II.* (h. n.), Dialóg Campus Kiadó. 328–344.

Korponay János (1845): *Hadi földírás. I. köt. Hadi földírás elmélete; Európa általában, Orosz álladalom és Krakó köztársaság.* Pest, Beimel József.

Kovács László (2018): *A kibertér védelme.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó.

Kozma Endre (1999): *Quo vadis, katonaföldrajz?* (Hadtudomány IX. évfolyam, 2. szám. Forrás: <http://mhtt.eu/hadtudomany/1999/ht-1999-2-5.html> (A letöltés dátuma: 2020.02.11.)

Krajnc Zoltán főszerk.: (2019): *Hadtudományi lexikon – Új kötet.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó.

Lánszki János (1998): *A katonaföldrajz néhány elméleti és gyakorlati kérdése.* Hadtudomány VIII. évfolyam, 4. szám. Forrás: <http://mhtt.eu/hadtudomany/1998/ht-1998-4-11.html> (A letöltés dátuma: 2020.02.11.)

Laurini, Robert (2015): *Fundamentals of Geographic Engineering for Territorial Intelligence.* In A. Perez Gama, Nova szerk.: *Knowledge Engineering Principles, Methods and Applications.* New-York, Science Publishing. 1–56.

Laurini, Robert és Thompson, Derek (1992): *Fundamentals of Spatial Information Systems.* London, Academic Press Limited.

Marshall, Tim (2019): *A földrajz fogságában - Tíz térkép, amely mindent elmond arról, amit tudni érdemes a globális politikai folyamatokról.* Budapest, Park Könyvkiadó.

Mészáros Rezső (2006): *A kibertér, mint új földrajzi tér.* In Kiss Andrea, Mezősi Gábor és Sümeghy Zoltán szerk.: *Táj, környezet és társadalom.* Szeged, SZTE Éghajlattani és Tájföldrajzi Tanszék, SZTE Természeti Földrajzi és Geo-informatikai Tanszék. 489-496.

Nagy Miklós Mihály (2002): *Geográfia és hadelmélet.* In Tiner Tibor és Bassa László és Csuták Máté szerk.: *Földrajzi Értesítő.* (51. évf.): 1-2. sz. (h. n.), Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet. 237–247.

Nagy Péter (2007): *Térinformatikai szolgáltatások fejlesztésének lehetőségei az átalakuló Magyar Honvédségben* (Phd értekezés). Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

Padányi József és Négyesi Lajos és Nagy László (2018): A Zrínyi-árok azonosítása – Egy 1662-ben épített műszaki zárelem. In Varga Máté és Szentpéteri József: *Két világ határán*. Kaposvár, online kiadvány. Forrás: http://real.mtak.hu/91696/1/16_PADANYI_NEGYESI_241-254.pdf (A letöltés dátuma: 2020.02.11.)

Rostás Sándor (2015): *DITAB-50 az új topográfiai adatbázis*. Forrás: <https://docplayer.hu/113161569-Rostas-sandor-szds-mh-geosz-muszaki-es-informacios-osztaly-terkepesz-fotiszt-ov-h.html> (A letöltés dátuma: 2019.11.21.)

Siposné Kecskeméthy Klára és Nagy Miklós (1995): A magyar katonaföldrajz alapkérdésnek változása és vizsgálati mutatói. In *Földrajzi Értesítő* XLIV. évf. 1995.1-2. füzet. 71–89.

Tokaji Zsolt ford. (2018): Sunzi: A hadviselés törvényei. In Tokaji Zsolt és P. Szabó Sándor szerk.: *A kínai hadtudomány klasszikusai*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 52–61.

Tóth Ágoston (1987): A katonai rajz-tanfolyam megnyitása a magyar tud. egyetemen. In Bak Antal szerk.: *Tóth Ágoston honvéd ezredes, a katona és térképész*. Budapest, MN Térképész szolgálatfőnökség. 146.

Vallás és biztonság – az új nexus (külföldön és itthon)

Berényi György

Bevezetés

A következőkben a vallás és biztonság kapcsolatának és komplex voltának alapkutatásszerű bevezetésére kerül sor. Dolgozatom elvi kereteit a nemzetközi kapcsolatokból kinövő biztonsági tanulmányok vallással kapcsolatos vitás módszertani kérdései adják. Új nexus van (Seiple, Hoover, 2004). Minden kétséget kizáróan ez az új viszonyrendszer egy paradigmaváltást is jelent, mely a nemzetközi közegben közel 20 éve áttörte az ingerküszöböt, és a globális, regionális és lokális kapcsolatok, döntések és kutatások egyik meghatározó kérdésévé vált. A jelenben is zajló demográfiai, világrendi, védelmi, civilizációs és társadalmi folyamatokat figyelve, joggal feltételezhető, hogy a vallás és biztonság új nexusának hatása és jelentősége az elkövetkező években (2030), évtizedekben (2050) az emberiség előtt álló kihívások (Harari, 2015, 2018) miatt egyre inkább növekedni fog.

Magyarország ebben az új nexusban igen sajtóságos, kettős helyzetben van. Egyrészt a kereszténységnek az alaptörvényben megfogalmazott – nemzet megtartó – jelentőségével (URL1), illetve a kormányzati szintű keresztényüldözés elleni szerepvállalásával (URL2), Magyarország méretéhez és geopolitikai súlyához mérve aránytalanul nagy hatást fejt ki a nemzetközi közösségre, élen jár, és tematizálja a diplomáciai kapcsolatokat a vallás és biztonság ezen kérdései mentén. Másrészt a Nemzeti Köszolgálati Egyetem példáját leszámítva, – amely maga is az út elején jár – intézményi, tudományszervezési, rendszer- és módszertani, elméleti, illetve szakirodalmi szempontból legalább egy generációnyi lépéshátrányban vagyunk a nemzetközi *mainstream*hez képest.

Trendkutatás történeti perspektívában

Jelen dolgozat, a rendelkezésre álló korlátozott keretek között, a történeti perspektívát alkalmazó trendkutatási/bibliográfiai megközelítésben tárgyalja a következő vallási és biztonsági kérdéseket: globális körkép, demográfiai sorsszerűség, világrend átalakulása, civilizációs és társadalmi konfliktusok, valamint a nemzetközi kapcsolati és biztonságelméleti paradigmák, modellek és szakirodalom fejlődése. Mindehhez a történeti perspektíva és a

horizont pásztázás nyújtotta lehetőségekkel élve igyekszem tágítani a magyar szakirodalmi horizontot.

A trendkutatási megközelítés három, egymáshoz szorosan kapcsolódó és egymásra kölcsönösen ható fő eszköze (mega/trendek, katalizátorok, game-changer-ek) közül a globális megatrendek, illetve kutatási trendek rajzolják meg a dolgozat ívét. A *megatrend* kifejezés legalább regionális, de leginkább globális léptékű, hosszútávú, generációkat átkaroló, több évtizedes fejlődést végigkövető, jelentős kutatási eredményekre alapozott, rendszerezett, visszafordíthatatlan, a jövőkutatási horizonton ábrázolt folyamatokat jelöl. (Gaub, 2019)

A trendkutatás legfőbb célja a jövőkép prognosztizálás, számításba véve több alternatívát, lehetséges fejlődési irányt is. A múltbéli adatok összegzésekor a történeti perspektívákra alapozott elemzés a leíró jellegén túlmutatva, a távlatokra vonatkozó tanulságokat és eredményeket próbálja kikövetkeztetni. A kutatás a feltárás (múlt), az elemző-összegzés (jelen) és az előre látás (jövő) hármasságára fókuszálva a stratégiai tervezést és felkészülést szolgálja. Ennek a módszertani megközelítésnek a jelentősége abban áll, hogy a trendkutatás nemcsak adott jelenségeket (vallás és biztonság) vizsgál, hanem a környezetet, társadalmat, más tudományterületeket, korszellemet és egyéb tényezők komplexitását is figyelembe véve olyan elemeket, változás-csírákat keres a kutatások során, amelyekből a várható fejlődési irányok meghatározásával cselekvési támpontokat és forgatókönyveket ad, illetve alapjaiban és folyamatában támogatja a stratégiaalkotást. (Törőcsik, 2011)

Jelen dolgozat a hazai vallással és biztonsággal kapcsolatos tudományos kutatás stratégiai irányának alakításához kíván hozzájárulni. Egyrészt oly módon, hogy magával a dolgozattal és annak témájával szolgálja a kutatás módszertani alapjainak mélyítését. Másrészt a nemzetközi kutatási trend és bibliográfiai eredmények összesítésével folyamatában segíti annak hazai művelését.

Demográfiai sorsszerűség

A demográfiai robbanás és következményei minden biztonságpolitikai vizsgálódás számára egy megkerülhetetlen megatrend. Napjaink globális kihívásai közé tartozik a Föld népességének régióként eltérő változása. Bolygónkat 2017-ben mintegy 7,5 milliárd ember lakta. (Kaiser, 2011) 2050-re a népesség várhatóan 9,8 milliárdra nő, 2100-ra ez a szám már 11 milliárdra emelkedhet. A legnagyobb gondot Afrika és Dél-Ázsia igen gyors demográfiai növekedése és Európa népességének csökkenése és elöregedése okozza. Az afrikai kontinens

népessége 1950 óta 5,5-szeresére nőtt, Latin-Amerikáé és a Karib-szigeteké, valamint Ázsiáé és Óceániáé pedig több mint 3-szorosára. Észak-Amerika lakosságának száma mindeközben a duplájára emelkedett. A legkisebb növekedés Európában következett be, mindössze 1,4-szeres gyarapodással. (Központi Statisztikai Hivatal, 2019)

2050-ben a fejlettebb világ lélekszáma várhatóan a 2000-es szint közelében alakul, a fejlődő országoknak viszont már legalább 7,8 milliárd lakosa lesz. Európa 1950-ben a Föld népességének még több mint egyötödét adta, napjainkban – 742 millió fővel – alig az egytizedét teszi ki. A másik három földrész (Latin-Amerika és a Karib-szigetek, Észak-Amerika és Óceánia) együttes részaránya változatlanul 14% maradt. A világ két legnépesebb országában, Kínában és Indiában a Föld lakosságának 19%-a (1,4 milliárd fő), illetve 18%-a (1,3 milliárd fő) él. A két ázsiai országban külön-külön is többen élnek, mint a három legkisebb lakosságú kontinensen együttvéve. (Kaiser, 2011)

Vallás – Isten halott, Isten él

A demográfia sorsszerűségnek egy másik kapcsolódó vitatott kérdése, ahogy egyes társadalom teoretikusok feltételezték, hogy a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan annak élvezői egyre távolabb fognak kerülni a vallási gyökereiktől. A modernitással járó szekularizációnak ezt a megnyilvánulását láthattuk Európában és a nyugati liberális demokráciákban. Azonban nem teljesen világos és bizonyított ennek a mintának az egyetemes jellege. Sőt, a jelenlegi folyamatok *Isten halála* után (Nietzsche, 1882) inkább *Isten visszatérését* prognosztizálják. (Micklethwait and Wooldridge, 2009) Az elvallástalanodás univerzalizálásának hiányában a demográfiai robbanást megélő országok, régiók és kontinensek a Pew Research Center (2015) alapján globálisan fogják átírni a vallási jellegű trendeket. Jelenleg a föld lakosságának 88.2%-a vallásos és 11.8%-a ateista vagy agnosztikus. Ez utóbbi csoport ráadásul csökkenő tendenciát mutat. 2050-re különféle mérési statisztikák alapján közel 8.1-8.5 milliárd fő lesz vallásos. Jelenleg a legnagyobb vallásos közösséget a kereszténység adja a népesség 32% százalékaival, átlag (2.5) feletti 2.6-os szaporulattal. Második a sorban az iszlám 22.5% részesedéssel, de még magasabb 2.9-es szaporulattal. Még az olyan alapvetően ateistának tekintett országok esetében is, mint Kína a lakosoknak 5%-a, vagyis 67 millió fő keresztény (Pew Research Center, 2011). Fenggang Yang szerint 2030-ra a folyamatos ébredési hullámoknak köszönhetően Kína fog rendelkezni globálisan a legnagyobb

keresztény populációval (Yang 2012). Összegezve elmondható, hogy a vallás él és virul, és ez így is fog maradni még egy ideig.

Szép új világ(rend)

Az új világrend kifejezést a történelemben gyakran használták az átfogó, gyökeres változások leírására. A szó eredeti értelmében azonban „valódi világrend még sohasem létezett”. Világrendszerűség van csupán, amelynek alapja a vesztfáliai békére (1648) épülő Nyugat-Európában született *független államok rendszere*. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a különböző leíró koncepciók, a vesztfáliai elvekre épülő rendet tekintik még mindig kiindulási alapnak. (Kissinger, 2016)

A jelenkori, immár globális vesztfáliai rendszer, azaz a világ nemzeteinek közössége arra törekszik, hogy az anarchikus nemzetközi rendszerben a különböző nemzetközi szereplők (társadalmak, kultúrák, vallások, régiók, nemzetközi szervezetek, intézmények stb.) számára együttműködést szolgáló keretet adjon. A globális világrendben azonban ezek az elvárások nem érvényesülnek maradéktalanul. Sőt mivelhogy a nemzetközi közösség szereplői valamilyen sajátosságaik alapján határozzák meg magukat, identitásukat, ez általánosságban érdekellentétet szül, aminek *világ-rendetlenség* az eredménye. Ez azt jelenti, hogy miközben nő a világszínpadon levő szereplők egymásrataltsága, kölcsönös függése, az érdekellentétből kialakuló konfliktusok vagy mély válságba fordulnak, vagy ellenőrizhetetlenné válnak. A nemzetközi kapcsolatokban történő változásokból adódó fenyegetések és kockázati tényezők globális szintet öltenek, ami magával hozza, hogy a biztonsági kérdés is globális kérdéssé változik. (Remek, 2017) Paradox módon azonban éppen ez az oka, hogy a globális világ (világ)renddéválása még várat magára. (Kissinger 2016:375)

Védelmi-társadalmi dilemmák

Az országok, nemzetközi szereplők biztonságpolitikájuk segítségével határozzák meg azokat a stratégiai irányelveket, amelyekkel a fenyegetések és veszélyek elhárításához katonai képességeiket kialakítják, igazítják. Ez a megatrend a hidegháborús időszak után sem került háttérbe, még akkor sem, ha ebben aránybeli eltolódás érzékelhető a gazdasági teljesítőképesség javára.

1945-től napjainkig a Földön csupán 26 nap telt el háború nélkül. A legkevésbé békés országok a következők: Szíria, Dél-Szudán, Irak, Afganisztán, Szomália, Jemen, Közép-afrikai

Köztársaság, Ukrajna, Líbia, Szudán, Pakisztán. (Global Peace Index, 2018) Számos szakértő szerint ezen országok jelenlegi válságának központi problémája (több más tényező mellett) a nemzetállami, vesztfáliai modell válsága. A jelenség nem újkeletű. Az államiság olyan eszméjét és formáját kényszerítették az itt élőkre, amely alapvetően idegen volt az érintett társadalom számára. Ezek olyan mesterséges képződmények, amelyek soha nem rendelkeztek valós társadalmi legitimitással. Állampolgáraik lojalitása ma is sokkal inkább kötődik a vallási felekezetekhez, tágabb értelmű közösségekhez, törzsekhez, családokhoz és klánokhoz. (Hermann, 2015: 27)

A katonai műveletek – békében, háborúban és a válságreakáló műveletekben egyaránt – soha nem légtüres térben zajlanak. Mind az előkészítés, mind a végrehajtás során a katonai tervezők kiemelt figyelemmel vannak a lakosságra, a civil szervezetekre, azokra a civil szereplőkre és tényezőkre, amelyek valamilyen módon hatással lehetnek a katonai művelet sikerére. Ilyen tényező a civil társadalom identitásának egyik legerősebb kohézióját adó vallási tényező. (Kaló, Petruska, Ujházi, 2019)

Civil társadalom - Civilizációk összecsapása

A vallás kérdésének a civil társadalom biztonsága szempontjából a legmegteremkenyítőbb megközelítése kétségtelenül az, mely szakít a jó-rossz, pacifista-erőszakos dichotómista felfogással. Még akkor is, ha a társadalmi konfliktusoknak és a civilizációk összecsapásának tapasztalata és elmélete máig vitára okot adó kritikai megállapításokat és következtetéseket fogalmaz meg. (Huntington, 1996) Egyrészt a vallások alapvetően társadalmi konstrukciók, és mint ilyenek, olyanokká válnak, amilyenekké formálják őket. Másodsorú mivel nem csak jók vagy rosszak, ezért nem csak a klasszikus értelemben vett problémának, hanem a megoldásnak is szerves és elengedhetetlen részét kell képezzék. (Seiple, Hoover, 2004) Mivel a politika legalább annyira – ha nem még jobban – formálta a vallást, mint az a politikumot, valamint mivel a vallás szent szövegei, gyakorlata, történetisége és hagyományai a kezdetektől fogva politikai jelleget is hordoztak a társadalmi rend és a legitimitáció fenntartására, ennek kivonása a társadalmi rendből végső soron gyengíteni fogja a stabilitást és biztonságot, mind az államon belül, mind a nemzetközi kapcsolatokban. (Marsden, 2019: 11-13).

Összességében megállapítható, hogy a vallásszabadság hozzáadott értéket képvisel, és a biztonsági elméletekben való helyének a megtalálásával hozzájárul a diplomáciai, humanitárius, béketámogató és válságkezelő kihívások rendezéséhez.

Tudománytörténeti bevezetés

A vallás és biztonság kutatásának tudományági besorolása multi-, illetve transzdiszciplináris jellegéből fakadóan nem olyan egyszerű, mint elsőre gondolnánk. Habár a nemzetközi tanulmányoktól a hatvanas években különváló biztonsági tanulmányok jó kiindulási alapot szolgáltatnak a rendszerezésre. Ugyanakkor a nemzetközi kapcsolatok, mint gazdatest a maga száz évével is fiatal, formálódó tudományág, melyben a viták természetesnek tekinthetőek még az egyes olyan alapfogalmak tekintetében is, mint amilyen a nemzetközi kapcsolatok, a nemzetközi politika (Kissinger, 2016: 7) és a külpolitika. (Holsti, 1995: 18-20)

Köztudott, hogy a biztonságelméletek alapját a nemzetközi kapcsolatok elméleti iskoláinak tudományos specializációja adja, kiegészítve azt a társadalomtudomány, hadtudomány, történelemtudomány, közgazdaságtudomány és egyéb tudományágak vonatkozó elemeivel, elméleteivel, módszertanával, illetve a biztonság saját fogalom- és eszközrendszerével. A vallás és biztonság kutatási terület esetében az eddigiekhez jönnek hozzá még a valláshoz kapcsolódó további tudományterületek is (vallástudomány, teológia, vallásdiplomácia, vallástörténet, filozófia, szociológia stb.).

A kezdetek – *cuius regio, eius religio*

A vallásnak a rendszerezett nemzetközi kapcsolatok tudományos vizsgálódásokban jelen levő hiánya az elmúlt évszázadban alapvetően abból a meggyőződésből származott, hogy a vallásalapú háborúk kora lezárult, és ezért tudatosan minden szükséges eszközt meg kell ragadni arra, hogy *visszatérése* ne következhesen be. A 16-17-i században a kor döntéshozói (game changers) az európai erőszakhullámok fő mozgatóinak és kiváltó okainak az irracionális vallási meggyőződéseket látták. Ennek következtében nem úgy tekintettek a vallásra, mint olyan jelenségre, amelyet behatóan és rendszerszinten kellene vizsgálni, hanem mint olyanra, melyet egészében száműzni kell a nemzetközi rendszerből. (Philpott, 2000) Helyette maradt a *cuius regio, eius religio* (akié a föld, azé a vallás) elv, mely leginkább a vesztfáliai fordulatként honosodott meg. A napjainkban is domináns vesztfáliai szuverenitásként ismert alapelv és annak jelenlegi tartalma tehát egy hosszú történelmi folyamat eredménye. Ebben a vallásnak, mint fennálló és mélyreható szellemi áramlatnak (reformáció, ellenreformáció, protestáns megújulási mozgalmak, iszlám) a hatását nem lehet figyelmen kívül hagyni, azonban számításba vett normaformáló tényezőként sem globálisan, sem regionálisan nem érvényesült. Az Európán kívüli területek esetében pedig a gyarmatosítás következtében mind

a vesztfáliai szuverenitás, mind a vallásdiplomácia csak a legritkább esetekben jutott kifejeződésre. (Krasner, 1999)

(Túl)érett szekularizáció

A második világháború után Európában habár jogi értelemben megmaradt a szuverenitás elve, azonban a vesztfáliai értelemben tovább sérült az addig sem teljes volta. Ez a tendencia igaz volt a gyarmatbirodalmak felbomlásával keletkező új államok esetében is, ahol a gazdasági elmaradottság és a politikai instabilitás meghatározó szerepe miatt a vesztfáliai elvek még annyira sem érvényesültek, mint a hipokrita nyugati világrendben. Ennek eredményeként a 70-es évekre a nemzetek feletti horizontális struktúra az interdependencia-elve mentén már rendszerszinten is megkérdőjelezte a vesztfáliai szuverenitás egyedülállóságát, mint a globalizációt gyengítő, a történelmi küldetését már betöltő világrendet. Erre a világrendi dialektikára (globalizáció, integráció és nemzeti szuverenitás) vezethető vissza a nemzetközi kapcsolatokban és az abból kiváló biztonsági tanulmányok elméleteiben is ható multi-, és apolaritás.

Az eddigiekben tárgyalt világrendet meghatározó politikai folyamatok leképzéseként jelent meg az egyén és a társadalom szintjén egyaránt a szekularizáció, melyben az állam a nemzetközi vizsgálódások és kapcsolatok alapegysége. A más típusú társadalmi csoportosulások, mint amilyen a vallás is ennek következtében kiszorultak a magánszférába. Ez a folyamat érthetővé teszi, miért és hogyan került kívül a vallás a huszadik század elején megfogalmazott nemzetközi kapcsolatok (realista) viszonyrendszerén. A huszadik század első felében a világháború(k) erkölcsi, morális borzalmait követő útkeresésekben (fasizmus, kommunizmus, szocializmus) a szekularizáció égisze alatt a vallás, mint egy letűnt kor (pre-vesztfáliai) emléke továbbra is száműzve volt a tudományos diszkurzusból. A második világháború nyomán kialakuló szellemi vákuumban és újabb világrendben (kétpólusú világrend, hidegháború) azonban néhány kutató ismét elkezdte felismerni a vallásban rejlő lehetőséget, erőt és hozzáadott értéket. A keresztény etika *jó magaviseletet ad a politikai realizmusnak*. Az ehhez hasonló etikai felismerések nyitották ki a hátsó ajtót a természeti törvények égisze alatt a nemzetközi kapcsolatokba visszatérő vallásnak.

Hidegháborús bibliográfia

Az ebbe a körbe és időszakba tartozó, napjainkban is relevánsként idézett nemzetközi szerzők és műveik, melyek megalapozták a vallás nagy visszatérését a teljeség igénye nélkül a következők: Bozeman, Adda (1960) *Politics and Culture in International History*. Princeton: Princeton University Press. / Burns, Arthur Lee (1979) *'Injustice and Evil in the Politics of the Powers'*, in Ralph Pettman (ed) *Moral Claims in World Affairs*, London and New York: Croom Helm and St Martin. / Gong, Gerrit W. (1984) *The Standard of 'Civilization' in International Society*. Oxford: Clarendon Press. / Lapid, Yosef and Friedrich Kratochwil (eds) (1996) *The Return of Culture and Identity in IR Theory* / Morgenthau, Hans J. (1946) *Scientific Man Versus Power Politics*. Chicago: University of Chicago Press. / Nardin, Terry (1996) *'Interpreting the Islamic Ethics of War and Peace'*, in Terry Nardin (ed) *The Ethics of War and Peace*. Princeton: Princeton University Press. / Nardin, Terry (1998) *'Islamic Ethics in International Society'*, in David R. Mapel and Terry Nardin (eds) *International Society: Diverse Ethical Perspectives*. Princeton: Princeton University Press. / Piscatori, James P. (1986) *Islam in a World of Nation States*. Cambridge: Cambridge University Press. / Waltzer, Michael (1977) *Just and Unjust Wars*. New York: Basic Books. (Kubáلكová, 2009)

90-es évek – hosszú évtized, rövid bibliográfia

A hidegháborúhoz köthető kihívások megszűnésével a vallás, mint az identitás egyik jól meghatározható eleme, mely az egyén szintjétől a nemzetek feletti társadalmi egységig hat, (Huntington, 1996) lassan, de határozottan egyre inkább elkezdte magára vonni a globális közösség figyelmét.

Természetes kiváltó oka ennek az elméleti, módszertani, filozófiai fejlődésen túl az olyan erre direktben ható történelmi események sora volt, mint az arab-izraeli háború (1967), az iráni forradalom (1979), a konzervatív keresztények politikai teológiájának térnyerése az USA adminisztrációjában, később az Öböl-háború (1990-91), a Délszláv háború (1990-2001) vagy az Észak-Ír villongások, hogy csak néhányat említsünk.

Ezek ellenére a szekularizációtól áthatott akadémiai körökben a kilencvenes években igen alacsony volt a vallás jelentőségével foglalkozó szakmunka a nemzetközi kapcsolatokban. Ahogy Philpott 2002-es, *World Politics* cikkében összesíti, 1980 és 1999 között a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó négy legjelentősebb folyóiratának 1600 cikkéből 6 körüli volt annak

a cikkeknek a száma, melyek a vallást hatása szempontjából fontosnak írták volna le. (Philpott, 2002:69)

Azonban a kutatással foglalkozó szakcikknek számának arányaiban igen alacsony száma ellenére is, a politikai térben a döntéshozók (game-changers) – összhangban a politikai tapasztalattal – elkezdtek a vallás jelentőségét számításba venni. Leginkább négy területen került a vallás az elemzés fókuszába: 1) az emberek világnézetére ható erőként, 2) az identitás egy aspektusaként, 3) a legitimitás egy forrásaként, 4) egy vallási és politikai intézményekhez kapcsolódó értékrendszerként. (Fox, Sandler, 2004:2) Napjainkban az újabb fordulat, a 2001. szeptember 11-ei események után, a vallással komolyan nem számoló tudományos/akadémiai megközelítések hiányosnak, felszínesnek és művinek hatnak.

A 90-es évek még csak maroknyi, de nagy jelentőségű, az új nexusnak megágyazó nemzetközi sikerű szerzői és műveik a következők: Huntington, Samuel (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon and Schuster. / Juergensmeyer, Mark (1994) *The New Cold War? Religious Nationalism Confronts the Secular State*. University of California Press. / Kepel, Gilles (1994) *The Revenge of God: The Resurgence of Islam, Christianity, and Judaism in the Modern World*. University Park: Pennsylvania State University Press. / Douglas Johnston and Cynthia Sampson .eds (1994) *Religion, the Missing Dimension of Statecraft*. Oxford University Press. / Haynes, Jeff (1994) *Religion in the Third World*. Boulder, CO: Lynne Rienner. / Haynes, Jeff (1998): *Religion in Global Politics*. London: Longman. / Rubin, Barry (1990): 'Religion and International Affairs', *Washington Quarterly* 13 (2). / Rudolph, Susanne and James Piscatori (1997) *Transnational Religion and Fading States* Boulder, CO: Westview Press. (Kubáلكová, 2009)

Ebből az összeállításból is jól követhető az a tendencia, ahogy a vallás kérdése kezd a tudományos diszkurzusnak a részévé válni, ám a haladási iránya bizonytalan, relevanciája kétséges. A kijózanító fordulatot 2001. szeptember 11-e hozta el lezárva az elnyúló 90-es éveket.

9/11 – gátszakadás

A 9/11-es World Trade Center és Pentagon elleni terrortámadás katalizátorként szolgált a már több évtizede a levegőben lógó tudományos fordulat számára. Ezzel elkezdődött egy új időszámítás a vallás és biztonság kutatási területén. A kétezeregyes fordulat utáni bibliográfia átfogó ismertetésére helyszűke miatt a dolgozatban most nem térünk ki. Vendulka Kubáلكová

2009-ig kitekintő, a vonatkozó szakirodalmat és jelentősebb konferenciákat is szemlélő munkájában azonban mindez megtalálható. (Kubáلكová, 2009) Ennek ellenére két fontos trendet példákkal alátámasztva ismertetnünk kell, ami kiemelt jelentőséggel bír a vallás és biztonság kutatása szempontjából.

Az első ilyen trend, hogy az egyre nagyobb számú publikációknak köszönhetően elkezdett a téma tudományos kutatásának egyik középponti részévé válni a rendszertani, elméleti, metodológiai feldolgozás. Igaz ez is több lépcsőben, és több módszertani szempont szerint valósult meg. A másik megfigyelhető trend a tudományági specializálódás. Ennek jelentősége számunkra abban áll, hogy egyre több, a nemzetközi kapcsolatok elméleti kereteit maga mögött hagyó, konkrétan biztonságelméleti szakmunka lát napvilágot.

A releváns szakirodalom és szerzők szemezgetésével árnyalva a haladási irányt a kétezres évektől először általánosabb feldolgozások születtek:

Beyer, Peter (2006) *Religions in Global Society*. Routledge.

Gopin, Marc (2004) *Between Eden and Armageddon: The Future of World Religions, Violence, and Peacemaking*. Oxford: Oxford University Press.

Scott, Thomas (2005) *Global Resurgence of Religion and the Transformation of International Relations*. Palgrave.

A módszertani útkeresést alapvetően hat irányból igyekeztek megközelíteni a kutatók.

1) Egy konkrét kutatási probléma vagy terület vallással való kapcsolatának a hangsúlyozása mentén:

Almond, Gabriel A., R. Scott Appleby and Emmanuel Sivan (2003) *Strong Religion: The Rise of Fundamentalisms around the World*. Chicago: University of Chicago Press

Butler, Jennifer (2006) *Born Again: The Christian Right Globalized*. Pluto Press.

Diamond, Larry, Marc F. Plattner and Philip J. Costopoulos (2005) *World Religions and Democracy*. The Johns Hopkins University Press.

Gardner, Gary (2006) *Inspiring Progress: Religions' Contributions to Sustainable Development*. W.W. Norton.

2) A vallás egy tudományterület szerinti feldolgozása:

Dark, K.R. (ed) (2000) *Religion in International Relations*. NY: St Martin Press

Carlson, John D. and Erik C. Owens (eds) (2003) *The Sacred and the Sovereign: Religion and International Politics*. Georgetown: Georgetown University Press.

Fox, Jonathan (2001) *'Religion as an Overlooked Element in International Relations'*, International Studies Review 3 (3)

Fox, Jonathan (2004) *Bringing Religion Into International Relations*. Palgrave.

Gregg, Heather Selma (2004) *The Causes of Religious Wars: Holy Nations, Sacred Spaces and Religious Revolutions*. MIT PhD dissertation.

Helble, Matthias (2006) *'On the Influence of World Religions on International Trade'*, Journal of Public and International Affairs Spring.

3) A vallásnak egy már létező elméleti iskola szerinti feldolgozása. Természetesen ez a megközelítés leárnyékolja a vallásnak a hatóterületét, melynek eredményeképpen csupán a vallásos intézményekre, nemzetek feletti társadalmakra, vagy kulturális tendenciákra reflektál:

Keohane, Robert O. (2002) *'The globalization of informal violence, theories of world politics, and the "liberalism of fear"'*, in R.O. Keohane Power and Governance in a Partially Globalized World, pp. 272–287. New York: Routledge.

4) A másik alkalmazott feldolgozási út, mikor egy új megközelítést, elméletet próbálnak a vallási jelenségek kutatására megkonstruálni:

Albright, Madeleine (2006) *The Mighty and the Almighty: Reflections on America, God, and World Affairs*. New York: HarperCollins

Falk, Richard (2001) *Religion and Humane Global Governance*. Palgrave Macmillan.

Hurd, Elizabeth Shakman (2007) *The Politics of Secularism in International Relations*. Princeton: Princeton University Press.

Tickner, Ann (2005) *'On Taking Religious Worldviews Seriously'* (URL3)

5) Adott továbbá a módszer, mely több diszciplínát felhasználva igyekszik a vallást, mint egészét komplexitásában megragadni:

Hanson, Eric O. (2006) *Religion and Politics in the International System Today*. Cambridge: Cambridge University Press

Petito, Fabio et al. (eds) (2004) *Religion in International Relations: Return from Exile*. Palgrave.

Seiple, Robert A. and Dennis R. Hoover (eds) (2004) *Religion & Security: The New Nexus in International Relations*. Rowman and Littlefield Institute for Global Engagement

6) Talán a legátfogóbb, ugyanakkor a legtöbb vesződséggel járó megközelítés, mikor egy adott diszciplína (nemzetközi kapcsolatok, biztonsági tanulmányok) elméleteinek mindegyikébe/többségébe próbálják a vallási kérdést értelmezni. Ennek része a vallási

tényezőnek is az árnyaltabb megközelítése. Az alábbiak szerint többféle vallásos kutatási téma határozható meg: 1) vallásos identitás, 2) vallásos motivációk (viselkedéseméleti), 3) vallásos emberi jogok, 4) vallásos NGO-k és szervezetek, 5) vallás a nemzetközi jogban, 6) vallásos erőszak. A vallási témák mellett fontos kutatási szempontok a meghatározó vallásos jelenségek is: 1) vallásos legitimitás, 2) vallásos világnézet, 3) vallásos állam, 4) nem állami vallásos szereplők, 5) nemzetek feletti vallásos mozgalmak (beleértve a radikális, szélsőséges vallásos mozgalmakat is), 6) olyan nemzetközi ügyek, melyek kereszteződnek a vallással (emberi jogok, prozelitizmus, szent helyek, családtervezés, őssejtkutatás), 7) vallásos identitás.

Ezekkel az elméleti megközelítéssel bővítik a kutatást a következő művek:

Nukhet A. Sandal and Jonathan Fox (2013) *Religion in International Relations Theory Interactions and possibilities*. Routledge.

Haynes, Jeffrey (2007) *An Introduction to Religion and International Relations*. Pearson.

Lee Marsden (2019) *Religion and International Security*. John Wiley & Sons.

Magyarországi helyzetkép

A Google keresőbe a *religion and security* szópárra idézőjelek nélkül 712 000 000 találatot kapunk 0,44 másodperc alatt. Minderre idézőjelekkel (ami így a konkrét szókapcsolatra keres rá) 10 400 000 találat jut 0,35 másodpercnyi keresési idő alatt. Ezzel szemben a magyar, idézőjeles „vallás és biztonság” szókapcsolatból 7380 találat származik 0,44 másodperc alatt. Ugyanezeket az idézőjeles szókapcsolatokat a Google Scholar/Tudós kereső algoritmusát használva az angolra 2 290 000 találatot kapunk (0,12 másodperc alatt), míg a magyarra a következő kiírást: „A keresett kifejezés ("vallás és biztonság") egyetlen cikkben sem található meg.” Ezek az arányok (keresési arányok).

A keresési arányoknál hazánkban a vallás és biztonság tényleges helyzete azért árnyaltabb. Ezért jelen tanulmányt ennek rövid összefoglalásával folytatjuk. (Kaló, Petruska, Ujházi, 2019)

Alkotmányi és kormányzati szinten

Magyarország Alaptörvényének preambuluma nem más, mint egy *nemzeti hitvallás*, melynek hatodik bekezdésében „Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.” (URL1) Ez a 2011. április 25-én hatályba lépő alapdokumentum világosan kifejezésre juttatja az Országgyűlés azon szándékát, hogy poszt-

szekuláris alapon (pl. Történeti alkotmányunk vívmányainak és a Szent korona tiszteletén) kívánja Magyarország bel- és külpolitikai igazgatását megvalósítani. „Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége.” (Alaptörvény R) cikk (4) pont)

Ennek már a kormányzat szintjén megnyilvánuló akarata egyebek mellett a Miniszterelnökségen belül működő, Az Üldözött Keresztények Megsegítéséért és a Hungary Helps Program Megvalósításáért Felelős Államtitkárság. (URL2)

Nemzeti Köszolgálati Egyetem

A Nemzeti Köszolgálati Egyetemen a már közel tíz éve folyó tudományos munka és építkezés eredményeképpen hazánkban is eljutottunk oda, hogy a dolgozatunk témájával foglalkozó kutatóegységek és hozzájuk kapcsolódó kutatói gárda áll a kutatási terület rendelkezésére. Kellő alázattal és szerénységgel, de egészséges büszkeséggel, fontos kiemelni ebben egyetemünk Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának és állományának úttörő és példamutató érték- és hagyományteremtő tevékenységét. E munka a kar dékánjának a *Köszöntő*-ben megfogalmazott szavaival élve „elkötelezett mindazon kutatások irányába, amelyek tudományos alaposággal járulnak hozzá a magyar kormányzat célkitűzéseéhez. Az üldözött keresztény közösségek megsegítése pedig olyan, immár láthatóan konstans eleme a magyar kormányzati céloknak, amellyel nemcsak az adott keresztény közösséget, hanem a globális biztonságot is segíteni kívánja.”

A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara az elmúlt években sokat tett azért, hogy nemzetközi szinten is látható eredményei legyenek a vallás és biztonság kutatásának. Ennek része a vallási közösségek – leginkább a keresztény felekezetek – múltjának, filozófiájának, teológiai és egyházfegyelmi hagyományainak, vallásközi és felekezeti párbeszédének, illetve jelenlegi biztonsági helyzetének az értékelése. Számos nemzetközi és hazai konferencia megszervezése. Több mint száz magyar és idegennyelvű publikáció megjelentetése. Monografikus munkák, konferenciakötetek és fordítások publikálása. Valamint a *Vallás és Biztonság* kutatóműhely megalapítása és működtetése. (Kaló, Petruska, Újházi, 2019:11-12)

Hazai Bibliográfia

A válogatás nem tartalmazza a közel 100 db vallás és biztonság kapcsán megjelent szakcikket, csupán néhány szerkesztett kötetet szedett csokorba. Ezek kiadásának dátumából és címéből, illetve a feldolgozott témákból kirajzolódik a magyar kutatás eddigi iránya és mélysége.

Balog Zoltán – Orbán Balázs (2017) *Budapest-Jelentés a keresztényüldözésről, 2017*. Emberi Erőforrások Minisztériuma – Migrációkutató Intézet, Budapest.

Békefy Lajos (2015) *Keresztűzben. A keresztényüldözés rövid története Jézustól napjainkig*. Barankovics István Alapítvány, Budapest.

Gócze István szerk. (2017) *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*. Dialóg Campus, Budapest.

Gócze István szerk. (2019) *Keresztény teoretikusok, államférfiak és katonák háborúelméletei*. Dialóg Campus, Budapest.

Gyórfi Károly (2015) *Keresztényüldözés a 21. században*. Kairosz Könyvkiadó Kft., Budapest.

Harai Dénes (2008) *Az erőszak kultusza és a civilizáció védelme. A terrorizmus elleni küzdelem társadalmi, társadalomtudományi kérdései*. Kézirat. Budapest, ZMNE. 2008.

Hunyadi László (1995) *A világ vallásföldrajza*. Végeken, Budapest

Kaló József – Ujházi Lóránd szerk. (2018) *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről 2018*. Dialóg Campus, Budapest.

Kaló József – Petruska Ferenc – Ujházi Lóránd szerk. (2019) *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről 2019*. Háttér Kiadó.

Kis-Benedek József (2015) *Afrikai terrorista és szakadár szervezetek*.

Resperger István – Ujházi Lóránd szerk. (2019) *A vallási elemek jelentősége napjaink fegyveres konfliktusaiban és biztonsági kihívásaiban*. Dialóg Campus Kiadó–Nordex Kft., Wolters Kluwer, Budapest.

Összegzés

Egy hosszú út kezdetén eltökéltnek, célorientáltak és felelősségteljesnek kell lenni. A vallás és biztonság új nexusával kapcsolatban világosan látnunk kell, hogy habár hosszú út áll előttünk, ugyanakkor nagy lehetőségeket is magában rejtő kihívás és küldetés ez.

Ahogy a külföldi mintatanulmányokon keresztül kirajzolódott egy fejlődési irány, véleményem szerint a magyar pálya/út is hasonló szakaszokon át fog és kell, hogy vezessen. Természetesen kiegészülve a sajátos magyar gondolkodásmódból származó új megoldásokat és lehetőségeket kereső, jelen esetben tudományos eredményeket kikutató mentalitással. Véleményem szerint a hazai kutatás következő szakasza megköveteli, az eddigi irányok mélyítése mellett, a rendszerezett és átfogó elméleti, módszertani megközelítést. A dolgozat és a doktori kutatási tervem megvalósítása ennek a munkának a támogatására vállalkozik. Jelen cikk is ehhez az elméleti alapvetéshez és stratégiaalkotáshoz kívánt hozzájárulni a vallás és biztonság közötti új nexus kutatásának hazai gyarapításával.

Felhasznált irodalom

(A szövegtörzsben a bibliográfiai áttekintés keretében nem említett, de a dolgozatban felhasznált források listája).

Gaub, Florence (2019) *Scanning the horizon:12 scenarios for 2021*. EU Institute for Security Studies, 2-8.

Global Peace Index 2018 (2018). <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/06/Global-Peace-Index-2018-2.pdf> (a letöltés dátuma: 2020.02.14.)

Harari, Yuval N. (2015) *Sapiens : a Brief History of Humankind*. New York. Harper.

Harari, Yuval N. (2018) *21 lessons for the 21st century*. New York. Spiegel & Grau.

Hermann, Rainer (2015) *Az Iszlám Állam, A világi állam kudarca az arab világban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Holsti, Kalevi J. (1995) *„International Politics: A Framework for Analysis.”* Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

Kaiser Ferenc (2011): *A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai*. Nemzet és Biztonság, 8. szám, 27–36.

Kissinger, Henry (2016) *Világrend*. Antall József Tudásközpont, harmadik kiadás, Budapest.

Központi Statisztikai Hivatal (2019): *A világ népessége kontinensek szerint*. (Forrás: ENSZ World Population Prospects 2019).

Krasner, Stephen D. (1999) *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton University Press.

Magyarország Alaptörvénye: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV> (a letöltés dátuma: 2020.02.14.)

Kubálková, Vendulka (2009) "A 'Turn to Religion' in International Relations?" Perspectives, vol. 17, no. 2, 2009, pp. 13–41.

Maras, Marie Helen (2016) *A terrorizmus elmélete és gyakorlata*. Tudásközpont Tankönyvműhely, Budapest.

Micklethwait, John and Adrian Wooldridge (2009) *God is Back*. Kirkus Reviews.

Nietzsche, Friedrich (1882) *The Gay Science: With a Prelude in Rhymes and an Appendix of Songs*; translated with commentary by Walter Kaufmann (1974) Vintage Books.

Remek Éva (2017) *Az EBESZ I. Világrend, biztonság, nemzetközi szervezetek, elméletek*. Hadtudományi Szemle X. (2.). 126-142.

Pew Research center (2011) *Global Christianity – A Report on the Size and Distribution of the World's Christian Population*. <https://www.pewforum.org/2011/12/19/global-christianity-exec/> (a letöltés dátuma: 2020.02.14.)

Pew Research center (2015) *The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010–2050*.

<https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/> (a letöltés dátuma: 2020.02.14.)

Philpott, Daniel (2000) *The Religious Roots of Modern International Relations*. World Politics, Vol. 52, 206-45.

Philpott, Daniel (2002) *The Challenge of September 11 to Secularism in International Relations*. World Politics, 55 (01), 66–95.

Törőcsik Mária (2011): *Fogyasztói magatartás – Insight, trendek, vásárlók*. Akadémiai Kiadó.

Yang, Fenggang (2012) *Religion in China: Survival and Revival Under Communist Rule*. Oxford University Press.

URL1: <https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf> (a letöltés dátuma: 2020.02.14.)

URL2: <https://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/az-uldozott-keresztenyek-megsegiteseert-es-a-hungary-helps-program-megvalositasaert-felelos-allamtitkar> (a letöltés dátuma: 2020.02.14.)

URL3: www.princeton.edu/~hmlner/Conference_files/KEOHANE/tickner.pdf. (a letöltés dátuma: 2020.02.14.)

S-400 Crises and Its Implications

Berk Can Kozan

Abstract

The last shipment of the Russian-made S-400 air defence missile system, which caused the crisis between Turkey and the United States, has been completed. However, Turkey is a NATO member and both NATO officials and the United States argue that Turkey's use of the S-400 would technically pose a risk to NATO systems. Therefore, the United States, which sees the deployment of S-400s to Turkey as a threat to themselves; the U.S. is also threatening Turkey with massive economic sanctions because of the purchase. This article explains the S-400 showdown between the United States and Turkey and what causes the S-400 crises, along with the implications.

Keywords: *Turkey, USA, Russia, Crises, Air Missile Systems*

1. Introduction

In a general sense, Turkey has pursued an air defence strategy under the umbrella of NATO, as has the USA in order to identify and determine defence and security needs by way of eliminating threats, threats which were also defined as 'highly dynamic' throughout the Cold War. As a matter of fact, this actual situation has had an indirect effect on determining Turkey's position in regard to military defence and security needs. However, the conditions that emerged in the Cold War period have changed the nature, speed and impact of the ongoing threats in a profound and long-lasting way. Thus, Turkey's 'vulnerability', which was adopted in the axis of threat perception as shaped by the Cold War, as well as in the context of strategies enforced by cyclical conditions, evolved into a kind of 'security vulnerability' in later periods. After the Cold War, the increasing uncertainty in today's world politics and the changes in threat content, as indicated above, are pushing Turkey to make new choices at the strategic level.

The sharpening of the lines between alliances and the tendency of states to increase their tactical weapons capacity are noticeable changes. At this point, Turkey's S-400 preference is also an important strategic choice reflecting these two trends. Turkey and Russia reached a final agreement on the purchase of the S-400 after high-level talks in the last days of 2017. Turkey purchased four pieces (two of them will be produced in Turkey, in common with

Russia) of S-400 air defence system battery for 2.5 billion dollars from Russia (Strachota & Wilk , 2019). Turkey's purchase of the S-400 air defence system from Russia has caused controversy in many respects such as “what the missile system will contribute to Turkey's defence or what kind of problems the Russian-made S-400s will pose for NATO member Turkey” has kept the agenda of Turkey’s Western allies quite full.

In this paper, I will discuss the S-400 missile defence system which has caused the crisis between the United States and Turkey and which also symbolises a critical step in Turkey's efforts to develop its air defence capabilities and, as a result, Turkey's removal from the F-35 fighter jet project.

2. Why Does Turkey Need an Air Defence System?

Throughout the Cold War, Turkey has shaped a defence strategy according to NATO based on its own security needs, especially in order to eliminate threats from Soviet Russia. However, the conditions that emerged during the Cold War have changed, with new threat perceptions and global terrorism pushing Turkey to revise its strategies. Security and strategic choices created by NATO during the Cold War have undergone some fundamental changes over time and there is a new need to meet global and regional security environment requirements.

Of note are the Gulf War, developments in ballistic missile capabilities of neighbouring countries in the region and the subsequent inclination of regional instability all changing the necessity of security priorities for Turkey in both national security and defence strategies. Surrounded by an unstable neighbourhood and the development of terrorist organisations who have somehow repeatedly succeeded in attacking by the use of short- and medium-range missiles all highlight Turkey’s urgent need to acquire an air defence system.

NATO member Turkey did not have its own air defence system until the S-400 missile system was purchased. As Korkmaz and Mevlütoğlu put in;

“The MIM-3 Nike Ajax missile transferred from the USA in 1955 and the Nike Hercules missile transferred in 1959 were the only systems provided in this group [...] The most sophisticated land-borne air defense missile system that is still in use is the MIM-23 HAWK system, supplied in early 2000 as a second-hand US weapon. In addition, Rapier B1 X systems and Atılgan and Zıpkın systems that use Stinger short-range and low-altitude anti-aircraft missiles are the air defense

missile capabilities developed by ASELSAN. Almost 240 F-16 jets are the core of air defence capabilities (KORKMAZ & MEVLÜTOĞLU, 2017).”

Due to the aforementioned reasons, the lack of an air defence ballistic missile system and insecure environment nearby has forced Turkey to request that NATO reinforce its air and missile defence system to counter the ballistic missile threat. In response, between 2013 to 2015, U.S. and Dutch Patriots served in Turkey but then returned to their own countries. Since 2015, Spanish Patriots and Italian SAMP-Ts have been on duty in Turkey. However, this temporary security measure provided by NATO has always been used as political leverage against Turkey and has been particularly effective in critical steps taken towards Turkey’s creation of its own security priorities. This temporary solution has been evaluated as inadequate in meeting Turkey’s needs. Air defence was too essential to be left off other countries’ initiatives. Accordingly, Turkey first acquired the Russian-built S-400 long-range air missiles defence systems to meet its urgent needs and secure its airspace until national systems are developed.

All in all, the Turkish government decided to purchase the S-400 for two vital reasons: Firstly, it was to protect the borders and citizens from attacks. Secondly, it was because Turkey wanted to develop its own capabilities in response to increasing ballistic missile threats in the region via the sharing and transfer of missile system technology by way of multilateral agreements.

Furthermore, airborne hazards prevail in Turkey's geographical setting. Such challenges include the traditional air-power components in the form of fixed- and rotary-winged aircraft, as well as the more troublesome ballistic and cruise missiles. This is an environment under severe threat from air and missiles and the complexity of this threat is likely to rise due to recent setbacks in efforts to contain the region's proliferation of chemical and nuclear weapons (Egeli, 2019). Before the S-400 deal with Russia, Turkey initiated a tender in 2009 which resulted, in 2013, in an order to purchase an air defence system with China, USA, Russia, Italy and France participating in this tender. Neither the Americans nor the Franco-Italian partnership proposed a technology transfer that would have pleased Turkey. Furthermore, the cost of the Patriots went beyond Turkey’s budget plan. Thus, Turkey chose the FD-2000 air defence system by the Chinese CPMIEC company, which was lower in price than others and was more generous in technology transfer. Among the proposals, the most plausible was

China's offer, however, because of pressure from the USA and other NATO countries, Turkey cancelled this option in 2015 (Strachota & Wilk , 2019). For this reason, Turkey declared that the tender could be renewed by giving additional time but subsequent negotiations were inconclusive. In the end, Turkey cancelled its tender decision and started the talk with Russia. In the meantime, the withdrawal of the Patriot systems had been deployed by the United States and the Netherlands from Turkey which took place during the tender process while Turkey assumed all critical responsibilities such as the use of its strategic position, making it mandatory for Turkey to acquire an air defence system.

Before the S-400 deal, Turkey's most valuable subject was technology transfer. At the beginning of the S-400 issue, Turkey announced these talks by saying that it was open to meeting with anyone who wants to transfer their technology. In October, 2016, when the S-400 purchase was first revealed and completed as of 2019, the most important argument used by the Turkish government was that Russia would transfer technology to Turkey (Egeli, 2019). In regard to the aforementioned critical points of why the Turkish government chose to buy the S-400 missile system from Russia, it was simply because Russia's technology transfer proposal was better than others, even though during the process, the government consistently argued that Russia would transfer technology to Turkey. Moreover, the S-400 system was the most advanced and relatively cheapest system on the market and could help Turkey achieve its self-defence goals. Thirdly and perhaps most importantly, it was due to a lack of trust alongside the negative response by Western allies to Turkey's wishes and needs in the region.

Additionally, NATO has imposed some restrictions on Turkey's air defence following, for example, Turkey's failure to deploy such missile systems near the borders with Armenia and Greece. However, the S-400 missile system would not be subject to the same deployment limitations as NATO systems, which means that Turkey might position them in locations such as the Armenian border or the Aegean coast (Hutchins, 2018). Furthermore, these restrictions were also effective during the decision-making process. Turkish officials have been saying that Turkey was forced to buy the S-400 whereas the government argued that technology transfer was a "must" in the S-400 agreement, with the Russian side initially stating that there would be no technology transfer at first. Later on, Russian officials said they were open to talks on the issue. According to Russian sources, Turkey's lack of production power, its opposition to Russian intelligence services and transferring technology to NATO member countries are the

vital points that make it difficult for a transfer of technology to Turkey (Сафронов & Джорджевич, 2017).

3. Cause and Implications

The S-400 system is claimed to be much more effective than other systems. The S-400 system is very effective as an air defence system, as many experts agree. One of the missiles of the S-400 has an approx. 400km range and the system's radar is able to detect targets from approx. 600km away. Modern long-range SAMs like the S-400 can inflict significant damage on an adversary in the hands of competent and well-trained crews. Their ranges enable them to target key enemy-enabler aircraft such as valuable aerial refuelling tankers and early-warning and airborne aircraft control (Stratfor, 2019). Due to these characteristics, it is argued that the S-400 purchase will significantly increase Turkey's capabilities. These features on paper render it superior to both the Patriot and SAMP-T system (Stratfor, 2019).

Turkey is the second country after China to receive the S-400. India, which signed a \$5.5 billion S-400 deal with Russia (Times, 2019) is also part of the shipment. Gulf countries and Egypt are also said to be interested in the Russian S-400 system (Bryen, 2018) but the S-400s also have drawbacks. Despite being a moderated system, according to experts, the system has not yet been tested in the event of a serious war. Nonetheless, even with these impressive theoretical capabilities, modern long-range SAMs like the S-400 are only as good in the sense that they exist; that is, the systems can be more or less successful depending on the type of opponent they face. In addition, geographic factors weigh heavily on the usefulness of a system, with mountain characteristics capable of blocking the sensors (Stratfor, 2019). The maximum range of the system of 400km is only possible with 40N6 missiles. However, for Turkey, how many of these exported and which models are ordered remains a mystery. Therefore, an air defence missile system with a range of about 250km in countries such as Turkey where there are mountainous geography results in limited missile defence capability.

Turkey's procurement of the S-400 presents two challenges for NATO: (1) a lack of interoperability with established NATO platforms and (2) concern that increased military cooperation between Russia and Turkey could expose NATO platforms to Russian spying activities, potentially undermine Turkey's resolve and loyalty to NATO, as well as weaken the organisation (Beyoglow, 2020). Turkey's recent close co-operation with Russia has increasingly strained relations with its traditional Western allies so Syria, and other issues, are

closely watched by NATO. Officials are not hiding their concern that this process could create a rift within the alliance and damage the common defence structure. Experts also say that NATO has an integrated air defence system and that Turkey's acquisition of the S-400 could bring about many technical problems, including cost, qualification and technology transfer. As many experts have repeatedly pointed out, the efficiency, target detection and tracking capability of the air defence system, which is not integrated into a country's radar system, is significantly reduced. Radars have blind spots because of the roundness of the Earth and because of land patterns. Herein, integration is necessary and it becomes essential to eliminate these blind spots. For this reason, the capabilities of the S-400 system used alone are significantly limited. In short, an S-400 that will not be integrated into Turkey's system will significantly waive its capabilities and influence. Moreover, there is a concern that some technical details about NATO systems may fall into Russian hands. There are also political reasons: when this purchase is completed, it could be interpreted as a step Turkey has taken to redefine its relations with NATO. There might also be new sanctions implemented as a result of the delivery of the S-400s. The delivery could also prompt sanctions pursuant to the Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA), passed in Congress in 2017 to punish countries making major purchases of Russian military hardware (Tol & Taşpınar, 2019).

President Trump and the U.S. Senate agree that Turkey cannot have the S-400 and the F-35 fighter jets at the same time. Therefore, the first concrete reaction taken by the United States about the delivery of the S-400s to Turkey was that the Turkish State would be excluded from the F-35 program. The concern of the United States is that through the S-400, Russia would be able to detect the weakness of its F-35 fighter jets and use them against the USA. Although Turkey has explained in various statements that there is no such risk, the United States considers this situation a security threat. According to Dr. Carlo Kopp, one of the world's leading experts in aviation, the S-400 has optional acquisition radars designed to defeat modern stealth aircraft like the F-22 and the F-35. They work by operating in multiple frequency bands including VHF and L bands that can 'see' fighters that are stealth-protected (Bryen, 2018).

Stealth systems are based on low-detection X-band radars, the most popular military and civilian radars. Less prevalent are others such as C-band – now known as the G / H band. The F-35 primarily has stealth shielding at the front of the aircraft, which means that it is

vulnerable when turning away from its target (Bryen, 2018). As a result, Turkey's role in the program was suspended. Deliveries of Turkey's F-35s, a new generation fighter jet developed by the U.S. Defence Industry Company Lockheed Martin, which Turkey also contributed to as part of its production, have been suspended (Tol & Taşpınar, 2019). The training of Turkish pilots who have received F-35 training in the United States has also been halted. Turkey would have purchased 100 F-35As under the F-35 program. However, the U.S. Department of Defence suspended the sales agreement after the Pentagon failed to back down on Ankara's purchase of the S-400. Eight Turkish companies are involved in the production of advanced fighter jets, providing hundreds of items including parts for cockpit control systems and landing gear. The Pentagon said it would have been worth \$9 billion (Toksabay & Gumrukcu , 2019).

However, in late April of that year, German radar maker Hensoldt claims to have monitored two F-35s for 150 kilometres during the 2018 Berlin Air Show in Germany with the help of the passive radar system of the business, called TwInvis (Sprenger, 2019). This result has brought into question how reliable and successful the F-35's technological infrastructure really is? Nevertheless, the F-35 fighter jets would have brought great importance to Turkey, not only as armed forces but in economic terms as well.

Turkey will be the only NATO member with a ready-to-use S-400 system. However, according to the compiled information, the S-300s, which were considered previous versions of the S-400 air defence systems, are now available in several countries, some of them NATO members. Among them are Greece (Sánchez-Andrés, 2004), Bulgaria and Slovakia as NATO members (Katz, 2015). Greece bought these missiles from Southern Cyprus, which is not a member of NATO. According to international media reports in early 2014, the Greek Air Force tested S-300s during a military exercise dubbed the "White Eagle" at NATO-owned facilities on the island of Crete in 2013 (Makris, 2013) and there was no criticism of this test from NATO members. Also, Slovakia has S-300 PMU missile batteries inherited from Czechoslovakia. Slovakia asked for its air defence system to be modernised by Russia in 2015 (Moscow Times, 2015). Slovakia's Air Force, which participated in a joint exercise in France and Germany in 2005, also brought its S-300 missiles, which was welcomed as a contribution to NATO countries' experience with these missiles (Hecht , 2013). Bulgaria also tested its S-300 missiles in a 2015 exercise (Republic, 2015). In this respect, it is remarkable that other standards are applied to Turkey and not to some other NATO members.

4. Concluding Remarks

Turkey needs air defence systems to protect both its national security and its rights and interests in the region. Openly, this is vital for Turkey. Turkey has made this need known many times in the past but did not receive much response, even though the air defence systems which were deployed to Turkey were dismantled at the most critical times.

The Turkish government's decision to buy the Russian S-400 missile system raises questions about Turkey's permanent membership in NATO. Justifiably, the S-400 system was explicitly designed to bring down NATO fighter jets. Although the Turkish government has offered to the USA regarding create a joint study group and purchase Patriots, Pentagon has refused the offer. It is not possible for Turkey to be removed from the alliance without its own will because of the structure of NATO. Merely, it is possible to be isolated within NATO and turned into an ineffective member. However, using the allies' disagreements on some issues as blackmail and putting Turkey under pressure is contrary to the fundamental founding purpose of NATO.

The Turkish government's change of direction is partly proof that Turkey no longer sees Russia as a threat. At the same time, the strong relationship between Turkey and Russia is a chance for the Turkish government to achieve its goals of positioning itself as a regional power. Turkey's apparent turn to Russia is an important diplomatic victory for Russia, which has been trying to undermine NATO and other Western institutions for years. Ultimately, Russia's expansionist ambitions were behind Turkey's decision to enter into an alliance with the West in 1952. However, Turkey's growing rapprochement with Russia should not be forgotten on the basis of its exclusion by its Western allies. Turkey, which has geo-strategic importance, should remain a member of NATO despite differences with its partners.

There is a strong consensus in Turkish society against its Western allies. Turkey's Western allies should be careful not to isolate Turkey. In particular, heavy economic sanctions risk stoking opposition to the West by putting pressure on the weakening Turkish economy. It is worth reminding of how vital Turkey's historical ties with the West are.

Nevertheless, if the Turkish Government could not find a solution from this decision to protect its common interest and find a common course between the two great powers, it is likely to have both military and economic implications. The Turkish Government's theory is that because of its strategic geopolitical position, the Western allies cannot give up on Turkey. The government wants to profit from this with proper negotiations. However, if this strategy will

not work, economic sanctions may be introduced and Turkey might have stressful days ahead. The diplomatic tool of the Turkish government, which uses Russia and the United States against each other, seemed to work in the short term but Turkey may end up paying a heavy price for it in the long term.

References

Сафронов, И. & Джорджевич, . А., 2017. *Сделай там*. [Online] Available at: <https://www.kommersant.ru/doc/3434508?tw>

Anon., n.d. *S-400 Triumph Air Defence Missile System*. [Online] Available at: <https://www.army-technology.com/projects/s-400-triumph-air-defence-missile-system/>

Beyoghlou, K. A., 2020. *Turkey and the United States on the Brink: Implications for NATO and the US-Turkish Strategic and Military Partnership*, Carlisle, PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press.

Bryen, S., 2018. *Russia's S-400 Is Way More Dangerous Than You Think*. [Online] Available at: <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/russias-s-400-way-more-dangerous-you-think-24116>

Egeli, S., 2019. Making Sense of Turkey's Air and Missile Defense Merry-go-round. *All Azimuth*, pp. 69-92.

Hecht , A., 2013. *WHY SO MUCH FRET OVER THE S-300?*. [Online] Available at: <https://int.icej.org/news/special-reports/why-so-much-fret-over-s-300> [Accessed 2019].

Hutchins, D., 2018. *S-400s and F-35s: Two Weapons Systems Changing the Future of U.S.-Turkey Relations*. [Online] Available at: <https://www.turkheritage.org/Uploads/s-400-f-35-factsheet-june-2018-Ny2k8SXt.pdf>

Katz, . D., 2015. *S-300 Surface-To-Air Missile System*. [Online] Available at: https://aviationweek.com/site-files/aviationweek.com/files/uploads/2015/07/asd_08_06_2015_dossier.pdf

KORKMAZ, S. C. & MEVLÜTOĞLU, A., 2017. *TURKEY'S AIR DEFENSE UMBRELLA AND S-400*, Ankara: TURKEY ORSAM.

Makris, A., 2013. *Greece Tests Russian-made S-300 Air Defense System*. [Online] Available at: <https://greece.greekreporter.com/2013/12/14/greece-tests-russian-made-s-300-air-defense-system/>

Moscow Times, 2015. *Slovakia Wants Russia to Modernize Its S-300 Missiles*. [Online] Available at: <https://www.themoscowtimes.com/2015/06/02/slovakia-wants-russia-to-modernize-its-s-300-missiles-a47073>

Republic, M. o. D. o. t. S., 2015. *Slovak soldiers use S-300 system for the first time in Bulgaria*. [Online] Available at: <https://www.mosr.sk/35619-en/slovenski-vojaci-historicky-prvykrat-strielali-ostrymi-zo-systemu-s-300/> [Accessed 2019].

Sánchez-Andrés, A., 2004. Arms Exports and Restructuring in the Russian Defence Industry. *Europe-Asia Studies*, July, 56(5), pp. 687-706.

Sprenger, S., 2019. *Stealthy no more? A German radar vendor says it tracked the F-35 jet in 2018 — from a pony farm*. [Online] Available at: <https://www.c4isrnet.com/intel-geoint/sensors/2019/09/30/stealthy-no-more-a-german-radar-vendor-says-it-tracked-the-f-35-jet-in-2018-from-a-pony-farm/> [Accessed 2019].

Strachota, K. & Wilk, A., 2019. *The S-400 for Turkey. The crisis in Turkish-American relations escalates*. [Online] Available at: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2019-06-12/s-400-turkey-crisis-turkish-american-relations-escalates>

Stratfor, 2019. *Why the S-400 Missile is Highly Effective — If Used Correctly*. [Online] Available at: <https://worldview.stratfor.com/article/why-s-400-s400-missile-long-range-turkey-russia-syria-effective>

Times, T. M., 2019. *India's Russian Arms Purchases Hit 'Breakthrough' \$14.5Bln, Official Says*. [Online] Available at: <https://www.themoscowtimes.com/2019/09/05/indias-russian-arms-purchases-hit-breakthrough-145bln-official-says-a67153>

Toksabay, E. & Gumrukcu , T., 2019. *Turkish defense firms set to lose billions after F-35 removal*. [Online]

Available at: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-usa-defense/turkish-defense-firms-set-to-lose-billions-after-f-35-removal-idUSKCN1UD1LZ>

Tol, G. & Taşpınar, Ö., 2019. *Turkey's Russian Roulette*. [Online]

Available at: <https://atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/10/MENA-Region-Great-Power-Competition-Report-Web-2.pdf>

Health Security: NATO's requirements

Csehi Gábor

Abstract

The health security is becoming more and more important. Considering that the sixth requirement of NATO's seven baseline requirements for resilience is concerning health, the ability to deal with mass casualties. Ability to deal with mass casualties, the accomplishment the member states has to be able to handle an incident with 1000 casualties, show us how can we react different kind of natural and man-made disaster, catastrophe, terror attack, war, etc. That accomplishment is very important for us. My purpose to present the NATO's requirements and the system of validations for these requirements. Based on relevant literature, laws and other legal regulatory tools I show the relevant (civilian) health-care and the civil-military cooperation systems.

Key words: health security, mass causality management system, civil-military cooperation, resilience

Jens Stoltenberg, Secretary General of NATO said, that NATO is facing the "the most difficult security challenges for a generation. Terrorism and instability. A more assertive Russia. The proliferation of nuclear weapons. And the growing threat of cyber-attacks." (Stoltenberg, 2017) In response NATO has "implemented the biggest reinforcement of our collective defence since the end of the Cold War." (NATO, 2017)

That kind of new challenges demand to increase the ability of national resilience. National resilience is very important because of NATO's security. One of the key elements of national resilience is connected with health security. It easy to understand that exactly all kind of challenges needed the ability of health.

One of my approbation is NATO seven baseline requirements for resilience: ability to deal with mass casualties.

The seven baseline NATO baseline requirements for resilience are:

- continuity of government;
- resilient energy supplies;
- resilient civil communications services;

- resilient food and water supply;
- ability to deal with large scale population movements;
- ability to deal with mass casualties;
- resilient civilian transportation systems. (NATO, 2016)

Let me point out that the health security is a serious problem, challenge. NATO see that, that's why a committee guidance was created in 2018. CIVIL EMERGENCY PLANNING COMMITTEE (CEPC) form 'Guidance to National Authorities for Planning for Incidents Involving Catastrophic Mass Casualties' (hereafter: Guidance2018).

This guidance provides national authorities special help, what makes double effects:

- it can serve to inform national planning for conventional scenarios causing catastrophes,
- it can serve to real guidance to test their emergency plans, integrated, civil-military cooperation-system in case of mass casualties.

It's important, the Guidance2018 determine what does mass casualties event mean: 1000 casualties. It is a huge number. The 1000 casualties number is used as a benchmark to develop this document. That number is considering historical data, represents a realistic challenge.

Before deeper analyzing the Guidance2018, I would like to show why mass casualties treatment facilities why important in Hungary, what is the actual challenges and capacities.

The Guidance2018 worked on decree about mass casualties exercise. That decree - Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság 1/2018. (IV. 27.) KKB határozata a tömeges mentési és sérültellátási gyakorlat elgondolásának kialakításáról - assigned a task to developing a concept for mass rescue and disaster recovery practices.

Based on the concept, the national exercise is being organized. The obvious aim of this exercise should be to assess the domestic abilities. Supporting the exercise preparation process, an international conference (NKE, 2019) was held in the fall of 2019 to survey organizational issues and gather international experience to serve the implementation of the decree decision. However, quantitative and qualitative monitoring of existing capacities can only be fully realized through core management and real implementation exercises expected in 2020 and 2021.

Although that decree is mostly based on the non-military capacities and facilities, there are other, civil-military based exercise, funded by national defense budget. Based on government decisions on the defense preparation of our country, in 2018, Nógrád County (just see: “a védelmi felkészítés egyes kérdéseiről szóló 1262/2018. (VI. 11.) Korm. határozat”), in 2019 Komárom-Esztergom County (just see: védelmi felkészítés egyes kérdéseiről szóló 1278/2019. (V. 15.) Korm. határozat) organized exercises, focused mass injuries-related tasks. However, these exercises were predominantly focused on the provision of health services and were non-national (KEM, 2019).

The question arises, these exercises, the nowadays planning process what is based on?

Planning tasks are based on a government decree name is: 521/2013. (XII. 30.) Korm. rendelet (hereinafter: EVT KR.). Based on EVT KR. the National Health Emergency Plan is being prepared. This plan regulates the tasks to be performed in such cases. The EVT KR. require plans every relevant national institutes:

- National Ambulance Service,
- National Health Insurance Fund of Hungary,
- National Healthcare Services Center,
- National Institute of Pharmacy and Nutrition, and
- National Chief Medical Officer.

The preparation and planning tasks of health care providers are defined in Decree 43/2014. (VIII. 19.) EMMI. This is the regulation of the local level of planning. Every national funded and recognized health care provider have to prepare a plan. This plan can be used as a business continuity plan (common abbreviation: BCP) and resilience plan. However, these plans are not fully compatible with the requirements of the Guidance2018 and should be amended or improved.

Plans from local level, institutional level and the national level are form a system what is based national health security.

Let's go back the NATO's requirements and examine how well our system complies, what are the relevant requirements, what are the main pivots.

The NATO's Guide2018 draws attention to the complex security environment. NATO is currently facing:

- Hybrid warfare threats, what may significantly hamper a nation's ability to provide health care services and resources.
- Sabotage, including cyber-attacks, and Chemical, Biological, Radiological, Nuclear and explosives (CBRNE) agents may also cause mass casualties and make the response far more complex. With regard to CBRNE threats, biological contaminants are considered to pose the greatest threat. The potential use of toxic chemical agents cannot be discarded either. CBRNE incidents have the potential to cause mass casualties that, due to the possible nature and scale of the incident, will require specialized treatment and capabilities.
- Dependence on communication systems in the health sector, cyber-attacks could lead to significant disruptions, including in the immediate emergency response. Just see recent cyber-attacks on the health care systems underline the extent to the cascading effects for medical services. (Telegraph, 2017-1, Telegraph, 2017-2)
- In the pharmaceutical sector. Depending on the severity of such attacks, shortages could give rise to and/or be used to steer social unrest.

The security environment is fully complex, what can cause huge problems. How can we prepare, what is the 'benchmark', the calculated a causalities?

Causality, person needing physician, medical care. Everybody and every type of care. The planning situation involves 1000 casualties (both civilians and military). Applying a 20:30:50 ratio, this results in 200 fatalities, 300 seriously injured (of these 100 burns and 100 penetrating trauma). The remaining 500 casualties are treat and release patients. Furthermore, 50-80 % of the casualties can be 'wild patients', arriving at the hospitals before the first ambulances, and bypassing triage and medical transportation. I would like to draw attention, the Guide2018 said at B)7. point: "Recent terrorist attacks in Europe and hybrid scenarios suggest that a 25:50:25 ratio is also possible."

The Report on Enhancing Resilience through Civil Preparedness and the Evaluation Criteria on Resilience (Report, 2016) set out resilience guidelines and evaluation criteria linked to achieving the baseline requirement, including:

- a. determining the available national system for warning, alerting and informing the population.
- b. identifying and establishing a list of contact points to exchange of information;
- c. defining critical assets, including the standard of care;
- d. developing an integrated, civil-military emergency plan; and
- e. developing a risk assessment based cross sectoral approach of the planning and emergency coordination.

The Guide2018 draw attention to identification of resources. One of most important elements the planning process is the identification of resources needed to deal with mass casualties and where resources may be situated. This identification needs to cover also resources to address the needs of vulnerable persons as well as for special cases. Required resources are:

- 1) equipment/material,
- 2) staff,
- 3) space/facilities and
- 4) procedures.

Equipment

Mass casualty incidents will require substantial amounts of equipment and material. This will vary in accordance with the type of incident and the anticipated injuries. The World Health Organization has guidance on this topic, called “Mass Casualty Management Systems” generically sets out the type of supplies/resources required (WHO, 2007). There are some additional study, for examples a study from 2014, what is sets out equipment that is considered necessary to deal with a mass casualty incident (Duncan et al 2014).

The main categories of the equipment are:

- a. Command and control
- b. Detection capabilities (e.g. CBRNE, laboratory)
- c. Antidotes/vaccines
- d. Responder vehicles (ground and aerial)
- e. De-contamination (assets, staff, resources)
- f. Assessment/diagnosis
- g. Treatment

- h. Transport and evacuation assets (including track and trace)
- i. Waste Management
- j. Re-supply of equipment (including protective personal equipment)
- k. Communication
- l. Support for the decision making systems (i.e. telemedicine, ITC equipment).
- m. Security (physical protection, establishment and/or maintaining parameters and evacuation corridors)

Not to be forgotten about private sector and voluntary organizations, what are may offer substantial complementary resources. The Hungarian Health Law - 1997. évi CLIV. törvény 247. § (3) paragraph p) point - is contain fundamental parts of legal order about the rules governing the provision of domestic and international health care by governmental and non-governmental organizations and the rules governing the registration and preparation of those who carry out such activities. Unfortunately, these rules have not been determined yet.

Staff/Personnel:

Personnel, particularly nurses, general doctors and specialists (e.g. surgeons, pediatricians, forensic scientists and obstetricians), will be needed to staff the emergency department, operating room, intensive care unit. They deal with the initial response and need to be available, through staff rotation if possible, over the duration of the incident. It is very important to know the common procedures.

The language and cultural awareness/competencies are also important. For example, it is impenetrable obstacle for example psyche-social care.

Space/facilities

The high number of casualties is likely to surpass the capacity and space available within a hospital's emergency departments. Additional or alternative space for conducting onsite as well as hospital triage may be needed. In planning, use of such nonmedical and/or commercial facilities should also be considered, requiring also that the necessary preparatory actions are defined, assigned and actioned (including by prepositioning necessary capabilities, e.g. beds, stretchers, blankets, medical consumables etc). Mobile resources could become very useful. Finally, containment and resources to establish/maintain perimeters. The mobile resources are very important. Hungary has a National Health Stockpile. It's most mobilized element:

“Mobil Orvosi Segélyhely” - MOSH (Haláchy, 2019). The county-level exercises are tested that equipment.

Decontamination capabilities are needed for hospitals and coordinated with the triage area. Mortuaries and temporary storage facilities for fatalities will be important. This will also involve needed transport resources and forensic expertise/specialists.

Procedures

Tried and tested procedures are also needed to arrange mass casualty incidents. The procedures should cover, on institutional/service provider level but also at regional and national levels:

- a. Surveillance and monitoring of risks;
- b. Activation of the plan;
- c. Decision matrix to switch from emergency medicine to disaster medicine and when to switch back;
- d. Scene management (e.g. unsafe/intermediate/safe or hot/warm/cold) and command and control structures;
- e. Triage system, shared and understood by relevant staffs and adapted procedures for special case (e.g. burns);
- f. Re-supply and continuity of services;
- g. Requesting, provision and receipt of assistance (including of possible requirements for transport, housing, food etc.);
- h. Tracking and tracing of casualties;
- i. Identification and recording of fatalities;
- j. Family identification, reunification, including as potential witnesses;
- k. Management of post-emergency aid/assistance;
- l. Mass contaminated fatalities (waste management, management, infrastructure, resources; tracking, identification and recording of fatalities);
- m. Specific assessment and treatment procedures for an adapted approach to the large number of casualties (i.e. damage control surgery);
- n. Security and safety measures and procedures; and
- o. Interoperability between first responders and sectors, including though training and exercises.

The Guide2018 also draw attention to

- roles and responsibilities,
- communications,
- medical management,
- education and training, exercises

Roles and responsibilities

Catastrophic mass casualty incidents will have many operationally, active agencies responding, including (local, regional, national) authorities, potentially civilian and military, as well as state and commercial. In Hungary, the regional and local level is hardly be separated.

Communication

Arrangements for effective and coherent communication will need to be taken, covering both internal and external communications. Internally, this includes: methods, equipment (including redundant/back-up systems) and principles, internal/external, family identification, reunification and information. Externally, communication will need to address media and information handling. This may need to take into account and address misinformation, aiming to instill distrust and/or confusion, and require adequate/specialist resourcing. There are also some relevant NATO guide, for example “A Practical Guide to Public Information during a Crisis (NATO, 2016-2).

Medical Management

There are several key principles of medical management that need to be agreed upon and applied:

- a. Triage (primary and secondary triage, registration, stabilization and transport), goal of triage is to prioritize critical casualties with survivable injuries ‘preventable death’;
- b. Decontamination procedures have to be coordinated with the triage and the assessment and treatment areas;
- c. Apply field interventions (e.g. trauma life support, including stop bleeding, chest decompression, prevent hypothermia, airway management);

d. Develop, promote and/or enhance use of remote medical services (e.g. telemedicine, body-cameras for first responders);

e. Develop in-hospital procedures and identify critical resources (burn beds, intensive care beds) for mass casualty incidents: triage and decontamination area, adapted assessment and treatment areas, referral procedures but also procedures for the management of the routine emergencies; and

f. Empower/facilitate health care provider/workers, including through provision of extra training, to perform additional functions in emergencies (requiring standing orders/tactics, techniques and procedures).

Education and training, exercises

The comprehensive, well structured and systematic education and training system are very important. Of course, civil-military cooperation, permeable system is necessary, what is multiple useful (Molnár, 2018). Just one example: ambulance service and military field paramedic. The necessary knowledge in both cases are very similar. We should focus on:

- a. Retention of general surgical trauma skills as well as specialized skills (e.g. emergency medicine, resuscitation, CBRN);
- b. Multi-agency coordination and cooperation;
- c. Civil-military planning and response;
- d. Communication;
- e. Triage and 'speed' time is critical for survivability linked to preparedness;
- f. Specific assessment and treatment procedures adapted for the mass casualty incidents with large number of affected persons (ie. damage control surgery); and
- g. Safety and security aspects and protocols to deal particularly with special cases (e.g. burns, CBRNE). For that, there is a NATO relevant guide: NATO's Guidelines for First Responders to a CBRN incident (NATO, 2014)
- h. Regular exercises, based on a comprehensive programme, involving all relevant stakeholder.

From the above we can see that Guide2018 is in a comprehensive way, you want to provide complex help for your preparation. The Guide2018 helps the national authorities the improve their preparation. The national preparedness system is highly level. Although, some area we

have to take serious efforts to increase health security level. We need strengthen civil-military cooperation, legal and planning process and exercises skill.

Literature:

Stoltenberg, 2017: Opening Remarks by the Secretary General Jens Stoltenberg at the working dinner of the North Atlantic Council at the level of Heads of State and Government, 25 May 2017.

NATO, 2017: Press Conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg ahead of the Meeting of NATO Heads of State and Government, 24 May 2017. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_144081.htm?selectedLocale=en Date of acces: 10 December 2018.

NATO, 2016: Jamie Shea: Resilience: a core element of collective defence: <https://www.nato.int/docu/review/2016/also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/en/index.htm> Date of acces: 19 April 2018.

Guidance2018: CIVIL EMERGENCY PLANNING COMMITTEE (CEPC) form 'Guidance to National Authorities for Planning for Incidents Involving Catastrophic Mass Casualties, AC/98-D(2018)0002

NKE, 2019: A tömeges mentésről és sérültellátásról tanácskoztak: <https://szolgaltato.uni-nke.hu/hirek/2019/11/04/a-tomeges-mentesrol-es-serultellatasrol-tanacskoztak> Date of acces: 10 December 2019.

KEM, 2019: Tatabányán értékelték a Fúzió-19 gyakorlatot: <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/komarom-esztergom/hirek/tatabanyan-ertekeltek-a-fuzio-19-gyakorlatot> Date of acces: 10 December 2019.

Telegraph, 2017-1: The recent cyber-attack on the UK's NHS provides some indication of the nature and scale of disruptions caused by cyber-attacks: <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/12/nhs-hit-major-cyberattack-hackers-demanding-ransom/> Date of acces: 10 Decemer 2017.

Telegraph, 2017-2:

NHS cyber attack: Everything you need to know about 'biggest ransomware' offensive in history: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/13/nhs-cyber-attack-everything-need-know-biggest-ransomware-offensive/> Date of acces: 10 January 2020.

Report, 2016: PO(2016)0424(INV) – Report on Enhancing Resilience through Civil Preparedness and PO(2017)0094 – Evaluation Criteria

WHO, 2007: Mass Casualty Management System - Strategies and guidelines for building health sector capacity, Health Action in Crises Injury and Violence Prevention: https://www.who.int/hac/techguidance/tools/mcm_guidelines_en.pdf Date of access: 10 December 2017.

Duncan et al 2014: Edward A.S. Duncan; Keith Colver; Nadine Dougall: "Consensus on Items and Quantities of Clinical Equipment Required to deal with a Mass Casualty Big Bang Incident." A National Delhi Study. BMC Emerg. Med. 2014; 14(5)

Haláchy, 2019: Haláchy Enikő Anna: Az Állami Egészségügyi Tartalék helyzete napjainkban, Hadmérnök, XIV./2.

NATO, 2016-2: NATO Civil Preparedness, Civil Protection Group, 2016. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_06/20170612_170612Budapest_Guidelines_en.pdf

Molnár, 2018: A NATO stabilizációs és újjáépítési feladatokban való részvétele és a civil szakértők biztosítása. In: Keszely, László (szerk.) Az átfogó megközelítés és a védelmi igazgatás pp. 72-88.

NATO, 2014: NATO's Guidelines for First Responders to a CBRN incident, updated August 2014.

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_08/20160802_140801-cep-firstresponders-CBRN-eng.pdf

Effectiveness of Leadership Targeting

Faisal WARIKAT¹

Abstract

This research is about the effectiveness of Israeli Leadership targeting against Hamas and Hezbollah.

Targeted Killing is defined as "the intentional slaying of a specific individual or group of people undertaken the explicit government approval." The main question of this research is the effectiveness of leadership targeting and its consequences on the pursuit of peace in the occupied territories.

Targeting of Hamas and Hezbollah leaders produced for Israel mixed results, cases of failure, and limited success.

The suspension of the terrorist activities for more than two years defines effectiveness in this study. For Israel, effectiveness is about a reduction of activities and reaching a tactical deterrence with these organizations.

The article concludes that LT is active at conditions when management of the organization is centralized, the targeted is involved with tactical missions, imprisonment or detention is more effective in many cases unless detention causes more violent responses for the release of the detained commander.

Keywords: Leadership targeting, Hezbollah, Hamas, Targeted Killing

Introduction

Targeted Killing is defined as "the intentional slaying of a specific individual or group of people undertaken the explicit government approval" (David, 2002). Sometimes it is called kingpin strategy; others like to name it by decapitation or targeted thwarting.

In general, decapitation refers to the removal of top leaders of the terrorist organizations or operational commanders either by arrest or killing them.

This research explains the Israeli policy against Hamas movement and Hezbollah and makes proper conclusions about its advantages and disadvantages and whether it can contribute to

¹ Faisal Warikat is a security studies PhD student at the National University of Public Service in Hungary.

the end of these organizations. It also evaluates the efficacy of LT approach, which is not necessarily an effective strategy.

Leader is defined as the singular person on top of the organization (David, 2002). Decapitation operation has its unique appeal within counterterrorism organizations all over the world, because of its low risk, fewer casualties, and its results about the effect on organizations. There are success stories in this field like the kidnapping of Guzman by the Peruvian authorities, which disrupted the 'Shining Path' terrorist organization in Peru, Similar success occurred in Japan, by capturing Shoko Asahara which ended the. Aum Shinrikyo Terrorist organization that used Sarin against innocent Japanese people inside Metro stations.

Leaders' main appealing character is charisma, which Weber (1964) defines as a quality of an individual personality by which he is set apart from ordinary men and treated as endowed with supernatural, superhuman, or at least specifically exceptional powers or qualities. and a compelling ideology can motivate sympathizers to cross the line and join terrorist groups. Charismatic leaders are good at persuading mob to risk their lives for ideological concerns. Max Weber believes that desperate situation is the prerequisite to the rise of the charismatic leaders. Freeman (2010) found that individuals aim to emulate those who are successful. Leaders of terrorist organizations usually perform two primary functions: inspire recruits and the surrounding environment; and manage operations by directions. The status of leaders as probable targets diminishes by the decentralization of bureaucracy that not all decisions have to be referred to leaders. Moreover, decisions can be planned and executed at different echelons. Leadership targeting describes operations designed to capture, detain, and kill leaders of terrorist groups. Effective leadership targeting is defined by a substantial decrease in violence by the terrorist organization that results from the loss of the leader.

The effectiveness of LT can result from the fact that assassinating leaders might result in a power vacuum that causes struggles for succession, which temporarily weakens an organization. Those who believe in the effectiveness of the targeting killing mount points that those individuals who have the technical experience are confined to a limited number, targeting them degrades their future attacks. For example, Israelis believe that after the death of Yahya Ayash, they intercepted more than 80% of the poorly planned operations, for instance, operations with low loss of lives due to the poor detonations or some coming with wires dwindling out of their clothes (David, 2002, p.9).

Historical Background

Israel used Leadership targeting against various armed groups; examples are numerous; one of them is the targeted Killing of Fathi Shikaki, the founder of the Palestinian Islamic Jihad (PIJ) in Malta in 1995. In 1988 against FATAH by assassination of Khalil al-Wazir (Abu Jihad, the second in command in the PLO, while he was in his house in Tunisia.

As a response to Munich Olympics 1972 operation, which ended by the murder of 11 Israeli athletes, Israeli prime minister Golda Meir formed a committee which had a task to assassinate who were involved in that operation; after one year, 13 were killed. That operation exhausted the Israeli intelligence as it was run all over the world and for a symbolic price.

These operations more to be called 'assassination operations,' similar to those which were conducted against Egyptian Intelligence officers in the 1950s for their role of training the Fedayeen in the attrition war ¹. Israelis planted explosives in their mails; similar technique was used against German scientists who were helping Egypt in the development of a missile project. Later on, in the 1980s against scientists aiding Saddam in the establishment of an Iraqi nuclear reactor, one of those killed was Egyptian nuclear scientist Yahya Mashad, who declined initial Mossad offer to cooperate, that cost him his life in Paris.

This historical background manifests that targeted Killing and assassinations are a crucial part of the Israeli security services to hunt for those who presumably endanger their security.

Literature Survey

Jordan developed a dataset of (298) incidents of leadership targeting during the interval from 1945 till 2004, and concluded that the group age, size, and type are critical elements for terror groups to withstand LT; as the group grows in size and age, its resilience also grows up against collapse, she also concluded that organizational type is essential, while ideological groups are less resilient than religious organization in their susceptibility to LT(Jordan, 2009); Ed Kaplan did multiple researches about this issue; he first analyzed suicide bombings and found that LT increased downstream terrorist attacks by increasing the number of terror recruits available for future attacks. However, he noticed a reduction in the suicide bombings after mass

¹ Fayeen is the plural of Fedaye, an Arabic word means a person who is ready to sacrifice himself for a cause, this term relates mainly to the PLO fighters before Oslo Accord.

detention held by Israelis after the conduct of Operation 'Defensive Shield' which was a large-scale military operation. He concluded, "that preventive arrests, as opposed to the targeted killings of suspected terrorists, are responsible for the dramatic reduction in suicide bombings inside Israel ", In his second study, Kaplan et al.(2005), concluded that targeted Killing increases suicide bombing attacks and that arrests decrease future attacks. However, they found that the heightened alert status of Israeli security forces after a targeted killing results in more terrorists being caught attempting to retaliate. Steven David, in "Fatal choices: Israeli's policy of targeted killing, defended Israeli's right for action against different Palestinian movements; on the other hand, Varden James in "Targeting Terrorist Leaders," found that economic sanctions are more effective against Hamas than LT", (Varden, 2011). Michael Freeman (2014) built a model for the leadership targeting, based on the role of the leader, he claims that leaders have two distinct roles: inspirational and operational guidance, inspirations are a result of charisma. A leader's charisma may also be used to describe secular individuals who possess a 'magnetic' political personality, the specifics of which changes across cultures and time. Scholars from different backgrounds have defined charismatic individuals as those with a high capacity to experience passion, extraordinary self-confidence, persistence, determination, and optimism. The main characteristics of charismatic leaders are their ability to invoke awe and enthusiasm; charismatic leaders are usually good at articulating their ideological vision, so normally inspire through charisma or ideology.

It seems that an inspirational leader needs to invoke external actors and affect outsiders by a promulgation of his speeches and emphasizing his main ideas, which engender more supporters without physical contact.

The second element is ideology; he describes it by saying that ideology identifies" what the problem is, who is the enemy, what solutions are, and what legitimate means are."

Audrey Kurth Cronin looks at sources of terrorist group decline. She argues that effectiveness of leadership targeting depends upon "the structure of the organization, the degree to which it fosters a cult of personality, the availability of a viable successor, the nature of its ideology, the political context, and whether the leaders were killed or imprisoned." (Cronin, 2009) Utilizing comparative case studies, she identified several cases in which decapitation has been successful and two overarching claims regarding decapitation. First, that arresting leaders is more damaging to a terrorist campaign than killing them, particularly when a jailed leader is cut off from communication with the organizations while being subject to humiliation. She

argues, "All else being equal, it is much better to arrest and jail a terrorist leader so that his fate will be demonstrated to the public. There is nothing glamorous about languishing in jail" (Cronin, 2009).

Further, Cronin argues that through the interrogation of arrests leaders, it is possible to gain valuable information about the group. However, Cronin claims that there are disadvantages to arresting terrorist leaders; leaders can be freed, communicate with followers, continue terrorist activity once released. She claims that the effectiveness of decapitation is dependent upon two variables: the degree to which a group relies upon the leader and the level of popular support.

Hypothesis

LT is more effective against operational commanders than top political leaders; it can lead to splintering effects that worsen the controlled environment by adding unknown devils.

Hamas Case Studies

The following section is about the leading figures who were targeted by Israeli security agencies. Under Oslo Accord, Israel has a security coordination with the Palestinian Authority (PA) which divides the West Bank into three main areas: area A, in which Israel works independently; area B lies under the PA; area C is a joint area between the PA and Israel, that means if Israel wants to arrest anyone in 'C,' they have to contact the coordination team, and the PA security apparatus has to do the job. However, in most of the cases PA declines and leave it to Israelis to do it by themselves, this planted suspicion among Palestinian factions. Israel maintains an active Targeted Killing and Apprehension Program to punish Palestinians engaged in directing or committing acts of violence against Israeli targets.

According to records from the Israeli High Court of Justice (2005), to conduct a targeted operation, there must be evidence, not just that someone has 'blood on their hands', but that the target is planning 'future attacks.' The legal ruling justifies Targeted Killings in self-defense as opposed to a death penalty for past actions (Davis, 2014).

Mohammad Daif

Mohammad Daif's attempted assassination is one of the Israeli failures. In the summer of 2014 Israel got confirmed information about the location of Mohammad Daif, they managed to

locate his presence in the first floor of a three story-building, the Shabak² asked for permission to assassinate him, a red cell was constructed, the prime minister was brought in, but the issue was that there was an understanding to halt operations between Hamas and Israel. After limited time rockets shelled from Gaza toward Israel. Netanyahu approved that window of opportunity, Israeli air force sent the first missile to that building, it exploded in the third floor, and that opened a hole for the second missile and the third. Miraculously those missiles did not explode properly, and out of massive rage bombs were shelled in the building, Mohamed's wife and son were among the killed, Mohamed himself survived this time, and that was his fifth time to survive, this is one of the failed Israeli operations that instead of hitting the target, killed many innocent people.

Mass Detention of Leaders

The first mass detention to Hamas leaders occurred after a year of the first Intifada, in September 1988, the Israelis detained most of the leaders of Hamas which ensued a void of Leadership, Sheikh Yasin filled that void, Hamas decided to build a redundant external leadership. The second mass detention was in 1989, all of its first and second echelon of leaders were arrested, that move decapitated Hamas. It was similar to the annihilation of the organization. (Tamimi, 2011).

The third attempt at crippling Hamas and the PIJ was in 1992 when Israel deported 415 Palestinians to the south of Lebanon in an area called Marj al- Zohor, that deportation led to the enhancement of relations between the different movements especially PIJ, and Hamas, and with Hezbollah.

Outside Leaders

On September 25, 1997, Israel tried targeting the external Leadership of Hamas; it was a failed Mossad operation to poison Khalid Mishaal, which jeopardized the Israeli-Jordanian relationship, that attempt ended by the capturing of two Mossad agents using Canadian passports which embarrassed the Israeli Leadership with the Canadian government. In an exchange of the two Mossad agents, Israel brought the antidote which rescued Khalid's life, the second result was the release of Hamas leader Sheikh Yasin from the Israeli jails.

² The Israel Security Agency, better known by the acronym Shabak or the Shin Bet, is Israel's internal security service.

Later on, Jan 2010, Mossad assassinated Mahmoud al-Mabhouh, one of the logisticians' supporters of Hamas. He was responsible for bringing arms to Hamas. The Israeli team had different European passports; they killed him inside a hotel in Dubai, later on, Dubai police managed through CCTV cameras to gather the details of the story.

Mohammad al-Zawari

On December 16, 2016, a Tunisian aerospace engineer Mohammad al-Zawari who has links to Hamas, assisting in the development of drones was killed. Tunisian authorities claimed that the group who shot him dead were Balkan citizens, one from Bosnia and the other is from Croatia.

Sheikh Ahmad Yasin

Sheikh Yasin is one of the five principal founders of Hamas; he was killed in 2004 by a helicopter after the dawn prayer along with some of his supporters.

Abed al-Aziz al-Rantisi

Rantisi, a lecturer in the Islamic university in Gaza, assumed the authority of Hamas after the death of Yasin. In less than a month after the Killing of Yasin, Rantisi also was killed by helicopter airstrike.

Yahiya Ayash

Yahiya Ayash was born on March 22, 1966, in a village north of Jerusalem, in 1991, he graduated from electrical engineering in the University of Beir Zeit which is a hotbed of political activities, he applied to study his higher education in Jordan, but Israel declined his exit visa petition. He was very good at disguise; his nickname was the 'Engineer' for his excellence as a bomb maker and explosives expert. As per Zaki Chehab (2007), the Ibrahimi mosque massacre inside Hebron on February 25, 1994, when a Jewish extremist Baruch Goldstein entered the mosque armed with grenades and rifles killed 29 Palestinians inside the mosque, that operation triggered Yahiya to answer. On April 6, 1994, he planned the first Hamas suicide operation which killed eight Israelis inside a bus, and his success provoked for more operations, one of them was inside Disengov street in Tel Aviv which was responsible for killing 22 and injuring 48, his sum of killings was about 70, that prompted the Israeli cabinet

to consider him by the most wanted person on the ground, but he was so elusive that enabled him to avoid his capture. On January 5, 1996, Israeli Shabak managed to kill him by the aid of an informer, who provided him with a cell phone with a bomb planted inside that phone, and it exploded by a signal coming from a hovering helicopter over the place. It is believed that informer Kemal Hamad was also on the payroll of Hamas and that he received one million dollars from the Shabak for his assistance. Even though Hamas recognized the substantial loss, but he already passed his knowledge to a new generation, Hamas retaliated by committing five suicide bombings. (Chehab, 2007, p.61) which killed more than 50 in retaliation for his assassination.

Hezbollah Cases

Cases from Hezbollah are different from Hamas because of the geographic proximity of Hamas, contrary to Hezbollah, which is inside a sovereign state. Hezbollah is more linked to regional powers (Syria and Iran), which affects its decision making and by following up to the Wilayat al-Faqih that constrains its internal mechanism. The primary operations against Hezbollah were:

Secretary General Abbas Musawi

Sheikh Abbas was the second leader to Hezbollah from 1991 till his death in 1992, he was targeted on February 16, 1992, in the Southern part of Lebanon, by Israeli Apaches hitting his motorcade, killing him, his wife, son, and four others. Presumably, Hezbollah avenged his death by an operation in Argentina against the Israeli embassy, which resulted in the death of 20 people and injuring 242.

Although his tenure was very short, about nine months, he was active and loved by soldiers, he spent time chatting with them, asking them for their needs. (Qassim, 2002) The second day, the secretariat of the Hezbollah managed to elect Hassan Nasrallah to lead before burying its former leader. Later in, they shelled Israeli settlements in the northern Galilee using Katushas.

Imad Mughniya

The famous military figure, for many he was a ghost, legendary Imad, who is believed to be responsible for the 1983 operation against the US Marines and the French paratroopers in

Beirut. He was wanted by the CIA and the Mossad for external activities. On February 10, 2008, he was murdered by a car explosion in Damascus, after his death, Hezbollah confessed the affiliation of Imad to the group.

Discussion

Israel assassinated top leaders of Hamas, and High-Value Targets (HVT), but that did not result in weakening of the organization, the most impacted trial was the deportation of the leaders in 1994 to Marj al-Zohor. Hamas enjoys tremendous public support within the Palestinian territories, especially in Gaza. They forced Israel to leave the sector in 2005 unilaterally and to dismantle their settlements. Hezbollah integrated itself in the political arena of Lebanon, enjoys public support, especially within the Shia, with support from Iran and Syria. Israel realizes that it is beyond its capability to dismantle those organizations since the price is higher than the benefits it can get.

Hamas plays for Israel the role of the known devil that it learned how to deal with, also they maintain effective indirect channels of communications with it like Egypt, Germany, and Qatar.

The fragmentation of Hamas and Hezbollah is a worse option since it might result in splintering of more uncontrolled small groups. Other issues that complicate the scene is the 'lone wolves' phenomenon that might appear after a massive loss to Hamas.

Israeli strategy "focused on removing the influential and charismatic leaders needed to hold the movement together (Chehab, 200, p.60). It is not the right policy, as it can be argued that it is not in the interest of Israel to have a chaotic Gaza.

The Israeli policy focuses more on tactical and operational commanders than top leaders — especially those who act as tick-tack bombs, who have technical knowledge in subjects like explosives, or drones.

The assassination of Yahiya did not affect Hamas. At the same time, it is different in the case of Imad who played multirole tasks; he was free in Syria and Iran, has popularity inside the Hezbollah ranks. However, his public advance in the party was limited due to his suspicious role in the suicide operations against the US Marines. The main measures that protected Hamas from LT are:

- a) Setup of Shadow Leadership outside Palestine

In 1988 Israel started its first arrest to the leaders of Hamas, it collected more than 120 of its senior leaders, they did not arrest Sheikh Yasin to know more about the movement. This shadow leadership was put into test in 1989 when Israeli conducted a bigger roundup that included Sheikh Yasin, Hamas built an external leadership which first started in Jordan, then in Syria, Qatar, and Turkey.

b) Decentralization, and the separation between Political Leadership and Military Leadership. Hamas claims that its military wing is working independently of the political Leadership.

c) Maturity. Organizations get more resilient as they get older. In 2004 Israel assassinated Sheikh Yasin and followed by the subsequent Rantisi, these attempts to disrupt Hamas were late, Hamas went far enough beyond end by decapitation of its leaders. Maturity enabled Hamas and Hezbollah to bypass any absence to the leaders. Azzam Tamimi (2011, p.68) says:

After each mass detention or mass deportation campaign, a leadership vacuum ensued, and that severely affected Hamas movement. However, this only happened momentarily: on each occasion, the inevitable outcome was the ascent of a new generation of leaders

d) Active Response. Both Hamas and Hezbollah respond actively to targeting their seniors. After the assassination of Yahiya Ayash Hamas responded with four bus bombings, Hezbollah responded to the Killing of Imad Mughniya in Bulgaria by targeting Israeli tourists in Sofia.

e) Ideology. These organizations have a religious ideology that respects martyrdom. They expect themselves to be martyrdom projects.

f) Relationship. The cooperation between both organizations started in 2002 when Israel deported most of Hamas senior leaders to a no-man zone in the southern part of Lebanon, stayed of about eight months in which they cement the connections.

g) Public Support. In the first elections inside Palestine, Hamas won 74 out of 132 seats, and this landslide victory is partly because of the corrupt Fatah.

h) Size. Both Hamas and Hezbollah have more than ten thousand members; with this size, the organization will not fail because of the decapitation of leaders as it can substitute the missing leaders easily.

The issue of leadership targeting within the Israeli decision-makers focuses upon the effect of disrupting capabilities and motivations, as many believe that LT can disrupt the capabilities

and demoralize the motivations of other members. However, this logic might be correct in the capabilities but not to the motivation.

Israeli strikes trigger more motivation to avenge the loss of civilians and the death of senior leaders. Israel focused its targeting killing during the second Intifada from September 2000 to April 2004, it killed 80 leaders from Hamas, 49 from Fatah, 27 from PIJ, and eight from others (Zussman, 2005).

Conclusions

It is part of the conventional wisdom that LT can degrade, weaken a terrorist organization that continues to be heralded as an effective strategy to deal with terrorism, on the opposite side, leadership targeting can lead to counterproductive consequences.

Leaders' capturing proved in many cases, more effective than their Killing, as in the case of Guzman in Peru or Ocalan in Turkey; the problem is that it is not safe operation for the participants. Hamas and Hezbollah suffered numerous leaderships targeting since their inception. Nevertheless, these operations neither led to their collapse nor their degradation. The Israeli policy of leadership targeting cannot be useful in the case of Hamas and Hezbollah due to reasons related to their maturity as they started from the 1980s. Secondly, the public support they enjoy from their environment, the low level of war they deem with Israel is not enough to trigger more resolve from Israeli leaders against them; Hamas removal will endanger the low level of peace and will strengthen other organizations like Islamic Jihad (PIJ). And it can be said that relatively Israeli targeting of senior political leaders did not bring about positive results.

References

Chehab, Z. (2007) *Inside Hamas*, UK: Bold Type Books

Cronin, A. (2009) *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*, Princeton: Princeton University Press

David, S. (2002) 'Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing', *Mideast Security and Policy Studies*, No. 51

Davis, R. (2014) *The Making of an Insurgent Group*. London: London School of Economics and Political Science

Jordan, J. (2009) 'When Heads Roll' Assessing the Effectiveness of Leadership Decapitation', *Security Studies*, Vol. 18, pp. 719-755.

Kaplan, Edward H., Alex Mintz, Shaul Mishal, and Claudio Samban. (2005) 'What Happened to Suicide Bombings in Israel? Insights from a Terror Stock Model', *Studies in Conflict and Terrorism* 28 (2005): 225—235.

Michael Freeman (2014). *Leadership Targeting of Terrorist Groups: A Strategic Assessment*. CA: Naval Postgraduate School

Qasim. N. (2002) *Hezbollah: Manhaj, Tajrobaj, and Mostakbak*. Beirut Dar al-Hadi for publishing

Tamimi, Azzam, (2011) *Hamas: A History From Within*, Massachusetts: Olive Branch Press

Varden.J, (2011) *Targeting Terrorist Leaders*, CA: Dudley Knox Library.

Weber, M. (1964) *The Theory of Economic and Social Organization* (New York: Free Press

Zussman, A and Zussman.N, (2006), 'Assassinations: Evaluating the Effectiveness of an Israeli Counterterrorism Policy Using Stock Market Data', *Journal of Economic Perspectives*, 20:2:2006:193-206.

Diplomáciai kapcsolatok és állami ünnepek a Horthy-korban

A Magyar Királyi Honvédség protokolláris szerepe

Füleki Réka¹

Absztrakt

Egy országról alkotott képet úgy vélem nagyban meghatároz a katonasága, annak létszáma, hadereje, a társadalommal való érintkezések alkalmi, amely mindenképpen különleges esemény annak jellegétől függetlenül. Hazánkban a vesztes első világháború hozta változások örökre rányomták bélyegüket a mindennapokra. A Horthy-korszak revizionista politikájának, hagyományhű szemléletének, valamint a külkapcsolatok bölcsen való alakításának köszönhetően a kialakult helyzet ellenére, nemzeti öntudatukra és önérzetükre hatva, sikerült egységes nemzetté kovácsolnia a magyar népet.

Kulcsszavak: diplomácia, Horthy-korszak, protokoll, Magyar Királyi Honvédség

Abstract

I believe the image of a country is very much influenced by its army, its number, its forces, its contacts with society, which is definitely a special event regardless of its nature. The changes brought about by the losing First World War in Hungary have forever impressed their everyday life. Thanks to the revisionist politics of the Horthy era, its traditional approach and the wise shaping of its external relations, it succeeded in forging the Hungarian people into a united nation, despite the current situation, influencing their national consciousness and self-esteem.

Keywords: diplomacy, Horthy era, protocol, Royal Hungarian Army

A Horthy-korszak a magyar történelem egyik legmeghatározóbb és ezzel együtt talán a legmegosztóbb periódusa is, melyet szélsőséges, szubjektív vélemények jellemeznek. Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés 1920. június 4-én történő aláírását követően Vitéz

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, email: reka.fuleki.91@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7124-3198>

nagybányai Horthy Miklós kormányzónak mind gazdasági, mind pedig katonai szempontból jelentős hátránnyal kellett szembenéznie a Magyar Királyság újjászervezését illetően.

A megcsonkított országot a revizionista politika jellemezte. A vesztes háború következménye – területvesztés, katonaság létszámbeli csökkentése - a megmaradt lakosságot erősebb egységgé kovácsolta; a nemzeti öntudat egyre inkább felerősödött, mely önhit az igazságtalannak vélt ítélet elleni forrongásban összpontosult.

Horthy Miklós az első világháború utáni proletárdiktatúra összeomlását követően 1920-ra megszilárdította az államhatalmat; ennek érdekében 1919. június 6-án rendelkezett a Nemzeti Hadsereg felállításáról. Feladataként a rend megszilárdítását és a vörösterror elleni küzdelmet határozta meg (URL1). 1920. március 1-i kormányzóvá választását követően Horthy külpolitikai törekvéseit tekintve revíziós célkitűzése meghatározó, melyet konzervativizmusa okán óvatoskodó és tapintatos módszerekkel igyekezett megvalósítani.

A külkapcsolatok bölcsen történő ápolása, kiépítése és a nemzeti ünnepek hagyományhű megtartása elengedhetetlen a stabil államhatalom létrehozása érdekében. Az első világháborút követő borús időszakban a népnek hitet és célt kellett adni, amely a revizionista politikában teljesedett ki. Ugyanez a szemlélet nemcsak a nemzeti öntudatot és összetartozás eszméjét erősítette, de a környező országok felé is üzenet volt; a háború egy vesztes országának élni akarását fejezte ki.

Külpolitika – olasz kapcsolat

A vesztes és veszteséges első világháború értelmében a kisantant államai – Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia - ellenségnek számítottak; gazdasági, diplomáciai közeledésre lehetőség nem mutatkozott. Olaszország, később Németország vált potenciónáisan támogató szándékú partnerré a környező nagyhatalmak tekintetében.

A kialakuló szövetség megpecsételése végett 1927. április 5-én Benito Mussolini olasz és Bethlen István magyar miniszterelnök olasz-magyar örökbaráti szerződést írt alá, amely szerződés értelmében Olaszország a Magyarország legfontosabb politikai partnerévé vált a korszakban. A két nemzetet összekötötte közös külpolitikai célja, a területszerzés. Olaszország a jugoszláv területek meghódítását tűzte ki célul, míg Magyarország a Trianoni békediktátum revíziójára törekedett (URL2).

A magyar-olasz barátság meghatározta a Horthy-korszakot, mind politikai szemléletét, mind külkapcsolatainak alakulását tekintve. Számos alkalommal került sor diplomáciai- és munka jellegű találkozásokra, vendégfogadásokra. A korszak egyik kiemelkedő dátuma 1937. május 19-22., III. Viktor Emánuel Olaszország királya és Etiópia császára és felesége budapesti látogatása, amelyről nem csak a magyar sajtó szolgált részletes tudósítással, de a külföldi lapok is kiemelték egy-egy cikkben a magyar-olasz barátság jeles momentumát.

A magyarországi sajtó legalább egy héttel a királyi és császári delegáció érkezése előtt tudósította az ország népét a négy napos fogadás részleteiről. A Népszava először 1937. május 11-i lapszámában számolt be az olasz királyi pár és kísérete érkezéséről, ezt követően a május 19-i újságban közöl egy hosszabb cikket a négy napos programról. A Budapesti Hírlap szintén a magas rangú delegáció érkezése előtt megkezdte a tudósítást, a részletes programot is az olvasók elé tárta.

A négynapos delegációs program a királyi és császári pár részére számos művészi és kulturális programot tartalmazott, mindemellett külpolitikai vonalon hivatalos tárgyalások lebonyolítására is lehetőséget biztosított, amelyeken Ciano gróf olasz külügyminiszter képviselte az olasz érdekeket. A továbbiakban a Budapesti Hírlap cikkei alapján az események időrendjét betartva részletezem a Magyar Királyi Honvédség szerepét a delegációs programok során.

A katonai protokolláris feladatok a Magyar Királyi Honvédség minden szintjén megjelentek. A Budapesti Hírlap 1937. május 12-i lapszáma pontos leírást ad a négynapos programról, annak minden érintettjéről.

1937. május 19.: érkezés Székesfehérvárra, vitéz Keresztes-Fischer Lajos tábornok, kormányzói katonai iroda főnöke és a díszszolgálat fogadta a magasrangú delegációt.

Fogadás a Keleti pályaudvaron, jelen volt vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó és felesége, valamint kíséretük – testőrségparancsnok, Szent Korona őrei, altábornagyok és a vezérkari főnök.

A királyi és császári pár érkezésekor a kivonult díszszázad tiszteleg, a katonai zenekar eljátsza a Fanfare Reale-t, a Marcia Reale-t, a Giovanezza-t és a magyar himnuszt.

A kormányzó és III. Viktor Emánuel üdvözlik egymást, majd szemlézik a kivonult díszszázadot.

Délután 16:00 – III. Viktor Emánuel a Hősök terén, a tiszti küldöttség jelenlétében megkoszorúzza a Hősök kövét. Katonai tiszteletadásra kivonul a Nagy Lajos 6-ik gyalogezred díszszázada zászlóval és zenével.

Délután 16:45 – a rákoskeresztúri temetőben az olasz hősök sírjának koszorúzásával záródik a program. (Budapesti, 1937/106: 1-2)

1937. május 20.: reggel 10 órakor a Városligetben katonai díszszemlét tartanak. Horthy Miklós és III. Viktor Emánuel kocsin érkeznek, a dísztribün két oldalán díszőrségben koronaőrök és palotaőrök sorakoznak. A katonai zenekar a Fanfare Reale-t játssza.

Horthy Miklós és III. Viktor Emánuel lóhátról tart szemlét a kivonult csapatok szinte megmerevedett arcvonala előtt. A szemle végeztével elfoglalják helyüket a dísztribünön és megkezdődik a díszfelvonulás. (Budapesti, 1937/106: 2)

1937. május 21.: katonai szerepvállalástól mentes nap (Budapesti, 1937/106: 2)

1937. május 22.: a Keleti pályaudvaron búcsúznak a magasrangú delegációtól. A távozó király és császár a vontra szállva elvonul a felsorakoztatott díszszázad arcvonala előtt.

Jelen van a kormányzó és felesége, valamint kíséretük – testőrségparancsnok, Szent Korona őrei, altábornagyok és a vezérkari főnök. (Budapesti, 1937/106: 2)

A négynapos magasrangú látogatás a napilapok leírása alapján szinte nemzeti ünnepnek kijáró pompa és felhajtás közepette zajlott, fellobogózott utcák és éljenző tömeg fogadta a királyi és császári párt. Alig volt program, amely katonai szerepvállalás nélkül ment volna végbe. Az érkezés és a távozás alkalmával díszszázad fogadta a delegációt, a díszfelvonuláson képviselték magukat az alakulatok díszszázadai, valamint a Ludovika Akadémia növendékei. Az egyéb hivatalos, de nem nyilvános programokon tábornokok, a vezérkari főnök és parancsnokok képviselték a Magyar Királyi Honvédséget.

Állami ünnepek

A Horthy-korszak állami ünnepei nem sokban tértek el az Osztrák-Magyar Monarchia ünnepnapjaitól. Továbbra is nagyobb számban a vallási, kisebb mértékben pedig a politikai

jelentőséggel bíró napok kaptak kiemelt szerepet az év során. A csekély mértékben történő eltérés a Horthy-rendszer ideológiai kiépülésének volt köszönhető; a tradicionális, a hagyományos értékek hangsúlyozásával formálták a nép nemzeti önhitét.

A monarchia korában az egy évre jutó ünnepek száma lecsökkent, amely részben a felvilágosodásnak, az állam és az egyház eltávolodásának volt köszönhető, részben pedig az adó- és haszonbevételek növelése végett hozta meg a döntést Mária Terézia, a XVIII. század közepén, hogy az ünnepnapok számának csökkentéséről. Őszentsége XIV. Benedek pápa 1753. szeptember 1-én kiadott breve-jében szűkítette az ünnepnapok listáját, meghagyva Jézus Krisztus, Mária és Péter-Pál ünnepeit (URL3). A két világháború közti időszakban az ünnepnapok száma kevéssel ugyan, de gyarapodott - január 1. – Újév, január 6. – Vízkereszt, február 2. - Gyertyaszentelő Boldogasszony, március 25. - Gyümölcstő Boldogasszony, április 13. - Húsvét hétfő, május 21. – Áldozócsüdtörtők, június 1. - Pünkösdhétfő, június 11. – Úrnapja, június 29. - Péter és Pál, augusztus 15. – Nagyboldogasszony, augusztus 20. - Szent István, szeptember 8. – Kisboldogasszony, november 1. – Mindenszentek, december 8. - Szeplőtlen fogantatás, december 25-26. – Karácsony -, továbbá ideológiai szempontból is átértékelődött jelentőségük és mondanivalójuk.

A monarchia vallási, valamint a Horthy-korszakban megszilárdult politikai érintettségű ünnepek közül kiemelkedik augusztus 20, államalapító Szent István király ünnepe, melynek gyökere egészen a XI. századig nyúlik vissza, amikor is eredetileg vallási ünnepként szerepelt a kalendáriumban. A XVIII. század közepén Mária Terézia magyar királynő rendelkezett e jeles nap megtartásáról, majd a kiegyezést követően augusztus 20. kultusza egyre inkább erősödött. A Horthy-rendszer revíziós politikája új értelmet csatolt az államalapítás ünnephez. A megcsönkített ország nemzeti öntudatának, összetartozásának jelképé vált, köszönhetően a Horthy-rendszer tudatos, a történeti mitológiákon alapuló politikai ideológiája kiépülésének (Gyáni, 2007: 94-95).

Horthy Miklós és kormánya a hatalom megszilárdítása érdekében, a nép emlékezetpolitikájára apellálva használta fel a Magyar Királyi Testőreg és a Magyar Királyi Koronaőrsgben szolgáló katonákat. A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium 1943-ban kiadott Alapkiképzés szabályzata utánnomásában - mely a honvédség összes alakulatára kihatott - a következőképpen fogalmazza meg a díszelgés kivitelezésének ideológiai jellegét:

„290. Minden díszelgés legyen mély jelentőségű, felemelő katonai ünnep. Ha úgy adódik, a társadalom és a haderő ünnepélyes találkozása (Alapkiképzés, 1943: 133).”

Öltözet és alakiság

Az első világháborút és a trianoni békeszerződés megkötése utáni katonai szervezeti és létszámbeli átalakítás, újra strukturálást követően nem csupán a szervezeti felépítés, de az évszázadok alatt kialakult egyenruha stílus is radikális változásokon esett át. Az újfajta látásmód nem különítette el a hagyományossá vált díszruha és tábori ruha kettősségét, hanem az újonnan létrejött tömeghadsereg elvárásaihoz mérten úgynevezett „általános rendeltetésű” egyenruhák kerültek bevezetésre, mely a mindennapokra vetítve azt jelentette, hogy a gyakorlóruhát próbálták meg úgy átalakítani, hogy az díszelgő és kimenő alkalmakkor is hordható legyen (Ságvári, 2010: 172).

A ruházaton ezért az első szembeszökő változás a színe volt, tábori szürkéről tábori barnára változtatták és magyar, vagy magyarosnak vélt öltözetet készítettek. A ruházaton a Szent Korona, mint jelkép és a kor szellemének, követendő eszméjének reprezentatív eszköze több ízben is megjelent, a ruházat különböző elemein kapott helyet. Az egyenruha leegyszerűsödött, a praktikum játszott szerepet, egyszerre kellett több funkciót – harctéri, kimenő és parádé – ellátnia. A tisztikar számára új díszruházat lett megszabva, ám nem aratott sikert, így 1926-tól újra használatba került az 1918-as atilla. 1931-ben újabb változásokat rendeltek el, mivel az atillák költségesnek bizonyultak, a tisztek társasági zubbonyt kaptak, amelyek az atillák színével voltak megegyezők, valamint azok egyszerűsített díszítőelemeivel voltak ellátva (Bonczoni, 2008: 365-366).

Az 1920-as újjászervezés következtében nem csupán az öltözet, de a hadsereg életében elhanyagolhatatlannak számító jelképrendszerben is változások figyelhetők meg. Alkalmazásba került a Magyar Királyság aranyozott kiscímere, amely főként a tiszti díszsisakokon került elhelyezésre, illetve ugyanezt a kiscímert helyezték el a lovasság vállszíjas tölténytáskáján is. A Szent Korona hímezett változatának használatát is bevezették – államcímer nélkül reprezentálták, nemzeti színű szalaggal -, főként a szurony- és kardbojtokat ékesítette. A magyar közép címert pedig, mint katonai jelképet, 1938-tól vették használatba és főként a csapatzászlókon jelent meg (Udovecz, 2008: 357-358). Megállapíthatjuk, hogy a Horthy-korszak nem csupán az állami ünnepek tekintetében követte a Szent István korából eredő,

vagy az államalapító királyunk nyomán létrejött vallási és állami ünnepeket, de a hazához való kötődést a katonaság egyenruháján is tükrözni kívánta, mely eszmét a finom részletekben jelenített meg, egyben felidézve a nagy Magyarország gondolatát is, amely a kormányzó revíziós politikájának alapját képezte.

A szent korona és egyéb koronázási jelvények őrzésével megbízott Koronaőrség egyenruháján az évek előrehaladtával nem figyelhető meg jelentős mértékű változás. Egy, a Magyar Királyi Honvédség részére 1876-ban kiadott Öltözeti és Fölszerelési szabályzat pontos lírással szolgál a Koronaőrök megjelenését illetően a legénységre vonatkozóan, akik „[d]íszben a koronaőr-legénység sastollas sisakkal, nyáron vörös atillában, télen mentében, vörös magyar dísz-nadrágban, barna csizmában (sarkantyú nélkül), rojtos nyakravalóval, bőrkesztyűvel, víbárdal, díszkarddal és fehér derékövvel vonul ki (Öltözeti, 1876: 9).” Valamint a tisztek esetében is részletes leírást kapunk az aki elvárásokat illetően: „[d]íszben (parade) a koronaőrség tisztjei sastollas sisakkal, nyáron vörös atillában, télen mentében, vörös magyar nadrágban, barna csizmában (sarkantyú nélkül), rojtos nyakravalóval, a gyalogtishti kardbojttal fölszerelt és a gyalog-tiszti kardkötőn függő díszkarddal és szolgálati derékövvel vonulnak ki és összes érdemjeleiket viselik (Öltözeti, 1876: 10).”

Ludovika Akadémia növendékeinek, tiszt- és tisztviselőjelöltjeinek számára 1931-től rendszeres használatra biztosított öltözet megegyezett a tiszti ruházattal, a rendfokozati jelzést a gallérhajtókán helyezték el, mely arannyal volt sujtásozott, a gombolás fölött ezüst csillagot helyeztek el, mögötte pedig vízszintes arany paszomány került felhelyezésre (Tóth 2007). A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia növendékei kétféle öltözettel rendelkeztek, egyet a kimenetnél és a díszalkalmakkor viseltek, a másikat pedig a iskolában és a házban hordták. A kimenetre és a díszelgésre rendszeresített öltözet a következő ruhadarabokból tevődött össze: „[f]ő-fedezet: Ernáni nevű kalap, fekete színnel, nemzeti színű szalaggal, elől nemzeti kis rózsza, alatta a honi címer és ez alatt a hadnak és tudománynak jelei packfongból, a felcsapott baloldali gallér külső oldalán nemzetiszínű kalaphurok és rózsza, efölött még egy fehér hattyútoll (Bachó, 1930: 214).” Továbbá a díszöltözet állt egy darab selyem nyakravalóból, egy díszatillából – „[k]ávébarna szín, nemzeti színű sujtásokkal és fehér magyar gombbal s [...] 8 [...] mellsujtással (Bachó, 1930: 214)” -, egy darab szürke posztóból készült dísznadrágból. Nyáron rövid szárú csizmát, télre hosszú szárú csizmát viseltek, valamint egy darab kézi-fegyver tartozott még öltözetükhöz, amely a „[h]andzsár, vagyis a

porosz- és svédhoni galykés (Faschinenmesser), feketebőrű kardkötő (Bachó, 1930: 214)” rögzített.

A Horthy-korszak egyenruháinak változását tekintve megállapíthatjuk, hogy a régi magyar gyökerekhez és jelképekhez nyúlnak vissza. Az első világháború és a kedvezőtlen trianoni békeszerződés viszont rányomta a pecsétjét a honvédségre is, mely nem csupán a létszámbeli csökkenésen, de az egyenruha minőségén és mennyiségén is megmutatkozott. Viszont, ha a Szent Korona ruházati elemeken történő ábrázolását vesszük alapul, az egység, nemzeti összetartozás és a régre visszanyúló tradíciók jutnak először eszünkbe, melyek meghatározzák a kor politikai szemléletét, az állami ünnepek léggörét.

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium 1943-ban kiadott Alap kiképzés szabályzata utánnomlásában - mely a honvédség összes alakulatára kihatott - a következőképpen fogalmazza meg a díszelgés kivitelezésének ideológiai jellegét: „290. Minden díszelgés legyen mély jelentőségű, felemelő katonai ünnep. Ha úgy adódik, a társadalom és a haderő ünnepélyes találkozása (Bachó, 1930: 133).”

Az alap kiképzési szabályzat továbbá azt is előírta, hogy a honvédség az ünnepélyes alkalmakra milyen módon vonulhat ki; ha díszszázad, akkor annak létszáma elviekben 100 fő – összeállítás: egy fő századparancsnok és három szakasz -, ha dísz-szakasz vonul ki, akkor egy szakaszparancsnok, két kilen chonvédés és egy tízhonvédés raj, egy szakaszparancsnok helyettes és egy kürtös kell, hogy alkossa a kivonuló egységet.

A Filmhíradók archív felvételein jól megfigyelhető a Szent Jobbot és a körmenetet kísérő dísz- és koronaőrök feszes díszlépése: lassú léptekkel haladnak, a térd kicsit emelkedik, majd lecsapják a lábukat. A díszmenetben valamint az ünnepi körmenetben résztvevő honvédek szilárd tekintettel, vezényszóra hajtották végre a rájuk szabott feladatot.

A trianoni békeszerződés súlyos következményei arra sarkallták a kormányzót, hogy összefogja a magyar népet, ezért Szent István és az államalapítás emléknapját nevezte meg az ország állami ünnepeként. A Magyar Királyi Honvédség protokolláris szolgálatot teljesített az állami- és nemzeti ünnepeken. Ruházatuk a dicső múltat idézte. Horthy Miklós politikája a múltidézésre épült, és a hagyományokat követve vezette az országot.

Jelenkori relevancia

A rendszerváltást követően, a kommunista időszak végével, Magyarországon a politikai szemléletváltozást hozott. A második világháború utáni időszaknak hátat fordítva, visszatértek a korábbi eszmékhez.

A 32. Nemzeti Honvéd Díszegység korunk katonai díszegysége, amelynek alegységei országhatárainkon belül és kívül képviselik hazánkat. Részt vesznek állami- és katonai eseményeken, nemzeti- és gyásznapjainkon, valamint díszőrségi feladatokat látnak el az előre kijelölt létesítményeknél, ezáltal erősítve a magyar népben a nemzeti egység és összetartozás eszméjét, országunk ősi és korunkbeli hírnevét.

A díszegység rendeltetése szerint három alegységre bomlik, áll: a Honvéd Koronaőrségből, a Honvéd Palotaőrségből és a Honvéd Díszzászlóaljából. Mindhárom alegységnek megvan a maga rendeltetése és protokolláris feladata a mindennapok során, valamint ünnepi alkalmak esetén díszegységként jelennek meg. Fő feladatuk közé tartozik a Szent Korona őrzése, a Sándor-palota őrzése és a nemzeti lobogó Kossuth téren katonai tiszteletadással történő fel- és lehúzása. Ezek csupán azok a feladatok, amelyeket a hétköznapok során láthatunk, ám ennél sokkal átfogóbb munkakörrel rendelkeznek.

Rendeltetését tekintve, a 32. Nemzeti Honvéd Díszegység szerepe és feladatköre nem változott. Az eszme ugyanaz, mint a Horthy-korszak alatt: a nemzeti egységet, összetartozást hivatott megjeleníteni, amelyre példa a díszes ruházatához tartozó zsinórozás – piros, fehér, zöld -, amely a nagyszabású állami ünnepek alkalmával történő térelfoglalás során gyönyörűen kirajzolódik, s mint rejtett pszichológiai elem, nem csupán az egység érzetét, de a nemzeti önérzetet, összetartozást is erősíti. A térelfoglalás megfeleltethető a korábbi évtizedek díszszemléinek, amely többek között erődemonstrációt volt hivatott megtestesíteni. Ez az erődemonstráció a hatalmon lévő kormány stabilitásáért, a civil lakosság nem csupán lenyűgözésére, de valamilyen szintű figyelmeztetésére is szolgált. Ez utóbbi funkció mára kevésbé igaz, hiszen a díszegység létszáma nem számottevő, valamint fegyvereik is hatástalanítottak. Feladatuk protokolláris, semmint harci jellegű.

Ruházatukat tekintve egységes megjelenés és a történelmi hagyományokhoz és gyökerekhez való visszatérés vehető észre; mindhárom alegység számára „Tihany” típusú díszegyenruha bakancsos változata került meghatározásra (URL4). Az alegységek

feladataiknak megfelelően, a hivatástudat erősítése érdekében egyedi karjelzést és jelmondatot kaptak. Úgy tartom, hogy a díszegység újrászervezése és egységgé szervezése mindenképpen nemes dolog, amely az országimázs építésben is fontos szerepet játszik, hiszen a legénység turistafrekventált objektumoknál kerültek elhelyezésre, lehetetlen őket kikerülni egy városnézés alkalmával. Talán mondhatjuk, hogy Magyarország számára ők olyanok, mint az Egyesült Királyságban a Buckingham Palotát őrző skót gárdisták, bár hírnevük még nem olyan nagy, de meghatározó a szerepük, hiszen ők az ütközési pont civil és katona között. Az országunkba érkező turisták nem látják, mi zajlik a laktanyákban, a kiképzéseken. A magyar honvédről alkotott kép számukra az, amit a díszegység megmutat, bár ez a megállapítás nyilván érvényes hazánk minden állampolgárára, hiszen az alkotmány értelmében mindannyiunk kötelessége a haza fejlődésének és védelmének biztosítása.

Az egyes, katonai szerepvállalást igénylő rendezvények ceremóniasrendje és elemei a Horthy-korszakban és napjainkban igen hasonlóak. Eltérő elemek inkább az öltözetben figyelhetőek meg, amely a történelmi események hatására elkerülhetetlen változások. Ellenben az eszme és a rendeltetés közel azonos; a rejtett erődemonstráció mellett egy bizonyos fokú propaganda, amely az emlékezetpolitika eszközével élve a nemzeti öntudatot, önhitet hivatott erősíteni. A katonaság ebben az értelemben az adott politikai eszme megszilárdításának eszközeként tartható számon.

Felhasznált irodalom

Bachó László, Szinay Béla (vitéz nemes) (1930): A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia Története, „Stádium” S. R., Budapest.

Bonczoni Tamás (2008): A honvédség egyenruházata és felszerelése in Hazánk dicsőségére, Zrínyi kiadó, Budapest.

Budapesti Hirlap (1937). Vol. 57, No. 106. pp. 1-2.

Gyáni Gábor (2007), Relatív történelem, Typotex, Budapest.

M. Kir. Honvédelmi Minisztérium (1943), Alapképzés szabályzat, Stádium S. R., Budapest

Népszava (1937). Vol. 65., No. 103.

Népszava (1937). Vol. 65., No. 111.

Öltözeti és Fölszerelési Szabályzat a Magyar Kir. Honvédség részére (1876), Légrádi Testvérek Budapest.

Ságvári György (2010), Magyar uniformisok a honfoglalástól napjainkig, Kossuth Kiadó, Budapest.

Tóth László (2007): A Magyar Királyi Honvédség Egyenruhái, Magánkiadás.

Udovecz György (2008): A magyar államcímer megjelenése a honvédség ruházatán, felszerelésén és technikáján in Hazánk dicsőségére, Zrínyi kiadó, Budapest.

URL1: Magyarország a XX. században, I. kötet, II. fejezet: Honvédelem és hadügyek (5. alfejezet) – Babits Kiadó, Szekszárd, 1996–2000 (Magyar Elektronikus Könyvtár) <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/50.html> (Letöltés dátuma: 2019.04.14.)

URL2: Hamerli Petra (2017), Az olasz-magyar barátság és a Vatikán, <http://ujkor.hu/content/az-olasz-magyar-baratsag-es-a-vatikan> (Letöltés dátuma: 2020.01.14.)

URL3: Kovács Zsuzsanna (2017), Ünnepeink – évfordulók és mindennapjaink apropóján http://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/unnepeink_evfordulok_es_mindennapjaink_apropojan (Letöltés dátuma: 2020.01.25.)

URL4:<http://2010-2014.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/honved-vezerkar/hirek/vitezseggel-es-huseggel> (Letöltés dátuma: 2020.01.09.)

Az elektronikus ügyintézés által előírt kötelezettségek és biztosított lehetőségek a katonai igazgatásban

Héregi Erika alezredes

Absztrakt: A XXI. században alapvető elvárás a közigazgatási ügyintézés során az elektronikus úton történő végrehajtás biztosítása. A katonai igazgatás békeidőszakban és különleges jogrend idején is folyamatosan végzi jogszabályban számára meghatározott feladatait, azok végrehajtása során természetes személyekkel és szervezetekkel, szervekkel kerül kapcsolatba. A tanulmány bemutatja a katonai igazgatás nem katonai ügyfelekkel végrehajtásra kerülő hadkiegészítési feladatait, valamint átfogó képet ad az elektronikus ügyintézés biztosításának fő feladatairól, és az elektronikus ügyintézés által a katonai igazgatási számára biztosított lehetőségekről.

Kulcsszavak: katonai igazgatás, elektronikus, ügyintézés, központi szolgáltató, Hivatali Kapu

Bevezetés

A katonai igazgatás egyik fő feladata a Magyar Honvédség hadkiegészítése, amely magában foglalja a katonai szervezetek számára a különleges jogrend idejére meghatározott feladatok ellátásához szükséges személyi állomány és anyagi technikai szolgáltatások biztosítását, illetve előkészítését. A feladatok végrehajtása során biztosítani kell a hadkötelesek, valamint a szolgáltatásra kötelezett szervek, szervezetek számára az ügyintézéshez a vonatkozó jogszabályokban biztosított lehetőségeket. A XXI. században az ügyintézésekkel kapcsolatban alapvetően elvárt, hogy amennyiben lehetséges, az ügyfelek a maguk válasszák meg az ügyintézés módját. Az információs társadalom dinamikusan fejlődik, amely jelentős társadalmi változásokat okoz, ebből adódóan természetesen egyre nagyobb az igény az elektronikus ügyintézésre, nemcsak az ügyfél, hanem az ország vezető szerveinek részéről is. A jogrendszer, mint a társadalmi szabályzórendszer pedig alkalmazkodott az elvárásokhoz. (CZÉKMANN, 2016: 69) Ennek következményeképpen a közigazgatásban résztvevő, illetve egyéb szervek szervezetek számára jogszabályok határozzák meg az elektronikus ügyintézés biztosítását,

amely természetesen vonatkozik a katonai igazgatás szerveire is¹. Az alábbiakban bemutatásra kerülnek a katonai igazgatás nem katonai ügyfeleket érintő ügyintézési területei, továbbá az elektronikus ügyintézés biztosításához szükséges fő feladatok, illetve az elektronikus ügyintézés által biztosított lehetőségek, az ügyintézésben bekövetkezett, és a különleges jogrendben bekövetkező változások. A tanulmánynak nem célja az elektronikus ügyintézéshez szükséges minden, jogszabályokban előírt feladat bemutatása, azok tekintetében átfogó tájékoztatásra törekszik.

A katonai igazgatás

A katonai igazgatás feladatrendszerét a honvédségi adatkezelésről, az egyes honvédelmi kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos katonai igazgatási feladatokról szóló 2013. évi XCVII. törvény (a továbbiakban: Haktv.) határozza meg, amelyekből a tanulmányt érintő hadkiegészítési feladatok a következők (Haktv. 80. § 20. pont):

- A potenciális hadkötelesek és a kiképzett tartalékosok, a hadkötelezettség bevezetését követően a hadkötelesek nyilvántartásával, katonai szolgálatával kapcsolatos feladatok tervezése és végrehajtása, a Magyar Honvédség hadkötelesekkel történő kiegészítése, valamint a hadköteles nyilvántartás vezetése,
- A meghagyásba bevont szervezeteknek a meghagyás előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatos tevékenységének koordinálása, a meghagyással kapcsolatos nyilvántartások vezetése (Haktv. 80. § 21. pont),
- A honvédségi szervezetek, a rendvédelmi szervek, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az Országgyűlési Őrség és a honvédelemben közreműködő egyéb szervek részére szükséges gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségek teljesítésének tervezése, végrehajtása, ellenőrzése.
- Az önkéntes tartalékos állomány behívásának előkészítéséhez és a behívás végrehajtásához szükséges nyilvántartás kezelése, az önkéntes tartalékosok munkáltatóival történő kapcsolattartás,

¹ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény (a továbbiakban: Hvt.) alapján a katonai igazgatás a közigazgatásban elfoglalt helye és szerepe: a védelmi igazgatás (amely a közigazgatás része) meghatározó eleme a honvédelmi igazgatás, amely magában foglalja katonai igazgatást.

- A veszteség-nyilvántartás vezetése és a nemzetközi egyezmények szerinti tájékoztatás végrehajtása.

A katonai igazgatás feladatrendszere²

A katonai igazgatás békeidőszakban előkészíti a Magyar Honvédség katonai szervezeteinek hadkiegészítését, és különleges jogrendben végrehajtja azt. A hadkiegészítés alapvetően két részre osztható: személyi hadkiegészítésre, amely a hadkötelezettség elrendelését követően alapvetően hadkötelesek katonai szolgálatra történő behívásával valósul meg, valamint a gazdasági és anyagi szolgáltatások igénybevételére.

Békeidőszakban

Békeidőszakban a katonai igazgatás fő feladatai a hadköteles nyilvántartás vezetése, a törvényben meghatározott adatszolgáltatások feldolgozása, az adatszolgáltatások feldolgozása érdekében kapcsolattartás az adatszolgáltatókkal. Gazdasági és anyagi szolgáltatások tervezése, ennek keretén belül:

- Technikai eszközök igénybevételre történő kijelölése és ellenőrzése (az igénybevétel elrendelése nélkül) Az eljárás során és következtében a kijelölt technikai eszköz tulajdonosa, birtokosa, illetve az azzal rendelkezni jogosult az eszközről adatszolgáltatásra kötelezett [Magyarország Alaptörvénye XXXI. cikk (6) bekezdés, 290/2011. (XII. 12.) Korm. rendelet 53. § (1) és 56.§ (1) bekezdés]. A kijelölésről a területi katonai igazgatási szerv értesíti az igénylőt, illetve a technikai eszköz tulajdonosát, birtokosát (az azzal rendelkezni jogosultat) [290/2011. (XII. 12.) Korm. rendelet 56. § (2) bekezdés].
- Technikai eszközök kijelölésének megszüntetése. A megszüntető határozatot a területi katonai igazgatási szerv megküldi mindazoknak, akiket a kijelölésről tájékoztatott [290/2011. (XII. 12.) Korm. rendelet 57. § (3) bekezdés].
- Az ingatlanok és szolgáltatások kijelölése vonatkozásában a kijelölés tervezése és a kijelölő határozat előkészítése az illetékes megyei/fővárosi védelmi bizottság általi kiadmányozásra [290/2011. (XII. 12.) Korm. rendelet 48. § (7) bekezdés].

² A Hvt., a Haktv., a Hvt.vhr. és a hadkötelesek rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben történő katonai szolgálatra való behívásának, katonai szolgálatának és leszerelésének rendjéről szóló 21/2006. HM rendelet alapján

Különleges jogrendben

A katonai szervezetek személyi kiegészítésének biztosítása hadkötelezettség idején

- A hadkötelesek katonai szolgálatának tervezése. Ennek során az illetékes sorozó központ az érintett hadkötelest a katonai szolgálat tervezése során megjelenésre, bejelentésre, adatszolgáltatásra, valamint katonai szolgálatra kötelezheti. (Ez magában foglalja a hadköteles számára kiküldött nyomtatványok kitöltését és visszaküldését, a sorozás előkészítéseként orvosi vizsgálatokon történő megjelenést, sorozáson való részvételt, katonai szolgálatra történő bevonulást, valamint a törvényben meghatározott adatok változásának bejelentését.)
- Kérelmek elbírálása. Az ügyfél a katonai szolgálat teljesítésére vonatkozóan kérelmet nyújthat be (fegyver nélküli szolgálat teljesítése, szolgálathasztás, stb.), valamint katonai igazgatási szervek által hozott döntés ellen fellebbezéssel élhet.

Gazdasági, anyagi szolgáltatások igénybevétele

Az objektumok és szolgáltatások igénybevételéről az illetékes megyei/fővárosi védelmi bizottság által hozott határozatot az illetékes területi katonai igazgatási szerv továbbítja az igénybevevőnek, az ingatlan fekvése, illetve a szolgáltatásra kötelezett székhelye, telephelye, fióktelepe szerint illetékes polgármesternek, valamint a szolgáltatásra kötelezettnek [290/2011. (XII. 12.) Korm. rendelet 51. § (4) bekezdés].

Az illetékes területi katonai igazgatási szerv a technikai eszköz előállítására és átadására, vagy a technikai eszközzel történő személyszállítási, teherfuvarozási, illetve munkavégzési szolgáltatás teljesítésére vonatkozó határozatát megküldi a szolgáltatásra kötelezett részére [290/2011. (XII. 12.) Korm. rendelet 58. § (3) bekezdés].

Veszteség-nyilvántartás kezelése

A Magyar Honvédség veszteség-nyilvántartásának vezetése, az abban szereplő személyekről³ adatszolgáltatás, tájékoztatás végrehajtása a jogszabályban meghatározott személyek (pl. hozzátartozók), és szervezetek (pl. Magyar Vöröskereszt, nemzetközi segítségsszervezetek) számára a háborús események, fegyveres konfliktusok, valamint természeti katasztrófák során eltűnt személyek felkutatása érdekében [Haktv. 35. §].

³ Haktv. 35. § (3) bekezdése szerint a veszteség nyilvántartásban a Magyar Honvédség fegyveres konfliktusok következtében, illetve szolgálatteljesítéssel összefüggően meghalt, eltűnt, vagy idegen hatalom által fogvatartott tagjai szerepelnek.

Minden időszakban

A feladatokat érintő nyilvántartások vezetése, ennek keretén belül adatszolgáltatás teljesítése, az arra jogosult ügyfelek számára (alapvetően katonai szolgálat igazolása hatósági ügyintézés végrehajtásához.), valamint adatszolgáltatások kérése a jogszabály alapján arra kötelezett, illetve kötelezhető szervektől, szervezetektől (Eüsztv. 1. § 48. pont).

Elektronikus ügyintézés alapvető jellemzői

A hadköteles nyilvántartás, a technikai eszközökre vonatkozó nyilvántartás, és a meghagyással kapcsolatos nyilvántartások hatósági nyilvántartások, valamint a fent említett feladatok során a katonai igazgatás központi és területi szervei hatósági jogkört gyakorolnak [Haktv. 25. § (2) és 33. § (4) bekezdés, 290/2011. (XII. 12.) Korm. rendelet 52. § (1) bekezdés]. Ennek következményeképpen a katonai igazgatási szervek az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény (a továbbiakban: Eüsztv.) szerint elektronikus ügyintézését biztosító szervnek minősülnek, ezáltal biztosítaniuk kell az Eüsztv.-ben, illetve az elektronikus ügyintézés részletszabályairól szóló 4512016. Korm. rendeletben (a továbbiakban: Eüszvhr.) az elektronikus ügyintézését biztosító szervek számára előírtakat, amely alapvetően az elektronikus úton történő ügyintézés és nyilatkozattétel biztosítását foglalja magában (Eüsztv. 2. § (1) bekezdés, 8. § (1) bekezdés, 17. §). Ez természetesen magában foglalja az adott ügyre vonatkozó elektronikus felületen történő tájékoztatást, illetve jogszabályban az elektronikus ügyintézésből nem kizárt ügyek vonatkozásában a teljes ügyintézés során az elektronikus kapcsolattartás lehetőségének biztosítását.(Eüsztv. 8. § (2) bekezdés) Az ügyintézés keretein belül szükség esetén biztosítani kell a papír alapú iratok digitalizálását is (például hatáskör, illetékesség hiánya miatt az ügy más hatósághoz történő áttétele esetén.), valamint olyan elektronikus iratkezelő rendszer használatát, amely megfelel az Eüsztv.-ben meghatározott komplex iratkezelési szabályoknak (Eüszvhr. 6. § (5) bekezdés).

Az elektronikus ügyintézés keretein belül biztosítani kell:

- az ügyfél azonosítását,
- a dokumentum ügyfélhez kapcsolását,
- a dokumentum sértetlenségének megállapítását,

- a dokumentum informatikai és nyelvtani értelmezhetőségének vizsgálatát. (VESZPRÉMI 2017: 222-223.)
- Ezen kívül biztosítani kell továbbá az elektronikus ügyintézészt biztosító szerv azonosítását, valamint a szerv nevében eljáró (kiadmányozó) azonosítását és jogosultsága érvényességének vizsgálatát, illetve természetesen a szerv által az ügyfél részére továbbításra kerülő dokumentum sértetlenségét.

A fentiek biztosításához mind az ügyfél, mind az elektronikus ügyintézészt biztosító szerv részéről szükséges a kormány által rendeletben kijelölt központi szolgáltató által biztosított, az adott ügyintézési módhoz szükséges szabályozott elektronikus ügyintézési szolgáltatások és központi elektronikus ügyintézési szolgáltatások igénybevétele. (Például az azonosításhoz a Központi Azonosítási Ügynök szolgáltatás, vagy az elektronikus aláírások, elektronikus bélyegzők hitelességét ellenőrző Kormányzati elektronikus aláírás ellenőrzés szolgáltatás.) Ezen szolgáltatások igénybevételére minden elektronikus ügyintézészt biztosító szerv a feladatai végrehajtása vonatkozásában az Eüsztv. és az Eüszvhr. alapján kötelezett.

A hivatalok az elektronikus ügyintézéshez a hivatali kapun történő regisztrációval biztosítanak hitelesített kommunikációs csatornát, illetve az ügyintézésre/kiadmányozásra jogosult személyek ügyfélkapus regisztrációval, valamint a hatósági ügyintézéshez szükséges elektronikus aláírással rendelkeznek. A hivatalok az elektronikus ügyintézéshez a fentiek mellett a központi szolgáltatótól igényelt elektronikus bélyegzővel és időbélyegzővel is rendelkeznek. Ezen felül hozzáféréssel kell rendelkezniük a rendelkezési nyilvántartáshoz, amelyben az ügyfelek elektronikus ügyintézésre vonatkozó rendelkezések is szerepelnek szerepelhetnek (például, hogy az adott ügyfelet az elektronikus ügyintézészt biztosító szervek milyen formában, illetve módokon érhetik el) (Eüszvhr. 23. §). Az elektronikus ügyintézészt biztosító szervezeteknek eljárásuk és az ügyféllel történő kapcsolattartás során – amennyiben az adott eljárásra vonatkozóan a jogszabály eltérően nem rendelkezik – elsődlegesen az ügyfél által a rendelkezési nyilvántartásban megadott paramétereknek megfelelően kell eljárniuk.

Ügyfélkapu, Hivatali Kapu, Cégek

Az elektronikus ügyintézés alapvető platformját a Központi Elektronikus Szolgáltató Rendszert a kormány által kormányrendeletben kijelölt központi szolgáltató biztosítja az ügyfelek számára. Ez a rendszer nagyrészt lefedi az elektronikus ügyintézészt biztosító szervezetek számára

kötelezően igénybevételre kerülő szolgáltatásokat. A Központi Elektronikus Szolgáltató Rendszer keretein belül működik az elektronikus ügyintézés során használható három elektronikus kapu: az Ügyfélkapu, a Hivatali Kapu és a Cégekkapu. Az elektronikus ügyintézéshez ezen elektronikus kapukon keresztül a központi szolgáltató az Eüszvhr-ben meghatározott szolgáltatásokkal az elektronikus ügyintézéshez kommunikációs csatornát és elektronikus tárhelyet biztosít az elektronikus dokumentumok, iratok és üzenetek továbbítására, fogadására és tárolására, valamint hitelesíti a küldőt és a címzettet. A kapuk között megküldésre kerülő elektronikus dokumentumok meghatározott állapotairól a rendszer automatikus értesítéseket küld a feladónak és a címzettnek, így ezáltal a küldés és fogadás állapotának változása folyamatosan nyomon követhető. (Tanusítottiratkezeles.hu, 2019)

A hivatalok a Hivatali Kapu regisztrációval hitelesített kommunikációt folytathatnak az Ügyfélkapun, illetve a Cégekkapun regisztrált ügyfelekkel, valamint más hivatalokkal. Az Ügyfélkapun és a Cégekkapun keresztül az ügyfél csak a hivatalok által közzétett nyomtatványok kitöltésével (esetlegesen hozzá csatolt dokumentumokkal) és megküldésével tudnak ügyet intézni. A nyomtatványokat a jogszabályok vonatkozó módosításai alapján, szükséges esetén azonnal módosítani kell. A nyomtatványokkal nem intézhető ügyekre vonatkozó ügyintézés az e-papír szolgáltatás használatával biztosítható (Eüszvhr. 68. §). Az e-papír szolgáltatás keretén belül az adott hatóság/hivatal hatáskörébe tartozó ügyekkel kapcsolatosan lehet tájékoztatást kérni, valamint ügyintézés kezdeményezni.

Az elektronikus ügyintézés jelenlegi hatása az ügyintézés során

Békeidőszakban a katonai igazgatás nem katonai érdekeltségű ügyfelei alapvetően az alábbi típusú hatósági eljárásokban vesznek részt:

- a gazdasági anyagi szolgáltatások keretén belül igénybevételre került technikai eszköz a technikai eszköz tulajdonosa, illetve birtokosa (az azzal rendelkezni jogosult) valamint a meghagyásba bevont szervezet a számukra jogszabályokban előírt adatszolgáltatást teljesítik (jelen időszakban ez természetes személyt közvetlenül nem terhel),
- illetve a katonai igazgatási szervek által vezetett hatósági nyilvántartásból igényelnek adatszolgáltatást munkaügyi, illetve hatósági eljárás lefolytatásához,

- a részükre megküldésre kerülő, számukra kötelezettséget előíró határozatok, dokumentumok átvétele, valamint kérelmek, fellebbezések megküldése.

Az elektronikus ügyintézés előnyei a papír alapú ügyintézéssel szemben

Az ügyintézéshez békeidőszakban nem szükséges az ügyfél személyes megjelenése, ezáltal az ügyintézés az ügyfél részére kevésbé megterhelő.

Az általános nyomtatványkitöltő alkalmazásával kitöltött és az ügyfélkapun, illetve a cégkapun megküldhető adatszolgáltatások és kérelmek elektronikus feldolgozása szintén gyorsabbá teszi az ügyintézését. A formanyomtatványok kitöltése során történő logikai ellenőrzés nagymértékben segíti a megadott adatok feldolgozását.

Amennyiben egy adott ügyben nem áll rendelkezésre megfelelő formanyomtatvány, az ügyfél kérdéseit, bejelentéseit dokumentumok csatolásával megteheti az e-papír szolgáltatáson keresztül. Az adott kérdés, bejelentés kötött formában történő megküldése, és ezáltal annak feldolgozása jelentős mértékben segíti a hatóság munkáját.

Papír alapú ügyintézés esetén időt vesz igénybe a postai kézbesítés, amelyet az elektronikus ügyintézés során felvált az elektronikus kézbesítés és átvétel, amely jelentősen kevesebb időt vesz igénybe a postai kézbesítéshez képest. Ezzel egyidőben a Központi Elektronikus Szolgáltató Rendszeren a megküldött irat állapota is nyomon követhető a feladó és a címzett részére érkező értesítésekkel.

Amennyiben az ügyfél hatósági ügyintézés keretén belül nem a megfelelő elektronikus ügyintézés biztosító szervhez küldött elektronikus iratot, az adott iratnak a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatósághoz végzéssel történő áttétele az eredeti hiteles irat csatolásával szintén a postai kézbesítéshez képest sokkal rövidebb időt igényel.

Az elektronikus ügyintézés által biztosított digitalizálás (papír alapú iratról hiteles elektronikus másolat készítése) megváltoztatja az adattárolás fogalmát és a papír alapú iratok kezelése, és az ehhez kapcsolódó költségek jelentősen csökkenhetnek. A digitalizálás emellett segíti azon nyilvántartások pontosítását (egyeztetését) is, amelyeket párhuzamosan elektronikusan és papíron is vezettek.

Az elektronikus ügyintézés az iratok tárolására vonatkozóan nemcsak a digitalizálás végrehajtása jelent kedvező változást, hanem hosszú távon az irattározási feladatok végrehajtását is nagymértékben segíti, hiszen a papír alapú ügyintézés csökkenésével az irattározás is alapvetően az elektronikus dokumentumokra vonatkozik majd.

Különleges jogrend idején

Hadkötelezettség fennállása esetén a hadkötelesek a személyes megjelenést nem igénylő kötelezettségeiket szintén megtehetik az elektronikus ügyintézés keretein belül. Ezáltal a külföldön tartózkodó hadkötelesek számára az adott kötelezettség teljesítésére vonatkozó felhívás/határozat könnyebben és kézbesíthető, a kézbesítés állapota naprakészen nyomonkövethető, valamint e formában teljesíthetik bejelentéseiket, kérelmeiket.

A technikai eszközök igénybevételének elrendelésére vonatkozó határozatok, valamint az igénybevétel befejezését követően lefolytatható káreljárásokkal kapcsolatos ügyintézés nagy része (kivéve például a káreljárás során a technikai eszköz állapotának felmérése) is lefolytatható elektronikus úton.

Természetesen fel kell készülni arra, hogy a honvédelmi típusú különleges jogrendek esetén nagyobb eséllyel fordulhatnak elő hosszabb idejű kiesések az elektronikus ügyintézésben (pl. internet szolgáltatás területén). Ebből adódóan a kizárólag a békétől eltérő időszakra vonatkozó kötelezettségek teljesítésének vonatkozásában pontosan meg kell határozni az ügyfél részére, illetve arról időben tájékoztatni, hogy az elektronikusan intézhető, vagy már elindított eljárások során mikor és hogyan lehet, illetve kell áttérni a papír alapú ügyintézésre, különös tekintettel a határidők békeidőszaktól eltérő esetleges módosulása esetén.

Összegzés

A társadalmi elvárásoknak megfelelően egyre nagyobb szerepet kap az elektronikus ügyintézés, viszont az elektronikus ügyintézés biztosító szervek számára a vonatkozó jogszabályokban előírt kötelezettségek teljesítése a bevezetés időszakában nagy terhet jelentett, illetve a szemléletmód váltás is lassan módosult. Ezt követően viszont előtérbe kerültek az elektronikus ügyintézés előnyei: a gyorsaság, hatékonyság (beleértve nemcsak az ügyintézési, hanem a költséghatékonyságot is), valamint a nyomonkövethetőség. Az elektronikus ügyintézés biztosító szervek felismerték, hogy az elektronikus ügyintézés nemcsak az ügyfél, hanem önmaguk számára is hatékonyságot jelent. A katonai igazgatási

szervek is végrehajtják a jogszabályban meghatározottakat és sajátos feladatrendszerüknek megfelelően felkészülnek a kizárólag különleges jogrend idején végrehajtásra kerülő hatósági ügyintézéseik elektronikus változatának végrehajtására.

Felhasznált Irodalom

Czékmann Zsolt (2016): Információs társadalom és elektronikus kormányzat Magyarországon. Phd. értekezés Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Veszprémi Bernadett (2017): Az elektronikus közigazgatás. In Balázs István (szerk.): *Közigazgatási eljárások*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 211-246.

Jogszabályok:

Magyarország Alaptörvénye

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

2013. évi XCVII. törvény a honvédségi adatkezelésről, az egyes honvédelmi kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos katonai igazgatási feladatokról

2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól

290/2011. Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról

451/2016. Korm. rendelet az elektronikus ügyintézés részletszabályairól

21/2006. HM rendelet a hadkötelesek rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben történő katonai szolgálatra való behívásának, katonai szolgálatának és leszerelésének rendjéről

Internetes források

Hivatali kapu, ügyfélkapu – elektronikus kapuk az e-ügyintézésben:

<https://tanusitottiratkezes.hu/2019/01/22/hivatali-kapu-ugyfelkapu-cegkapu-az-iratkezesben-1-resz/> (letöltés dátuma: 2020.02.14.)

Komplex környezet – Indirekt hadviselési megoldások¹

Complex environment – Indirect military results

Holecz József alezredes²

Absztrakt:

Napjaink katonai stratégiai-műveleti környezetének jellemzői ma már nem kérdőjeleződnek meg, azonban az indirekt akaratérvényesítési megoldásokkal való kapcsolata újabb és újabb témát biztosít. Kiemelt kérdés ez manapság, hiszen a 20. századi társadalmi-gazdasági örökségünk miatt a fejlett társadalmi berendezkedések kerülnek a nyílt, hagyományos hadviselési formákat, és inkább fordulnak egyéb — elsősorban indirekt — eszközök felé.

Kulcsszavak: komplex stratégiai környezet, indirekt hadviselés, hibrid hadviselés, 21. század

Abstract:

The characteristics of today's military strategic-operational environment are no longer in question but its relationship with indirect solutions will provide new themes. Nowadays this is a key issue as advanced social systems avoid the clear, traditional forms of warfare and turn to other, primarily indirect means thanks to our 20th century socio-economic heritage.

Key words: complex strategic environment, indirect warfare, hybrid warfare, 21st century

Bevezetés

Napjainkban — amikor minden tudományterületen igyekeznek a jövőt prognosztizálni — egyre elterjedtebb nézet, hogy a múlt feltárását és megértését a felgyorsult jelenünk analízisével együtt, a múltban kezdődő és még jelenleg is releváns folyamatok azonosításával és azok részletes elemzésével célszerű elvégezni. Folyamatokat, egymásba nyúló, vagy egymással kölcsönhatásban álló eseményláncolatokat detektálunk, a mai kor számára esetleg jelentéktelen, de a jövőben lényegessé váló elemeket vizsgálunk a felvázolt inter- vagy inkább transzdependens folyamatok relációjában. Ma már nem vita tárgya, hogy

¹ Az INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-19-3-I-NKE-46 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

² Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz, egyetemi tanársegéd; Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadászati Tanszék; e-mail: holecz.jozsef@uni-nke.hu; ORCID 0000-0001-7880-1367

világunk, annak szűkebb és tágabb értelmében is folyamatosan és egyre gyorsuló ütemben változik, ami magával hozza a hadviselésben is a változást.

„A világ sokkal összetettebbé és politikailag sokkal, de sokkal ingatagabbá vált. A hidegháború véget ért — ám a háborús fenyegetettség veszélye továbbra sem múlt el. [...] A fegyverek egyre pusztítóbb hatásúak, és egyre könnyebb hozzájuk jutni.” (Kolko, 2003: 7) Gabriel Kolko ezen gondolataiban egyrészt felhívja a figyelmet a katonák és a biztonsági tanulmányokkal foglalkozó szakemberek által már korábban azonosított jellemzőre, miszerint a világ összetettsége, bonyolultsága, és ebből fakadó megérthetősége, a politikai stratégiai szintű aktorok viszonyrendszerének átláthatósága — ahogy ő fogalmaz — *„sokkal, de sokkal ingatagabbá vált”*.

„A hadelmélet és gyakorlat történelmi korszakokként és azokon belül is rendkívül sokat változott. A hadtudomány jelenleg is vajúadásának újabb korát éli meg.” (Kovács, 1991: 1070) Kovács Jenő 1991-ben írott tanulmányának felvezető gondolatai ezek, melyek azért különösen érdekesek napjainkban, mert éppen akkor fogalmazódtak meg a rendszerváltás egyik legnagyobb magyar hadászati gondolkodója részéről, amikor mind geopolitikai-geostratégiai, mind technológiai-haditechnikai korszakváltásnak lehettünk szemtanúi. Ezek a tényezők egymástól függetlenül is mélyrehatóan változtatták meg a hadtudomány mai arculatát, de a 21. századra jellemző interdependens jelleggel folyamatosan egymásra közvetlen, ám a legtöbb esetben közvetett hatást gyakorolva nehezen követhető újabb és újabb változásokat generálnak.

A tanulmány Gabriel Kolko és Kovács Jenő fenti gondolataiból kiindulva, de azon jelentősen túlmutatva igyekszik az ok-okozati összefüggések alapjait megvilágítani és bemutatni napjaink stratégiai-műveleti környezetének változásai és az indirekt akaratervényesítési megoldások közötti kapcsolatot. Megítélésünk szerint döntően fontos ezen változások detektálása mind a téma, mind napjaink biztonsági, hadviselésbeli összefüggéseinek megértése szempontjából, hiszen ezeken keresztül nyílik esély napjaink komplexitásának megértésére. Ebből adódóan kiemelkedően aktuálisnak és fontosnak tartom a témát, hiszen a modern világ dinamikus karakterisztikája és komplexitása újrarendezi eddig biztosnak tartott konvencionális gondolkodásunk majd minden — talán eddig stabil, megváltoztathatatlanak gondolt — elemét.

Komplex környezet

A 21. századi fejlett társadalmak egyre inkább ráébrednek, hogy a korábbi korok tapasztalatai alapján kidolgozott szabályok nem, vagy nem feltétlenül optimálisan működnek. A dinamikusként jellemezhető, a történelmi időkben jelentkező változásokhoz képest eltérő jellemzőket mutató modernkori változások kezdőpontja sok esetben meghatározhatatlan és az abból következő hatások és eredmények kiszámíthatatlanok. Stanley A. McChrystal szerint a 20. századi gondolkodással megélni a változó műveleti teret, annak dinamikusan formálódó újszerű elemeit enyhén szólva is lehangoló. „*A bennünket körülvevő környezet, a 21. századi tényezők konvergenciája, valamint az időtlen emberi kölcsönhatások dinamikus, folyamatos alkalmazkodáson alapuló megközelítést követeltek tőlünk [...] kifejezetten zavaró [...] a gondolat, hogy ugyanarra a problémára minden egyes nap más választ kell adni.*” (McChrystal-Collins-Silverman-Fussell, 2016: 69-78) A napjainkra jellemző fenti folyamatok hatványozottan igazak a hadtudományra is.

A korábbi korokra jellemző *Haditechnikai színvonal - Alkalmazott harceljárás - Szervezeti adaptáció* hármasa — köszönhetően a lassú fejlődésnek — rendkívül sok időt biztosított az alkalmazkodásra, mind a haditerv elkészítése, mind a harcvezetés (mai terminológiával művelettervezés és –vezetés) tekintetében, de még inkább a katonai alegységek-egységek és magasabb egységek szervezeti felépítésében. A hadseregek nemzeti jellegűvé válása, a gazdasági termelékenység és a népesség exponenciális növekedése, a növekvő gazdasági befolyás a politikára mind segítették azt a folyamatot, amely a hadviselésben a lőpor tömeghadseregek általi egyre hatékonyabb alkalmazásával egy stratégiai patthelyzethez juttatta az európai államokat az első világháborúban. A fejlődési folyamat a fenti hármast tekintetében teljesen kölcsönös jellegű és egyre gyorsuló ütemű volt. A két világháború között ez a folyamat sokkal látványosabbá vált azáltal, hogy a patthelyzetből nemzetenként — közel azonos technológiai alapról, de eltérő gazdasági lehetőségek mellett — differenciált *Alkalmazott harceljárás* és *Szervezeti adaptáció* formálódott³, amelyet aztán a második világháborúban az érintettek hatékonyság szempontjából lemérhettek és még intenzívebb formában tovább fejleszthettek.

³ A gépesített háború fejlődési tendenciáiról, elméleteiről számos szerző írt a két világháború között: Charles Fuller, B. H. Liddell Hart, Charles De Gaulle, Ludwig von Eimannsberger, Heinz Guderian, Vlagyimir Kipiakovics Triandafillov, Mihail Nyikolajevics Tuhacsevszkij, Georgij Szamojlovics Isszerszon vagy Giulio Douhet. Bővebben lásd Resperger, 2007. és Krajnc témában megjelent publikációt.

A hidegháború technológiai hadviselése tekintetében — és nemcsak a fegyverkezési versenyt értjük alatta, de a kapitalista gazdasági versenyszférát is — a változás intenzitása még inkább felgyorsult, ugyanakkor éppen a hidegháborús szembenállásnak köszönhetően alapvetően indirekté vált. A hidegháború végeztével napjainkban furcsa módon sokan egy új hidegháborút emlegetnek, de bizonyos mértékben eltérő jellemzőkkel. Az egyik ilyen — témánk szempontjából leginkább releváns — jellemző a komplexitás. A korábbi korokra jellemző alkalmazkodási módszerek napjainkban — éppen a komplexitás jelenségének gyorsasága és nem-lineáris jellege miatt — *eső után köpönyeg*. A régi tapasztalaton alapuló adaptívási gyakorlat természetesen bizonyos konfliktusokban és háborúkban még biztosíthatja a politikai cél elérését katonai eszközökkel⁴, de a hadtudománynak is fel kell ismernie a komplex környezet tekintetében saját megújulási feladatait és művelőinek ebbéli felelősségüket. Megítélésünk szerint mindez nem egy lehetőség, hanem kényszerítő szükségyszerűség. (Holecz, 2019: 15)

A társadalmi lét — mint rendezett formája az emberi létezésnek — mindig rendszerekben gondolkodott. Mindegy, hogy a történelem melyik korszakát, illetve azon belül melyik népcsoportot vizsgáljuk, a társadalmi berendezkedéstől függetlenül kialakította a maga működési feltételeit, szabályait és ezáltal a társadalom, mint „nagyrendszer” alá betagozódtak annak alrendszerei is. A 20. század végi, de még inkább a 21. századi komplex környezet megértéséhez az alrendszerek egymáshoz kapcsolódását, egymástól egyre növekvő függőségét, ezáltal az egymásra gyakorolt komplex, kiszámíthatatlan hatásait figyelhetjük meg. A kor emberének ugyanakkor sokkal pragmatikusabb jelenség vált elfogadhatatlanná: a komplex kölcsönhatások eredményeként jelentkező nem szándékolt következmények ok-okozati összefüggéseinek hiánya. A komplexitás legborzasztóbb jelensége: a folyamatok teljes megértésének lehetetlensége, a tökéletes vagy jó tervezés megvalósíthatatlansága, a hiba és tévedés növekvő száma.

A kutatók megfigyelték, hogy napjainkban a korábban egyáltalán nem, vagy csak látszólagosan összekapcsolódott alrendszerek, illetve azok elemei úgy kapcsolódnak össze, hogy az egymásra gyakorolt, illetve egymásnak átadott hatások — változások —

⁴ Az elmúlt évszázad háborúiban különböző színvonalú, eltérő hadviselési generációjú, hadikultúrájú ellenségek csaptak össze. A technológiai/haditechnikai színvonal az elmúlt évtizedekben egyre döntőbb módon hatott a szembenálló felek hadipotenciáljára, alkalmazott harc eljárásaira. Két nem csúcstechnológiával rendelkező állam háborúja alapjaiban eltérő jellemzőkkel bír, mint a fejlett társadalmak konfliktusai. A hadviselésbeli fejlődésről, illetve korunk háborúval kapcsolatos összefüggéseiről bővebben lásd Szendy, 2018.

dinamikusabban, sőt, kiszámíthatatlanabb módon változtatják meg közvetlen környezetüket, mint megfigyelhető volt korábban. A társadalmi élet bármely szféráját vizsgálva megállapítást nyert, hogy az informatikai hálózatoknak, illetve az azokra épült interperszonális kapcsolatoknak köszönhetően a „közvetlen környezet” fogalma is új megvilágításba került, mivel a különféle rendszerek elemei nem szükségszerűen helyezkednek el fizikális közelségben egymáshoz. Az így generált, a rendszer elemeiben bekövetkező változások olyan előre nem prognosztizálható változásokat is eredményezhetnek a rendszerben és — az alrendszerek közötti kapcsolatoknak köszönhetően — azon kívül is, amelyek lényeges változásokat generálnak a rendszer alapjellemezőiben. (McChrystal-Collins-Silverman-Fussell, 2016: 74-82)

Porkoláb Imre *A stratégia művészete* című monográfiájában mindezt így fogalmazza meg: „...olyan időket élünk, amikor a viszonylag kiszámítható és folyamatokkal, valamint tervekkel kezelhető komplikált környezetet leváltotta a kiszámíthatatlan dinamikus környezet.” (Porkoláb, 2019: 29) Megítélése szerint napjaink környezetét akkor tudjuk viszonylag átlátni, megérteni, ha felvázolunk egy olyan keretrendszert, amelyben a környezeti bonyolultság alapján képesek vagyunk megkülönböztetni egymástól az egyszerűt, a komplikáltat, a dinamikusan változót és a kaotikusat.

A szerző által bemutatott felosztás az ún. Cynefin-modell⁵, amelyet más szakértők — a belső tartalmi tényezőkön nem változtatva — némiképp másként fordítottak és dolgoztak fel: Egyszerű/Ismert/Nyilvánvaló – Bonyolult/Összetett – Komplex – Kaotikus négyes felosztást használnak. Porkoláb Imre által használt „dinamikusan változó környezet” ebből a különbségből adódóan másoknál komplex (műveleti/stratégiai) környezetként található meg. A tanulmányban a komplex jelzőt fogjuk következetesen alkalmazni, egyetértve Stanley A. McChrystal érvelésével, miszerint bonyolultság tekintetében a komplex magasabb szintű fogalom, mint az összetett vagy bonyolult. (Porkoláb, 2019: 29-31) (McChrystal-Collins-Silverman-Fussell, 2016: 78-80) (Snowden-Boone, 2007)

A komplex rendszerek kutatói szerint a rendszer-elemek manapság nemlineáris⁶ kapcsolati hálót mutatnak, amiből az következik, hogy a rendszerelemekben okozott, vagy

⁵ A kifejezést először David J. Snowden használta 1999-ben, arra a keretrendszerre, amelyet a modern tudásmenedzsment és szervezeti stratégia leírására és jellemzésére alkotott meg. Később kollégájával, Mary Boone-nal a Harvard Business Review 2007. novemberi számában publikálták a korábbi keretrendszer továbbfejlesztett változatát. Azóta számos társadalomtudomány használja és alkalmazza ezen rendszert.

⁶ Nemlineáris kapcsolaton olyan relációt értünk, ahol a kapcsolat feltételezett, vagy azonosított elemei között nincs egyértelmű ok-okozati összefüggés. Ennek ellentéte a lineáris kapcsolati jellemző, ahol értelemszerűen egyértelműen megállapítható — és ezért megismerhető — az ok-okozati kapcsolat.

tapasztalt változások úgy hatnak a környezetükre, hogy a hagyományos ok-okozati (lineáris) gondolkodásmóddal, szemlélettel nem egyértelműen elemezhető, váratlan, sokszor értelmezhetetlen irányokba is hatást gerjesztenek, változást indukálnak, amely így egy nehezen prognosztizálható jövőt biztosít. A modern rendszerek ebből fakadóan nehezen értelmezhetőek pusztán a kimeneti eredményeket vizsgálva, vagy a rendszerelemek tulajdonságait, kapcsolatrendszerét elemezve. (Jervis, 1997: 20) (Porkoláb, 2019: 29-34)

Az emberiség a tudományt alkalmazva számos bonyolult, vagy nehezen értelmezhető kérdésre modellek készítésével kereste a választ. A modellek többségére az volt a jellemző, hogy a nagyobb, összetettebb rendszereket elemeire szedve, lineáris kapcsolatrendszerrel feltételezve igyekezett bemutatni a rendszerek működését, az elemek közötti kohéziót. Robert Jervis szerint ez egy modern komplex környezet, mint rendszer elemeit tekintve nem vezethet sikerre, lévén a linearitás két feltételhez köthető: egy rendszer kimeneti változásai arányosak a bemenetnél mérhető változásokkal, valamint a rendszer kimeneti értékeire jellemző, hogy két bemeneti tényező összege egyenlő az egyenkénti bemeneti tényezőkből származtatott kimeneti eredmények összegével. A linearitás — ok és okozati összefüggések mérhetősége — miatt ezek a kapcsolatok és rendszerelemek között tapasztalt változások prognosztizálhatóak. (Jervis, 1997: 22) (Snowden-Boone, 2007)

Fontos ugyanakkor kihangsúlyoznunk, hogy a nem-lineáris kapcsolatok és összefüggések nem 20. vagy 21. századi jelenségek. Ugyan általában mindig a lineáris összefüggéseket keressük — valószínűleg a megértés könnyebbége, valamint a várható jövőt érintő előrejelzési igény miatt —, azonban a történelemben, vagy a hadviselésben korábbi korokban sem volt minden kiszámítható, vagy előre jelezhető. Két formája is jellemző volt. Egyrészt ha egy jelenség csekély súlyánál jóval nagyobb hatást gerjesztett, mint ami előzetesen várható lehetett volna, másrészt amikor egy kis változás nem okozott semmi érdemlegeset, sőt sok esetben észrevétlen maradt, majd egy bizonyos kritikus tömeg elérésétől okozott váratlan és markáns változást/hatást. (Jervis, 1997: 22-23) Az előbbi kismértékű változás észrevétlenül okoz hasonló kismértékű módosulást, ami nem-lineárisan — a bennük rejlő alkalmazkodó és önszerveződő képességből adódóan — szintén hat a környezetre, ami így a kiinduló impulzushoz messze nem hasonló végeredményt produkál. (Rosenau, 1997: 37-38) Ez az Edward Lorenz-féle „pillangóhatás”⁷, ahol az elemek egy része

⁷ Edward Lorenz amerikai meteorológusként az 1960-as években egy aprólékos időjárás-előrejelző módszert igyekezett kialakítani, amikor észrevette, hogy egy minimális (ezredmilliméteres) változtatás abszolút más

önszerveződő — külső szemlélő számára sokszor véletlenszerűnek tűnő — módon generál változásokat, a változások önmagukban is hordozzák a változás lehetőségét környezetük tekintetében és így egy kis változás aránytalanul nagy eltérést is eredményezhet térben és időben. (McChrystal-Collins-Silverman-Fussell, 2016: 69-78) (Holecz, 2019: 138)

Sajnálatosan napjaink komplexitása ezt a bizonytalanságot és túlzó összetettséget minden alrendszerében magán hordozza, aminek következtében legtöbbször alrendszereik vizsgálata sem biztosítja a lineáris kapcsolatok feltérképezését, azaz az egyértelmű megérthetőséget. Egy modern, komplex környezet kimeneti eredményeit nem lehet megjósolni, katonai értelemben a hadviselés tekintetében a korábbi időszakokhoz képest jóval nagyobb bizonytalansági faktorról és feltételezésekkel kell számolni. (Jervis, 1997: 22-23) Ez a modern hálózatalapú, újabb és újabb dimenziókat használó és kihasználó társadalmi, gazdasági és politikai struktúrák esetében nem meglepő. A hálózat nyújtotta lehetőségek, a modern technológia nyújtotta eszközplatform sokszínűsége mellé az emberi képzelet és innováció olyan eszközkombinációt is eredményezhet, amely szinergikus hatásait nehéz elemezni és megérteni.

Indirekt hadviselési megoldások

Egy komplex környezet egyfajta nem-lineáris szemléletet (Saperstein, 1997: 48) (az ok-okozati összefüggések nem alapvetésként való elfogadását), egy folyamatos változás-érzékenységet (a minimális eltérések érzékelését), az ezekhez igazodó alkalmazkodás képességét (azonnali reagálást és a folyamatok adaptív módosítását), az instabilitás/részlethiányok elfogadását (túlzott mértékben hiányos helyzetértékelés elfogadása) kívánja a vezetőktől. A megfelelő gondolkodásra is inkább a nem-linearitás igaz, mint a hagyományos szemlélet. Irányokat, sarokpontokat kíván meg tőlünk annak érdekében, hogy ne a konkrét eredményekre, vagy megoldásokra fókuszáljunk, hanem inkább a probléma komplex értelmezésére és annak orvosolására. James N. Rosenau szerint egy ilyen szemléletnek egyik legnagyobb akadálya maga az emberi elme, az emberi természet. Megítélése szerint elméletileg működik az az elvárás, hogy egy helyzet megértése érdekében a döntéshozók és azok támogatói a körülmények tényszerű vizsgálatával jut közelebb a

időjárás előrejelzési eredményeket biztosít. Lorenz ezen felfedezéséről néhány év múlva egy előadást tartott, amely azóta pillangóhatás néven vált közismertté (az előadás címe: Vajon egy pillangó szárnycsapásai Brazíliában képes tornádót előidézni Texasban?). In (McChrystal-Collins-Silverman-Fussell, 2016: 76-78)

komplex helyzet megoldásához, azonban minden ember rendelkezik egyfajta „irányultsággal”, előélettel, szemlélettel, amely eltérő módon láttatja a valóságot. Egy összetett, túlságosan bonyolult rendszer esetében az egyéni látásmódban rejlő különbségek sokkal jobban megnehezítik a teljes kép kialakítását, vagy egy stratégia megalkotását, mint volt korábban, hiszen a helyzet összetettségéből fakadó bizonytalanság sokkal több értelmezési lehetőséget biztosít számunkra. (Rosenau, 1997: 40)

John F Schmitt a komplexitás vizsgálatát a háborúk világára is kiterjesztette. Tanulmánya szerint a régi korok háborúi ún. „newtoni háborúk” voltak, amelyekre — nem véletlen az elnevezés — a Newton-féle fizikai törvényszerűségek voltak az igazak: azaz kiszámíthatóak voltak, mivel a megértésükhöz és a kimenetelük prognosztizálásához elegendőek voltak a kezdeti feltételek és a háború egyetemes törvényszerűségeinek ismerete. Úgy véli, hogy az ok-okozat kapcsolatok megértése alapján majd’ minden végeredmény kiszámolható, vagy legalább feltételezhető, azaz a „newtoni háború” lineáris, az egyszerűbb elemekből nagy valószínűséggel kikövetkeztethetőek a bonyolultabbak. (Schmitt, 1997: 100-101)

Schmitt ennek tükrében foglalkozik a háborút érintő vezetés-irányítás kérdéskörével is — azaz a „newtoni” és napjaink világában vizsgálja azt. A régi korok háborúi „newtoni” szabályozottságot, lineáris összefüggéseket tartalmazott e tekintetben is. A haderő vezetett, elemei szinkronizáltan működtek egy részletes és átfogó terv, illetve tervek alapján. A vezetés és irányítás egyirányú, valamint közvetlen volt, a vezető szerv számára a legrosszabb forgatókönyv, ha elveszti az irányítást a szervezet felett. (Schmitt, 1997: 101-102)

Napjainkban a háború jelensége is komplexnek számít, azaz Schmitt szerint napjainkra a háború világa, annak működése, megértése és vezetés-irányítása eltér a „newtoni” modelltől. Egy komplex rendszerben minden elem válhat, vagy viselkedhet komplex alrendszer módjára, azaz működése nem-lineáris és ellenőrizhetetlen, végeredménye — a részeredményeket is beleértve — kiszámíthatatlan — felülről szinte vezethetetlen. Éppen ezért Schmitt szerint a vezetés-irányítás sem lehet ugyanaz, mint régen — megítélése szerint egy komplex rendszerben ez alulról felfelé építkezik. (Schmitt, 1997: 105-106) A hagyományos vezetés-irányítási gondolkodástól csak látszólag áll messze ezen megállapítás. A régi korok — elsősorban a 20. század — háborúiban már megjelent ezen nézet, amely katonai cél meghatározása mellett nagyobb rugalmasságot és műveleti szabadságot biztosított az adott

szintű katonai vezetőnek, és amely küldetésorientált vezetésként⁸ vált napjainkban népszerű elméletté és gyakorlattá. Nem véletlen mindez. A mind jobban kiszámíthatatlan környezet bürokratikus, felülről szabályozott vezetési (döntési) rendszerben az ellenségnek kedvez, ami még inkább arra sarkallja őt, hogy a környezet úgy formálja, hogy az még inkább kiszámíthatatlanná váljon.

A fentiekből látható, hogy napjaink komplex stratégiai/műveleti környezete komplex háborús forgatókönyvet indukálnak, melyben meghatározó jellemző a kiszámíthatatlanság és a bizonytalanság. Schmitt nem gondolja, hogy a régi korok háborúi egyszerű matematikai alapon kiszámíthatóak lettek volna, hiszen azon háborúk is nélkülözték a biztosat, de napjaink konfliktusai a nem-lineáris hatásmechanizmus, a komplexitás, a megismerhetetlen és kiismerhetetlen működés miatt egy jóval magasabb fokú bizonytalansági faktort hordoz magában. A „newtoni” modell mikroszkopikus, részletekre fókuszáló és minden tevékenységet uraló gondolkodásmódot, míg a komplex modell inkább makroszkopikus, az egész összetettség megértésére fókuszáló, a rendszer paramétereit és határait követő szemléletet követel. (Schmitt, 1997: 107-108)

A fenti szemléletváltási szükségszerűségből számos következtetést tudunk levonni. Egyrészt egy komplex környezet egy folyamatos alkalmazkodási tevékenységet eredményez mind a parancsnoktól, mind a döntéshozatalban résztvevőktől. Ez egyfajta evolúciós folyamat. (Schmitt, 1997: 108) Míg a húsz évvel ezelőtti „newtoni” paradigma a hatékony reagálásra törekedett, került a káoszt és rendezetlenséget. A modern világban semmi sem magától értetődő, semmi sem állandó, a változás adaptív hozzáállást követel és azt, hogy a helyzetből kihozható maximum tekintetében fogadjuk el a „jó”-t (vagy sokszor a rosszat), mint a helyzethez képest „legjobb” megoldást. A „tökéletes”-re törekvés egy ilyen dinamikus és megújolhatatlan módon változó világban zsákutca. (Saperstein, 1997: 57-58)

Napjaink konfliktusai két dimenzióban működnek: a hagyományos hadviselés modern eszközökkel működő változatában, valamint az indirekt eszközöket alkalmazó, sokszor alig érzékelhető hatásokkal operáló hibrid hadviselés⁹ tekintetében. (A tanulmány szerzője azt a

⁸ A küldetésorientált vezetés, illetve annak kezdeti formái nem napjaink komplexitásból származtathatók, de olyan vezetési kihívásoknak köszönhető, mely hasonló módon — a kor gyakorlatától messze más formájú megoldásokban — kereste az akkori vezetési probléma feloldását. A témáról bővebben lásd Czeglédi, 2015.

⁹ A hibrid hadviselés elnevezés angolszász eredetű, éppen a téma szempontjából releváns komplex stratégiai környezetnek köszönheti létét. Az elnevezés szűk körben a Krím-félsziget 2014-ben lezajlott annexiójáig is ismert volt, azóta viszont többnyire az orosz indirekt jellegű akaratérvényesítési módszerrel azonosították. Ezen tanulmánynak nem célja a fenti kérdések megítélése, csupán annyiban fontos említésük, hogy az elmúlt évek

— jelenleg még tudományosan nem igazolt — véleményt osztja, amely szerint a hibrid hadviselés indirekt jellemzői és alkalmazott eszközei egyáltalán nem zárják ki a hagyományos modern katonai eszközök — akár direkt — alkalmazását.) A tanulmányunk elején megfogalmazott gondolatok tükrében — a társadalmi, gazdasági és politikai elvárások miatt — a 20. század második felére, de leginkább napjainkra inkább az utóbbi az igaz. Könnyű belátni, hogy míg a hagyományos haderő számára a komplex stratégiai környezet egyszerre lehetőség (saját erők alkalmazása) és kihívás (az ellenséges tevékenység azonosítása), addig a kis hatásokkal operáló, leginkább indirekt jellegű és nem-lineáris működésű hibrid stratégia letagadható, félreértelmezhető, abszolút nem konkrét — teljes mértékben kihasználja a modern komplex környezet biztosította lehetőségeket. A hibrid hadviselésben ami a hagyományos formáknak kihívás, az számára tökéletesen megfelel. Nem szükséges a másik elpusztítása, ha anélkül is biztosítható a politikai stratégiai cél. Valerij Geraszimov híres publikációjában így ír erről: „A »háborús szabályok« maguk is jelentősen megváltoztak. Megnőtt a politikai és a stratégiai célok elérésében a nem katonai eszközök szerepe, és sok esetben ezen eszközök hatékonysága messze felülmúlja a fegyverek erejét [...] A konfliktusban alkalmazott módszerek középpontjába a politikai, a gazdasági, az információs, a humanitárius és egyéb nem katonai intézkedések széles körű felhasználása került – a lakosság tervezett és koordinált tiltakozási lehetőségeivel együtt. Mindez kiegészül a fedett katonai intézkedésekkel, beleértve az információs műveleteket és a különleges műveleti erők tevékenységeit.” (Holecz, 2017: 9-11) Tehát napjaink komplex környezete tökéletes táptalaja az indirekt eszközöknek — függetlenül attól, hogy katonai vagy nem-katonai jellegűek-e azok. Az indirekt akaratervényesítés előszobájaként, a különböző nem-megsemmisítő erőként funkcionáló eszközökről B. H. Liddel Hart írt megítélésünk szerint egy alaplámpvet, mely a hagyományos katonai gondolkodás nézőpontjából messze nem olyan jelentőségű, mint Carl von Clausewitz A háborúról című műve, de az indirekt vagy közvetett megközelítés, a háború nélküli érdekérvényesítés szempontjából megítélésünk szerint megkerülhetetlen.¹⁰

változó, egyre komplexebbé váló környezetének elemzése alapján született elméletek sorába a Lind-féle generációs elmélet mellett a hibrid hadviselés elmélete is tökéletesen illik. A generációs elméletekről bővebben lásd Lind, 2004. A hibrid hadviselés elméletéről bővebben lásd Rácz, 2016, Jójárt, 2020 és Holecz, 2017.

¹⁰ A liddell hart-i közvetett megközelítésről és a szerző életéről Forgács Balázs publikációját érdemes megemlíteni, mely nem csupán a híres teóriáról, de annak középkori megfelelőjéről, Morus Tamás indirekt hadviselésről alkotott gondolatairól is átfogó ismereteket közöl. Az indirekt hadviselés két képviselőjéről a bővebben lásd Forgács 2019.

Befejezés

Bemutattuk napjaink komplex környezetét, annak egyre összetettebb jellemvonásait, valamint kitértünk azon társadalmi-gazdasági és végeredményben politikai folyamatokra, amelyek összességében kerülnek a klasszikus háborút, de igénylik az egyéb — elsősorban indirekt — akaratérvényesítési lehetőségeket. B. H. Liddell Hart Stratégia című művében úgy véli, hogy ezen indirekt eszközökkel elért vér nélküli sikerek felhívják a politikum világának figyelmét a stratégia (katonai stratégia, vagy hadászat) és nagystratégia (politikai stratégia) „latens lehetőségeire”.(Liddell Hart, 2002: 498) *„...míg a stratégia horizontja a háborúra korlátozódik, a nagystratégia túltekint azon, a háborút követő békére. A különböző eszközöket úgy kombinálja, úgy szabályozza alkalmazásukat, hogy ne zavarják a majdani békeállapotot — ugyanis a biztonság és fellendülés csak így garantálható.”*(Liddell Hart, 2002: 494)

Ugyanakkor óva intenek attól, hogy napjaink legújabb fegyverkezési tendenciáit pusztán pénzkidobásnak, felesleges militarizmusnak minősítsük. Környezetünk komplexitása egyáltalán nem zárja ki a hagyományos fegyverek alkalmazását. Napjaink biztonsági garanciái nem lettek jobbak, mint voltak a hidegháború időszakában, sőt egyes szakértők úgy vélik, hogy a Szovjetunió és a Varsói Szerződés sokkal kiszámíthatóbb volt a NATO és az Amerikai Egyesült Államok számára, mint napjaink multipoláris, komplex környezete.

„A történelem kereke teljes fordulatot tett... Igen jó esélyünk van arra, hogy az elkövetkező években az ellenségek és barátok új meg új szereposztásával szembesülhetünk. Többé már semmi sem biztos; világunk immár áttekinthetetlenül összetetté vált, és nemcsak a megfigyelők, hanem azok számára is, akik irányítására törekszenek. Márpedig a világot nem szabad úgy irányítani, hogy abból még súlyosabb problémák keletkezzenek, ám sokan nem gondolják ezt végig — és éppen ez a veszélyes.” (Kolko, 2003: 18)

Felhasznált irodalom:

CZEGLÉDI Mihály (2015): A küldetésorientált vezetés kialakulása. In Hadtudományi Szemle, VIII., évf. 3. szám. 89-100. Forrás: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00028/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2015_03_089-100.pdf (Letöltés ideje: 2020. 02. 16.)

- FORGÁCS Balázs (2019): Morus Tamás (Thomas More) és B. H. Liddell Hart elméletei az indirekt hadviselésről. In Gőcze István et al. Keresztény teoretikusok, államférfiak és katonák háborúelméletei. 51-62. ISBN 9789634987
- HOLECZ József (2017) A Geraszimov-doktrína — Egy másik megvilágításban. Felderítő Szemle, XVI. évf. 3-4. szám. 5-27. ISSN 1588-242X
- HOLECZ József (2019): A hibrid hadviselés műveleti környezete, In BARÁTH Noémi Emőke, MEZEI József (szerk.): Rendészet-Tudomány-Aktualitások A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével, DOSZ Rendészettudományi Osztálya, Budapest, 133-140. ISBN 978-615-5586-39-2
- JERVIS, Robert (1997): Complex Systems: The Role of Interactions, In: ALBERTS, David S.-CZERWINSKI, Thomas J. (szerk.): Complexity, Global Politics, and National Security, National Defense University, Washington, D.C., 20-31. Forrás: http://www.dodccrp.org/files/Alberts_Complexity_Global.pdf (Letöltés ideje: 2019.04.10.)
- JÓJÁRT Krisztián (2020): A hibrid hadviselés és a jövő háborúja. In Honvédelmi Szemle, 1. szám. 5-19.
- KOLKO, Gabriel (2003): A háborúk természetrajza a legújabb kori történelemben – Új háborús korszak kezdete? Politikátörténeti Füzetek XX. Napvilág Kiadó, Budapest, HU-ISSN 1215-9832
- KOVÁCS Jenő (1991): Hadászat és geopolitika. In Magyar Tudomány 9. szám. 1070-1086. Forrás: https://adtpplus.arcanum.hu/hu/view/AkademiaiErtesito_MATUD_1991/?query=KOV%C3%81CS%20Jen%C5%91%3A%20Had%C3%A1szat%20%C3%A9s%20geopolitika&pg=1235&layout=s (Letöltés ideje: 2020. 01. 10.)
- KRAJNC Zoltán: A légi hadviselés elméletének alapjai. Forrás: https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/krajnc_e_jegyzet.pdf (Letöltés ideje: 2020. 02. 12.)
- LIDDELL HART, Basil. H. (2002): Stratégia. Budapest, Európa Könyvkiadó, ISBN 963 07 7243 4
- LIND, William S. (2004): Understanding Fourth Generation War, In: Military Review, Fort Leavenworth, KS. 12-16. Forrás: <https://www.scribd.com/document/69806815/Understanding-Fourth-Generation-War> (Letöltés ideje: 2018.04.26.)

- McCHRYSTAL, Stanley, COLLINS, Tantum, SILVERMAN, David és FUSSELL, Chris (2016):
Csapatok csapata. HVG Kiadó Zrt., Budapest. ISBN 978-963-304-374-5
- PORKOLÁB Imre (2019): A stratégia művészete. Szervezeti innováció kiszámíthatatlan üzleti
környezetben – Szun-ce gondolatai alapján. HVG Kiadó Zrt., Budapest, ISBN 978-963-
304-740-8
- RÁCZ András (2016): A hibrid hadviselés és az ellen való védekezés lehetőségei. In Seregszemle
XIV. évf. 2. szám, 7-20.
- RESPERGER István (2007): A gépesített hadviselés elmélete és megvalósítása, a Blitzkrieg. In
Aetas 22. évf. 4. sz. 33-48.
- ROSENAU, James N. (1997): Many Damn Things Simultaneously: Complexity Theory and World
Affairs, In ALBERTS, David S.- CZERWINSKI, Thomas J. (szerk.): Complexity, Global
Politics, and National Security, National Defense University, Washington, D.C., 37-38.
Forrás: http://www.dodccrp.org/files/Alberts_Complexity_Global.pdf (Letöltés ideje:
2019.04.10.)
- SAPERSTEIN, Alvin M.: Complexity, Chaos, and National Security Policy: Metaphors or Tools?
In: ALBERTS, David S.- CZERWINSKI, Thomas J. (szerk.): Complexity, Global Politics, and
National Security, National Defense University, Washington, D.C., 44-61. Forrás:
http://www.dodccrp.org/files/Alberts_Complexity_Global.pdf (Letöltés ideje:
2019.04.10.)
- SCHMITT, John F. (1997): Command and (Out of) Control: The Military Implications of
Complexity Theory; In: ALBERTS, David S.- CZERWINSKI, Thomas J. (szerk.): Complexity,
Global Politics, and National Security, National Defense University, Washington, D.C.,
99-111. Forrás: http://www.dodccrp.org/files/Alberts_Complexity_Global.pdf (Letöltés
ideje: 2019.04.10.)
- SNOWDEN, David J. – BONNE, Mary E. (2007): A Leader's Framework for Decision Making.
Forrás: <https://hbr.org/2007/11/a-leaders-framework-for-decision-making> (Letöltés
ideje: 2020. 02. 10.)
- SZENDY István (2018): Korunk és hadviselése. In Hadtudomány 2. szám 3-17.

A Kínai Népköztársaság politikai rendszerének és haderejének sajátosságai

Kisvári Tamás

Bevezetés

A Kínával kapcsolatos hírek és elemzések kapcsán számomra, aki eddigi karrierje során hat évet élt és dolgozott a Kínai Népköztársaságban, mindig az a kérdés merül fel, hogy a Kínai Népköztársaságot a sajátos politikai és gazdasági rendszere miatt lehet-e nyugat-európai analógiák mentén elemezni és értékelni és ezek alapján következtetéseket levonni. Az elmúlt években szerzett személyes tapasztalataim a téma kapcsán arra a meggyőződésre készítettek, hogy nem lehet mélyreható következtetéseket levonni és semmiképpen sem lehet Kínát a nyugat-európai demokráciákhoz vagy az Egyesült Államokhoz hasonlítani, még ha felszínesen nézve vannak is hasonlóságok az országok berendezkedése között. Jelen tanulmányban ezen különbségekre szeretném felhívni a figyelmet, amik véleményem szerint lehetetlenné teszik, hogy az összehasonlító elemzések révén megalapozott következtetéseket vonjunk le a Kínai Népköztársaság valós helyzetéről és jövőjéről kapcsán.

Kína megértéséhez kapcsolódó fontos általános információk

Amikor Kínáról beszélünk, mindenki számára evidens, hogy Kína a világ legnépesebb országa és területileg is egy óriási ország, de Magyarországról nézve az európai országokhoz hasonló országnak tekintjük. A Kínai Népköztársaság politikai értelemben véve egy ország, azonban a lakosság száma és egyéb jellemzői alapján inkább egy kontinensnek tekinthető. Kelet-nyugati kiterjedését illetően a keleti Csingtao (Qingdao)¹ és a nyugati Ujgur Autonóm Területen található Kasgar (Kashgar) közötti távolság kb. 4.500 kilométer, ami jelentősen nagyobb, mint a Moszkva és London közötti kb. 2.800 kilométeres távolság. Észak-déli kiterjedése az északi Harbin (Ha'erbin) és a déli Hajnan-sziget (Hainan) között kb. 4.700 km, ami meghaladja a Stockholm és Athén közötti 3.400 kilométeres távolságot. Kínában a han kínai többség mellett további 55 nemzetiség él, külön anyanyelvekkel, különböző vallási és kulturális szokásokkal. A nemzeti kisebbségek a közel 1,4 milliárdos kínai lakosság több mint

¹ A kínai helység- és személyneveket a tanulmányban magyar átírással szerepeltetem, de a könnyebb azonosítás érdekében zárójelben adom meg a pinyin változatot, a kínai nyelv angol betűkkel való átírását.

8%-át, vagyis legalább 110 millió embert jelentenek. (URL1) Kínában legalább nyolc különböző konyhai főirányzatot különböztetnek meg, melyek ízvilágukban legalább annyira eltérnek egymástól, mint a különböző európai konyhák. Kínában egy hivatalos nyelv van, amit kínai nyelven köznyelvnek (putonghua) neveznek, de emellett a han kínaiak körében is nagyon sok helyi nyelv létezik. Ezek közül a legnagyobb a déli tartományokban elterjedt kantoni nyelv, amely nyelvet közel 60 millió kínai ember beszéli anyanyelveként. A másik nagy nyelvjárás a mandarin, ami sokkalta közelebb áll a hivatalos kínai nyelvhez, de ennek is vannak olyan különböző változatai, hogy a különböző anyanyelveket beszélő emberek anyanyelvükön nem tudnak egymással szóban kommunikálni. (Jones, 2019) Jelenleg Kínában mindenki a hivatalos nyelvet tanulja az iskolákban, így a 60 év alatti generációk számára a közös nyelv hiánya már nem jelenthet problémát. A kínai írás egységesnek tekinthető a különböző han kínai nyelvjárásokban, vagyis írásban a különböző helyi nyelveket beszélők tudnak kommunikálni egymással, még ha anyanyelvüket használva beszédben nem is. A kínai írásnak is két formája van, az egyszerűsített és a hagyományos írásmód. (Shih, 2019) Előbbit a Kínai Népköztársaság az 50-es évektől alkalmazza, de Hongkongban vagy Tajvanon továbbra is a hagyományos írásmód az elterjedt. Szintén nem szabad megfeledkezni arról a tényről, hogy Kínában a városok mérete jelentősen meghaladja az európai nagyvárosok lakosságát. Jelenleg a Kínai Népköztársaságban nyolc olyan város van, melynek lakosságszáma meghaladja a 10 millió főt, és összesen 250 olyan város van Kínában, melynek lakossága nagyobb, mint a kétmillió Budapesté. (URL2) Az Európai Unió legnagyobb városa eddig London volt, a maga 7,5 millió lakosságával. (URL3) Kínában négy tartományi jogú város és 23 tartomány van, amiből Tajvan tartomány státusza a tajvani vezetés által vitatott, de a világ szinte minden országa, beleértve az Európai Unió országait és az Egyesült Államokat is, elismeri az „Egy-Kína” elvet, még ha tart is fenn kapcsolatokat a tajvani adminisztrációval is. A Kínai Népköztársaságban van öt autonóm terület² és két különleges közigazgatású terület, a néhány évtizede a Kínai Népköztársasághoz visszatért Hongkong és Makaó. Utóbbi két terület kapcsán alkalmazzák az „egy ország két rendszer” alapelvet, ami arra utal, hogy míg a Kínai Népköztársaságot a Kínai Kommunista Párt vezeti, addig a két területen valós többpártrendszer van. Az utóbbi hónapok erőszakos eseményei Hongkongban azt mutatták,

² Kínai autonóm területek: Hszincsiang-Ujgur (Xinjiang) Autonóm Terület, Belső Mongólia Autonóm Terület, Tibet Autonóm Terület, Ninghszia-Huj (Ningxia-Hui) Nemzetiségi Autonóm Terület, Kuanghszi-Csuang (Guangxi-Zhuang) Nemzetiségi Autonóm Terület

hogy a többpártrendszer értelmezésében eltér a Kínai Kommunista Párt és a hongkongi fiatalok egy részének álláspontja, ami valószínűleg még jó ideig komoly feszültségforrás marad a jövőben is, bár most a koronavírus járvány eltereli erről a figyelmet. Mindezek alapján úgy gondolom, hogy kijelenthető, hogy Kínát a maga sokszínűségével a valóságban inkább egy kontinensnek kell tekinteni, mint egy az európai országokhoz hasonlítható országnak, még ha politikai értelemben egy igen fontos ország is többek között a gazdasági teljesítménye és az ENSZ Biztonsági Tanácsban betöltött állandó tagsága miatt.

Egy további fontos szempont, hogy Kínát és Kína helyzetét nem tekinthetjük állandónak, mert európai értelemben is olyan ütemű a fejlődés és a változás, hogy ami ma igaz, azt már holnapra meghaladhatja az idő. Ha csak a kínai gazdaság helyzetét nézzük, akkor 1992-ben a kínai gazdaság az amerikai gazdaság kb. 6%-át tette ki, ami 2016-ra 60%-a változott, vagyis a kínai gazdaság az eltelt 35 év alatt tízszeresére növekedett. Az egy főre jutó nemzeti össztermék 22-szeresére növekedett ezen időszak alatt. Jelenleg Kínában már több dollármilliárdos van, mint az Egyesült Államokban, akik közel egy negyede tagja a Kínai Népköztársaság törvényhozásának is. (Kisvári, 2019) Mindez a kínai sajátosságokra épített szocialista rendszerben.

Kulturális különbségek

Kína helyzetének és rendszerének vizsgálata során nem mehetünk el szó nélkül a kulturális különbségeken, amit sok európai személy Kínába érkezve, mint ahogy én is ott tartózkodásom idején, kulturális sokként él meg. A kínai emberek körében nem szokás az érzelmek kifejezése és az egyértelmű válaszadás, ami a kínai nyelvben is testet öl. A kínai nyelvben nincs egyértelmű szó az „igen” kifejezésre, míg a „nem” kifejezésére nagyon sok opció áll rendelkezésre. Kínában nem szokás valamire igennel vagy nemmel válaszolni. Egy kínai személy sosem használja a nagyon jó vagy nagyon rossz kifejezéseket bárminek a leírására, hanem előbbi esetben a „hai keyi” (elmegy) kifejezést, míg az utóbbi kifejezésére a „bu tai hao” (nem túl jó) kifejezést alkalmazza. A Kínában élő külföldiek hamar elsajátítják a „cha bu duo” (a különbség nem nagy) kifejezést, ami igen széles körben használt, és valójában azt mutatja, hogy Kínában és a kínai kultúrában sok minden nem egyértelműen szabályozott, azt rugalmasan kell kezelni. Kínára vonatkozó üzleti tanácsadó könyvekben olvasható, hogy a kínai üzleti magatartásban nem nagyon vannak lezárt, végleges dolgok, a kínai mentalitás

szerint bármi bármikor újra tárgyalható, módosítható. A kínai kultúrában igen jelentős szerepet játszik a törekvés az arcvesztés (megszégyenülés) elkerülésére, ami miatt Kínában senki sem közöl szívesen rossz híreket. Ha ezt megértjük, akkor más megvilágításba kerül például a napokban a nemzetközi sajtóban széles körben tárgyalt koronavírus járvány hivatalos bejelentésének elhúzódása, mert Kínában minden szinten el kívánják kerülni az arcvesztést, ami komoly késedelmeket okoz ilyen helyzetekben. Kínában szintén jellemzőnek tekinthető, hogy a párhuzamosan jelen lévő közigazgatási és pártstruktúrának köszönhetően nehéz megállapítani, hogy egy adott kérdésben kinek kellene meghozni a döntést és azt kinek kellene kommunikálni. Aki Kínában élt, biztosan ismeri a „még nem döntöttünk” (hai mei jue ding) kifejezést, például, hogy mikor ér pontosan véget egy képzés a kínai egyetemen, mert a tervezésnek ezen fázisa hiányzik. A döntések körüli bizonytalanság is általában komoly késedelmeket okoz mind a döntéshozatalban, mind a döntések nyilvánosságra hozatalában. Ehhez, ha még hozzávesszük azt a kommunista országokban mindenhol megfigyelhető jellemző tényezőt, hogy mindenki helyett a főnöke dönt és hogy minél magasabban születik a döntés, annál általánosabb lesz, ez további késedelmet okoz a valós döntések tényleges végrehajtásában.

Szintén a kulturális különbségek között említhető, mint a politikai kultúra része, a zártság. A kínai emberek döntő többsége nincs tisztában azzal, hogy hol és hogyan születnek a döntések. Ez annak is köszönhető, hogy ellentétben nyugat-európai partnereikkel, a kínai vezetők nagyon ritkán adnak nyilatkozatokat, tartanak sajtótájékoztatót, hogy megvilágítsák a döntések hátterét. Az Kínában elképzelhetetlen, hogy a helyi televízió az utcán egy villáminterjút készítené az államelnökkel vagy a miniszterelnökkel, vagy hogy azok a közösségi médiában nyilvánítanák ki állásfoglalásukat fontos nemzetközi kérdésekben. A híradókban a vezetők általában nyilatkozatok formájában jelennek meg, vagy épp, hogy valami eseményen vesznek részt. Például Hszi Csinping (Xi Jinping) kínai államfő, a Kínai Kommunista Párt főtitkára egészségügyi dolgozókkal találkozáskor került bemutatásra a koronavírus járvány kapcsán, de nem adott nyilatkozatot a televízióban arról, hogy Kína mit kíván tenni a járvány megfékezésére, még ha feltehetően ez a kínai politika legfontosabb prioritása a járvány idején. Mindezek következtében Kínában nagyon kevés pontos információ áll rendelkezésre a döntéshozatali mechanizmusról, a főbb politikai törekvésekről, inkább a tények és történések

utólagos értelmezésével, elemzésével lehet egy általános képet kapni a kínai kül- és belpolitikáról és ebből lehet korlátozottan következtetéseket levonni a jövőt illetően is.

Kína politikai rendszerének sajátosságai

Ha a kínai politikai berendezkedést nézzük, akkor megtalálhatunk minden olyan funkcionális beosztást, amit a nyugat-európai demokráciákban is ismert. Kínának van államelnöke, van miniszterelnöke, van törvényhozása. Ennek megfelelően könnyű megtalálni, hogy az egyes külföldi politikusnak ki a partnere Kínában. Ugyanakkor, ha a kérdéskör mélyére nézünk, akkor megállapíthatjuk, hogy az adott funkciók csak a külföldnek szólnak és Kínában a valódi döntések mögött mindig a Kínai Kommunista Párt döntéshozó szervei állnak. Erre kiváló példát mutat a 2017 évben végrehajtott, de a generációváltást elodázó tisztújítás. 2017 októberében, a Kínai Kommunista Párt XIX. Kongresszusán megválasztották a Kínai Kommunista Párt vezetését, amely 2022-ig vezeti a pártot és az országot. Megválasztották a Központi Bizottság (KB) 204 tagját és 172 póttagját, a tagok közül megválasztották a 25 fős politikai bizottságot (PB), melynek tagjai közül megválasztották a PB héttagú állandó bizottságát (PBÁB). A PBÁB vezetője Hszi Csinping (Xi Jinping) pártfőtitkár, a testület második tagja Li Kocsiang (Li Keqiang) maradt, aki egyben 2013 óta a miniszterelnöki tisztséget is ellátja. A harmadik tag Li Csansu (Li Zhanshu), a negyedik tag Vang Jang (Wang Yang) lett. Az ötödik tag Vang Huning (Wang Huning) lett, aki egyben a Központi Bizottság titkára is, a hatodik tag Csaó Lecsi (Zhao Leji), akit egyben megválasztottak a Kínai Kommunista Párt Fegyelmi Bizottsága elnökének, míg a hetedik tag Han Cseng (Han Zheng) lett. A párt megújított legfelsőbb döntéshozó szerve megkezdte működését, hogy heti rendszerességgel találkozzon, szinte folyamatos ülésezéssel meg hozza a Kínai Népköztársaság sorsát alapvetően meghatározó döntéseket. A 25 tagú politikai bizottság, melynek szintén tagja a PBÁB hét tagja is, havi rendszerességgel ülésezik, míg a Központi Bizottság évente tartja plenáris ülését a PB tagok jelenlétével. (Kisvári, 2018)

A nemzetközi sajtó fő híre az volt, hogy elmaradt a nemzedékváltás és Hszi Csinping akár élete végéig is Kína vezetője maradhat. A második állítás nincs összhangban a Kommunista Párt jelenleg érvényben lévő alkotmányával, amely kizárja, hogy valaki élete végéig betöltse az adott funkciót, ugyanakkor az sem ismert széleskörben, hogy 2015-ben a legfelsőbb vezetők esetén 75 évre változtatták a felső korhatárt, ami miatt az 1953-ban

született Hszi Csinping 2027-ben 74 évesen még lehet a párt első embere. Az első állítás igaz, de ennek oka kapcsán a nemzetközi sajtó már nem tudósított arról, hogy a nemzedékváltás valószínűleg azért maradt el, mert 2017 szeptemberében korrupció gyanúja miatt kizárták a kommunista pártból Szun Csengzaj-t (Sun Zhengcai), aki a PB tagjaként, Csungcsing (Chongjing) város párttitkárjaként az egyik potenciális utód volt az egyik jövőbeli vezetői posztra. A politikai bizottság, beleértve az ország legfőbb vezetőit is, korösszetételét tekintve az akkori bizottságban két személy volt, aki kb. 10 évvel fiatalabb volt, mint a többi tag, Sun Csengzaj és Hu Csunhua (Hu Chunhua). Utóbbi személy továbbra is a PB tagja és emellett miniszterelnök-helyettesi beosztást tölt be 2018 márciusa óta a jelenlegi kormányban, de Szun Sengcajt kizárták a pártból a kongresszus előtt. A 2017-ben megválasztott új Politikai Bizottságban a másik két, kora alapján későbbi vezetőnek alkalmas személy Ting Hszüehsziang (Ding Xuexiang), aki jelenleg a pártfőtitkár és államelnöki iroda vezetője és Csen Miner (Chen Min'er), aki jelenleg a korrupció szempontjából eddig igen veszélyesnek tűnő Csungking város párttitkára. Valószínűsíthetően hármuk közül kerül majd ki Kína új államfője és új miniszterelnöke, akik 2022-ben a XX Pártkongresszuson bekerülhetnek a PBÁB-be, ami a korábbi gyakorlat szerint kiegészítésre kerülhet kilenc főre, hogy 2027-ben megtörténhessen a nemzedékváltás Kommunista Pártban, illetve a két 2022-ben a párt által kiválasztásra kerülő vezető 2023-ban alelnöki és miniszterelnök-helyettesi állami funkciót kaphat majd. (Kisvári, 2018)

2018 márciusában megtartotta tisztújító ülését a kínai törvényhozás két házának számító Országos Népi Gyűlés³ és a Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület⁴, ahol Hszi Csinping pártfőtitkárt megerősítették államelnöki, Li Kocsiangot, a párt második emberét a miniszterelnöki pozíciójában, míg a párt harmadik emberét, Li Csansu-t megválasztották az Országos Népi Gyűlés elnökévé, míg Vang Jang-ot a párt négyes számú vezetőjét a Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület elnökévé. Han Cseng is a törvényhozás ülésén kapta meg miniszterelnök-helyettesi kinevezését a párt hetes számú vezetői beosztása mellé.

Az a tény, hogy a Kínai Népköztársaság törvényhozása megválasztotta állami pozícióba a néhány hónappal korábban a kommunista párt által megválasztott vezetőket, jól mutatja, hogy Kínában a valós döntések a pártban és nem az állami döntéshozó szervezetekben

³ National People's Congress (NPC)

⁴ Chinese People's Political Consultative Conference (NPPCC)

születnek. A fentiek alapján azon találgatások, hogy például valamilyen oknál fogva menesztenék a kormányfőt, nyugati analógiák mentén kialakított találgatásnak minősíthetők, amelyek minden realitást nélkülöznek. Li Kocsiang kormányfő legfőbb funkciója nem a kormányfői beosztás, hanem a PBÁB második tagjaként részt venni a legfontosabb politikai döntések meghozatalában. A PBÁB-t a tisztújító pártkongresszus választja, amit alapvetően öt évente tartanak. Ha időközben tartanának ilyet, az valószínűleg nem csak Li Kocsiang távozását, hanem a teljes pártvezetés távozását vetítené elő, amire jelenleg semmiféle jel sem mutat, még ha a lakosság egy részében elégedetlenség tapasztalható a járvány és annak kezelése miatt, de ez talán természetes is, amikor 50 millió embert helyeznek karantén alá és mindenkinek korlátozzák a mozgás szabadságát a járvány terjedésének megakadályozására.

A másik fontos sajátosság, hogy a döntéshozatal bizottságokban, kollektív módon történik. Az, hogy például Li Kocsiang-ot nevezték ki a koronavírus elleni bizottság vezetőjének, nem Hszi Csinping államelnök döntése, hanem erről a PBÁB ülésén a hét vezető, köztük maga Li Kocsiang miniszterelnök is, együttesen döntött. A pártfőtitkár személyi kérdésekben sem dönt egyedül, arról a végső döntést a PBÁB hozza meg az alatta levő szervezetektől érkező javaslatok alapján.

A kínai nyelven államtanácsnak⁵ nevezett kínai kormány látszólag hasonlóan működik, mint bármely más ország kormánya leszámítva a kormánytagok Kommunista Párthoz való tartozását. Li Kocsiang kormányfő vezetése mellett a szűk kabinet a miniszterelnök négy helyetteséből és az öt államtanácsosból áll. A négy miniszterelnök-helyettes közül az első számú miniszterelnök-helyettes Han Cheng (Han Zheng) a PBÁB, míg a másik három személy a PB tagja. A szűk kabinethez tartozik még öt államtanácsos, akik közül egy fő a miniszterelnöki titkárság vezetője, egy fő a válságkezelésért és a nemzeti vagyon felügyeletéért felelős és a további három tag miniszter, aki nem csak a saját tárcáját, hanem más kormányhivatalt is felügyel, a védelmi, a közbiztonsági és a külügyminiszteri. Az államtanácsosok mindannyian tagjai a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának. A szűk kormánykabinet alatt működik 26 minisztérium, egy tanács, 10 kormányhivatal, két képviseleti iroda, és további 10 hivatal a minisztériumokhoz csatoltan, de a kormány közvetlen felügyelete mellett. Ezek vezetői együtt

⁵ State Council

képezik a közel 50 fős kínai kormányt, amely teljes kormányülést általában havi rendszerességgel tart, míg a szűk kabinet szinte hetente ülészik. (URL4)

Ugyanakkor a kínai kormányzásnak van egy másik sajátossága, hogy a miniszterek által felügyelt területeknek van magasabb rendű képviselője a Kínai Kommunista Párt 25 fős Politikai Bizottságában is. A gazdasági területet például Liu Ho (Liu He), miniszterelnök-helyettes felügyeli, aki tagja a Politikai Bizottságnak is és ő a főtárgyaló az Egyesült Államok által kezdeményezett kereskedelmi háború kezelésében. A külügyi tárcát Jang Csiecsi (Yang Jiechi) korábbi külügyminiszter, PB tag felügyeli. A védelmi tárca politikai felügyeletét Hszü Csiliang (Xu Qiliang) vezérezredes és Csang Jouhszia (Zhang Youxia) vezérezredes, a PB tagjai, a Kínai Kommunista Párt és a Kínai Népköztársaság Központi Katonai Bizottságának alelnökei felügyelik. A közbiztonsági és állambiztonsági területet Kuo Shengkun (Guo Shengkun) PB tag, korábbi közbiztonsági miniszter felügyeli. Vagyis a kormány munkája felett is teljes mértékben biztosított a Kínai Kommunista Párt felügyelete, azon túl is, hogy minden miniszteri szintű vezető tagja a párt központi bizottságának is.

Összességében a kínai politikai rendszer legfontosabb sajátossága az állami struktúra és a kormányzat illetve a Kínai Kommunista Párt teljes mértékű strukturált összefonódása, amire még a posztszovjet és a kelet európai szocialista rendszerekben sem volt példa. Ott is volt összefonódás, de olyan automatizmus, hogy a pártfőtitkár egyben az államfő is, a párt második vezetője a kormányfő és a harmadik-negyedik pártvezető vezeti a törvényhozás „két házát”, sehol sem volt megfigyelhető. Ez a fajta párt és állami összefonódás nem csak a legfelsőbb szinteken van meg Kínában, hanem minden alacsonyabb szinten is. Például az egyetemeken is a tanszékvezető mellett van egy ugyanolyan szintű beosztást betöltő politikai intendáns, aki többek között felel a kinevezésekért, a régi terminológia szerint a „káderpolitikáért” és azért, hogy a tanszék a párt iránymutatásával összhangban működjön.

A kínai haderő struktúrájának sajátosságai

A kínai haderő, aminek hivatalos neve a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg (PLA⁶), egyértelműen pártirányítás alatt áll, ami mind a párt, mind az ország alkotmányból ered. A pártirányítás legfontosabb eszköze a Kínai Kommunista Párt Központi Katonai Bizottsága,

⁶ People's Liberation Army – PLA

amelynek a vezetője Hszi Csinping (Xi Jinping) pártfőtitkár, két alelnöke Hszü Csiliang (Xu Qiliang) vezérezredes és Csang Jouhszia (Zhang Youxia) vezérezredes, a PB tagjai. A bizottságnak jelenleg négy tagja van, Vej Fengho (Wei Fenghe) vezérezredes, államtanácsos, védelmi miniszter, Li Cuocseng (Li Zuocheng) vezérezredes, az összhaderőnemi vezérkar főnöke, Miao Hua (Miao Hua) vezérezredes, a Politikai Munka Főcsoportfőnökség vezetője, Csang Sengmin (Zhang Shengmin) vezérezredes, a Kommunista Párt Központi Bizottság Fegyelmi Bizottságának alelnöke, a haderő fegyelmi bizottságának elnöke. A bizottság mind a négy tagja a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának a tagja is. (Kisvári, 2018)

A 2017. októberi pártkongresszust megelőzően a Központi Katonai Bizottságnak tagjai voltak a haderőnemek (légierő, haditengerészet, II. tüzérség) parancsnokai is, de ők az új bizottságban már nem lettek tagok. A folyamatban lévő kínai haderőreform 2016-ban a II. Tüzérséget átnevezte a valós funkciójának megfelelő Rakétacsapatok haderőnemek, illetve újonnan létrehozták a szárazföldi és a hadászati támogató erők haderőnemeket. Jelenleg a kínai haderő öt haderőneme a szárazföldi erők, a légierő, a haditengerészet, a rakétacsapatok és a hadászati támogató erők, utóbbi a kínai űrhadviselési és elektronikai harc erőket foglalja magában.

A törvényhozás 2018. márciusi ülése a Kínai Kommunista Párt Központi Katonai Bizottsága fent megnevezett vezetőit és tagjait beválasztotta a Kínai Népköztársaság Központi Katonai Bizottságába is, mivel Kínában létezik egy állami és egy párthoz kapcsolódó katonai bizottság. A két bizottság tagjai azonosak és feltehetően a tagoknak nem okoz problémát a kettős feladatkör, mert a két testület mindig együtt ülészik, leszámítva a pártkongresszus és a törvényhozás ideje közötti néhány hónapos átmeneti időszakot, amikor az állami bizottság egyáltalán nem tart ülést. Ez is alátámasztja, hogy a Kínai Népköztársaságban az állami funkciók csak képletesek, az igazi döntések a párt döntéshozatali fórumain születnek. A törvényhozás, ha szükséges ezeket a döntéseket helyezi el a megfelelő jogszabályokban és ezáltal törvényesíti a Kommunista Párt döntéseit.

A hadseregben is a döntéshozatal bizottságokban zajlik, de nem csak a legmagasabb szinteken. A haderőben század szinttől megjelenik a politikai biztos funkció, ami a kínai haderő századszintű szervezeteinél a századparancsnokkal azonos szintű beosztás. Vagyis a struktúrában a parancsnok és a politikai biztos nincs egymás alá rendelve, azonos szintű

vezetők és a döntéseiket együtt hozzák meg bizottsági döntéshozatal formájában. Század szinten a bizottság három tagból áll, a parancsnokból, a vele azonos szintű politikai biztosból és a parancsnok-helyetteséből. Egyre magasabb szinten egyre nagyobb a bizottság létszáma, mert zászlóalj szintnél már megjelenik a politikai biztos helyettesi beosztás is. A bizottságok mindig páratlan számú tagból állnak, hogy biztosítsák a szavazással való döntést.

Ami a haderő vezetési struktúráját illeti, a reform eredményeként az öt haderőnemi parancsnokság mellett központi vezetőszerként megjelenik a Központi Katonai Bizottság hivatala, az Összhaderőnemi Vezérkar, a Politikai Munka Főcsoportfőnöksége, a Logisztikai Támogató Főcsoportfőnökség, a Fegyverzeti és Fejlesztési Főcsoportfőnökség, a Kiképzési és Adminisztrációs Csoportfőnökség és a Mozgósítási Csoportfőnökség. A Központi Katonai Bizottság felügyel három bizottságot, a Fegyelmi Bizottságot, a Politikai és Jogi Bizottságot és a Tudományos és Technológiai Bizottságot, továbbá öt hivatalt, a Stratégiai Tervezési Hivatalt, a Nemzetközi Katonai Együttműködési Hivatalt, a Reform és Átszervezési Hivatalt, az Audit Hivatalt és a Közigazgatási Ügynökséget. (Allen, Blasko, Corbett, 2015)

A haderőt öt összhaderőnemi területi parancsnokság alárendeltségébe helyezték a reform során megszüntetve ezzel a hét önálló katonai és a hét légiereő körzetet és a három önálló haditengerészeti parancsnokságot. Az új területi parancsnokságokat Központi, Északi, Keleti, Déli és Nyugati parancsnokságnak nevezték el. A területi parancsnokság alatt szolgáló legfőbb erő a szárazföldi haderőt képviselő összesen 13 kombinált hadtest, de a területi parancsnokságoknak mind van légiereő komponense és az északi, keleti és déli parancsnokságok alárendeltségében működő északi, keleti és déli flotta is ezek alárendeltségében működik. A haderő összlétszámát a reform során 2 millió főre csökkentették, de a haderőnemek létszamarányait a 2013-ban kiadott védelmi fehér könyv óta nem hozták nyilvánosságra.

Fontos sajátosságnak tekintendő, hogy a haderő szervezete mellett van egy másik a haderőhöz felszerelésében és kiképzésében nagyon hasonlító, a Közbiztonsági Minisztériumhoz tartozó, de a Központi Katonai Bizottság által irányított erő is, a Fegyveres Népi Rendőrség (PAP)⁷, melynek létszáma 660.000 főre becsülhető. Ez a haderő hatodik haderőnemének tekinthető. Az adott erőt alapvetően belső rendfenntartásra alkalmazzák,

⁷ People's Armed Police - PAP

illetve ez az elsődleges beavatkozó erő a rendszer és a párt hatalmának, Kínai területi egységének megvédésében, de az adott feladatkör a haderő feladatát is képezi, de a hadsereg csak, mint végső megoldás jön szóba az államrend védelmében.

Kínában nyugati értelemben vett honvédelmi minisztérium nem létezik, a minisztériumot a miniszter és közvetlen stábjá jelenti. A védelmi minisztérium funkcióit a Központi Katonai Bizottság alárendeltségében álló főcsoportfőnökségek, bizottságok és hivatalok látják el, de azok nincsenek alárendelve a védelmi miniszternek, ő csak egy tagja a Központi Katonai Bizottságnak. Ugyanakkor a kínai védelmi miniszter a védelmi terület nemzetközi arca, akivel a Kínával védelmi területen is együttműködő országok védelmi miniszterek tudnak találkozni.

A kínai haderő működésének egyéb sajátosságai

Az alábbiakban néhány olyan konkrét területet és érdekességet szeretnék bemutatni, ahol a kínai gyakorlat jelentősen eltér a nyugat-európai gyakorlattól.

Védelmi költségvetés

Bizonyára már mindenki hallott arról, hogy milyen mértékben növekszik a kínai katonai költségvetés és az milyen veszélyeket jelenthet a kelet-ázsiai térségre és a világra. Ugyanakkor a kínai védelmi költségvetésről szinte semmilyen részletes információ sem áll rendelkezésre. A kínai törvényhozás, az Országos Népi Gyűlés és a Kínai Népi Politikai Tanácskozási Testület minden év márciusában tartja éves ülését, ahol bejelentik, hogy a következő évre mennyi lesz a kínai védelmi költségvetés és az mennyi emelkedést jelent az előző évhez képest. Példaképp 2019 március 5-én az Országos Népi Gyűlés szóvivője bejelentette, hogy Kína az előző évi 8,1%-os növekedést követően 2019-ben 7,6%-kal növeli az ország védelmi költségvetését, melynek összege 1,19 trillió kínai jüan (Yuan-CNY) azaz kb. 177,61 milliárd amerikai dollár lesz. (URL5) Ugyanakkor nem hozzák nyilvánosságra a költségvetés belső összetételét, a költségvetési források felhasználási összegét a haderő technikai fejlesztésére és nem ismertetik az azokból finanszírozott beszerzési programokat.

A védelmi költségvetés bejelentését követően a különböző nemzetközi kutatóintézetek megkezdik a számolást, hogy mennyi lehet a valós összeg. Az ismert Military

Balance kiadványt is készítő Stratégia Tanulmányok Nemzetközi Intézete (IISS)⁸ szerint a valós adat a bejelentettnél 33%-kal lehet több, a svéd Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet (SIPRI)⁹ szerint Kína legalább 250 milliárd amerikai dollár értékben költ védelemre, míg a Pentagon szerint a kínai védelmi kiadások biztosan meghaladják a 200 milliárd amerikai dollárt. (Nouwens, 2019)

A valóságban szerintem a tényleges összeg a következők miatt megbecsülhetetlen és valószínűleg jelentősen több a nemzetközi kutatóintézetek által becsülnél. Kínában a hadiipari vállalatok állami kézben vannak, vagyis az államnak valószínűleg nem kell szerződést kötni a haditechnikai eszközök fejlesztésére, vagy gyártására, azt elegendő megrendelni. A kínai hadiipari vállalatok export tevékenységet is végeznek, amiből biztosan profit is keletkezik, ami szintén az államé. A kínai hadiipari vállalatok ellentétben a nyugat-európai hasonló vállalatokkal nem készítenek nyilvános beszámolót, mérleget a tevékenységükről, ami adatokat biztosítana a valós teljesítményükről. Emiatt a svéd SIPRI kutatóintézet nem is szerkeszti be a kínai hadiipari vállalatokat az éves fegyverkereskedelemről szóló jelentéseibe. 2020 januárjában megjelentettek egy külön becslést, ami alapján a kínai katonai repülőgépeket gyártó AVIC hadiipari vállalat éves teljesítményét 20,1 milliárd amerikai dollárra becsülik, a harcjárműveket és tüzérségi eszközöket gyártó kínai NORINCO hadiipari vállalat éves teljesítménye 17,1 milliárd amerikai dollár, míg az elektronikai eszközöket gyártó CETC 12,1 milliárd amerikai dollár értékben adott el katonai elektronikai berendezéseket. (URL6) A három kínai vállalat a megjelent adatok alapján a világ 10 legnagyobb fegyvergyártó vállalata között van.

Ha a kínai haderő és hadiipar fejlődését tekintjük, akkor az elmúlt 10 évben a kínai haderőben óriási ütemű haditechnikai fejlesztés ment végbe és van folyamatban. A haditechnikai eszközök között megjelent két alacsony észlelhetőségű vadászrepülőgép (J-20, J-31), bár utóbbit valószínűleg csak exportra gyártják majd az F-35 vadászrepülőgép versenytársaként. A J-20 típusból a legutóbbi díszszemle tanulsága szerint már legalább 7 darabbal rendelkezik a kínai légierő, emellett kifejlesztettek és rendszeresítettek több tíz darabot az Y-20 hadászati szállítórepülőgépből, illetve az elektronikai harcra és légi hadműveletek vezetésére alkalmas új repülőgépekből. Újabb modernizációt hajtottak végre a

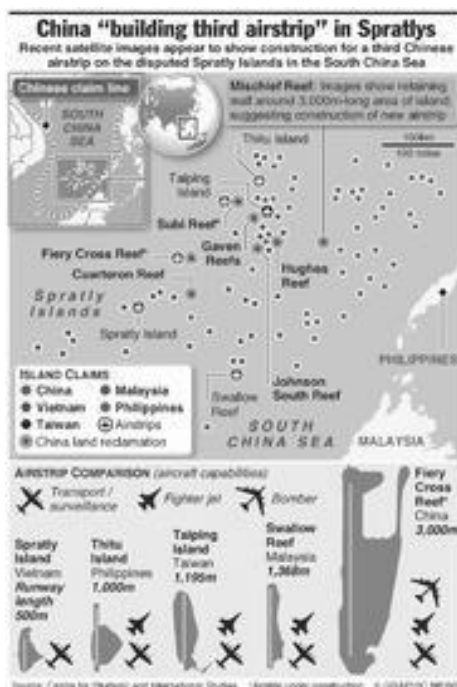
⁸ International Institute for Security Studies (IISS)

⁹ Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)

HK-6 stratégiai bombázó repülőgépeken. A haditengerészet első repülőgéphordozója elérte a készenlétét, a második repülőgéphordozó rendszerbe állították, mindkét hajóegységhez legyártották a J-16-os haditengerészeti vadászrepülőgépeket. Információk szerint folyamatban van a harmadik és negyedik repülőgéphordozó gyártása is, amelyek már nagyobbak lesznek, mint az első kettő és újfajta katapultos indítórendszerrel jelentősen szélesebb körben alkalmazhatnak majd azon katonai repülőgépeket. A CSIS¹⁰ elemzése szerint Kínában az elmúlt 10 évben kifejlesztettek egy új cirkálót (Type-055), amelyből 8 darab van rendszeresítve és gyártásban, egy új rombolót (Type-052D), amelyből 20 van rendszerben és gyártásban, egy új fregattot (Type-054), melyből 38 van rendszerben és gyártásban, egy új korvetet (Type-056), amelyből 60 van rendszerben és gyártásban. Folyik két helikopterek nagyobb számban való szállítására alkalmas partra szállító hajó (Type-071) és helikopter hordozó (Type-075) gyártása. (URL7) A kínai haderőnek jelenleg 300 hajóegysége van, míg az Egyesült Államoknak 290, és az Egyesült Államok évente 5-8 hajóegységet rendszeresít, addig a kínai haderő 15-20 hajóegységet. Elemzések azt mutatják, hogy míg 2010-ban a kínai haditengerészet hajóegységeinek kb. 50% minősült modernnek, addig 2017-ben, már kb. 70%. Ennek részben ellentmond, hogy az amerikai védelmi költségvetés közel háromszorosa a Kína által bejelentett védelmi költségvetésnek.

¹⁰ Center for Strategic and International Studies (CSIS)

A valós védelmi kiadások átláthatatlanságának szemléltetésére másik példaképp említhetném a Dél-Kínai-tengeren épített szigeteket, amelyek az első híradások szerint kizárólag polgári céllal épültek, majd egyre több információ keletkezett, miszerint a hét

1. ábra: Kínai mesterséges szigete a Dél-Kínai-tengeren (Bou, 2016)

homokzatonyon létrehozott mesterséges szigeteknek mind lesz katonai funkciója. Három szigeten is épült olyan repülőtér, amelynek kifutópályája azonos hosszúságú, mint a budapesti Liszt Ferenc repülőtér. A szigeteket egy kínai állami vállalat kotróhajói építették, amelynek a költsége valószínűleg szintén nem számolható a védelmi kiadások közé, de végül mégis a védelmi képességeket növeli majd. Mindez jól mutatja, hogy a védelmi költségvetés kérdéskörében Kína ugyan az európai országokhoz hasonlóan, de sokkal korlátozottabban hoz nyilvánosságra adatokat, de azok valószínűleg köszönőviszonyban sincsenek a valós felhasználással.

Rendfokozati és beosztási rendszer

A másik sajátosság, hogy a kínai haderőben (PLA) és vele megegyező módon a Fegyveres Népi Rendőrségnél (PAP) a nyugati haderőben is megszokott rendfokozati rendszer (rank) mellett a tisztii állomány számára létezik egy a beosztások meghatározására szolgáló

beosztási kategóriarendszer (grade), amely összhangban van az állami struktúrában alkalmazott beosztási kategóriákkal is. A rendfokozatok nem minden esetben tükrözik a beosztási kategóriát, mivel az előléptetés többnyire nem a kinevezéssel egyidejűleg történik meg. Ez leginkább a tábournoki rendfokozatú személyeket érinti, akik előléptetése alapvetően a kínai haderő ünnepnapjához, augusztus 1.-hez kapcsolódik. A kínai beosztási rendszer 15 különböző beosztási kategóriát alkalmaz a szakasziparancsnoki beosztástól a Központi Katonai Bizottság elnökéig. A különböző beosztási kategóriákat hét színnel jelölik és minden színkategóriában megkülönböztetnek egy és két csillaggal jelölt beosztást, ami alapesetben a parancsnok, illetve a helyettesi szintet jelölik. A legmagasabb kategóriának megfelelő sárga szín esetén a Központi Katonai Bizottság alelnökei és tagjai esetén egy babérkoszorúval körbevett csillag mutatja a beosztást. Alább látható a kínai haderőben alkalmazott beosztási kategóriákat jelző kítűző (URL8):

2. ábra: A kínai haderő beosztási kategóriái

Ami a kínai haderőben a rendfokozatokat illeti, a tisztek, főtisztek és tábournokok hadnagytól vezérezredesig tartó rendfokozatokat viselnek. Ugyanakkor a kínai haderőben a legalacsonyabb tábournoki rendfokozat a vezérőrnagyi, amit az altábournagy és a vezérezredes követ. Emiatt a vezérezredesek egyenruháján csak három csillag található. Történelmileg a

kínai haderőben ismert volt a marsall rendfokozat, de ezt jelenleg nem használják. A főtisztek között a három csillagos rendfokozati jelzést viselő ezredesi rendfokozaton túl van egy magyarul főzredesnek fordítandó rendfokozat, ami hasonlítható a dandártábornoki rendfokozathoz, de a kínai haderőben, illetve a fegyveres Népi Rendőrségnél ez nem minősül tábornoki rendfokozatnak, mint ahogy egyes angolszász történelmi hagyományokat követő országokban sem. Alább a kínai haderőben alkalmazott rendfokozatok láthatók: (URL8)

PLA Officer Ranks						
GEN		上将	将官 General Officers	上将		GEN
LTG		中将		中将		LTG
MG		少将		少将		MG
				准将		BG
SCOL		大校	校官 Field Grade Officers	上校		COL
COL		上校		中校		LTC
LTC		中校		少校		MAJ
MAJ		少校				
CPT		上尉	尉官 Company Grade Officers	上尉		CPT
1LT		中尉		中尉		1LT
2LT		少尉		少尉		2LT

3. ábra: A kínai haderő rendfokozati jelzései

A Központi Katonai Bizottság tagjai csak vezérezredek lehetnek, az ő előléptetésük emiatt történhet a pártkongresszuson való kinevezésüket közvetlen követően is, ha erre előbb nem került sor a szokásos augusztus 1-i időpontban. Mindezek alapján a kínai haderőben három beosztási kategóriában is szolgálhatnak vezérezredek, a Központi Katonai Bizottság alelnöki beosztásában, a bizottság tagjaként, illetve területi parancsnokság parancsnoka szinten, ebből alelnök kettő fő, bizottsági tag négy fő, míg a többi vezérezredes területi parancsnokság parancsnoki vagy azzal azonos politikai biztosi szintű beosztást lát el. Utóbbiak évekig altábornagyként is elláthatják az adott beosztást. A kínai haderőben a vezérezredek száma meghaladhatja a 40 főt. Egy adott egység, alegység parancsnoka és politikai biztosa

mindig azonos szintű beosztást tölt be, így a beosztási kategóriájuk is azonos, míg a helyetteseik általában egy beosztással alacsonyabb kategóriában szolgálnak. A kínai tisztek az egyenruhájuk bal oldalán a zseb felett viselik a beosztási kategóriájuknak megfelelő jelzést, mintha az a kitüntetések jelképezné, de nem azt. A felső sorban középen lévő jelzés mutatja a beosztási kategóriát, de az amellet és az alatt látható szalagsávok nem kitüntetések, hanem a szolgálati éveket mutatják és egy, kettő, három, négy vagy öt évet jelölnek, amiből összeadódik, hogy az adott katona mennyi ideje szolgál a kínai haderőben.

Egy konkrét példa egy kínai katona egyenruházatára és a beosztást is jelző szalagsávok elhelyezkedésére.

4. ábra: Fang Fenghui (Fang Fenghui) vezérezredes, az összhaderőnemi csoportfőnökség korábbi vezetője, a Központi Katonai Bizottság korábbi tagja (sárga csillag babérkoszorúban felső sor közepén) (URL9)

Korrupcióellenes harc

A kínai haderőben egy újabb érdekesség, hogy hasonlóan a kínai kommunista párthoz, illetve a kínai kormányzáshoz korábban soha nem látott magasságokat is elért a korrupcióellenes harc. A korrupcióellenes harc legújabb fejezetet Hszi Csinping pártfőtitkár kinevezését közvetlenül megelőzően 2012 februárjában kezdődött, amikor egy magas rangú rendőr az Egyesült Államok Csengtuban (Chengdu) található főkonzulátusára menekült, hogy menedéj jogot kérjen és beszámoljon arról, hogy az akkori Politikai Bizottság egyik tagja, Po Hszilai (Bo Xilai), csungkingi pártvezető felesége korrupciós ügybe keveredett és megöletett

egy brit állampolgárt. (Kisvári, 2019) A korrupcióellenes harc később elérte a 2012 előtti Politikai Bizottság Állandó Bizottságának egyik tagját is, a titkosszolgálatokat és a fegyveres szervezeteket felügyelő Csou Jongkang-ot (Zhou Yongkang), aki Po Hszilaj-hoz hasonlóan életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték korrupció miatt. Szintén vád alá helyezték a 2012 előtti Központi Katonai Bizottság két alelnökét, Hszü Cajhou (Xu Caihou) és Kuo Bohsziong (Guo Boxiong) vezérezredekét. Előbbi az eljárás során rákos megbetegedés miatt az életét veszítette, utóbbi életfogytiglani börtönbüntetést kapott. A korrupció mértékét mutatja, hogy Hszü Cajhou pekingi házából 10 teherautóval szállították el a megvesztegetésként kapott különböző nemesfémekből, ékkövekből készült ajándéktárgyakat és a közel 1 tonna súlyú készpénzt, kínai jüant, eurót és amerikai dollárt. (Olesen, 2014) A Katonai Bizottság korábbi alelnökei pénzért adták az előléptetéseket.

Természetesen a korrupcióellenes harc a haderőben tovább folyik a legmagasabb szinteken is. A 2017 októberi pártkongresszust megelőzően a 2012 és 2017 közötti Központi Katonai Bizottság tagja Csang Jang (Zhang Yang) vezérezredek, a Politikai Munka Főcsoportfőnökség vezetője öngyilkosságot követett el, míg az azonos időszak összhaderőnemi vezérkarfőnökét, a Központi Katonai Bizottság másik tagját Fang Fenghuj (Fang Fenghui) vezérezredest 2017 őszén kizárták a Kommunista Pártból és 2018-ban életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték korrupció miatt. (URL10) Az már csak külön érdekesség, hogy hivatalosan mindketten 2018 márciusáig az állami Központi Katonai Bizottság tagjai maradtak, mert csak az Országos Népi Gyűlés kongresszusán lehet módosítani a Központi Katonai Bizottság összetételét.

Összegzés:

Remélem, hogy a tanulmánnyal sikerült igazolni, hogy Kína és a kínai haderő politikai és vezetési rendszere, a kínai döntéshozatali mechanizmusok olyan mértékben eltérnek a nyugat-európai demokráciákban megszokott rendszerektől, hogy Kína a nyugat-európai analógiák alapján nem elemezhető. Kína rendszere teljes mértékben egyedi, így a korábban a szocialista országokban alkalmazott gyakorlat sem tekinthető analógiának a kínai történések megértésére. Kína is átment azokon a fázisokon, amin a volt szocialista országok átmentek, Kínának is megvolt a maga „Sztálin”-ja, aki saját lakossága ellen fordult, de Kína jelenleg egy olyan fázisba jutott, ahová a korábbi szocialista országok nem jutottak el történelmük során.

A Kína által alkalmazott államberendezkedés, amely az egypártrendszert egy szocialista tervgazdasági keretben működő korlátozott piacgazdaságra építi, az utóbbi évtizedekben gazdaságilag sikeres modellnek minősült, ami Kína teljes lakosságának komoly fejlődést hozott, ugyanakkor az európai demokráciákhoz mérten is óriási gazdasági és jóléti különbségeket alakított ki a kínai lakosság körében és Kína különböző régiói között. A gazdagok és szegények közötti különbségek Kínában többszöröse a nyugat-európai országokban tapasztaltakkal, aminek a kezelése hosszabb távon valószínűleg komoly kihívás lesz a Kínai Kommunista Pártnak, főképp, ha a gazdasági növekedés tovább lassul, ami várható. Ráadásul az óriási gazdasági különbségek nem összeegyeztethetők a szocialista vagy kommunista modellel, aminek a szocializmus kínai sajátosságokkal nevet adták.

Ugyanakkor a kínai kommunista párt, amely tagjainak száma kb. 90 millió fő korlátlan hatalommal rendelkezik Kínán belül és a párt a korábbi európai szocialista országok kommunista pártjaihoz képest sokkal mélyebb és strukturáltabb integrációval rendelkezik az élet minden területén, beleértve a haderőben is. Emellett a haderő egyidejűleg az országot vezető pártvezetés minden szintjén legalább 10%-os részesedéssel rendelkeznek, mivel a PLA vezetői aktív részesei a Kommunista Párt döntéshozó szerveinek. Ennek megfelelően annak az esélye is kicsi, hogy a katonai vezetés átvegye a hatalmat, mint ami történt több ország esetében is. Ennek megfelelően az Egyesült Államokban megjelenő negatív híresztelések ellenére a Kínai Kommunista Párt hatalma egyelőre biztosnak látszik az országban.

A kínai rendszer zártsága miatt nagyon korlátozottan állnak rendelkezésre információk a haderő területén és az állami irányítású gazdaság miatt meghatározhatatlan, hogy Kína valójában mennyit költhet védelmi kiadásokra. Valószínűsíthetően sokkal többet, mint amit évente kommunikálnak a megfelelő döntéshozatali fórum ülésén.

A kínai korrupcióellenes harcot több szakértő is a kínai kommunista párton belüli belső harcnak tartja, ugyanakkor az a tény, hogy a 2012 után hatalomra lépett vezetés igen magas szintjeit is érintik a leszámolások, az inkább tűnik valós korrupcióellenes küzdelemnek. Véleményem szerint ez szinte esélytelen egy olyan országban, ahol a kultúra része, hogy csak barátokkal kötnek üzletet. Emellett a Kínában az utóbbi évtizedekben végbement óriási fejlődés mindig együtt jár a korrupcióval, mert egy egységesen szegény és fejletlen országban

kellett létrehozni egy működő gazdaságot, ami komoly gazdasági egyenlőtlenségeket is teremtett. Ezen körülmények jó táptalajt adnak a korrupció kialakulásának.

Felhasznált irodalom:

ALLEN, Kenneth W., BLASKO, Dennis J., CORBETT, John F. Jr., The PLA's New Organizational Structure: What is Known, Unknown and Speculation, Parts 1 & 2, 2015.12.31., https://jamestown.org/wp-content/uploads/2016/02/The_PLA_s_New_Organizational_Structure_Parts_1_and_2_01.pdf?x97873 (letöltés: 2020.02.14.)

BOU, Jordi, 2016, South China Sea military build up, 2016.08.10., GraphicNews, <https://www.graphicnews.com/en/pages/34573/ASIA-South-China-Sea-military-build-up> (letöltés: 2020.02.14.)

JONES, Guinevere, 2019, Which Languages Are Spoken In China?, <https://www.babbel.com/en/magazine/what-language-is-spoken-in-china/> (letöltés: 2020.02.14.)

KISVARI, Tamas, 2018, Analytical inquiry of the leadership changes within the Communist Party of China and the Chinese People's Liberation Army, Military National Security Office of Hungary, National Security Review, 2018, issue 2., 47-69. oldal

NOUWENS, Meia, 2019, China's defence spending: a question of perspective?, 2019.05.24, IISS Military Balance Blog, <https://www.iiss.org/blogs/military-balance/2019/05/china-defence-spending> (letöltés: 2020.02.14.)

OLESEN, Alexa, 2014, China Reacts to Massive Corruption Tally of a Fallen General, Foreign Policy, 2014.11.22., <https://foreignpolicy.com/2014/11/22/china-reacts-to-massive-corruption-tally-of-a-fallen-general/> (letöltés: 2020.02.14.)

SHIH, James, 2019, Traditional vs. Simplified Characters: A Brief History of Chinese Writing, <https://www.jbistudios.com/blog/chinese-traditional-simplified-history> (letöltés: 2020.02.14.)

URL1: Szn., Chinese Ethnic Groups, Travel China Guide, <https://www.travelchinaguide.com/intro/nationality/> (letöltés: 2020.02.14.)

URL2: Szn., Kínai városok lakosságát bemutató táblázat (中国城市人口排名表), Baidu-Baike,

<https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E5%9F%8E%E5%B8%82%E4%BA%BA%E5%8F%A3%E6%8E%92%E5%90%8D%E8%A1%A8/16620508?fr=aladdin> (letöltés: 2020.02.14.)

URL3: Szn., Europe Cities by Population 2020, World Population Review, <http://worldpopulationreview.com/continents/cities-in-europe/> (letöltés: 2020.02.14.)

URL4: Szn., State Council News, <http://english.www.gov.cn/statecouncil/> (letöltés: 2020.02.14.)

URL5: Szn., China to lower defense budget growth to 7.5 percent, Xinhua News Agency, 2019.03.05., http://www.xinhuanet.com/english/2019-03/05/c_137869489.htm (letöltés: 2020.02.14.)

URL6: Szn., New SIPRI data reveals scale of Chinese arms industry, SIPRI, 2020.01.27. <https://www.sipri.org/media/press-release/2020/new-sipri-data-reveals-scale-chinese-arms-industry> (letöltés: 2020.02.14.)

URL7: Szn. How is China modernizing its navy?, CSIS, <https://chinapower.csis.org/china-naval-modernization/> (letöltés: 2020.02.14.)

URL8: Szn., Brief: PLA Ranks and Grades, 2017.06.27., Military Mandarin, <https://www.junyu.org/brief-pla-ranks-and-grades/> (letöltés: 2020.02.14.)

URL9: Szn., Former PLA general Fang Fenghui jailed for life, 2019.02.20., RTHK.HK, <https://gbcodes.rthk.hk/TuniS/news.rthk.hk/rthk/en/component/k2/1443895-20190220.htm?share=twitter> (letöltés: 2020.02.14.)

URL10: Szn., Fang Fenghui: China's ex-top general jailed for life, 2019.02.20. BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-47306275>, (letöltés: 2020.02.14.)

Szeparatista terrorizmus: az IRA és ETA összehasonlítása

Separatist terrorism: the comparison of IRA and ETA

Kovács Márk Károly

Absztrakt

A Baszk Haza és Szabadságra, valamint az (Ideiglenes) Ír Köztársasági Hadseregre társszervezetként utalnak a szakirodalom többségében. A szervezeti struktúra és módszerek, eljárások hasonlóak az állandó párbeszéd és kereskedelmi kapcsolat miatt. Az Ír Köztársasági Hadsereg kifinomultabb nemzetközi kapcsolatrendszere miatt képes volt aprólékosabb és dinamikusabban változó módszereket alkalmazni. A Baszk Haza és Szabadság Baszkföld méretei miatt egy jóval kisebb területen működött, egy szűkebb réteget érintő célért harcolt az Ír Köztársasági Hadsereggel szemben. A célok részben hasonlóak, de a Baszk Haza és Szabadság esetén a független baszk terület megteremtése volt az elsődleges. A történelmi kiváltságok, később autonómiai jogok visszaállításával és fenntartásával is megelégedett volna és felhagytak volna az erőszakos eszközök alkalmazásával.

Kulcsszavak: Szeparatizmus, terrorizmus, ETA, IRA

Abstract

The Basque Homeland and Liberty and the (Provisional) Irish Republican Army known as partner organizations for most of the professional literature. The structure and methods of the organisations are similar because of the constant dialogue and commerce between each other. The Irish Republican Army had a wider international connection which provided a smoother and more detailed methods to use. On the other hand the Basque Homeland and Liberty operated on a smaller field because of the size of Basque Country so the goal and the fight of the organisation was for a smaller society than the Irish Republican Army. The all in all goals were similar to each other, although the Basque Homeland and Liberty wanted to establish a new country from the basque areas in France and Spain. However, they would have given up the violence in case they get back what they have received through the history of Basques.

Keywords: separatism, terrorism, ETA, IRA

Ír Köztársasági Hadsereg és a Baszk Haza és Szabadság létrejötte

Az Ír Köztársasági Hadsereg (Irish Republican Army – IRA) megjelenése Írország függetlenségi törekvéseihez köthető. Írország függetlensége, bár tartalmazta már Észak-Írország megnevezését, azonban a békeszerződés lehetőséget biztosított az északi területek Nagy-Britannia fennhatósága alatt maradásra. A létrejött Írország állandó jelleggel támogatta az északi területeket katonailag is. (URL1) Az IRA kialakulása 1917-re tehető, a Sin Féin politikai párt katonai szárnyaként, egyesítve az Ír Önkénteseket, az Ír Polgári Hadsereg és az Ír Republikánus Testvériség szervezeteit. (A nemzetközi szakirodalomban nincs egyetértés, hogy az Önkéntesek az IRA megalakulásakor vagy csak 1919. áprilisában olvadt a szervezetbe.) (Condit és Cooper, 1967, 41)

1968-tól kezdett az Ír Köztársasági Hadseregen belül megjelenni és elterjedni az a szemlélet, hogy többé nem képesek teljesíteni a szervezet fő célját – megvédeni az Észak-Írországban élő katolikus társadalmi réteget. 1969-ben az Ulsteri Királyi Rendőrség rossz döntései és az Orániai Rend 1969. augusztus 12-én Londonderryben megtartott az 1689-es katolikusok felett aratott győzelmi megemlékezést követően kialakult a „Bogsidei Csata”. A Rendőrség nem tudta kezelni a kialakult helyzetet – két nap alatt 1.000 könnygázlövedéket használtak fel, éles lőfegyverrel a tömegbe lőttek. A kialakult csata tíz polgári halálos áldozatot, 368 rendőr és 521 polgári sérültet eredményezett. Augusztus 14-én délután 4.30-kor a védelmi miniszter elrendelte a hadsereg közbeavatkozását. (Demkó, 2008, 112) Elsőként az első Prince of Wales's Own Regiment of Yorkshire első zászlóalját vezényelték az utcára, majd 24 órán belül az Egyesült Királyság „lándzsahegy” zászlóalj és a harmadik könnyűgálogos zászlóalj is megérkezett. (Sz.n., 2006, 2-4)

1969 végére a szervezeten belül kialakult hiányosságok és az alapvető cél megkérdőjeleződése miatt belső feszültségek alakultak ki. A központi vezetés nem akarta elkötelezni magát az északon zajló eseményekben, annak ellenére, hogy kis létszámmal, de aktív műveletek folytak a szervezet nevében. A tartózkodás politikáját erősítették volna, ezért 1969 decemberében összehívták az Általános Katonai Gyűlést. A gyűlésen 39-12 arányban elfogadták a két külön álló ír kormányt és Westminster irányító szerepét. Az elpártolók kivonultak és létrehozták az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg (Provisional Irish Republican Army – PIRA) szárnyat Rory O'Brady vezetésével, akik maradtak azok a továbbiakban a Hivatalos Ír Köztársasági Hadsereg (Official Irish Republican Army – OIRA) néven szerepeltek Cathal Goulding vezetésével. (FCO

95/2109) Az OIRA hivatalosan az 1972-es fegyverszünet után letette a fegyvert és befejezte tevékenységét – az OIRA és PIRA közti megkülönböztetés inentől elveszti jelentőségét és Ír Köztársasági Hadseregként szerepel a szövegben. (Szaniszló, 2005, 13)

Spanyolország történelmében Baszkföld minidig is kiemelkedő és megkülönböztetett szereppel bírt, annak ellenére, hogy az ország perifériás területén található. A Római Birodalom idején cohorsok tucatjai voltak Spanyolország területéről, így a baszkok is részt vettek a Birodalom hadseregében. A hanyatlás során az északi népek megkezdték függetlenségüket a hatalomtól. (Anderle, 1992, 8 és 11) Nyelvészeti szempontból a baszk nyelv a félsziget legrégebbi nyelve – található benne ó-egyiptomi, berber, latin, germán, arab. A XVII. és XVIII. század idején baszkföld – Vizcaya, Guipúzcoa, Álava – felmentett terület volt. (Mentesült a kényszersorozás alól, vámmenteséggel bírt és saját helyi adóztatási monopóliummal rendelkezett.) A kiváltságokhoz és mentességekhez gazdasági fejlődés is társult. A hajóépítés és bányászat, vasércfeldolgozás mellett a mezőgazdasági termelés is növekedni tudott. A terület földrajzi elhelyezkedése miatt az Európában alkalmazott új technológiai vívmányok is itt jelentkeztek először az országban. (Trask, 1997, 21) A XIX. századra Baszkföld és az északi peremvidék már a bányászat, hajóépítés és az atlanti kereskedelem egyik központjává vált, ami a XX. században rohamos fejlődésnek indult. (Whitefield, 2014, 35) A kialakuló ipari központokkal párhuzamosan létrejött az iparosítást ellenzők tábora is, akik a terület integritását féltették a beáramló munkásoktól – jeles képviselője volt az irányzatnak például Sabino Arana Goiri is. (Woodworth, 2002, 26) Az erősödő ipar és a XX. századra kialakult ipari centrum az uralkodó oligarcharendszer változását is eredményezte. Megjelentek a nemzetiségi oligarchák, mint a baszk és katalán. Párhuzamosan a központi, uralkodó oligarha pártok elvesztették presztízsüket. (Anderle, 1992, 142)

Az első köztársaság 1873-as alkotmánya az országot föderatív szemléletben építette fel. Minden régiót egy különálló államnak tekintett, amik föderációként összefogva képezik Spanyolországot. A második köztársaság 1931. évi alkotmánya Spanyolországról, mint integrált államról szólt, amiben megfértek az autonómiák. (13 régióra osztotta az ország területét és nem említette kivételként a baszk nemzetet.) A katalán és később a baszk autonómia kialakításakor azonban az alkotmányon túlmutató jogköröket fogalmaztak meg –

például a saját nyelvük második hivatalos nyelvként való elismerés vagy saját rendőrség létrehozásának jogát. (Anderle, 1985, 145-146)

Francisco Franco hatalomátvételével erős központosítás lépett életbe és a nemzetiségi kérdések tabuvá váltak. A nemzeti és autonóm törekvéseket anarchista törekvésekként értelmezték a továbbiakban. A Baszk Haza és Szabadság (Euskadi Ta Askatasuna – ETA) ebben a rendszerben, egy az értelmiségi és diákrétegben kialakult radikális türelmetlenség eredményeként jött létre 1959. július 31-én.

Összehasonlítás

Célok

A két szervezet kapcsán a célok hasonlóak. Az IRA deklarált célja volt az Egyesült Királyság fennhatóságának megszüntetése Észak-Írország területe felett. Mivel az OIRA az ír függetlenségi háború óta nem tudta elérni a területről való brit kivonulást, ezért a célt az északi területek – főként Londonderry és Belfast – ellehetetlenítésével próbálta meg elérni. (FCO 95/2109)

A PIRA kezdeti célja az 1960-as évek végén még az volt, hogy megvédje a katolikus lakosságot Észak-Írországban, valamint visszaállítsa az OIRA általi tartózkodás politikáját egy aktív, erős katonai szervezeti képpé. (Tompkins, 2012, 398) További célja volt egy demokratikus szocialista köztársaság létrehozása, ami egy 32 megyés Írországot jelentett volna. Cél volt az is, hogy szövetkezeti rendszer alapján szervezze újra Írország főként vidéki területeit. A külpolitikája központi elemei voltak az angolellenesség, vagyis minden arra emlékeztetőt eltörölni, továbbá minden – akkor még létező – politikai tömb elkerülése. (FCO 95/2109)

1972. július 7-én a tűzszünetet követően titkos tárgyalások kezdődtek az IRA és a belügyminiszter közt. Az IRA követelése az egységes Írország létrehozása és Nagy-Britannia legalább a szándékát fejezze ki az észak-írországi területről való kivonulásról, valamint általános amnesztia kihirdetése. (Tompkins, 2012, 402)

Az ETA megalakulását követő néhány évben számos változás történt a szervezeten belül. A szervezet létrejöttkor egy hazafias és demokratikus ügyért harcolónak határozta meg önmagát. 1962-től azonban illegális szervezetként tekintett magára, amely kulturális, politikai és katonai fronton harcolt, célja pedig a nemzet felszabadítása volt – önálló Baszkföld létrehozásával. (Anderle, 1985, 180) Időleges, részcélkitűzésekként a tűzszünetek előtti

tárgyalások során szabott feltételeket lehet említeni – ismert KAS Alternative (Hazafias Szocialista Koordináció – Koordinadora Abertzale Sozialista) listaként is. A lista öt feltételhez kötötte az ETA végleges fegyverkezésének beszüntetését: a baszk rabok amnesztiája, a baszk elszakadást támogató pártok legalizálása, a spanyol nemzeti rendőrség kivonása Baszkföldről, Baszkföld munkásosztályának alapvető életszínvonalának erősítése, autonóm baszk terület Spanyolországon belül – ami önrendelkezést garantál például nyelvhasználatban. (FCO 9/5165)

Szervezeti struktúra

Az Ír Köztársasági Hadsereg, majd az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg esetén is egy hierarchikus, jól elkülönített vezetési és szervezeti struktúrát hoztak létre. Műveleti szinten Seamus Twomey 1977-es letartóztatását követően történt változás. A zászlóaljok átalakultak Aktív Szolgálati Alegységekkel, amivel kialakultak a kis és gyors alegységek. A fontos pozíciókba fiatal, a biztonsági erők számára még ismeretlen emberekre cserélték az ismert veteránokat. Az alegységek továbbá nem hajthattak végre műveleteket az őket ismerő területeken, egy másik teljesen ismeretlen területen kellett dolgozniuk, azonban a módszer és a célpont szempontjából nagyobb autonómiát kaptak. (Horgan és Tylor, 1997, 21-23)

Az Általános Katonai Gyűlést két évente minimum egyszer kellett összehívni, azonban ha a delegáltak többsége kérvényezte a gyűlés elhalasztását, úgy az kitolható volt két éven túlra is. Az egyetlen feladata a tizenkét fős Vezérkar tagjainak kijelölése volt. Fontos megjegyezni, hogy nem tartozott a szervezet közvetlen vezetési struktúrájához. Egy összehívott gyűlés létszáma 100-200 fő közt ingadozott. Általában részt vettek a Katonai Tanácsból, mint kiemelt tagok a főparancsnok, a főhadsegéd és a hadigazdálkodásért felelős főbiztos. (Veress és Bács, 2017, 122-123)

A Vezérkart tizenkét veterán alkotta. (Jackson, 2005, 96) Általában hathavonta ülésezett az alapszabályzat alapján, de ezen gyakoriság a tagok beleegyezésével módosítható volt. Feladata, hogy kijelölje a Katonai Tanács hét tagját.

A Katonai Tanács az Alapokmány szerint a legfelsőbb irányítói testület volt, ha az Általános Katonai Gyűlés nem ülésezett vagy működött éppen. Általánosságban a legfelsőbb vezetői szint, ami felelős volt a szervezet által felállított nagy stratégia kivitelezéséért. (Jackson, 2005,

96) A tevékenységi körébe tartozott többek közt a katonai műveletek, rajtaütések, támadások megtervezése. Lehetősége volt továbbá ideiglenes békemegállapodást kötni a Tanács többségi szavazatai alapján, de a tartós, hosszútávú békemegállapodást az Általános Katonai Gyűlésnek ratifikálni kellett. A Tanács létszáma feltételezések szerint hét fő volt és havonta legalább egyszer ülésezett. Az ülésekre vendégeket is meg lehetett hívni a felsőbb szintről, de vélhetően nem volt állandó formációja, minimum három vagy négy fő kellett egy gyűléshez. Ezen ülések alkalmával megvitatták és ellenőrizték a stratégia teljesítésének ütemét, a taktikát és a leendő műveleteket. A műveletek során a tervező és szervező feladatok mellett ellát(hat)ott egy vétó jogkört is, amennyiben nem értett egyet valamelyik szervezeti egység által kivitelezendő művelettel. (Horgan és Tylor, 1997, 5) A Tanács a feladatok és műveletek sikeres teljesítése érdekében létrehozott egy általános főparancsnokságot, amit csak a vezérkari főnök irányíthatott.

Főparancsnokság általában 50-60 fős személyzettel dolgozó szervezeti egység, felelt a Katonai Tanács által meghatározott irányelvek betartásáért, fenntartási és egyéb feladatokat végzett. Székhelye általában Dublinban volt. (Tompkins, 2012, 396) Tevékenységét tíz részlegre osztották fel: műveleti részleg, külföldi műveleti részleg, biztonsági részleg, gazdálkodási részleg, pénzügyi részleg, kiképzési részleg, műszaki részleg, oktatási részleg, hírszerző részleg és a sajtó részleg.

Az Északi Parancsnokság megnevezés jelentette a műveleti területet. A parancsnokság alá tartozott Észak-Írország hat megyéje és a határmenti területek – Donegal, Leitrim, Cavan, Monaghan, Louth. Az IRA számára ez a parancsnokság jelentette a műveleti parancsnokságot, és ezért a legfontosabb feladatokat is ez látta el. (Tompkins, 2012, 395)

A Déli Parancsnokság alá tartozott Írország területe. A parancsnokság jóval kisebb volt, mint az északi, azonban strukturálisan az északival azonos, de csak egy brigád tartozott az irányítása alá. Funkcionálisan az Északi Parancsnokság támogató logisztikai feladatait látta el. (Tompkins, 2012, 396-396) Fő feladatai az önkéntesek képzése, aktív önkéntesek anyagi igényeinek kiszolgálása, raktárak fenntartása volt az IRA egész működési területén.

A helyi, első szintet az Aktív Szolgálati Alegegységek jelentették. Önkéntes, 5-12 fős csoportokat tömörített magába, akik a katonai műveleteket hajtották végre. (Drake, 1991, 47) Körülbelül 500-700 alegegység volt koncentráltan az észak-írországi területen az Északi Parancsnokság

irányítása alatt, míg 70-85 alegység a Déli Parancsnokság felügyeletével működött. Az alegységeket felosztották, működési helyük szerint városira és vidékire. Egy-egy Aktív Szolgálati Alegység meghatározott műveleti képességgel rendelkezett – robbantás, rablás, hírszerzés és felderítés. Azonban minden alegység struktúrája megegyezett, egy parancsnokból és négy önkéntesből állt. A parancsnok munkáját segítette egy hírszerző tiszt és egy oktatási tiszt. (Horgan és Tylor, 1997, 18)

A Baszk Haza és Szabadság szervezete szintén hierarchikusan strukturált, hasonló az Ír Köztársasági Hadseregéhez – az ETA(m, *militar – katonai*) kerül szemléltetésre. A *Commandos Autonómos* egy partizán ágként működött, a szervezet céljaival összhangban. Az ETA a kezdetekben létrehozta a Végrehajtó Bizottságot, négy frontot, hat területalapú műveleti zónát és annak felügyeletét (*herrialdes*), fizetett önkénteseket (*liberados*) és végül a kommandókat.

Az ETA(m) szervezetét összesen 35-40 fő irányította Franciaországból. A Végrehajtó Bizottságot 1962-ben Franciaországban hozták létre és további négy alcsoportra, frontra osztották fel magukat (politikai front, katonai front, gazdasági front, kulturális front – később ágakként működtek tovább az ETA(m) szervezetén belül). A szervezet irányító testülete, ami a szervezet vezetőjét és később a hat funkcionális ág vezetőjét foglalta magába. Megalakulásakor meghatároztak egy nyolc éves tervet is, amit négy darab két éves szakaszra osztottak fel. Az első szakaszban csak propaganda tevékenységet végeztek és (ki)képzési célból működtek, majd a második és harmadik szakaszban az anyagi és felszerelési szükségleteket elégítették ki terrorakciókkal kiegészítve. Az utolsó szakaszban jelent volna meg a szervezet csak nyilvánosan és alkalmazott volna vidéki és városi gerillaműveleteket, amivel megdöntötte volna a diktatúrát. (Clark, 1984, 37)

A funkcionális ágak:

- Propaganda: Feladata volt a szervezet tevékenységének Baszkföldön való narrációja és támogatta a politikai iroda ideológiai képzését.
- Hírszerzés: A kommandók feletti felügyelet és különleges műveletek előtti információszerzés és felderítési feladatokat, valamint általános adminisztrációt látta el.

- Politikai Iroda: A szervezeten belüli ideológiai felkészítéseket tartott az új tagoknak, valamint a kommandók műveletei során is figyelt a tagok ideológiai elkötelezettségére. Helyettese felelős volt a médiával kapcsolatos teendőikért. (Clark, 1984, 37)
- Illegális Kommandó (*fichados*): A műveleti szinten működő kommandók, a biztonsági erők számára ismert személyekből állt. A részleg vezetése egy vezetőből és négy helyettesből állt. A helyettesek egymástól eltérő, önálló feladatkörrel rendelkeztek – pénzügy, általános logisztika, különleges műveletek, közvetlen művelettámogató logisztika. Feladata az összetettebb vagy nagykockázatú műveletek levezénylése, valamint a kommandók általános, közvetlen irányítása volt.
- Legális Kommandó (*legales*): Az illegális kommandóhoz képest a tagok a biztonsági erők számára ismeretlenek voltak, hétköznapi életet éltek, míg a szervezet nem hívta őket szolgálatba.
- Nemzetközi Műveletek (Whitefield, 2014, 62)

A Kommandók három-öt fős csoportokban, kis földrajzi területen – városrész vagy vidéken egy-egy falú, két-három kis község – működő sejtek. A tagok a műveleti terület szomszédságában laktak. 1981. márciusában a letartóztatott kommandók száma 400 db volt. Általánosságban a szervezet bevételforrását is jelentette, ezért tevékenységük kezdetben a fegyveres bankrablás, gyárfosztogatás és minden olyan tevékenység, amivel a későbbi fegyverbeszerzés és szervezeti fejlesztés lehetségessé vált. (Clark, 1984, 94) Az illegális kommandó tagjai a kockázatos műveletek végrehajtása miatt, a legális kommandó tagjaival ellentétben, állandó fizetést kaptak. Tevékenységükhöz sorolandó még a különleges műveletek és célzott gyilkosságok, amit már nem önkéntesen végeztek, hanem külön irányítással. (Whitefield, 2014, 62) Ilyenkor gyakori volt, hogy a Franciaországban élő spanyol lakosságból válogatták össze a kommandót, hogy el tudjanak menekülni a spanyol biztonsági erők elől. (Hamilton, 2013, 94)

Módszerek, eljárások

Az IRA megpróbálta a nyílt katonai célpontok támadását, de inkább a támadások romboló erejét kezdték el felhasználni – az anyagi kár és civil áldozatok növelését. Taktikájukban ezért prioritást élvezett a bomba és a lőfegyver alkalmazása.

Robbanóeszközzel elkövetett támadások az IRA egyik fő módszerének nevezhető. A zselatinbombák (gelignite bombs), amiket főként a középületek megsemmisítésére használtak

fel, hogy propagandahatást érjenek el. Reprézntálva, hogy képesek stratégiai jelentőségű intézményeket lerombolni, a hétköznapi életet felforgatni, valamint cél volt a rivális szervezetek megfélemlítése is. (DEFE 70/1476) A zselatinbombához azonban nem rendelkeztek megfelelő időzítőmechanikával, ezért az ilyen típusú bombák kiszámíthatatlanok voltak. Az előrejelzések, amiket maga a szervet hajtott végre betelefonálásokkal, így értelmetlenek és használhatatlanok voltak többségében. A zselatin utánpótlás is akadozott, ezért műtrágya-alapú robbanószerekkel kezdtek kísérletezni. A robbanóanyag mellett a hordozóeszközben is váltottak az autóra és teherautóra. Előnye volt, hogy az eddigieknél nagyobb robbanóeszközt tudtak használni, és az élesítés észrevehetetlenné vált, hátránya volt viszont, hogy a beszerelés észlelhető volt. Következménye lett az ellenőrző pontok felállítás a biztonsági erők részéről. (Tompkins, 2012, 403-404) A plasztik robbanóanyagokat általában a szállodáknál, vendéglőknél, kocsmáknál és boltoknál, szolgáltatóknál alkalmazták, a brit szakértők szerint a terror létrehozására és fenntartására.

Ismert módszer volt még a civil autók lopása helyett az autók eltérítése és a vezető megfélemlítése, majd a megfélemlített sofőr szállította a saját kocsijával a robbanóeszközt a célba. A megfélemlítés mellett gyakran leszíjzták, bekötötték a gépkocsivezetőt. A szervezet számára ez humánerőforrás megtakarítást és biztosabb eljárást jelentett, csökkent a lebukás esélye. (Drake, 1991, 50) 1974-től a szervezet a távirányítós robbantással kezdett el kísérletezni – elsőként repülőgépmoellek távirányítóival. Később a szervezet védjegyévé vált a távirányítással robbantott bombák alkalmazása. (Tompkins, 2012, 400)

A távirányítók frekvenciája állandó változtatásának Richard Johnson villamosmérnök ötlete vetett véget, aki az időjárás előrejelző rádiók frekvenciáját javasolta. Európában nem használták a 16,55MHz frekvenciát, ezért az IRA zavartalanul használhatta. Amint a biztonsági szolgálatok kifejlesztették saját frekvenciazavaró eszközüket, új frekvenciát kellett találni, de néhány bombát felszereltek önmegsemmisítő mechanizmussal is. (Jackson, 2005, 101-102)

A katonai célpontokat mozgás közben robbantották fel. Csapatmozgás során aknával, vagy a határ közelében tervezett rajtaütéssel és a határ másik oldaláról hozták működésbe a bombát kézi vezérléssel. A kézi robbantással nagyobb pontosságot értek el, mert csak azt robbantották fel, amit szerettek volna és nem következhetett be korai robbanás sem. 1971-ben elkezdték a mozdíthatatlan bombákat is kifejleszteni, ami élesítést követően mozdíthatatlan volt, vagy robbant. (Jackson, 2005, 101)

A szervezet használt még benzinbombákat, és házilag készített improvizált robbanóeszközöket is – például tejesedényekbe raktak robbanóanyagot és hatásnövelőként szögeket, üvegdarabokat használtak. Hátránya, amiért használatuk folyamatosan csökkent, hogy például a dobónak közel kellett lennie a célponthoz, hatóköre a többi formához képest kicsi, a menekülés pedig nem garantált. A benzinbomba emellett még könnyen észrevehető volt, főleg éjszaka, amikor meg kellett gyújtani. (FCO 95/2109) A meglepő csapdák (booby trap) használata is jellemző volt, és 1973-ban a Katonai Tanács döntése alapján az IRA gazdasági, politikai, katonai és igazságszolgáltatáshoz köthető célpontokat választott – ennek ellenére London számos híres, sűrűn látogatott boltjainál, szolgálaton kívüli biztonsági erők tagjai és nyomozók ellen alkalmazták a meglepő csapdákat. (Tompkins, 2012, 405) Ebben az esetben nőket alkalmaztak, mint futárok, akik elhelyezik a robbanóeszközöket, feltűnés nélkül.

Módszerként alkalmaztak fegyveres támadásokat is, ahol általában nagy torkolati sebességgel rendelkező fegyvereket használtak, amelyek ezáltal átütötték a célpontokat – főként emberi szövetek esetében. Kedvelt eljárás volt, mert lövedék nélkül nehéz az elkövetőt megtalálni, valamint az IRA is letagadhatta felelősségét. A fegyveres rajtaütések célpontjai általában a biztonsági erők voltak. Nyílt összeütközés formájában a rajtaütést ritkán alkalmazták, általában egy magas épületről nyitottak tüzet. (FCO 95/2109) Fegyveres támadásokhoz sorolandók még a kézi gránátvetővel elkövetett akció is – a támadások mellett lélektani műveletekhez és propagandaként is használták, katonai szervezetként való jelképként. (Jackson, 2005, 106-107)

Minden műveletben előkészítésként részt vettek „bajkeverők” vagy az úgynevezett civil pajzs, akik a biztonsági erőket hergelték, amire a biztonsági erők nem válaszolhattak tömegoszlatási eszközökkel. A „bajkeverők” gyerekek is lehettek és köveket, üvegeket, szögbombákat, füstbombákat dobáltak. Alkalmazásának célja a biztonsági erők megosztása és a fegyveres összezapás kikényszerítése volt. A gyerekek mellett nőket is felhasználtak, bár csak a biztonsági erők követésére és helyzet meghatározására, később üzenethordásra. A helymeghatározás csapatmozgások vagy őrjáratok esetén a szemetesek zörgetése vagy sípok alkalmazásával történt. (FCO 95/2109)

Sztrájk a letartóztatott IRA-tagok körében vált népszerűvé, ami passzívan helyezett nyomást a brit kormányra – „piszkos tiltakozásnak” nevezték el. Az éhségstrájk mellett alkalmazták még

„takaró sztrájkot” is. A börtönök szabályzata alapján a fogvatartottak kötelesek voltak ruhát viselni a cellán kívül, amit a sztrájkolók megtagadtak. (Tompkins, 2012, 407)

A fejlövés és gránáttal az árulók vagy feltételezett kémek kivégzésére alkalmazott eljárás az újabb kémektől való elrettentés érdekében született. (Bell, 1997, 82) Másik módszer az életre való megnyomorítás volt – általában az egyik láb térdnél való ellövése módszert alkalmazták. (Crevelde, 2007, 230)

Az ETA a kezdetekben apróbb robbantásokkal kezdett a Franco-rezsim és Francisco Franco személyes szimbólumai ellen, valamint pénzszerzés érdekében bankrablásokat hajtott végre.

Kedvelt módszer és eljárás volt pisztolyok alkalmazásával az áldozatok, azok lakásán vagy autójában vagy annak közelében agyonlőni. A szervezet egyik, ha nem leghíresebb merénylete szintén az autó alatt lévő út felrobbantása volt – Luis Carrero Blanco miniszterelnök elleni merénylet. A pisztollyal vagy géppisztollyal elkövetett nyílt támadást főként katonatisztek és rendőrfőtisztek ellen használták. Cél a kormányzat vagy a biztonsági erők tevékenységére való válaszcím volt, nem feltétlen a személy(ek) tényleges megölése – akció-reakció spirál létrehozása. (Woodworth, 2002, 68) Az általános kommandók által alkalmazott eljárás volt, hogy felderítést követően végrehajtották pisztollyal a támadást – közvetlen közlelől az áldozatra ismételt lövések leadása vagy menet közben, motor segítségével –, majd Dél-Franciaországba menekültek. (Franciaország menedékként szolgált a spanyolországi menekülteknek, ezért a művelet után a határátlépést követően a kommandók támogatást kaptak.) (Clark, 1984, 136-138)

Az emberrablás közismert, befolyásos üzletembereket vagy katona- és csendőrtiszteket, börtönőröket, valamint állami alkalmazottakat érintett. Az üzletembereket váltságdíj megfizetésekor elengedték – részösszegek megfizetésekor egyéni elbírálásra került. A váltságdíj teljesítése nélkül az áldozatokat agyonlőtték és a testüket félreeső helyeken kidobták. Válaszreakció, szervezeti álláspont kifejezése mellett bevételszerzésre, utánpótlás biztosítására is felhasználták. A börtönőrök elrablása mögött az országban szétszórt baszk rabok hazaszállítása állt. Az áldozatokkal, legyen hivatásos vagy civil, ugyanolyan kegyetlenül bántak a fogvatartásuk ideje alatt. José Antonio Ortega Lara (börtönőr) 532 napot töltött el egy lyukban, míg Cosme Delclaux (üzletember) 232 napot töltött hasonló körülmények közt.

Miguel Ángel Blancot a fizetési határidőt követően a kezénél megkötözve, két golyóval hagytak az erdőben, amibe később belehalt. (Woodworth, 2002, 345-346)

Kale borroka, ami utcai harcot, vandalizmust jelent. A kezdetben a zavargásokat a rendőri erőszak és túlkapások elleni tüntetésnek szánták. Az 1990-es évekre megváltozott a szerepe és általában középületeket, pénzüzeteket, ATM automatákat, bírósági épületeket rongáltak meg utcai zavargások keretében. Az akciók során nem volt cél például a bankok kifosztása csak a lehető legnagyobb kár okozása az épületben – ablaktörések, gyújtogatás. A politikai rendszer képviselői és támogatói ellen is folytatták vandalizmusukat, szabotázsakciójukat. A szervezet fegyverletételéig összesen 26 halálos áldozatot követelt ez a módszer. (Whitefield, 2014, 29) 2002-ben a Belügyminiszter hivatalosan is a városi terrorizmus kategóriájában sorolta az eljárást. (Beck, 2005, 179)

Robbanóanyag alkalmazása kedvelt módszer volt, annak egyszerűsége és profitja miatt. Az Ír Köztársasági Hadsereggel fennállt kapcsolat miatt a távirányítóval működésbe hozott robbanóeszköz különösen kedvelt volt. A nagy halálos áldozattal járó robbantások előtt mindig értesítették a biztonsági erőket, hogy az áldozatok számát korlátozzák. A számos bejelentés miatt a biztonsági erők egy idő után szelektálni kezdtek ezeket és az ETA szerint ezért fordulhatott elő a Barcelonában történt Hipercor robbantás is 1987-ben. (Whitefield, 2014, 66-67) Az épületekben elhelyezett bombák mellett az autóba rejtett robbanóeszközök is jellemzőek voltak. Ennek előnye a nagyobb tömegű robbanóanyag alkalmazása és annak szállíthatósága volt – észrevétlenül. 1979. június 27-én az ETA(m) kézfegyverekkel végrehajtott gyors támadásaival párhuzamosan az ETA(pm, *político-militar – politikai-katonai*) robbantássorozatba kezdett. (Előjelként az ETA(pm) a rendőrség becézése szerint 600 kg készleten lévő Goma-2 mellé még ellopott 1.000 kg-ot Pamplónából.) A támadások célja a kormányra való nyomásgyakorlás, hogy a baszk foglyokat Baszkföldre szállíttassa vissza. A cél sikeres teljesítése érdekében az ország közlekedési infrastruktúráját és turisztikai szektorát támadták – szállodákat, vasúthálózatot, kaszinókat. A robbantássorozat során is betartották az előre betelefonálás gyakorlatát, hogy a közelben lévőket kitudják menekíteni. Az 1979. július 29-én a vonathálózat ellen elkövetett három robbantás során fennállt a veszély, hogy a rendőrség nem reagál a bejelentésekre. Ez esetén az összes robbanóeszközt hatástalanítani kellett volna a túl sok áldozat miatt, amit egy a rendőrségnek átadott térképpel oldottak meg – az ETA szerint a bejelentett három darab bomba mellett, ők maguk 11 db-ot

már hatástalanítottak. (Clark, 1984, 113-114) 2006-ban 200 kg súlyú bombát robbantottak, de előtte három alkalommal is jeleztek a biztonsági erőknek – két hívást névtelenül és az utolsót az ETA nevében. (URL2)

1971-ben az ETA-VI. éhségstrájkra hívta fel a bebörtönzött baszk politikai foglyokat a munkás társadalmi réteg támogatása érdekében. A felhívás sikeres volt, azonban a munkások visszatértek dolgozni, ezáltal a sztrájk is feleslegessé vált. 1974. novemberében a szimpátiát felváltotta a követelés. 150 politikai fogoly kezdett éhségstrájkba, hogy a KAS Alternative egyes pontjait teljesítse a kormány. Az éhségstrájk mellett a munkások általános sztrájkot vállaltak a foglyokkal, valamint ülősztrájkba is kezdtek. (Clark, 1984, 81-82)

Fegyverzet

Az IRA kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszere miatt számos országból szerzett be fegyvereket. Líbiából 1972-1987 közt érkezett egy tonna Semtex, 10 db SAM-7 föld-levegő rakéta, RPG-7 kézi páncéltörő, DSK 12,7 mm légvédelmi géppuska, AK-47 gépkarabély és töltény. (Bell, 1997, 568-570) Az Egyesült Államokból 1974-1975 közt 158 db AR-15 gépkarabély, 1 db géppuska, 6 db maroklófegyver, 20 db egyéb félautomata fegyver és 18.600 db lőszer érkezett. (FCO 95/2109) A robbanóanyagok terén a zselatin bombák használatát követően három gyárból származtak: Nobel Explosive Company (NEC), az Explosive & Chemical Products Ltd (E&CP) Angliából és az Irish Industrial Explosive Ltd (IIE) Dublinból – kivéve a később alkalmazott Semtexet. (DEFE 70/1476) Használtak továbbá „Togel”-t, egy nitroglicerín alapú robbanóanyag, amit hivatalosan Észak-Írországból a gyártó sosem értékesített és M42 rakéta gránátot. (DEFE 70/1476)

Saját fejlesztésből és kreativitásból is épített fegyvereket – az Egyesült Államokból érkező technológiai transzfer segítségével. Ilyen saját készítésű eszközök voltak az aknavető. A kezdeti próbálkozások egy vietnámi veterán „Yankee Joe” Conlon nevéhez köthetők. A MARK 1-es aknavető működési elve alapján egy 8 mm átmérőjű lövedéket ejtettek egy rézcsőbe, aminek az alján található túske indította a lövést. A csőben való berobbanás megakadályozására a cső száját egy fémlappal fedték le, amit nejlonnal rögzítettek, ezáltal biztosítva a biztonságos távolságról való indíthatóságát. A MARK 6 egy hagyományos csővel és három lábú fém aljzattal rendelkezett, hatótávolsága 1.200 m volt, amit általában plasztik robbanóanyaggal töltöttek meg. A MARK 7 egy gázpalack nagyságú és átmérőjű csövekből állt,

és meghatározó szempont volt az autóval való szállíthatóság. (Bijl, 2017, 136) A MARK 10-es tipikusan az IRA házilag barkácsolt aknavetője volt, három darab oxigénpalackból állt össze, amit egy gumírozott aljú állványra erősítettek. A hajtóanyag cukor és nátrium-klorid volt, elektromos indítási rendszerrel. 1985. március 28-án a Downing Street elleni merényletnél 180 méterről lőtték ki a gránátokat. (Bell, 1997, 623) A MARK 11 a MARK 10 fele volt – nagyságban és súlyban –, de a hatótávolsága a duplája. A MARK 13 egy rövidhatótávú, záródugós gránátvető, ami egy 200 literes olajshordó nagyságú, 323 kg súlyú lövedéket lőtt ki – formailag hasonló a mélyvízi bombához –, hordozóeszköze általában furgon vagy kisteherautó volt. A MARK 15 egy ipari gázcső, ami képes egy méter hosszúságú és 70 kg súlyú töltetet maximum 150 m távolságra kilőni. (Sz.n., 2006, 5-12) A külső beszállítótól való függés elkerülése végett az 1980-as években kifejlesztették saját improvizált gránátvetőjüket, majd 1991-ben annak második generációját is. (Jackson, 2005, 106-107)

Az ETA főként Franciaországból és Spanyolországból szerezte be fegyvereit. Az 1990-es években a leggyakrabban használt fegyverek – amit a kommandók letartóztatása során találtak – a Stein géppisztoly, M-16, FN FAL, COLT 1911A1A, Browning HP 35, 9mm Vigneron, Smith&Wesson .357 magnum és a .38 Smith&Wesson special, Escopetas sörétes puska. (Clark, 1984, 210-211, 225) Franciaországban Smith&Wesson MP9 pisztolyokat és további 400 db kézfegyvert tulajdonított el egy fegyverimportáló cégtől még 2006-ban. (Tremlet, 2017) 2006. október 24-én a SIDMA fegyverbolt raktárába tört be egy ETA kommandó, a rablás során főként 9x19mm és .357 magnum kaliberű lőfegyvereket zsákmányoltak – MP9 és CZ típust és egy Luger Po8 pisztolyt –, valamint 60.000 lőszert. A 2016-os FNIB (Fichier National d'Identification Balistique – Nemzeti Ballisztikus Azonosító Archívum, Franciaország) adatai alapján az ETA tulajdonában voltak még 9x19 mm MAT 49 és Sten Mark II géppisztolyok – média Steinként emlegette –, valamint GP35 pisztolyok. A spanyol hadsereg által használt SIG-, és FN gyártmányú fegyvereket és CETME gépkarabélyokat foglaltak le 2016 során a spanyol hatóságok. (Florquin – Desmarais, 2016, 206 és 213-215)

A 2017-ben nyilvánosságra hozott a fegyverleszerelés során a hatóságoknak átadott fegyverek és robbanóanyagok jegyzékéből kiderül, hogy 2014-től átadásra kerültek a következő fegyvertípusok: Smith&Wesson 1911, Smith&Wesson PC1911, Smith&Wesson 1911PD, Smith&Wesson .357 magnum, Smith&Wesson 44 magnum, Smith&Wesson 22A-1 22 pisztoly, Smith&Wesson 38 SP+P revolver, Smith&Wesson 9 Tactical 9mm pisztoly, Smith&Wesson 9G,

Smith&Wesson Stainless pisztoly, Smith&Wesson Performance Center, Smith&Wesson 45 ACP, házi készítésű Uzi, G3 puska, STAR pisztolyok, Browning. (URL3 és URL4)

Kiemelt fegyver- és robbanóanyagszerzési célpont volt a Guardia Civil és annak raktárai, fegyvergyártó vagy importáló cégek és annak lerakatai, valamint építkezések és bányák. A Goma-2 ipari robbanóanyag elterjedt volt Spanyolországban és Portugáliában, használták építkezésekhez és bányászat során. (Clark, 1984, 226) A szervezettel kapcsolatban a leghíresebb ilyen rablás az a nyolc tonna Goma-2 robbanóanyag eltűnése 1980. július 24-én Soto la Marinaban, Santander provincia, a Guardia Civil egyik raktárából, amiből feltételezések szerint még az IRA is kapott és állandó tárgyalási, kereskedelmi alapot jelentett a továbbiakban a két szervezet közt. (FCO 9/4229) Ismeretlen forrásból a szervezet kezére jutottak kézigránatok és M-28-as rakétavetők is, utóbbit 1980. február 22-én használta először. (Angulo, 1980) A rablások mellett az áldozatoktól elvett lőfegyverekből is jelentős mennyiséget halmozott fel, például az Astra pisztolyból. De házi készítésű lőfegyvert is létrehozta az 1980-1990-es évek során az izraeli Uzi mintájára – házi készítése miatt magas hibafaktorral működött – ETA-Uzi néven.

Az általános fegyverzet egy kommandó esetén a 9 mm Vigneron, 9 mm Uzi, 9 mm Sten Mark II. Speciális – például a Végrehajtó Bizottság tagjainak testőrei – Ingram géppisztolyokat is használtak napi szinten. (Clark, 1984, 225)

Összegzés

Az IRA az írországi és észak-írországi függetlenségi törekvések miatt jött létre, addig az ETA egy elnyomó diktatúra alatt, az ősi jogok visszaszerzésére, függetlenség megteremtésére jött létre.

A két szervezet párhuzamos működése és az egymás közt kialakult állandó kapcsolat miatt számos hasonlóság is tapasztalható volt. A vezetési hierarchia a nyelvi különbségektől eltekintve szinte azonos részlegekbe volt felosztva. Az ETA működési területe jóval kisebb volt, mint az IRA területe, ezért nem rendelkezett akkora és földrajzi fekvés alapján tagolt parancsnoksággal – déli, észak parancsnokság. A Kommandók és az Aktív Szolgálati Alegységek működési elve és a végrehajtott műveletek típusai a kezdetekben megegyeztek. A célpontok szintén azonosak – mindkét szervezet megpróbált kemény (biztonsági erők tagjait)

célpontokat támadni. Eltérés, hogy míg az ETA üzletembereket is elrabolt pénzszerzés céljából, addig az IRA a protestáns társadalmi réteget célozta.

Módszerek és eljárások az IRA tekintetében differenciáltabb volt, a robbantás és a saját fegyverek alkalmazása dominált. Az ETA a robbantások mellett a közlelő, pisztollyal leadott ismételt lövést alkalmazta, így próbálták meg minimalizálni a robbantások során keletkező véletlen halálos áldozatok számát – Hipercor esetén is számos elnézést és megbánást kellett tanúsítaniuk. Az „ártatlan”, véletlen civil áldozatok számának minimalizálására mindkét szervezet a robbantás előtt értesítette a biztonsági erőket telefonon. Az Ír Köztársasági Hadsereggel ellentétben – akik kerülték a nyílt összeütközést és a rajtaütéseket ritkán alkalmazták a biztonsági erőkkel szemben – az ETA kedvelte a nyílt összeütközést a biztonsági erőkkel. A rajtaütéseket gyakran alkalmazták a biztonsági erők tagjai vagy az éppen aktuális politikai rendszer képviselői ellen.

A fegyverzet a módszereket és eljárásokat tükrözi, így az IRA esetében kis és közepes hatótávolságú fegyvereket azonosítottak a biztonsági erők, míg az ETA esetében főként pisztolyokat és kis hatótávolságú fegyvereket alkalmazott.

Szubjektív megítélés szerint a szervezetek kezdeti céljait mindkét esetben teljesítették – a diplomáciai út sajátos megfogalmazásában. Az IRA célkitűzése, azaz a katolikusok védelme, megvalósult, de az olyan irreális megfogalmazások, mint Írország az egész szigetre kiterjedő ország legyen, elképzelhetetlen volt. Nagy-Britannia jelenléte Észak-Írországban például a politikai irányításon kívül a szervezet tevékenysége miatt volt a fegyverletétel előtt már csak indokolt. Az ETA a Franco-rezsim végét és az új 1978-as alkotmány megszövegezését – autonóm jogok kiharcolását – követően szintén kiüresedett és irreális célkitűzésekért harcoltak a továbbiakban. A politikai foglyok általános amnesztiát kaptak, míg az ETA tagok szétszórása és amnesztiája, pont a szervezet léte és egykori hovatartozása miatt vált lehetetlenné.

Felhasznált irodalom

Levéltár – Egyesült Királyság (The National Archive, <https://nationalarchives.gov.uk/>)

- DEFE 70/1476 – Operations in Northern Ireland: control of explosives and detonators. (<https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16896589>, 2020. február 29.)

- FCO 9/4229 – Terrorism in Spain: ETA.
(<https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C14755810>, 2020. február 29.)
- FCO 9/5165 – Terrorism in Spain 1985.
(<https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16341924>, 2020. február 29.)
- FCO 95/2109 – Non-attributable briefs and other papers relating to Ireland.
(<https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16959931>, 2020. február 29.)

Nyomtatott

- Anderle Ádám (1985) Megosztott Hispánia. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Anderle Ádám (1992) Spanyolország története. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.
- Beck, Jan Mansvelt (2005) Territory and Terror. Routledge, Abingdon.
- Bell, J. Bowyer (1997) The secret army: The IRA. Transaction Publisher, London.
- Bijl, Nick Van Der (2017) Operation Banner – The british army in northern ireland 1969-2007. Pen&Sword, Barnsley.
- Clark, Robert P. (1984) The basque insurgents. The University of Wisconsin Press, Madison.
- Condit, D. N. – Cooper, Bert H. (1967) Challenge and response in internal conflict, Volume II. The american university – center for research in social system, Washington D.C.
- Creveld, Martin Van (2007) The changing face of war. Presidio Press, New York.
- Demkó Attila (2008) Távolmaradás, politikai ellenállás, fegyveres ellenállás és együttműködés: Az Ír nemzeti mozgalom stratégiái Észak-Írországban (1921-1998), ELTE BTK, Budapest.
- Drake, C.J.M (1991) The provisional IRA: A case study. In: Terrorism and Political Violence, 2. szám, pp.43-60.
- Hamilton, Carrie (2013) Women and ETA. Manchester University Press, Manchester.
- Horgan, John – Tylor, Max (1997) The provisional irshi republican army: Command and functional structure. In: Terrorism and Political violence, 3. szám, pp.1-32.
- Jackson, Brian A. (2005) Provisional Irish Republican Army. In: Sz.n.: Aptitude for Destruction Volum II. RAND Corporation, Santa Monica, pp.93-140.
- Szaniszló József (2005) Nemzetközi terrorizmus 2. rész. In: Szakmai Szemle, 2. szám, pp.5-32.

- Tompkins, Paul (2012) Casebook on insurgency and revolutionary warfare Volume II: 1962-2009. United State Army Special Operations Command.
- Sz.n. (2006) Operation Banner – An analysis of military operation in northern Ireland. Ministry of Defence, London.
- Trask, Robert L. (1997) The History of Basque. Routledge, London.
- Veress Gábor – Bács Zoltán György (2017) Az észak-írországi terrorizmus – Politikai és szakmai útkeresés a fegyveres harctól az integrációig. In: Terror&Elhárítás, 3. szám, pp.113-167.
- Whitefield, Teresa (2014) Endgame for ETA. Oxford University Press, New York.
- Woodworth, Paddy (2002) Dirty war, clean hands. Yale University Press, London.

Online

- Angulo, Javier (1980) ETA (p-m) lanzó la granada contra el palacio de la Moncloa. Forrás: https://elpais.com/diario/1980/02/23/espana/320108413_850215.html (Letöltve: 2019.12.21.)
- Florquin, Nicolas – Desmarais, André (2016) Lethal legacies: Illicit firearms and terrorism in France. Forrás: https://flemishpeaceinstitute.eu/safte/files/project_safte_france.pdf (Letöltve: 2019.12.20.)
- Tremlet, Giles (2017) Exclusive:Eta documents reveals details of weapons dumps as group disarms. Forrás: <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/08/eta-basque-separatist-group-formally-disarms-arms-cache> (Letöltve: 2019.12.20.)
- URL1: Final text of the Article of Agreement for a Treaty between Great Britain and Ireland as signed. Forrás: <https://www.difp.ie/docs/1921/Anglo-Irish-Treaty/214.htm> (Letöltve: 2019.09.3.)
- URL2: ETA cargó la bomba de Barajas con al menos 200 kilos de explosivo. Forrás: https://elpais.com/elpais/2006/12/30/actualidad/1167470217_850215.html (Letöltve: 2019.12.24.)
- URL3: ETA erakundeak zigarlatutako materialaren inbentarioa (2014). Forrás: https://www.naiz.eus/media/asset_publics/resources/000/349/294/original/inventario_material_eta.pdf (Letöltve: 2019.12.14.)
- URL4: ETA erakundeak zigarlatutako materialaren inbentarioa (2015) Forrás: <https://www.berria.eus/dokumentuak/dokumentua1694.pdf> (Letöltve: 2019.12.14.)

Extremism in the Central Asian Countries and the Shanghai Cooperation Organization

Madina Igibayeva¹

Abstract

Extremism and separatism in the Central Asian region, as well as related terrorism, are complex and multidimensional phenomena that contain political, economic, social, criminal and military components. International terrorist organizations or their divisions, radical Islamic fundamentalists, and extremist groups operate here, which causes concern for both the States of the region and the entire world community. It is also important to take into account the fact that their occurrence has internal causes that are similar for different countries. At the same time, their activities are strongly linked to ideological trends outside the region. Terrorist organizations in Central Asia are closely associated with the international criminal community that controls the trade in weapons, drugs, and people.

It should be taken into account that separatism is a certain political trend, while extremism and terrorism are ways to achieve political goals that are widely used by both separatists and representatives of some other political trends. In other words, if separatism is the content of certain political ideas, then extremism and terrorism are the forms of their implementation.

Key words: Central Asia, religion, extremism, terrorism, Shanghai Cooperation Organization

Introduction

Extremism plays an increasingly important role in Central Asian life. At the same time, it acts as a fairly holistic phenomenon, on the other – performs a wide range of very diverse functions. Good example for this is the Budapest Report on Christian Persecution which examined different aspects of Christian situation generally and regionally (Europe, Middle East, Sub-Saharan Africa) (Kaló, Ujházi, 2018). The religion can be studied from different point of you in different region. Among them consolidation of ethnic consciousness, formation of spiritual and moral culture, the formation of ideals of social justice and a sense of duty, a conscious attitude to the duties of a person to the state and the state to a person, etc. can be studied and

¹ Madina Igibayeva is a PhD Student, National University of Public Service, PhD School of Military Science. Email: madina.igibayeva@gmail.com

examined. (Rahimov, 2011) My essay is dealing with extremism and religious extremism in Central Asian Region and looking the problem from the view of the Shanghai Cooperation Organization policy.

One of the challenges in Central Asia at present day is the manifestation of religious extremism. The high importance of studying the phenomenon of religious extremism is due to the fact that it represents a threat to security and stability, the territorial integrity of the state. As well as due to the growing number of citizens who have left/leaving to participate in armed conflicts in the middle East.

The term "extremism" in a broad sense means a commitment to extreme measures. If we transfer this concept to the religious soil, it is a commitment in the religious sphere to extreme views and actions, the basis of which are violence, cruelty and aggression.

The purpose of religious extremism is to incite religious enmity and hatred, religiously camouflaged activities aimed at seizing power, leading to changes in the state system. Thus, acting as an extreme form of social destructive action, religious extremism poses a threat to the security of the state, the foundations of the stable development of society.

SCO Policy on Countering Extremism

The adoption of the SCO Convention on Countering Extremism is more than relevant at the moment. The member states of the Organization not only expressed deep concern about the escalation of the manifestation of extremism in the 21st century, but also united in understanding the connection/ relationship between extremism and terrorism.

The 2017 Convention establishes a comprehensive system of measures to counter extremism in comparison with previous legal acts, defines and establishes limits to the jurisdiction of the parties, including in the presence of mutual competence. Prior to the adoption of the new document, in 2017, the cooperation of the SCO member states in this area was regulated by two documents: the Shanghai Convention on the Suppression of Terrorism, Separatism and Extremism of June 15, 2001 and the Concept of Cooperation of the SCO Member States in the fight against terrorism, separatism and extremism dated July 5, 2005. The 2001 Convention for the first time enshrined the concepts of 'extremism', the principle of unjustifiability and inevitability of punishment for the Commission of this category of crime, defined the subjects of interaction, forms, direction and mechanisms of cooperation. The concept of 2005 objectively and structured defined the main goals, objectives, principles,

directions, forms and mechanisms of cooperation in the fight against terrorism, extremism and separatism.

In the SCO Convention 2017, the definition of "extremism" is specified as: "seizure of power or forcible retention, as well as violent changes in the constitutional system of the state, but comparable public security interventions, including the above goals, the organization of illegal armed groups or participation in them, as well as national parties in accordance with the law, means any act of persecution as a crime"(Alimov, 2017). It can be seen in the Convention that the concepts of "separatism" and "extremism" are more political than legal. The imposition of terrorism on the level of national separatism and political extremism is not scientifically accurate. Extremism is a phenomenon that relates to a problem from a limited point of view. Terrorism is one of the most stringent methods of action. That is why terrorist approaches can be used by political forces and movements that pursue *separatists, nationalists and extremists* (Shanghai Convention, 2011). At the same time, there are procedures in international practice that define extremism as one of the motives of terrorism. Resolution 1373 of the UN General Assembly, adopted on September 28, 2001, recognizes that the number of terrorist acts against extremism is increasing. The Convention provides bodies responsible for the implementation and development of cooperation. And also identified the main methods of dealing with destructive phenomena. In this area, attention is drawn to information cooperation among Member States. Taking into account the theoretical aspect of security in the SCO Convention, this document indicates the official implementation and identification of the fight against terrorism in the SCO security policy. Over time, the SCO documents show not only an increase in the number of definitions in the field of countering extremism common to the SCO space, but also the development of an existing agreement, which indicates a timely response to changes in the political situation and the security situation (Bekayrov, 2019). In the SCO Convention on Countering Extremism of 2017, this definition is referred to the concept of "extremist act", which has become more meaningful and reveals the forms of this activity. The term extremism is revealed not as an "act" but as an "ideology and practice". The concepts of "financing extremism", "extremist materials", "extremist organization", "countering extremism" and others are also enshrined. The document defines extremism as a breeding ground for terrorism, which poses a threat to peace and security, the territorial integrity of the state, the development of friendly relations between them and the protection of human rights and freedoms. The SCO member States emphasized the inadmissibility of using extremism as a tool for the realization of political and geopolitical goals.

The most important innovation of the document is a common vision of the legal framework for countering a violent attempt on a legitimate authority and only in the context of growing terrorist threats, the broadest sense of preventing any coup d'etat.

The Convention has become a pivotal, system-forming act, around the definitive norms of which the entire array of anti-extremist legislation is formed in the SCO space. This document is the SCO's collective response to new forms, methods and specifics of extremist activity. In addition to the existing areas of counteraction, the Convention focuses on the development and implementation of measures , including preventing the spread of extremist ideology, preventing the use of the Internet for extremist purposes, strengthening propaganda and patriotic education, interacting with international and regional organizations, research, protecting victims, witnesses, other participants in criminal proceedings and others.

The main problem in recent years affecting the security situation in Central Asia is militant Islamist extremism, the situation in Afghanistan and the prospects for expanding the zone of instability in post-Soviet Asia (Figure 1.) Terrorist actions in Central Asia come from neighboring countries such as Afghanistan, Iran, and Pakistan. The map illustrates this very well.

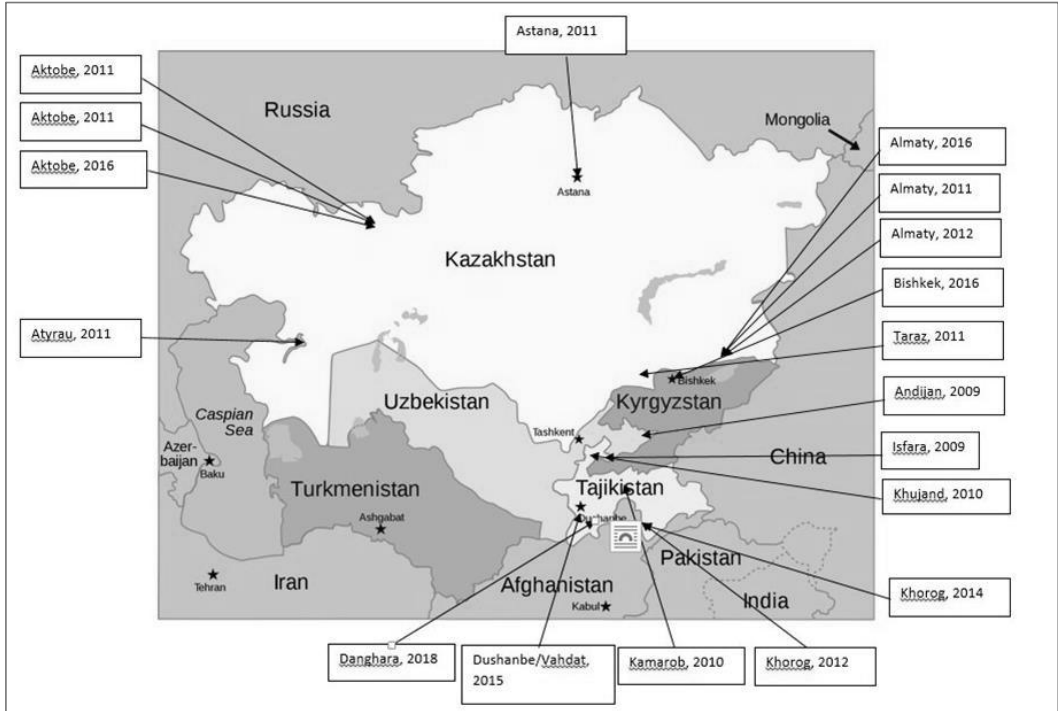

Figure 1. **Terrorists Attacks in Central Asia (2010-2018)**
 Source: Edward Lemon, 2018

The main military-political, economic, diplomatic and other steps of the leadership of the countries of the region are dictated, first of all, by the desire to avoid destabilization of their political regimes. Hence the attention with which the so-called “Islamic State” (IS / ISIS / Daesh (banned on the territory of the Russian Federation and in the countries of Central Asia)) has already turned into a serious problem for Central Asia. This is facilitated by the unification of forces of immigrants from Central Asia - militants in Afghanistan, Pakistan, Syria and Iraq (Kucera, 2015).

Features of Religious Extremism in Central Asia

The political elites and governments of Central Asia put the problem of radicalization of Islam on one of the first places in a number of threats that can radically change the situation in their countries. Islamists are accused of undermining the secular foundations of power and the declared freedom of religion, plans to turn Islam into an alternative to the secular vector of development of the Central Asian States, including by creating a theocratic state in the region.

The concern of the governments of Central Asia about the possibility of destabilization of the region with the help of Islamist extremism is justified, given a number of circumstances:

First, there is the rapid accumulation of a critical mass of internal problems in the Central Asian States. Among them are poverty, corruption, unemployment, interethnic and inter-klan frictions, the growing influence of the drug mafia, the destruction of socially significant infrastructure, and low economic growth rates. The specifics of the “dynasty-permanent” ruling regimes in the countries of Central Asia does not give reason to expect that it will be possible to overcome the underlying causes that contribute to the success of agitation by radical Islamist and terrorist organizations (Khalatyan, 2016).

Secondly, the infrastructure, roads, power plants, hospitals and schools built during the Soviet era are slowly but steadily collapsing, and the last generation of Soviet specialists who have been monitoring their condition is disappearing. In five to ten years, there will be no teachers in the classes of some Central Asian republics, no doctors in the hospitals, and lack of electricity will become the norm. The destruction of infrastructure can cause the fall of weak regimes.

Thirdly, the geopolitical neighborhood of Central Asia with zones of instability and conflicts in Afghanistan, Pakistan, Xinjiang, China. The gradual degradation of the situation in

Afghanistan leads to a situation where it will be difficult for Central Asian states to confront emerging problems and reflect, if necessary, the challenges of militant Islamism.

Fourthly, the demonstration effect of the so-called "Arab Spring" remains, initially aimed at socio-political changes, democratization of public life, but eventually facilitating the penetration of religious extremists into power, previously excluded by local secular authoritarian regimes from participation in political life.

It should be noted that the governments of some Central Asian States under-estimate the extent of the influence of terrorist organizations. Its leaders, not recognizing the existing modern States, divided the whole world into "vilayats" (regions, provinces). In each "Vilayat", the party branches are structured according to the principle of cells (separately male and female) - small groups, often with strict party discipline, engaged in promoting the party's ideas.

In their work with the population, extremists take into account the psychological characteristics of different segments of the population in a particular country. For example, extremist literature in Kyrgyzstan is distributed in Russian, Kyrgyz and Uzbek. Books, brochures, and leaflets are written in a fairly simple, but at the same time not primitive language. The Qur'an and Sunnah are widely quoted in them. The content is logically constructed in such a way as to indicate the reasons for the plight of people and lead them to a way out of the current situation, which, of course, is to join the activities of a particular extremist party or group.

The possible combination of social and religious factors is also dangerous, despite the fact that the Islamic revolution in the short term is unlikely to really threaten any republic of Central Asia, even though the role of Islam in Uzbekistan and Tajikistan, for example, the role of Islam is traditionally high. The option of "*Afghanization*" or "*Kyrgyzization*" is more likely, when within the framework of long-term instability and war of clans; Islamists become an increasingly significant element of the general, becoming familiar, and disorder.

In this sense, the gradual deterioration of the situation in the most prosperous state in the socio-economic sense of the region – *Kazakhstan* is indicative.

The "religious awakening" we observed in the late XX – early XXI centuries, which covered the countries of Central Asia, affected Kazakhstan. Interest in their own roots, religion is manifested in the construction of mosques and acquaintance with religious literature and generally positive phenomena. It should be noted that along with moderate religious literature and preachers, extremist ideas are penetrating into the region, capturing the minds of young people. The consequence of this is the outflow of some of the most radical-minded people to the countries of the Near and Middle East to participate in armed operations on the side of

Islamists. On the Internet there is information about the militants of terrorist groups originally from Kazakhstan fighting in the Near and Middle East. Experts call different figures of representatives of Central Asian countries participating in the battles on the side of the Islamists in Syria and Iraq. The number of Kazakhstanis varies from 1000 people (from the perspective of the US counterterrorism center) to 400 (International Center for the Study of Radicalism and Political Violence). The propaganda of religious extremism from outside falls on prepared soil, especially in the Western and Southern provinces of Kazakhstan. According to the chief Imam of the Mangystau region, Duisen Khasniyazov, for the first time “Wahhabis” appeared in the region in 1994. Many Salafists are also present in southern Kazakhstan. According to political scientist V.N. Romanova, the number of unregistered mosques is twice the number of Muslims registered in the spiritual administration of Kazakhstan. According to the expert, these are the Uyghur and Dungan mosques in a number of districts of the Almaty region, the Uzbek mosques of the Sairam district in the South Kazakhstan region (Plotnikov, 2015).

Representatives of cities in Western Kazakhstan were seen in the media as members of the "IS", burning their Kazakh passport. The proximity of Western Kazakhstan to Tatarstan, Chechnya and Dagestan allows extremists from these Russian regions to find refuge in these areas. According to human rights activist V. Ponomarev, some Salafists in the West of Kazakhstan were influenced by the ideas that developed in the southern part of Russia, in particular in Astrakhan.

For Nur – Sultan (Astana), the Western provinces play a key role due to the fact that the main hydrocarbon reserves of the country are concentrated there. In view of this circumstance, the National Security Committee of Kazakhstan conducted a sweep of the region from religious extremists at the end of 1999 and in 2006-2007. Nevertheless, already in 2011, a series of terrorist attacks took place in the country, including suicide bombers (suicide bombing in Aktobe, extremists attacking police in the village of Shubarshi, terrorist attacks in Zhanaozen). In October 2011, several explosions thundered in Atyrau. In October 2011, several explosions occurred in Atyrau. The responsibility for the explosions in Atyrau was claimed by the radical group "Soldiers of the Caliphate". According to political scientist V. N. Romanova, Salafists joined the protests in Zhanaozen in 2011. Kazakhstan's security services struck back. In 2011-2012, the special services of Kazakhstan neutralized 42 extremist groups. In the mid-2010s, religious extremism received a new impetus for development in the Near and Middle East. The formation of the “Islamic State” (recall that some religious scholars oppose the use of the name

of the world religion in relation to an extremist group) stimulated the growth of religious radicalism, including in Central Asia. The Taliban's capture of Kunduz, located not far from the Afghan-Tajik border, also testifies to the growing influence of extremists in the region adjacent to Central Asia. In the conditions of information openness of modern society, the propaganda of religious extremism emanating from the countries of the Near and Middle East naturally reaches the borders of Kazakhstan. The leadership of the National Security Committee of Kazakhstan, represented by Nurtai Abykayev, States that "the country has faced mass recruitment, propaganda, ideological extremism and terrorism through the Internet, as well as the illegal importation of extremist literature into the country by various missionaries" (Plotnikov, 2015). The following table gives us information about terrorist groups in which people from Central Asia were seen. Data on prohibited violent extremist organizations and groups in Tajikistan, Uzbekistan and Turkmenistan are not available for public. Data was collected from various online and offline sources.

Figure 3: List of violent extremism groups in CA countries

No	Name of group	Kyrgyzstan [Hiba! A hivatkozási forrás nem található.]	Kazakhstan [Hiba! A hivatkozási forrás nem található.]	Tajikistan [Hiba! A hivatkozási forrás nem található.]	Uzbekistan [Hiba! A hivatkozási forrás nem található.]	Turkmenistan [Hiba! A hivatkozási forrás nem található.]
1	Hayyat Tahrir al-Sham (HTS), (formerly Jabhat al-Nusra)	✓	✓	✓	✓	✓
2	Tavhid va Jihod Katibasi (T&JK), Katibat al-Tawhid wal-Jihad (KTJ)	✓	X	X	✓	X
3	Katibat al Imam al Bukhari (KIB)	✓	X	X	✓	X
4	Islamic Jihad Union (IJU)	✓	✓	X	✓	✓
5	Malhama Tactical (MT)	X	X	X	X	X
6	Hizb ut-Tahrir (HuT)	✓	✓	✓	✓	X
7	Islamic State (IS) (Central)	✓	✓	✓	✓	✓
8	Islamic State—Wilayat Khorasan (ISWK)	✓	✓	✓	✓	✓

9	Turkistan Islamic Party (TIP)	✓	✓	✓	✓	✓
10	Liwa al-Muhajireen wal-Ansar (LWA)	x	X	X	X	X
11	Jannat Oshiklari	✓	X	X	X	X
✓ - prohibited x - not prohibited Note: No official source for Tajikistan, Uzbekistan and Turkmenistan.						

Source: Violent Extremism in Central Asia 2018

Now the authorities of the Republic of Kazakhstan themselves recognize that the terrorist threat in the country is now not an external, but an internal problem. For example, in July, the country's Prosecutor General, Zhakip Asanov, during a meeting of the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan, said: "Previously, they feared terrorism from outside. Now a threat from within. Today, terrorist attacks are the number one threat in the world. Power structures are focused on identifying and neutralizing terrorists, for this there are laws, and means, and personnel" (Myn, 2016).

In most Central Asian countries, the situation is exacerbated by the "demographic explosion" of overpopulation. For example, *Uzbekistan* has doubled its population over the past 20 years (33, 7 million as of October 2019.) The country is sorely lacking land and water resources, the consequence of which is a permanent aggravation of the food problem. It should be added that in the Ferghana and Zerafshan valleys, the average population density reaches 500-600, people per square km. The rate of population growth in Uzbekistan is one of the highest in the world: the annual natural increase is about 700 thousand people. At the same time, 70% of the country's population — young people under 25 years, and about half of the residents have not reached 18 years — ideal (as in the countries of the "Arab spring") proportions for the "color revolution".

The situation in *Tajikistan*, traditionally the leader among the CIS countries in terms of fertility, looks even more complicated. The natural population growth during the last 25 years has been approximately at the same level and amounts to 23-24 people per thousand of the population. Natural population growth in absolute values ranges from 180 to 200 thousand people annually. As a result, during the years of independence, the population of Tajikistan increased from 5.5 million to 8.65 million people (data for the first half of 2016), that is, the population growth amounted to almost 60%. The population is only increasing and, according to official forecasts, will reach 10 million people by 2020.

Tajikistan is also a country of young people, where more than a third of the population (35%) is children under the age of 15 years. The President of the Republic of Tajikistan, E. Rahmon admits the complexity of the situation: "Now the domestic labour market is not able to provide job seekers with jobs. Every year, almost 150 thousand graduates of secondary and special educational institutions enter the labor market, and today there are 7 applicants for one vacant place... Ensuring a decent salary has turned into one of the urgent problems" (Kasymbekova, 2016).

At present days, the effects of overpopulation are already being felt in Central Asia: incidents of conflict over land and water have become more frequent, and there are not enough kindergartens and schools. The problems will intensify in the coming years, as the population of most Central Asian countries is growing exponentially, and job creation, affordable housing and infrastructure construction lags behind the needs of the population year after year.

Now the problem of employment in Central Asia is largely solved *by mass labor migration to Russia*, where the total number of visitors, according to unofficial estimates, is 4-5 million people, that is, almost 10% of the total population of the region. However, Russia, obviously, will continue to regulate the access of migrants to its labor market, restoring order in the sphere of labor flows. In addition, the economic crisis has already led to a partial outflow of foreign labor and a sharp decrease — in some countries by a quarter - in the volume of transfers from Russia n Federation to Central Asia. According to forecasts, this decline will continue (Trilling, 2015).

The main reason people turn to extremism and radicalism is discontent, seeking a way out. Dissatisfaction is formed from a complex of factors of external and internal factors.

External factors are:

- processes of global confrontation;
- geopolitical influence from outside;
- dynamics of the situation in the Central Asian States themselves;
- the interest of global network extremist organizations in expanding their social base;
- the flow of religious literature from the outside, which does not always undergo an expert examination, is growing uncontrollably in a number of Central Asian countries;
- the activities of recruiters under the guise of missionaries arriving in the countries of Central Asia, conspiring to provide charity, construction and revival of religious buildings, education, etc (Weitzel, 2015) .

The increased interest of external radical groups in Central Asia is largely dictated by the geopolitical position of the country, which is in the center of interests of both Russia and other countries in the region, as well as the United States and Britain. The build-up of extremist resources within the countries of Central Asia is a direct result of the confrontation of these powers. The processes of radicalization in the countries of Central Asia are, of course, associated with events in Syria, Turkey, and Iraq. However, this link is not so much ideological as geopolitical in nature. Today, extremism and terrorism have become a geopolitical instrument of influence (Koenkozov, 2016).

Figure 2. Estimates of Central Asians Participating in Conflicts abroad

Country	Upper estimate	Lower Estimate
Tajikistan	1 899	1 141
Kyrgyzstan	863	500
Uzbekistan	1 500	200
Kazakhstan	350	300
Turkmenistan	360	360

Source: Lemon, 2018.

An *internal factor* affecting the formation and consolidation of extremist motivation is the extreme social situation in society. The protracted socio-economic, political, spiritual crisis, together with it, creates an extreme social situation. One of the main factors influencing the formation of extremist motivation is dissatisfaction with their personal social status. Here, property inequality comes to the fore, which is the primary prerequisite for dissatisfaction with the lives of individuals, a sharp critical drop in the standard of living of a number of social groups in the Central Asian republics.

The vast majority of extremists are mentally healthy people, although Western psychologists often call them people with mental disorders (psychopaths or sociopaths). It is difficult to agree with this - it is difficult for sociopaths (if at all possible) not only to coordinate their actions, but also to observe elementary discipline. For example, in *Kyrgyzstan*, Bakyt Dubanaev and Professor Tatyana Dronzina conducted a study on extremists (29 people) who visited Syria and are in prison. The conclusion of the researches was clear: everyone is mentally healthy. The recent large-scale study in *Kazakhstan*, conducted by the Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan, under the leadership of

Yerlan Karin, demonstrated the same. Similar findings for Kazakhstan were obtained in a more detailed study of an earlier period (Shibutov, Abramov, 2012).

Trying to find some common reason forcing a person to embark on the path of extremism is as futile as drawing up a psychological portrait of a terrorist based on his social, ethnicity or appearance.

The mercantile motive and poverty are not always the main reasons for people to join extremist organizations. Most often, citizens of Central Asia go into extremist activity for the sake of money, less often - for the sake of other material wealth. This is because extremism, like any other human activity, especially if it is aimed at achieving a certain goal, often represents a kind of "paid work".

But the leaders and activists of extremist and radical organizations in Central Asia are far from being poor and destitute. The vast majority of terrorists, or 90%, are representatives of prosperous, complete families. 63% graduated from colleges, which speaks for itself when compared with the average indicators of 5-6%, typical for students of the Third World countries. Among them were wealthy businessmen" (Weitzel, 2015] . Extremism is fueled by myth-making, as a bright and unusual activity for some wealthy and sufficiently educated young people who have not found the purpose and meaning of life.

Initially, the SCO positioned itself as a structure aimed at developing cooperation in the humanitarian sphere. Its founding document, the SCO Charter, States that cooperation in the humanitarian sphere is a key basis for strengthening mutual trust, friendship and good-neighborliness among the SCO member States. The steady dialogue of various cultures and civilizations established within the SCO contributes to their mutual enrichment and, ultimately, to the deepening of mutual understanding. The dialogue of cultures brings people together, unites them on the basis of common humanistic values and aspirations, and excludes manifestations of xenophobia, religious or ethnic intolerance, and discrimination on national grounds. This is the main civilizational mission of the SCO.

Familiarity with the rich historical and cultural heritage of the peoples of the SCO countries gives a unique opportunity to touch the living history of the Eurasian macro region to dive into the colorful palette of national and cultural characteristics to understand the worldview of the people living in it. Deepening cultural ties within the SCO, deepening mutual understanding between peoples, respect for cultural traditions and customs of the member States, preservation and promotion of cultural diversity holding international exhibitions, festivals and competitions, as well as the study and preservation of the cultural and natural

heritage of the region-will remain among the most important priorities of the practical work of the SCO to promote peace, security and sustainable development.

The member States also intend to develop cooperation in countering the activities of individuals and legal entities to recruit, train and use terrorists, publicly calling for terrorist activities or justifying acts of terrorism, financing terrorist activities.

The SCO is not a military bloc, but the uncompromising struggle against the terrorist threat dictates the need to develop and strengthen mechanisms aimed at radical eradication of terrorist activities. In this regard, the SCO continues the practice of holding joint anti-terrorist exercises on a regular basis, including the exercises "Peace mission".

Based on the experience of the activities of international organizations, it can be concluded that the *cooperation of states within one region is the most effective*. Legal and regulatory decisions can serve as a good basis, and often even as a model for concluding universal agreements. It must be emphasized that taking into account the changing international legal standards for improving national legislation, the system and the comprehensive nature of anti-terrorism measures can increase the effectiveness of state policies in the field of combating terrorism, extremism and separatism (Nigmatullin, 2014)

Conclusions

In conclusion, we can say that all these extremist organizations are multinational in composition, regardless of which Central Asian state they operate in. They include, in addition to the Central Asian ethnic groups, representatives of Slavic nationalities, the peoples of the Caucasus, and militants from Pakistan and Afghanistan. The activities of these organizations have international funding. For example, the IMU receives funds from al-Qaeda and other extremist organizations in the Middle East, while Hizb ut-Tahrir has offices in dozens of countries around the world. All extremist organizations in Central Asia are engaged in drug trafficking, arms trafficking, illegal migration, etc. in order to obtain financial resources for their activities. It is regrettable to note that some Islamic extremist organizations have long moved from spreading religious ideas to terrorist methods of conducting political struggle, which, according to their leaders, are more effective and, most importantly, will lead them to their goal much faster.

The growth of religious extremism and the spread of its influence in regions whose population was not characterized by fundamentalist views in the recent past is a ubiquitous phenomenon in the modern world. Jihadists actively use modern Internet technologies to work

with young people and successfully exploit ethnic and social problems of the population. Especially dangerous is the spread of extremism in the conditions of awakening interest in its roots in the post-Soviet countries, where due to religious oppression in Soviet times, traditions are still developing and people, are sincerely interested in religious topics, sometimes uncritically perceiving the teachings of preachers from the Middle East. In these circumstances, the countries of Central Asia need to develop a set of measures aimed at countering the expansion of extremism.

New threats to international security require improved methods of dealing with them and the adoption of adequate and timely measures. The 2017 Convention, signed during the summit in Nur-Sultan (Astana), maintains the continuity of previous acts and aims to improve the mechanism for countering extremism and terrorism in the SCO space, develops the provision of the *SCO Development Strategy until 2025*, echoes the main themes and problems, tackled by the UN global counter-terrorism strategy.

Bibliography

Беккайров Н. Б. Сотрудничество в области обеспечения безопасности и борьбы с терроризмом в рамках Шанхайской организации // Молодой ученый. — 2018. — №14. — С. 213-215. — URL <https://moluch.ru/archive/200/49184/> (дата обращения: 10.12.2019).

Bekkeyrov N. B. Cooperation in the field of security and counter-terrorism within the framework of the Shanghai organization / / Young scientist. - 2018. - No. 14. Pp. 213-215. - URL <https://moluch.ru/archive/200/49184/> (accessed 10.12.2019).

Edward Lemon (2018.a.) "Assessing the Terrorist Threat In and From Central Asia", Voice on Central Asia, October 18, 2018. <https://voicesoncentralasia.org/assessing-the-terrorist-threat-in-and-from-central-asia/> (Accessed: 15.02.2020.)

Edward Lemon, 2018. b. Kennan Cable "Talking Up Terrorism in Central Asia" No. 38, December 2018. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/kennan_cable_38.pdf (Accessed: 15.02.2020.)

József Kaló and Lóránd Ujházi (2018) "Budapest report on Christian Persecution" URL: http://www.dialogcampus.hu/users/default/dialogcampus/ebooks/978-615-5945-48-9/pdf/web_pdf_budapest_report_on_christian_persecution_kicsi.pdf (Accessed: 14.02.2020)

Kucera J. (2015) State Department Downplays ISIS Threat in Central Asia / Bug Pit (blog) / EurasiaNet. 2015, June 12 / URL: <http://www.eurasianet.org/node/73836>

Халатян А. Центральная Азия: пролонгация династических режимов приближает «Арабскую весну». EADaily. 2016, 30 мая / URL: <https://eadaily.com/ru/news/2016/05/30/centralnaya-aziya-prolongaciya-dinasticheskikh-rezhimov-priblizhayet-arabskuyu-vesnu> (Accessed: 07.02.2020)

Khalatyan A. Central Asia: the prolongation of dynastic regimes brings the "Arab spring" closer. Colossal. 2016, may 30 / URL: <https://eadaily.com/ru/news/2016/05/30/centralnaya-aziya-prolongaciya-dinasticheskikh-rezhimov-priblizhayet-arabskuyu-vesnu> (Accessed: 07.02.2020)

Касымбекова В. Демографические аномалии Таджикистана. Asia-Plus. 2016, 16 нояб. / URL: <http://news.tj/ru/news/tajikistan/society/20161116/demograficheskie-anomalii-tadzhikistana> (Accessed: 01.01.2020)

Kasymbekova V. Demographic anomalies of Tajikistan. Asia-Plus. 2016, 16 Nov. / URL: <http://news.tj/ru/news/tajikistan/society/20161116/demograficheskie-anomalii-tadzhikistana> (Accessed: 01.01.2020)

Коенкозов (2016) С. Центральная Азия: Раздолье для демократических фантазий. Snob.kg. 2016, 8 дек. / URL: <http://snob.kg/labirint/pro-svobodu/item/306-tsa-razdole-dlya-demokraticeskikh-fantazij> (Accessed: 01.01.2020)

Koenkozov, S. Central Asia: Expanse for democratic fantasies. Snob.kg. 2016, 8 Dec. / URL: <http://snob.kg/labirint/pro-svobodu/item/306-tsa-razdole-dlya-demokraticeskikh-fantazij> (Accessed: 01.01.2020)

Мун, N (2016), Генпрокурор: Раньше опасались террористов извне, теперь угрозы изнутри. NUR. KZ. 2016, 22 июля / URL: <https://www.nur.kz/1198109-genprokuror—ranshe—opalis—terror.html> (Accessed: 01.02.2020)

Mun N., Prosecutor General: previously, we feared terrorists from the outside, now threats from within. NUR. KZ. 2016, on July 22 / URL: <https://www.nur.kz/1198109-genprokuror—ranshe—opalis—terror.html> (Accessed: 01.01.2020)

Ministry of religious Affairs and civil society of the Republic of Kazakhstan URL: <https://din.qogam.gov.kz/ru/content/spisok-zapreshchennyh-terroristichesk> (Accessed: 01.02.2020)

Нигматуллин Р.В. Деятельность международных организации по совершенствованию нормативной базы борьбы с терроризмом: история и тенденция развития // Правовое государство: теория и практика. 2014. 4 (38). С. 166

Nigmatullin R. V. Activity of the international organizations on improvement of normative base of fight against terrorism: history and a tendency of development // the Legal state: theory and practice. 2014. 4 (38). pp. 166

Плотников Д.С. (2015), Религиозный экстремизм в Казахстане / URL: <http://press-unity.com/stati/5645.html>

Plotnikov, D. S (2015), Religious extremism in Kazakhstan / URL: <http://press-unity.com/stati/5645.html>

Рахимов Р. Своеобразие ислама в Центральной Азии // Россия и мусульманский мир (ИНИОН, ИВ РАН), 2011.

Rahimov R. the Peculiarity of Islam in Central Asia // Russia and the Muslim world (INION, IV RAS), 2011.

Rashid Alimov, SCO Secretary – General: The Convention on countering extremism is the SCO’s common response to this growing threat 2017/06/13, URL: <http://eng.sectsc.org/news/20170613/295928.html> (Accessed: 14.02.2020)

Государственная комиссия по делам религии Кыргызской Республики <http://religion.gov.kg/ru>.

State Commission for religious Affairs of the Kyrgyz Republic. URL: <http://religion.gov.kg/ru>. (Accessed: 01.02.2020)

Шибутов М., Абрамов В. (2012) Терроризм в Казахстане 2011-2012 гг. Алматы, 2012.

Shibutov M., Abramov V. Terrorism in Kazakhstan 2011-2012 Almaty, 2012.

Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом от 15.06.2001 // Шанхайская организация сотрудничества — десять лет по пути безопасности и сотрудничества. Основные документы ШОС: сб. документов. — Астана, 2011. — С. pp. 166–175.

Shanghai Convention on combating terrorism, separatism and extremism of 15.06.2001 / / Shanghai cooperation organization-ten years on the path of security and cooperation. The basic documents of the SCO: collection of documents. - Astana, 2011. pp. 166-175.

Trilling D. (2015) Remittances to Central Asia Fall Sharply, as Expected /Inside the Cocoon (blog). / EurasiaNet. 2015, April 21 / URL: <https://eurasianet.org/remittances-to-central-asia-fall-sharply-as-expected>: (Accessed: 01.01.2020)

Violent Extremism in Central Asia 2018: A preliminary survey of groups, digital dimensions and state responses. URL: https://internews.org/sites/default/files/2019-07/Violent_extremism_CentralAsia_Eng-2018.pdf (Accessed: 15.02.2020.)

Вейцель Р. ИГИЛ – не религиозная организация. Ислам в СНГ. 2015, 26 янв. / URL: <http://www.islamsng.com/kgz/report/8608>.(Accessed: 01.01.2020)

Weitzel R. (2015) ISIS is not a religious organization. Islam in the CIS. 2015, 26 Jan. / URL: <http://www.islamsng.com/kgz/report/8608>. (Accessed: 01.01.2020)

Az egyiptomi és a török hadsereg politikai hatalmának összehasonlító elemzése

Majorosi Ádám

Ebben a tanulmányban az egyiptomi és a török hadsereg politikai szerepének összehasonlításával foglalkozom. Azért választottam ezt a témát, mert két olyan MENA térségben¹ található államról beszélünk, amelyekben a hadsereg nemcsak a belpolitikát, de sok esetben a külpolitikát is befolyásolta (Egyiptomnál kiemelhetjük az Izrael elleni háborúkat, a török hadsereg pedig szorgalmazta az ország EU-s tagságát). Másrészt úgy vélem, a vizsgálódásaim olyan következtetésekké vezethetnek, amelyek hasznosak lehetnek egyrészt a civil-katonai kapcsolatok, és bármely olyan ország vizsgálata szempontjából, amelyben a hadsereg hangsúlyosabb politikai szerephez jutott.

Jelen tanulmány egy összehasonlító elemzés lesz. Először az egyiptomi hadsereget fogom elemezni, majd a török hadsereget, végül pedig a munkát következtetések levonásával fogom zárni. A vizsgálat során alapvetően két dimenziót vettem szemügyre. Először a politikai szférát fogom elemezni, hogy megérthessük, milyen politikai eszközök álltak a két eltérő hadsereg rendelkezésére a politikai szféra befolyásolására, vagy esetleges megszerzésére. Milyen módszereket alkalmaztak a hatalom megtartására, vagy kiszélesítésére, és voltak e esetleg a hadseregen belül eltérő frakciók közötti harcok. Ezek után a gazdasági szféra következik, itt főképpen azt igyekeztem megvizsgálni, hogy a politikai hatalom befolyásolása következtében ezek a szervezetek mennyire voltak képesek gazdasági területén is jelentős pozíciókat szerezni. Végül a tanulmányomat a következtetések levonásával szeretném zárni. Itt szeretném kiemelni az elemzésem során felmerült különbségeket, hasonlóságokat.

Az elemzés során a következő főbb felvetéseimet szeretném bizonyítani. A legfontosabb következtetés természetesen annak bizonyítása lenne, hogy a két hadsereg politikai hatalmát a két eltérő történelmi felfogás, kulturális különbség, úgynevezett hadikultúra² különíti el. Ennek lényege, hogy a két hadsereg politikai beavatkozását,

¹ A Közel-Kelet az a térség, amely körbe öleli a Mediterrán térséget Törökországtól Marokkóig, valamint keletre egészen Indiáig északon pedig Oroszorszáig terjed Afganisztán, Üzbegisztán Tádzsikisztán határországokkal.

² A hadikultúra a hadviselést érintő katonai, szellemi és anyagi értékek azon összessége, amely az ellenség erőinek felbomlását, illetve a saját csapatok megőrzésének alapirányát jelöli meg. Forgács Balázs (2017.): Hadelmélet, A magyar katonai gondolkodás története és a hadikultúrák, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 32.o.

tevékenységét nagyban befolyásolta az eltérő politikai, ideológiai fejlődés, amely évszázadok alatt ment végbe.

Az egyiptomi hadsereg államfelfogását nagyban befolyásolta a mamelukok hasonló politikai gondolkodásmódja, amelyben a korábbi rabszolga katonák átvették az uralkodótól az állam vezetését, és annak minden szintjét a saját befolyásuk alá helyezték. A török hadsereg államfelfogását leginkább a janicsárok képezik le, akik nem az uralkodót, hanem az államot szolgálták. Az állam maga egy stabil, állandóan jelen lévő intézmény, amely biztonságot és anyagi javakat nyújt, a hatalom szimbóluma. Míg a hatalmon lévők folyton változnak, mint a folyó hullámai, addig az állam állandó marad, és a török hadsereg ezt igyekszik szolgálni. (Dorronsoro G., Gourisse, B, 2015.)

A másik fontos felvetés a politikai hatalom más szférába való átmenetéhez kapcsolódik. Azt igyekeztem megvizsgálni, hogy a hatalmat gyakorló, befolyásoló entitás milyen mértékben képes ezt a hatalmat gazdasági hatalommá változtatni, mekkora mértékű lesz az egyes hadseregek gazdasági befolyása. Arra számítok, hogy mindkettő hadsereg jelentős befolyással fog rendelkezni a gazdasági területen. Azonban míg az egyiptomi hadsereg teljes mértékben uralma alá vonja ezt a területet, főképpen egyrészt az állam működtetése szempontjából, másrészt haszonért, harmadrészt talán a saját maga eltartásáért, addig a török hadsereg kevésbé igyekszik azt totális kontroll alatt tartani.

Harmadrészt, úgy vélem nagyon fontos kérdés annak elemzése, hogy ilyen mértékű politikai befolyást sikerülhet-e visszaszorítani. Véleményem szerint az egyiptomi hadsereg fennállása óta olyan mélyen áthatja a teljes egyiptomi politikát, hogy ennek bármilyen módon történő megváltoztatása lehetetlen, és a hadsereg ellenállását vonja maga után. Másrészt a török hadseregnél ez sikerült, részint az erős politikai vezetés, másrészt a török hadsereg vezetésének „hajlandósága”, harmadrészt pedig kívülről jövő változások miatt.

1. Az egyiptomi hadsereg

1.1 Politika

Egyiptomban a hadsereg évszázadok óta a politikai hatalom birtokosa volt. A modern történelemben az 1952-es hatalomátvételével vált a politikai hatalom kizárólagos örökösévé. Ennek a hatalomátvételnek sokrétű okai voltak, példaként említve az állami politikai kudarcát, a magas korrupciót, vagy a brit jelenlétet. A hatalomátvétel a Muszlim Testvériség segítségével

történt meg, akiket később kizártak a politikai folyamatokból. Nasszer a tisztikarra alapozta a rendszerét, tisztek kerültek fontos politikai és nyilvános pozíciókba. Ezzel igyekezett megalapozni a saját forradalmi rendszerét. (Gazdik, 2017.) A hadsereg ekkor igyekezett megszerezni azok fölött a politikai pozíciók felett a hatalmat, amik a nemzetbiztonság ellenőrzése miatt voltak fontosak. Így mind a mai napig katona látja el a védelmi miniszteri és a belügyminiszteri pozíciókat is. Azonban ekkor egy olyan konfliktus kezdett el kibontakozni, ami a későbbiekben meghatározta a hadsereg és az elnök viszonyát. Nasszer ugyanis barátját, Abdel Hakim-Amert nevezte ki vezérkari főnökké. Ő hamar nagy befolyást szerzett a hadseregen belül, főleg karizmatikus személyiségének, és ajándékainak köszönhetően. A Hatnapos Háború (1967. 06.05.-1967.06.10.) azonban kikezdte Amer tekintélyét, mert Nasszer őt tette felelőssé a vereségért. Amer hatalomátvétellel vádolták meg, ezért letartóztatták és kivégezték. (Military in Politics, 2020.) Az Amer ügy két fontos következtetést rejtett az elnök számára. Egyrészt gondoskodnia kellett az erős egyéniséggel rendelkező tisztek eltávolításáról, vagy a felettük lévő kontroll erősítéséről, ha meg akarta tartani a hatalmát. Másodsorban pedig a hadsereg jelentős politikai posztokat birtokolt, amelyekért megindult a belső hatalmi harc. Így a hadsereg képtelennek bizonyult felkészülni a háborúkra, ezért veszített Egyiptom a Hatnapos Háborúban. Így reformokra is szükség volt, ami a hadsereg politikai hatalmának megnyirbálását jelentette. Ezért Nasszer egyrészt létrehozott egy új szervezetet, a Központi Biztonsági Erőket, akikre támaszkodhatott a hadsereg ellen. Másrészt igyekezett az alkotmányban gátat szabni a hadsereg befolyásának. Így a hadsereg fő feladatát az állam területének és biztonságának védelmében határozta meg, határt szabva a belső hatalomátvételnek. (Hassan, B., 2019.)

Nasszert Anwar Szadat követte az elnöki székben. Ő tanult az elődje politikájából, és igyekezett professzionális hadsereget létrehozni, és közben minimalizálta a hadsereg tisztjeinek politikai ambícióit is. A hadsereg szerepe továbbra is az állam védelme volt. Kétszer kellett a hadsereget bevetni lázadások elfojtására. Először 1977-ben a kenyérlázadások, majd 1982-ben a Központi Biztonsági Erők lázadásának leverésére. Az utóbbi azzal járt, hogy 82-től újra hadsereg került monopolhelyzetbe az állam biztonságának védelme szempontjából. (Military in Politics, 2020.) Szadat igyekezett támogatni a katonák előmenetelét, mert ettől remélte a professzionális hadsereg létrehozásának egyik eszközét. Másrészt igyekezett azt hadianyaggal is ellátni, ezzel növelve az ütőképességét. Ezek a folyamatok segítették a

hadsereg teljesítményének javulását a Jóm Kippur háborúban (1973. 10.06.- 1973.10.24.), amivel a hadseregnek sikerült visszazereznie az egyiptomiak megbecsülését is. Azonban a háború elhozta az elnök számára a hadsereg feletti kontroll megerősítésének lehetőségét is. Egyrészt a háború bizonyította, hogy a hadsereg professzionalizálódásáért folytatott politika nem volt hiábavaló. Másrészt, az 1982-es békekötés után megszűnt a külső ellenség. Emiatt a hadsereg kiszorult a politikából, hiszen külső ellenség hiányában a jelentősége csökkent. Ez pedig az elnök számára nagyobb politikai befolyást biztosított hadsereg felett. Így például megnyirbálhatta a védelmi költségvetést, vagy a hadseregnek juttatott támogatás mértékét. (Satloff, R.B., 1988) Emiatt a hadseregnek külső forrásból kellett megoldania a szükséges pénzügyi eszközök megszerzését, ami a hadsereg gazdasági szerepének növelését hozta el. Ráadásul, mivel a békekötés után a hadsereg politikai érdekérvényesítő ereje jelentősen lecsökkent, ez a katonai vezetők nyilvános kritizálását vezette be a politikai térbe, amit az elnök felhasználhatott, ha úgy vélte, hogy egy karizmatikus katonai vezető lépett színre. Közben a társadalmi életben megerősödött az iszlamizmus is, amely utat talált a hadseregbe. Ennek egyik oka, a tisztek gyermekkortól kezdődő iszlám alapú oktatása, ami befolyásolta a gondolkodásmódjukat, valamint az iszlám terjedése a külvárosokban, a katonai barakkok közelében. (Mandour, M.,2013.) Ezeknek később súlyos következménye lesz, hiszen a hadsereg iszlamista tisztjei gyilkolják meg Szadatot is.

Szadat utóda Mubárák lett, aki a merénylet idején alelnök volt. Az új elnök igyekezett erős befolyást szerezni a hadsereg felett, amit úgy akart elérni, hogy megpróbálta azt kiszorítani a politikai döntések meghozatalából. Ennek egyik eszköze lett a vezérkari főnök személye, Abu Ghazala. Ő Szadat alatt lett a vezérkar főnöke, és ezt a tisztséget Mubárák alatt is megtartotta. Lojális volt, és sosem kritizálta a kormányt. Az elnök előléptette védelmi miniszterré, azonban 1987-ben váratlanul menesztette. Ennek hátterében sok okot lehet felsorolni (korrupció, amerikai védelmi technológia eltulajdonítása). Valójában azért került menesztésre, mert Mubárák, csakúgy, mint Nasszer félt az erőskezű katonatisztektől, akik veszélyeztethették a hatalmát. A hadsereg hatalmát ezért igyekezett visszaszorítani. (Satloff, R. B., 1988.) Ennek egyik eszköze az átláthatóság növelése volt. Igyekezett megzabolázni a korrupciót, másrészt a hadsereg befolyását azokban a gazdasági folyamatokban, amelyekkel a haderő kapcsolatban állt. Ezzel pedig a hadsereg felső vezetésének a pozícióját ásta alá. Közben pedig 2008-ban lecsökkentette a katonák fizetését a civil szint alá, ami miatt a katonai

szakma nem volt népszerű. Viszont a hadsereg a politikai hatalma csökkenésével egyre professzionálisabbá vált, hiszen katonákat a politikai ügyek helyett a hadsereg működtetése kezdte el foglalkoztatni. (Military in Politics,2020.) Mivel a katonák fizetése lecsökkent, és elvesztették például a védelmi költségvetés feletti kontrollt is, más módon kellett pénzhez jutniuk. A Mubárák-korszak a hadsereg gazdasági hatalmának kiteljesedését jelenti. Ekkor sok tiszt igyekezett cégeknél, vagy más gazdasági társaságoknál befolyást, vagy munkát szerezni. Ezzel pedig a védelmi gazdaság befolyásolása nélkül tudták finanszírozni a külföldi fegyvervásárlásokat, növelni az életszínvonalukat, és a katonaelet után munkához juthattak. Ennek ellenére a fiatalabb tisztek számára jóval kevesebb gazdasági lehetőség jutott, mint a főtiszteknek. Másrészt nehezményezték, hogy a szaktudás helyett az elnökhöz való lojalitás lett az előrelépés alapja a hadseregben. Ez viszont aláásta a professzionalizmust is. És azt is nehezen viselték el, hogy az elnök a fiát jelölte ki új elnöknek, aki a hadseregen kívülről érkezett és katonai tapasztalat nélkül lett volna elnök. (Hashim, A. , 2011.) Ezt az állapotot változtatta meg az Arab Tavasz, amelyből a hadsereg győztesen, és nagyobb hatalommal került ki, mint Mubárák alatt.

Ez több oknak volt köszönhető. Egyrészt, a hadsereg a politikai folyamatokban való részvételekor megtanulta kezelni azt, így pontosan tudta mikor kell fellépni, és mikor kell visszább vonulnia. Így, amikor a tüntetők Mubárák távozását követelték, azonnal eltávolították az elnöki székéből, valamint a Muszlim Testvériség ellen kirobbant tüntetéssorozat során is gyorsan tudtak reagálni. Másrészt a hadsereg intézménye annyira összefonódott a társadalommal, mint a mamelukoknak, hogy az ő közreműködésük nélkül a Muszlim Testvériség képtelennek bizonyult irányítani az országot. Valamint, bár megpróbálták a hadsereg gazdasági, politikai hatalmát visszaszorítani, ez nem volt sikeres a hadseregből érkező ellenállás miatt. Végezetül pedig, a hadsereg népszerűsége Nasszer óta töretlen volt az egyiptomi társadalomban, és ez változások során is megmaradt. Így amikor a hadsereg 2013 nyarán beavatkozott, az emberek támogatták őket, mert úgy vélték, hogy visszatér a rend az országba. (SHERIF, A. , 2014.)

Az új egyiptomi elnök Abdel Fattáh al-Szisi lett. Az új elnök alatt is megfigyelhetővé vált egyrészt az elnök, és a magas rangú katonatisztek közti konfliktus, valamint az elnöki politikát itt is befolyásolta az erős katonai vezetőtől való félelem. Ezért Szisi igyekszik gyakran váltogatni a fontosabb pozíciókban lévő katonatiszteket, valamint megbízhatóbb emberekkel

tölteni fel ezeket a pozíciókat, amely eszköz egyébként a Mubarak éra alatt volt divatban. Legutóbb 2017-18 között volt jelentős változtatás a hadsereg felső vezetésében. Ekkor elmozdították a vezérkari főnököt, a hírszerzési igazgatót, a védelmi minisztert, a hadsereg hírszerzésének vezetőjét, és több más magas rangú tisztet. (Military in Politics, 2020.) Sziszi igyekezett ezeket a pozíciókat új, és megbízható emberekkel feltölteni, illetve a leváltott tiszteket máshová helyezni, mint az eredeti rendeltetési helyük volt. Így lett például a volt vezérkari főnökből hírszerzési igazgató, de Sziszi három fia is magas tisztségeket kapott más kormányzati ügynökségeknél, ami a Mubarak alatti nepotizmus feléledését jelenti. A legnagyobb konfliktus Sziszi és a hadsereg magas rangú tisztjei között akkor következett be, amikor a 2018-as elnökválasztáson két magas rangú tiszt, az egyikük a hadsereg volt vezérkari főnöke, Ahmed Shafik kihívta az elnököt. Sziszi győzelme után Shafikot házi őrizetbe helyezték, míg a másik tiszt börtönbüntetést kapott több más társaival együtt, akik szimpatizáltak velük. (The Officers Republic, 2018.)

1.2 Gazdaság

A hadsereg gazdasági hatalma már Nasszer idejében elkezdett növekedni, amikor megalapították a Katonai Ellátási Minisztériumot. Ennek égisze alatt vas és acélipari üzemeket állítottak fel, hogy az importot bizonyos részben helyettesítsék. Ezeket a hadsereg üzemeltette. Mint már írtunk róla, a hadsereg gazdasági hatalma a következő két elnök alatt növekedett meg igazán. De Sziszi elnök regnálása alatt lett ennek központi szerepe. Az elnök ugyanis irányítani akarta a gazdaság egészét, ezért szüksége volt a hadseregre, mivel egy olyan szervezetnek tekintette, amely könnyebben irányítható. A hadsereg befolyása lehet direkt, vagy indirekt. Egyrészt azok felett az állami intézmények felett gyakorol politikai befolyást, amelyek a gazdaságot ellenőrzik. Másrészt több ügynökségben és cégben is jelen vannak, amelyek különféle állami engedélyt adnak ki, illetve az élethez nélkülözhetetlen termékek előállításával is foglalkoznak, például élelmiszer, vagy műtrágya. (SAYIGH, Y., 2019.) Valamint különböző cégek jelentős vezetői pozíciókat kínálnak a hadsereg volt tagjainak, esetleg rájuk bízhatnak kapcsolattartással, vagy az image építéssel kapcsolatos vezetői pozíciókat is. Hiszen a volt katonák könnyebben képesek kommunikálni a rendszerrel, és megkönnyíthetik a cégeknek, hogy engedélyekhez jussanak, vagy, hogy állami beruházásokat nyerjenek. Ez a hadsereg gazdasági befolyásának indirekt eszköze. Mivel a hadseregnek jelentős a szerepe a gazdaságban, ezért kérdéses, hogy a GDP mennyi százalékát adják. Sziszi elnök szerint ez a

GDP körülbelül 1-2%-ka, de lehetett 10-20 %-ról is olvasni. A hadsereg emellett jelentős pénzüsszegekkel rendelkezik, körülbelül 7 milliárd dollárral. (Khan, M., 2019.) Sőt, jelentős földterületet is birtokolnak, amely a jelenlegi számítások szerint eléri a teljes terület 95%-át. Mint már említettem Sziszi alatt jelentős gazdasági hatalmat építettek ki. A gazdasági tevékenységük jelentős mértékben növekedett, 2016-ban például 36,7%-os növekedést produkáltak. Ma már a gazdasági kiadások egynegyede a hadseregtől származik, amelyet főleg infrastrukturális beruházások, és alapvető felhasználási cikkek tesznek ki. Azonban a hadsereg, bár jelentős gazdasági tevékenységet folytat, de mivel mindenhez olcsóbban jutnak hozzá, ezért silány termékeket állítanak elő. Másrészt a hadsereg, mivel a verseny csökkentené a termékeik iránti keresletet, ezért igyekszik minimalizálni a versenytársak befolyását, és olyan törvényeket elfogadtatni, amelyek nekik kedveznek. Hosszútávon viszont ezzel az egyiptomi gazdaság fejlődését gátolják meg. (The Officers Republic, 2018.)

2. A török hadsereg

2.1.Politika

A török hadsereg teljesen más alapokra épült, és teljesen másképpen avatkozik be a politikába, mint egyiptomi társa. A török hadsereg alapvetően védelmező funkciót lát el a török politikai életben, vagyis a színpalak mögött, illetve végső esetben a politikai életben való beavatkozással igyekeznek a kemalista politikai irányvonalat, szekularizmust, a demokratikus értékeket védelmezni. A hadsereg ezt a szerepét az állam megalakulásától kezdve látja el, amikor egy párt rendszer volt, és a párt nagyban támaszkodott a hadseregre. (Kadercan, P., Kadercan, B.,2016.) Mivel, mint Egyiptomnál is láthattuk, nem volt más erő, amely a politikai szférát támogatni tudta volna. Kezdetben a Köztársasági Párt volt hatalmon, majd az 50-es években a Nyugathoz való nyitásként többpártrendszert vezettek be, és új választásokat tartottak, amelyet a Demokrata Párt nyert meg. Az új miniszterelnök Adnan Menderes lett. A párt eleinte népszerű volt, azonban a gazdasági stagnálás, a diktatórikus intézkedések, és a vallás túlzott használata ellenérzéseket szült a társadalmon, és a hadseregen belül is. Ráadásul a középszintű tisztek (ezredesek, alezredesek, őrnagyok) azért sem szívték a kormányt, mivel a tiszti előmenetel nagyon lassúvá vált, és mert a tiszti fizetések jelentős mértékben lecsökkentek. Emiatt a tisztek egy csoportja 1960 május 27-én puccsot hajtott végre, és lemondatták a Menderes kormányt. (Dorronsoro G., Gourisse, B., 2015.), Ebben a hatalomátvitelben az volt figyelemre méltó, hogy középszintű tisztek hajtották végre, a

parancsnoki lánc figyelembe vétele nélkül. Ezután a hadsereg elkezdte a saját autonómiáját megvalósítani a politikai rendszeren belül. Ennek egyik eszköze volt a Nemzetbiztonsági Tanács megalapítása. A Nemzetbiztonsági Tanács feladata a védelempolitikai ajánlások megfogalmazása volt a kormány számára. A tagjai voltak többek között a vezérkari főnök, a haderőnemek parancsnokai és a törvény által meghatározott miniszterek, valamint az állam elnöke volt a szervezet vezetője. (Kadercan P., Kadercan B., 2016.)

A szervezet jogosítványait a későbbiek során jelentősen növelték. 1961-ben fogadtak el egy liberális alkotmányt is, amely a hadsereg számára a belső és a külső ellenség elleni harcot határozta meg. A védelmi miniszter jogosítványai jelentős mértékben csökkentek, a hadsereg megszerezte a védelmi költségvetés feletti kontrollt is. Valamint igyekeztek a tisztek számára megfelelő fizetéseket is kiutalni. Eközben a tisztek a hadseregen belül tisztogatásokat hajtottak végre azok között, akik nem támogatták őket. 272 tábornokot és admirálist, 344 vezérkari tisztet és 3672 tisztet nyugdíjaztak, és a pozícióikat mással töltették be. (Dorrnsoro G., Gourisse, B., 2015.)

Ezután a hadsereg újra visszatért a barakkjaiba. Azonban a 60-as években újabb politikai instabilitás köszöntött be az országba. Először is jelentős gazdasági nehézség rázta meg az országot. A politikai szinten a szélső jobb és baloldal közötti harc lángolt fel, amelynek halálos áldozatai is voltak. Ezek a pártok rablásokra is készek voltak, hogy tőkét szerezzenek. És a kormány képtelen volt uralni a helyzetet, emiatt rendkívüli állapotot vezettek be. Ezért a hadsereg több magas rangú tisztje március 12-ei memorandumában felszólította a miniszterelnököt, Szulejmán Demirelt, a lemondásra, aki az esetleges beavatkozástól való félelem miatt lemondott. Közben a hadseregben sem volt egységes vélemény a beavatkozás mikéntjéről. (Ekinci, E., B., 2016.) A légierő parancsnoka, és a köré csoportosult tisztek inkább a teljes hatalomátvételben gondolkodtak, míg a vezérkari főnök és köre inkább az indirekt beavatkozást választotta. Emiatt az előbbiek már március 9-én megpróbálták egy puccsot végrehajtani, amit az utóbbiak levertek, és leszámoltak ezzel a csoporttal. Ezt a beavatkozást a társadalom egésze támogatta, számukra a hadsereg az állam egységét és biztonságát szavatolja. Ekkor a hadsereg jelentős intézményesülésen esik át. Az egyik legfontosabb, az autonómiáját elősegítő eszköz az volt, hogy a hadsereg felügyelete alá került a tagjai előmenetelének ellenőrzése. A Nemzetbiztonsági Tanács jogköre is kibővült, már olyan ajánlásokat is megfogalmazhattak, amelyeket kötelező volt betartani. Másrészt ekkor ismét

egy tisztogatási hullám söpört végig a hadseregen. Ám azzal a különbséggel, hogy míg korábban a nyugdíjazás ellen lehetett fellebbezni az Alkotmánybíróságnál, addig most ezt a tisztek nem teheték meg, és több ezren kerültek börtönbe, nyugdíjazásra. (Dorronsoro G., Gourisse, B., 2015.) A hadsereg egyre inkább belebonyolódott a politikába. Kezdetben technokrata kormányokat neveztek ki, majd visszavonultak a laktanyákba.

Azonban a 70-es években újra, különösképpen a 73-as választások után előtérbe kerültek azok a problémák, amelyek a 60-as puccsot megelőzték (gazdasági nehézségek, szélsőjobb és baloldal közti küzdelem). Ezt a kormány ismét rendkívüli állapot bevezetésével próbálta orvosolni. Azonban az volt az igazi probléma, hogy a szélsőségek harca a hadseregen belül is éreztette a hatását, itt is megkezdődtek a leszámolások. Így a hadsereg egysége került veszélybe. Ezért a hadsereg kihasználta a politikai helyzetet, mivel a pártok nem tudtak egy új köztársasági elnökben megegyezni, és 1980 szeptember 12-én puccsot hajtottak végre. Ez a hatalomátvétel annyiban jelentett újdonságot, hogy ebben már a hadsereg széles társadalmi rétegekre támaszkodhatott, például megjelentek a politikai pártok, kulturális csoportok, vagy a közigazgatási felsővezetők. Az új reformokkal igyekeztek őket helyzetbe hozni, például nagyobb fizetést, és helyet is kaptak a technokrata kormányban. Mivel a hadsereg fő célja a rá veszélyt jelentő szélsőségesek politikai pozícióinak felszámolása volt, ezért a pártokat betiltották, új alkotmányt fogadtak el, és ahogy fentebb említettem, egy technokrata kormányt neveztek ki a hadsereg irányítása mellett. A katonai irányítás három évig tartott, utána ismét kivonult a hadsereg a politikából. (Evans, R., 2013.)

A 90-es években új párt kerül hatalomra, az Iszlám Jólét Pártja, amely 20%-ot ért el a választásokon. Az új párt azonnal koalíciós kormányt alapított, és igyekezett iszlám kormányzást megvalósítani. Ez azonban a hadseregnek nem tetszett tekintve, hogy attól tartottak, hogy a politikai ideológia háttérbe fogja szorítani azokat az értékeket, amelyeket a hadsereg mindig is fontosnak tartott (szekularizmus, demokrácia, kemalizmus). Azonban az új kormánypárt sikerében a hadseregeknek is jelentős része volt, tekintve, hogy a 80-as puccs után a tisztek a mérsékelt iszlamizmust támogatták, mivel ezzel igyekeztek gátolni a szélsőséges ideológiák terjedését. Ezért aztán 1997 februárjában egy újabb hatalomátvételt valósítottak meg. Ebben már új elemként a társadalom széles rétegét használták fel a kormányzat ellen, például a médiát, de akadémikusokat, és bírókat is. A hadsereg gyakorlatilag egy nyilvános oktatási programot vezényelt le a médián keresztül, amely az iszlamizmus

veszélyeire figyelmeztetett. Ezután elfogadtak egy 18 pontos memorandumot az iszlamista befolyás csökkentésére, ami a miniszterelnök lemondásához vezetett. (Kadercan P., Kadercan B.,2016.) A hadsereg ezt követően betiltotta kormánypartot, amely hiába alakult újjá, mivel az Erény Pártot is betiltották. Akik a párttal üzleteltek, azokat nyilvánosan megrágalmazták, az iszlám médiát igyekeztek elnyomni, illetve az iszlám oktatási tevékenységet is csökkenteni.³

A 2002-es választásokon azonban megjelent az Igazság és Fejlődés Pártja (AKP), Recep Tayyip Erdoğan vezetésével, amelynek végül sikerült kiszorítani a hadsereget a politika térből. Ezt egyrészt annak köszönhető, hogy a párt rendkívül népszerű volt, a választásokon jelentős többséget szerzett. Valamint a külpolitikai folyamatok, mint például az EU-s csatlakozási tárgyalások miatt szükségessé vált a hadsereg politikai szerepének átrendezése, amelyet az uniós tagság miatt a hadsereg is támogatott. Sőt, a gazdaság, és a belpolitika nemzetközi jelentőséget kapott, és egy katonai hatalomátvétel bonyolulttá vált. Az AKP megerősödésével a vallási elit is jelentős pozíciókat szerzett a politikai intézményekben, amely szűkítette a hadsereg mozgásterét. (Dorronsoro G., Gourisse, B., 2015.) A társadalom megítélése is megváltozott a hadsereggel szemben, mivel már nem akarták, hogy a hadsereg beavatkozzon a társadalmi folyamatokba. A hadsereg igyekezett megakadályozni az iszlamizmus előretörését, ezért 2007-ben egy memorandumot adtak közre az interneten, amelyben Abdullah Gül elnöki jelöltsége, közvetve az iszlám politikai folyamatok ellen tiltakoztak, ami nem volt sikeres. Ebből Erdogan megerősödve került ki, amit igyekezett kihasználni. Először a Nemzetbiztonsági Tanácsot reformálta meg, amely a belpolitikai kihívások (kurdkérdés megoldása, terrorizmus, a határon nincs ellenséges ország) eltűnése miatt kiüresedett, emiatt itt kezdte meg a reformját, és több civilt hozott be a testületbe, például a főtitkár is civil lett. Ezután a hadsereg politikai hatalmát két perben, az ún. Ergenekon és Balyoz ügyben igyekezett eliminálni. A per eredetileg két tiszt pere volt, azonban megvádoltak több más tisztet is, hogy az államhatalom aláásásán és újabb puccs létrehozásán munkálkodnak. A per sikeréhez a kormány igyekezett jelentős civil támogatást szerezni. Valamint 2009-ben olyan jogszabályt fogadtak el, amely szerint katonák felett polgári bíróságok is ítélezhetnek. A persorozatban aztán körülbelül 400 tisztet ítélték el, a tábornokok 15%-a pedig börtönbe került. (Kadercan P., Kadercan B.,2016.) A kormányzat 2011-re a tiszték kinevezésének jogát is megszerezte. Ezt

³ Egyrészt 5-ről nyolc évre emelték az közoktatás korhatárát, amivel az iszlám iskolák nem tudtak versenyezni, mivel itt az oktatás hat évet tett ki. Másrészt az egyetemi felvételinél csökkentették az iszlám iskola elvégzése után kapható pontokat. in Kadercan P., Kadercan B. (2016.)

a hadsereggel folytatott vita során érték el, miután a kormány megtagadta olyan tisztek kinevezését, akiket összeesküvésekben találtak gyanúsnak. Emiatt a vezérkari főnök, és a haderőnemek parancsnokai lemondtak. (Shadid, A., 2011.) Így a kormányzat ezen a területen is csökkentette a hadsereg befolyását. Ebből a folyamatból a hadsereg jelentős terület veszteséggel jött ki. Elvesztette az autonómiájának jelentős részét, a média, és a civil szervezetek támogatását, az oktatás feletti kontrollt. Mindezt annak köszönhetette, hogy a folyamatos beavatkozások eredményeképpen jelentős bürokratizálódáson ment keresztül, és lassan volt képes reagálni a politikai folyamatokra. Emiatt képtelen volt gátat szabni a kormány ellene irányuló tevékenységének. Azonban bizonyos politikai pozíciókat megtartott, mint például azt, hogy a vezérkari főnök még mindig a miniszterelnök alá volt rendelve. Tehát a védelmi minisztérium még mindig alárendelt volt a védelempolitikában a hadsereghez viszonyítva. Másrészt attól is lehetett tartani, hogy újabb frakciók alakulhatnak ki a hadseregen belül, akik ellenzik a politikai folyamatokat, és ez ellen erőszakos eszközöket vetnek majd be. (Kadercan P., Kadercan B., 2016.)

2016 július 15-én a hadsereg bizonyos egységei, kiegészülve a Csendőrséggel, és a különleges erőkkel egy katonai hatalomátvételt kíséreltek meg. Igyekeztek Isztambul és Ankara fontos közlekedési csomópontjait lezárni, és a média feletti kontrollt is megszerezni, ami sikertelennek bizonyult. Közben elfogták a vezérkari főnököt, és a haderőnemek parancsnokainak többségét, akiket igyekeztek rávenni a hatalomátvétel elismerésére, sikertelenül. A puccsot valószínűleg a közép szintű tisztek kezdeményezték, emiatt hasonlít az 1960-as hatalomátvételhez. Bár azzal vádolták meg őket, hogy gülenista tisztek vezették a puccsot, valószínűbb, hogy több ideológiai háttérrel rendelkező tiszt állt a hatalomátvétel mögött. Erdogan elnököt is megpróbálták elfogni, azonban ez is sikertelen volt, mivel a nyaralását töltő elnök külső figyelmeltetésre el tudott menekülni. A hatalomátvétel néhány óra múlva elbukott. Ennek egyik oka az volt, hogy a hadsereg nem tudta megszerezni a média feletti kontrollt emiatt az végig tudósított az eseményekről. Például Erdogan elnök is a közösségi médián keresztül tudta tájékoztatni a médiát az eseményekről. Másrészt sikerült mozgósítani az embereket, akik Isztambulban és Ankarában megmozdulásokat tartottak a hatalomátvételben részt vevő erők ellen, amivel szemben ezek már nem tudtak fellépni. Így sok helyen a tüntetők a rendőrökkel karöltve fegyverezték le a katonákat. Továbbá a hadsereg jelentős része nem vett részt a hatalomátvételben, és fellépett a puccsban résztvevők ellen.

(Caliskan, K., 2017.) A puccs több tényezőre hívta fel a figyelmet. Egyrészt a katonai vezetés képtelennek bizonyult a hadsereg irányítására. A kormányzat pedig újabb lehetőséget kapott a hadsereg befolyásának csökkentésére, amit igyekezett kihasználni. Sőt, a hadsereg a legsúlyosabb veszteséget is ekkor szenvedte el, ugyanis a civil társadalomban a pozitív megítélése jelentős csökkenésen ment át. (Bayramoglu, A., 2017.)

A kormány ezután már a tökéletes civil kontroll megteremtésére törekedett. Az elnök megkapta a vezérkari főnök kinevezésének jogát. Másrészt a hadsereg a védelmi miniszter illetékességi körébe került, így a védelmi miniszter már olyan kulcsfontosságú ügyekben szerzett döntési jogosultságot, mint a védelmi költségvetés meghatározása, vagy az infrastruktúrával, kiképzéssel kapcsolatos ügyek. Az elnök másik jogköre az lett, hogy közvetlen utasítást adhat a hadseregnek, és a jogkör életbe lépéséről a Legfelső Katonai Tanács dönthet. A legfőbb tanácsadó szervvé a kormány számára a Biztonság és Külpolitikai Tanács vált, amely átvette a korábbi Nemzetbiztonsági Tanács helyét. A katonai iskolákat bezárták, és a katonai akadémiákat pedig beolvasztották a Nemzetvédelmi Egyetembe. A hadseregnek pár egységéről is le kellett mondania, a Csendőrséget, és a Parti Őrséget a belügyminisztérium kapta meg. Ezekkel az intézkedésekkel igyekeznek átláthatóbbá, és professzionálissá tenni a katonai erőt. (Haugom, L., 2019.)

2.2 Gazdaság

A hadsereg gazdaságilag is képes volt függetlenedni. Független költségvetéssel rendelkezett, illetve extra juttatásokat is adott a tagjainak. Másrészt a hadsereg határozta meg a katonák bérét is. A hadsereg 61-ben alapította meg a Hadsereg Kölcsönös Segítségnyújtási Intézetét, amely a hadsereg állományának és alkalmazottainak nyugdíját finanszírozta. Az intézmény a katonák (10%), és a tartalékosok (5%) befizetéseiből tartotta fent magát. Illetve azok a cégek is az intézményhez tartoztak, amelyekben 50%-os tulajdonrészt birtokoltak. Emiatt a hadsereg tagjai számára magas nyugdíját és létbiztonságot biztosított. A hadsereg a 60-as évektől rohamtempóban kezdte el növelni a befektetéseit, így igyekezve a költségvetésen túlmenően finanszírozni a tevékenységét. (Akça, İ, 2010.)

A hadsereg kezdetben a jótékonyág területén igyekezett érvényesülni. Megalapították a TSK Mehmetçik Vakfi alapítványt, amely a harctevékenységben elhunyt katonák családjait támogatta. Ezzel együtt igyekezett a hadsereg megbecsültségét növelni a

lakosság körében, amikor adományt gyűjtöttek tőlük. Valamint megalapították a Védelmi Ipart Támogató Alapot és az Iparért és Védelemért Felelős Államtitkárságot. Ezekkel biztosították külső forrásból a fegyverzet utánpótlását. Jelentős bevételekhez jutottak az élvezeti cikkekből (dohány, alkohol) származó adókból. A hadsereg volt tagjai a 80-as évektől, mint ahogy egyiptomi kollégáik, a gazdaság különböző ágazataiba, például a bankszektorban helyezkedtek el. Ők tudták a hadsereg számára biztosítani a javakhoz való hozzáférést, cserébe pedig a hadsereg képes volt az állam számára gazdasági biztonságot nyújtani. Ezt a gazdasági hatalmat majd 2002-től fogják lebontani, amikor az üzletemberek képessé váltak függetlenedni a hadseregtől, és katonatisztek pere pedig lehetőséget biztosított a hadsereg gazdasági hatalmának csökkentéséhez. (Dorronsoro G., Gourisse, B., 2015.)

Következtetések

Az elemzésben igyekeztem a két hadsereg működését összehasonlítani és elemezni. Mindkét hadsereg alapvetően uralta/uralja a politikai teret, ennek pedig a belső bizonytalanságok kihasználása, illetve a politikai rendszer cselekvésképtelensége volt oka. Amíg az egyiptomi hadsereg képes volt mindvégig megtartani az uralmát, addig a török hadsereg elveszítette azt. Mivel az egyiptomi hadsereg az egész társadalmi szférát uralma alá tudta hajtani, ezért jobban reagált a válságokra, és képes volt megőrizni a hatalmát, amelyet még a Muszlim Testvériség sem tudott megingatni. A török hadsereg azonban a politikától különálló entitásként határozta meg magát, amelynél nem a politikai uralom volt a döntő szempont, hanem a saját autonómiájának biztosítása, és az általa preferált politikai értékek megőrzése. Ezért képes volt attól elkülönülve működni, emiatt a változásokra sem volt felkészülve, új politikai rendszer, EU-s csatlakozásból fakadó változások, ami miatt nem volt képes a hatalmát megőrizni. Bár az általam olvasott források szerint a török hadsereg politikai hatalmának széteséséhez nagyban hozzájárult a belső bürokratizálódás, és az emiatt fellépő merevség, én ezt másodlagos oknak vélem, mivel az egyiptomi hadseregben is jelentős és merev volt a bürokrácia, azonban mégsem veszített a hatalmából, amit annak kiterjedtségének köszönhet.

Egyik hadsereg sem volt egységes politikailag, amely folyamatos belső harcokkal járt. Ezt Egyiptomban a legfelső katonai garnitúra folyamatos cseréjével, míg Törökországban a puccsok utáni tisztogatással értek el. Valamint Egyiptomban igyekeztek a hadsereget egy új szervezettel helyettesíteni, ami nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az egyiptomi

hadsereg politikai hatalmát egy hatalomátvétellel érte el (1952-es „forradalom”), és azt azóta is megőrizte. Bár történtek további hatalomátvételek is az országban, gondoljunk csak a 2013-as hatalomátvételre, ezeket a hadsereg nem azért hajtotta végre, hogy politikai hatalmat szerezzen. Véleményem szerint az egyiptomi hadsereg politikai hatalma töretlen 1952 óta. Szemben Törökországgal, ahol a hadsereg a hatalomátvételekkel mindig egy kicsit igyekezett tágítani a működési területét, egészen a 90-es évekig. A 2016-os puccskíséret azért tartozik a kivételek közé, mert véleményem szerint egy elhamarkodott cselekmény volt a hatalom megragadására, és a török hadsereg végül a civil szférának teljesen alárendelődve került ki belőle.

Ha a gazdasági szférán belül elemezzük a két hadsereg szerepét, akkor is két teljesen eltérő megközelítéssel találhatjuk szembe magunkat. Egyiptomban, míg a gazdasági hatalom a hadsereg politikai hatalmának megőrzését, stabilizálását segítette elő, addig Törökországban az autonómiát és a gazdasági források bővítését szolgálta. Mindkét hadseregnél fokozatosan épültek ki a gazdasági hatalom, azonban Egyiptomban ez 2013-tól jelentősen felgyorsult.

A két hadsereget külső tényezők is formálták. Míg Egyiptomban ezek a hadsereg alapvető politikai szerepét nemigen befolyásolták, inkább szervezeti átalakulásban, és a fejlődésben játszottak szerepet, addig a török hadseregben ezek már a hadsereg politikai szerepének megszűnésével jártak. Azonban úgy vélem, hogy a külső folyamatok itt is másodlagosnak számítanak, mivel a hadsereg politikai hatalmának elvesztéséhez főképpen az AKP megjelenése és annak népszerűsége vezetett, aminek köszönhetően sikerült végül a hadsereg hatalmát korlátozni.

Végezetül úgy vélem, hogy a munkámban bizonyítást nyert az a tétel, hogy az eltérő politikai kultúra, hadikultúra is hozzájárult az eltérő politikai szerephez. Míg Egyiptomban a mameluk politikai berendezkedés, amely az államot minden szegmensében lefedte, meghatározta a modern hadsereg politikai szerepét, addig Törökországban az államnak alárendelt haderő, amely a politikai hatalom stabilitása érdekében avatkozik be, vált meghatározóvá.

Források

Akça, İsmet (2010.): Military-Economic Structure in Turkey: Present Situation, Problems, and Solution, Istanbul, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, 8-12.o., <https://www.files.ethz.ch/isn/120118/gsr-2-eng.pdf> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Bayramoglu, Ali (2017.): Is Turkish military's role in politics over?, Al-Monitor, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/01/turkey-military-role-over-politics-over.html> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Caliskan, Korey (2017.): Explaining the end of military tutelary regime and the July 15 coup attempt in Turkey, Journal of Cultural Economy, 2017-es évfolyam, 10.szám, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17530350.2016.1260628> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Dorronsoro, Gilles, Gourisse, Benjamin (2015.): The Turkish army in politics, Institutional autonomy, the formation of social coalitions, and the production of crises, Science Politique, Presses de Sciences Po, Párizs, 2015-ös évfolyam, 4. szám, https://www.cairn-int.info/article-E_RFSP_654_0609--the-turkish-army-in-politics.htm Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Ekinci, Ekrem Bugra (2016.): 1971 military memorandum: A political downturn, Daily Sabbah, <https://www.dailysabah.com/feature/2016/08/19/1971-military-memorandum-a-political-downturn> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Evans, Ryan (2013.): THE 1980 COUP AND A SLOW TRANSITION: THE REAL TURKISH MODEL FOR EGYPT?, <https://warontherocks.com/2013/07/the-1980-coup-and-a-slow-transition-the-real-turkish-model-for-egypt/> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Forgács Balázs (2017.): Hadelmélet, A magyar katonai gondolkodás története és a hadikultúrák, Dialóg Campus Kiadó, Budapest

GAZDIK GYULA (2017): Fejezetek Egyiptom modern kori történetéből, 1805–2013, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 63-68.o.

Hashim, Ahmed (2011.): The Egyptian Military, Part Two: From Mubarak Onward, Middle East Journal, 18. évfolyam, 4. szám, <https://mepc.org/egyptian-military-part-two-mubarak-onward> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Hassan, Bahey Eldin (2019.): New Political Struggles for Egypt's Military, Carnegie Endowment For International Peace, <https://carnegieendowment.org/sada/79096>

Haugom, Lars (2019.): The Turkish Armed Forces and Civil-military Relations in Turkey after the 15 July 2016 Coup Attempt, Scandinavian Journal of Military Studies, <https://sjms.nu/articles/10.31374/sjms.14/> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Kadercan, Pelin Telsereen, Kadercan, Burak (2016.): The Turkish Military as a Political Actor: Its Rise and Fall, Middle East Journal, XXIII. évfolyam, 3. szám, <https://mepc.org/journal/turkish-military-political-actor-its-rise-and-fall> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Khan, Mutaher (2019.): Military INC., Egyptian Army's control over the economy, <https://www.insideover.com/economy/military-inc-egyptian-armys-control-over-the-economy.html> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Mandour, Maged (2013.): Egypt: the Islamist military?, Open Democracy, <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/egypt-islamist-military/> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Military in Politics, <https://www.globalsecurity.org/military/world/egypt/politics-military.htm>

Satloff, Robert B. (1988.): Army and Politics in Mubarak's Egypt, The Washington Institute for Near East Policy, Washington, 3-6.o., <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyPaper10.pdf> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

SAYIGH, YEZID (2019.): Egypt's Military Now Controls Much of Its Economy. Is This Wise?, Carnegie Endowment For International Peace,, <https://carnegie-mec.org/2019/11/25/egypt-s-military-now-controls-much-of-its-economy.-is-this-wise-pub-80281> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

Shadid, Anthony (2011.): Turkish Prime Minister Climbs a Higher Perch in Wake of Resignations, New York Times, <https://www.nytimes.com/2011/07/31/world/asia/31turkey.html> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

SHERIF, ASHRAF EL- (2014.): The Egyptian Muslim Brotherhood's Failures, Carnegie Endowment For International Peace, <https://carnegieendowment.org/2014/07/01/egyptian-muslim-brotherhood-s-failures-pub-56046> Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

The Officers Republic: The Egyptian Military and the Abuse of Power, Transparency International UK, London, 2018., 18. o. https://ti-defence.org/wp-content/uploads/2018/03/The_Officers_Republic_TIDS_March18.pdf Letöltés ideje: 2020.02.14., 10:32

A magyar királyi 1. rohamtüzér osztály személyi állományának kiválasztása és kiképzése

Mátyás Botond Hunor

A második világháború harctéri tapasztalatai alapján érett meg az elhatározás a magyar hadvezetésben, hogy német mintára létrehozzanak egy új csapatnemet, a rohamtüzérséget. A rohamtüzérség szerepe a gyalogság harcának közvetlen és mobil tűztámogatása, a kísérőtüzérség feladatkörének betöltése volt. A gyors csapatok megjelenése a harctéren nagymértékben változtatta meg a harcászati körülményeket, így szükség volt egy új tüzérségi harcmódor kidolgozására. A rohamtüzérség feladatainak meghatározása szerint a rohamlöveg fedett tüzelőállásból vezet meglepetésszerű tüzet az ellenségre, akárcsak a tábori tüzérség, azonban ezt követően motorizáltságának köszönhetően állást változtat, és új célpontot küzd le.¹ A rohamtüzérség mobilitása révén volt hivatott kiküszöbölni a tábori tüzérség alkalmazásának hiányosságait, hiszen roham végrehajtásakor nem csak a saját erők veszélyeztetése miatt nem tudott a tábori tüzérség hathatós tűztámogatást nyújtani, hanem a helyzet folyamatos változása, az összeköttetés hiányossága és a tűzvezetéshez szükséges idő elégtelensége miatt sem. A gyalogsági támadás megindulásakor ugyanis az ellenséges tüzérségi tűz következtében gyakran szakadt meg a rádióösszeköttetés, így a gyalogság éppen a roham kiváltásakor veszítette el a kapcsolatot a tűzhengert tüzelő tüzérséggel. Ezen probléma miatt jött létre az igény olyan támogató, kísérőtüzérségi eszközökre, melyek közvetlen irányzással képesek támogatni az előretörő csapatokat. A rohamlövegek feladata volt felszámolni azon – gyalogságot veszélyeztető – erődítéseket, páncélozott célokat és nehézfegyvereket, melyek az előkészítő tüzérségi tűzben nem pusztultak el, majd a rohamozó gyalogságot kísérve biztosítani a támadás sikerét.²

¹ Csanády György: A magyar rohamtüzérség története 1943. januártól 1945. február végéig (kézirat). 1/1. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény

² M. kir. pécsi IV. honvéd hadtest tüzérségi parancsnokának segédlete a rohamtüzérség megalakításához. 12491. szám/el.n.l.-1943. 1. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény; vö. Billnitzer Ernő: Feljegyzések a rohamtüzérségről. VII. A rohamtüzérség szükségszerűségének indoklása (kézirat). 1-2. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény; Kerekes András: The role and creation of the Royal Hungarian assault artillery, and the Zrínyi II assault howitzer. *Hadmérnök* 10. (2015/2) 76.; Rohamtüzérek históriája 1942-45. 2-3. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény

Az első rohamtüzér tisztek

Mivel a rohamtüzérség új csapatnemként jelent meg a Magyar Királyi Honvédség hadrendjében, így kézenfekvő, hogy felállításához tapasztalatokat kellett szerezni a német szövetségesektől. Ennek érdekében a honvédelmi vezetés 1943. január 12-én a harctéren szerzett sebesüléséből éppen felépült vitéz nemes barankai Barankay József századost³, valamint Gömbös Gyula korábbi miniszterelnök fiát, vitéz jákfai Gömbös Ernő főhadnagyot⁴ küldte a németországi Jüterbog rohamtüzér kiképző táborba rohamtüzér tanfolyam elvégzésére. Ugyancsak a jüterbogi kiképző táborban vett részt német tüzér tiszti tanfolyamon

3 1909. október 2-án született Újvidéken barankai Demjanovits József néven. Budapesten érettségizett 1928-ban, majd a 2. honvéd tüzérosztálynál végzett karpaszományos tanfolyamot. A Ludovika Akadémián végzett táborig tüzérként, 1932-ben avatták hadnaggyá, majd a nyíregyházi 2. lovas tüzérosztály ütegparancsnoka lett. 1937-től a Ludovika Akadémia osztálytiszte és tüzér oktatója. 1942-ben az 5. honvéd gépkocsizó tüzérosztály segédtszjeként került ki műveleti területre, a doni hídfőcsatákban már osztályának parancsnoka. Bátorságáért kiérdemelte a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét hadiszalagon a kardokkal. Sebesülése miatt hazaszállították, majd felépülését követően – a harctéren bizonyított bátorsága és a kockázatos helyzetekben mutatott teljesítménye okán – rábízták a rohamtüzérség megszervezését. Az 1. magyar királyi rohamtüzér osztály parancsnokaként 1944. július 13-án Ottynia térségében tüzérségi figyelőjében bombatalálat következtében hősi halált halt. A halálát megelőző napokban tanúsított bátor és hősiességét magatartása miatt ötödikként kapta meg a Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érmét. I. Illésházi Péter–Kovács Vilmos–Maruzs Roland: „Vitézségért”. A Magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremmel kitüntetettek a második világháborúban. HK Hermanos Kiadó, Budapest, 2011. 53–59., A Magyar Királyi Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945) II. kötet [szerk. Rada Tibor]. Calgary-Budapest, 2001. 563-564.; <http://hadisir.hu/hadisir-nyilvantarto> Barankay József veszteségi kartonja (letöltve: 2020.01.28. 18:32).

4 1916. április 5-én született Bécsben, Gömbös Gyula legidősebb fiaként. 1931-35 között Kőszegen tanult a Hunyadi Mátyás Magyar Királyi Reáliskolai Nevelőintézetben, 1936-ban felvették a Ludovikára, ahol táborig tüzérként végzett, és 1939. január 15-én avatták hadnaggyá. Avatását követően a 2. táborig tüzérosztály és az 1. gépkocsizó tüzérosztály kötelékében szolgált. A szovjetek elleni hadműveletek során kiérdemelte a kormányzói dicséret elismerést hadiszalagon kardokkal, és a német II. osztályú vaskeresztet. 1943 szeptemberétől a Haditechnikai Intézetben és a Műegyetemen folytatott tanulmányokat, így kivált a rohamtüzérségből. 1944 októberében Szálasi Ferenc segédtszjte lett, és a háború végéig ezt a beosztást töltötte be. A fegyverletételt követően amerikai hadifogságba került, az ő birtokában voltak a Szent Koronát tartalmazó láda kulcsai. Az Egyesült Államok kiadta őt a magyar hatóságoknak, így hazaszállítását követően hadbírószék elé állították, és 10 év börtönre ítélték. 1946. szeptember 19-én megszökött a szegedi börtönből, és Németországba emigrált. 1992. május 10-én hunyt el Klagenfurtban ld. Kurucz Ádám: Vitézként a hungarista úton: Dr. vitéz jákfai Gömbös Ernő. Katonaujság 5. szám (2014. október) 14–19., A Magyar Királyi Ludovika Akadémia i. m. 1097.; HL V. fondőcsoport, V/6 Magyar Királyi Ludovika Akadémia Iratok, 261-267. doboz (személyi lapok) Gömbös Ernő személyi lapja.

dunaszentgyörgyi Wácsek Fedor főhadnagy⁵ és Becsey Gábor hadnagy⁶ is, ugyanis vezérkar főnöki döntés eredményeként a szövetséges német haderővel való sikeres harctéri együttműködés érdekében, valamint a harcászati és hadászati eljárásmodok egységesítése érdekében a 2. magyar hadsereg tüzér alakulataitól – több váltásban – 40 fős honvéd táborig tüzérszaki csoportok tanultak Németországban. Barankay százados 1937 és 1941 között a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia nevelőtisztje és tüzér oktatója volt, így tanította a két tisztet, akik találkozva egykori tanárukkal, érdeklődést mutattak a rohamtüzérség iránt. A rohamtüzér tanfolyam 1943. február 24-i befejezését, és hazatérésüket követően Barankay századost bízták meg végül a felállítandó rohamtüzérség megszervezésével, aki kérte, hogy Gömbös főhadnagy, Wácsek főhadnagy, Guthy Béla főhadnagy⁷ és Becsey hadnagy kerüljenek át a rohamtüzérség állományába. Barankay százados a frissen összeállt kiképző keret számára első feladatként a további személyi állomány kiválogatását és a speciális harcmodorra való kiképzését határozta meg. Gömbös főhadnagy lett a harcokosi vezető kiképző, Wácsek főhadnagy a lövésszaki és harcászati kiképző, Guthy főhadnagy a híradó kiképző, valamint Becsey hadnagy a gépkocsizó kiképző.⁸

5 1919. február 26-án született Budapesten. A Ludovika Akadémián 1939-ben avatták hadnaggyá táborig tüzérként. 1942 májusa és decembere között ütegparancsnokként harcolt a doni harcokban, majd Németországba vezényelték tüzér tanfolyamra. 1943-tól jelentkezett a megalakuló rohamtüzérséghez, és az 1. rohamtüzér osztály 3. ütegparancsnoka lett. 1944. április 28-án fejlődéstől súlyosan megsebesült, ezért repülőn szállították Budapestre, felépülését követően, 1944 szeptemberétől az 1. rohamtüzér osztály pótkeretének parancsnoka, majd október 28-án átvette az 1. rohamtüzér osztály parancsnoki beosztását. 1944. november 20-án szemrevételezés közben aknátalálattal érte motorkerékpárját, melynek következtében elvesztette jobb lábát. Kórházzal Németországba szállították, 1945. április 11-én brit fogságba esett. A háború után nevét Csanády Györgyre változtatta. 1947 januárjában hazatért, és felvételizett a Közgazdasági Egyetemre, de innen 1950-ben eltanácsolták tisztis múltja miatt. Üzemmérnöként helyezkedett el, megszervezte a Rohamtüzérek Bajtársi Körét, majd 1994-ben Németországban hunyt el. I. Billnitzer Ernő: Két világháború emlékei [szerk. Bonhardt Attila]. Budapest, 2017. 191.; HL V. fondfőcsoport i. m. Wácsek Fedor személyi lapja.

6 A Ludovika Akadémián 1942. december 6-án avatták táborig tüzér hadnaggyá. 1943-ban az 1. rohamtüzér osztály gépkocsitisztje lett.

7 1916. szeptember 29-én született Ungváron. A Ludovika Akadémián 1939-ben avatták hadnaggyá, melyet követően a 24. táborig tüzérosztályhoz került. Az 1. rohamtüzér osztály távbeszélőtisztje, majd 1944. április 1-től a törzsfőnök ütegparancsnoka. 1944. július 26-án megsebesült és kórházba szállították. 1944. november 8-tól osztályparancsnok-helyettes, majd Wácsek főhadnagy sebesülése után, november 20-tól osztályparancsnok két nappal később bekövetkezett sebesüléséig. 1945. április 12-én amerikai hadifogságba esett Sonnebergben. 1946. január 18-án tért haza, és az 1. kerületparancsnokság segédhivatalában kapott beosztást, majd 1949 és 1952 között a Honvédelmi Minisztérium Tüzér Szemléltetés harcászati kiképzési előadója. Ezt követően Cegléden ezred törzsfőnök-helyettes, Szabadszálláson ezred tüzérparancsnok, majd törzsfőnök. 1955-ben nyugállományba helyezték. HL V. fondfőcsoport i. m. Guthy Béla személyi lapja; HL Rohamtüzér gyűjtemény, Guthy Béla életrajza.

8 Csanády i. m. 1/1–1/3.; A. P. Schweiz: Die Ungarische Sturmartillerie. Der Sturmartillerist 37. (1987. április) 1967-1968.

Eszerint alakult meg Barankay József százados parancsnoksága mellett 1943. március elején a rohamtűzér kiképző keret. Állomáshelyül a hajmáskéri tűzér laktanyát jelölték ki számukra. Barankay százados és Gömbös főhadnagy elfoglalták a megjelölt körleteket és elkezdték a szükséges anyagok és járművek beszerzését. Eközben Wácsek főhadnagy és Becsey hadnagy a budapesti Weiss Manfréd Gyárba utazott, és négy héten át tanulmányozták a 40/43M Zrínyi-II rohamlöveg gyártását, valamint megtanultak harckocsit vezetni egy gyakorló Turánon a tétényi harckocsi gyakorló pályán.⁹ Guthy Béla főhadnagy Budaörsön vett részt egy hat hetes tűzér híradó tanfolyamon.¹⁰ Amikor mindenki végzett a szükséges ismeretek megszerzésével, bevonultak Hajmáskérre. A rohamtűzér kiképző keret állománya 1943. március végén a fent említett 5 tiszt, valamint rajtuk kívül 10 tisztjelölt, 2 altiszt és 12 fő legénység volt. A járműparkot 2 darab Turán harckocsi, 2 darab személygépkocsi, 3 OD-Rex oktatókocsi és egy Botond terepjáró rajkocsi alkotta.

Barankay ekkor feladatul szabta az állománynak, hogy tegyenek javaslatot a tiszt állomány összeállítására, majd készítsenek elő egy rohamtűzér tiszt tanfolyamot, kezdjék el a szükséges szabályzatok, kiképzési tervek és segédletek kidolgozását, az 1. rohamtűzér osztály állománytáblájának megtervezését, a szükséges anyagok összeírását és mielőbbi igénylését, valamint egy, a hatékony munkát elősegítő ütemterv elkészítését.¹¹

Komoly támogatást nyert az alakulóban lévő rohamtűzér keret 1943 júliusában, amikor kinevezték Billnitzer Ernő ezredest a magyar királyi honvéd rohamtűzér kiképző tábor parancsnokává.

A rohamtűzerek kiválogatása és kiképzés

Az 1943. április közepére felállt törzs állomány kemény munkájának eredményeképpen 1943. július 18-a és augusztus 31-e között zajlott le az első rohamtűzér tiszt tanfolyam.¹² A tanfolyamon a tűzér alakulatoktól önként jelentkezett, harminc évnél nem idősebb, nőtlen tisztek vehettek részt. A szervezés alaposágára példa, hogy minden beérkező tisztet gépkocsi várt a hajmáskéri vasútállomáson, ahol névre szóló borítékban kapták meg a szükséges tudnivalókat, mint az elhelyezési körlet szobabeosztását, a tanfolyam részletes levezetési

⁹ A harckocsi vezető gyakorlatokon részt vett két tisztjelölt is, Egerszeghy Károly zászlós és Patay Gyula hadapród őrmester I. Csanády i. m. 1/3.; Rohamtűzerek i. m. 12-13.

¹⁰ Guthy Béla életrajza I. HL Rohamtűzér gyűjtemény

¹¹ Csanády i. m. 1/3.

¹² VKF 5374.eln.1.vkf-1943. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény

tervét, a másnapi jelentkezés rendjét, a parancsnok és a kiképző tisztek neveit, valamint az öltözeti utasítást. Az első rohamtüzér tiszti tanfolyamon – szolgálati sorrendben – az alábbi tisztek vettek részt:¹³

1, vitéz Henkey-Hőnig József százados¹⁴

2, vitéz nemes harasztosi Török Pál százados¹⁵

3, Sándor Dénes főhadnagy¹⁶

4, Kulifay András főhadnagy¹⁷

5, Mányoki István hadnagy¹⁸

6, vitéz nemes nagylaki Rátz Tibor hadnagy¹⁹

13 VKF 59107.eln.5.vkf-1943. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény; vö. A névsor tekintetében az egykori rohamtüzérek visszaemlékezései között vannak eltérések. Sándor Dénes főhadnagy nem említi a vezérkarfőnöki parancsban szereplő Rátz Tibort és Buszek Lőrincet, míg felsorolja Bakó Barnabás századost, Silley Arnold főhadnagyot, Bodnár József zászlóst, Egerszeghy Károly zászlóst és Hetey Sándor zászlóst. Sándor Dénes: A magyar rohamtüzérség. A magyar királyi 1. rohamtüzér osztály története 2. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény; Rohamtüzérek i. m. 13.

14 Miskolcon született 1907. augusztus 4-én, a Ludovika akadémián 1929-ben avatták főhadnaggyá. 1929 és 1941 között a miskolci tüzérosztálynál szolgált különböző beosztásokban, majd az 51. páncélvadász zászlóalj ütegparancsnoka lett, ebben a beosztásban vett részt a doni harcokban. 1943 júliusában került a rohamtüzérséghez, ahol a kiképző-keret parancsnoka, majd 1944. május 1-jétől a 20. rohamtüzér osztály parancsnoka lett. Osztályát alárendelték a Szent László Hadosztálynak, és 1944 decemberében Jagdpanzer 38(t) Hetzer páncélvadászokkal szerelték fel. 1944. december 25-én Ipolyszalkáról Letkés irányába indított támadás során komoly szovjet páncéltörő tüzérséggel kerültek szembe, mely harc során az osztály 30 Hetzeréből közül 5-6 kivételével mind megsemmisült, és az osztályparancsnok is megsebesült. Osztálya megmaradt páncélvadászait át kellett adnia a németeknek, majd visszavonultak Ausztriába. Brit hadifogságba esett, ahonnan nem tért haza, Svédországban telepedett le. I. A Magyar Királyi Ludovika Akadémia i. m. 664.; Billnitzer i. m. 180-181.

15 1911. október 24-én született Pozsonyban, apja Török András tüzér alezredes volt. A reáliskolai érettségi után a Ludovika Akadémián tanult, 1933-ban avatták hadnaggyá. Az 1. táborig tüzérosztálynál szolgált Billnitzer Ernő ezredes osztályparancsnok segéd tisztjeként, majd a 7. rohamtüzér osztály parancsnoka lett. 1945 februárjában Budapesten szovjet hadifogságba esett. Az Egyesült Államokba emigrált, ott is hunyt el I. Billnitzer i. m. 178-179.; HL V. fondfőcsoport i. m. Török Pál személyi lapja.

16 A Ludovika akadémián 1939-ben avatták hadnaggyá, az 5. táborig tüzérosztály tisztje volt, majd az 1. rohamtüzér osztály 3. üteg parancsnoka.

17 1919. december 24-én született Aradon, a magyar királyi Hunyadi Mátyás honvéd reáliskolában érettségizett, majd a 2. honvéd tüzérosztálynál teljesített csapatszolgálat után jelentkezett a Ludovika Akadémiára. Barankay József százados ütegénél tanult, igen jó bemérőtiszt minősítéssel értékelte. 1940-ben avatták hadnaggyá, a 14. táborig tüzérosztályhoz került, majd az 1. rohamtüzér osztály 2. üteg parancsnoka lett. Részt vett a Kárpátok előterében vívott harcokban, majd ütegevel visszaszállították Hajmáskérre. A Budapest védelméért vívott harcok során ütege Turán 75 harckocsikkal vett részt, 1944. december 31-én Kelenföld irányába vezette ütegeinek támadását, amikor páncéltörő ágyú találat következtében harckocsija teljes személyzetével együtt hősi halált halt I. A Magyar Királyi Ludovika Akadémia i. m. 490.; HL V. fondfőcsoport i. m. Kulifay András személyi lapja; [http://hadisir.hu/hadisir-nyilvantarto/Kulifay András veszteségi kartonja \(Ietoltve: 2020.01.28. 18:40\)](http://hadisir.hu/hadisir-nyilvantarto/Kulifay%20Andras%20vesztesegi%20kartonja%20(Ietoltve%202020.01.28.%2018:40)).

18 A Ludovika akadémián 1941-ben avatták hadnaggyá, a 2. táborig tüzérosztálytól került a rohamtüzérséghez, ahol az 1. rohamtüzér osztály felderítő tisztje lett.

19 A Ludovikán magasugró bajnok volt. 1941-ben avatták táborig tüzér hadnaggyá, a 17. táborig tüzérosztálynál szolgált, majd az 1. rohamtüzér osztály 3. ütegeinek segéd tisztje. Wácsek Fedor főhadnagy sebesülését követően átvette az üteg parancsnokságát. Az 1944. augusztusi visszavonulást követően, amikor az 1. rohamtüzér osztályt visszaszállították Hajmáskérre, a 3. üteget Rátz főhadnagy parancsnoksága alatt az erdélyi harcokban vetették

- 7, Róder Vilmos hadnagy²⁰
- 8, nemes Winkelsteini Kőszeghy Barnabás hadnagy²¹
- 9, nemes Csáthy Iván hadnagy²²
- 10, vitéz nemes Vértesy László hadnagy²³
- 11, Dr. Zálnoky Jenő zászlós²⁴
- 12, Névery László zászlós²⁵
- 13, Fóris Dezső próbaszolgálatos zászlós²⁶
- 14, Buszek Lőrinc próbaszolgálatos zászlós²⁷

be. Novembertől a főváros környéki harcokban vett részt Ecser és Vecsés térségében. 1945. december 8-án ütegeivel csatlakozott a 10. rohamtüzér osztály Székesfehérvár irányába megindított támadásához, mely a magyar rohamtüzérség utolsó támadó művelete volt. Ezért a haditettért megkapta a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjét hadidíszítménnyel és kardokkal. Ekkorra már megkapta az I. osztályú Tűzkeresztet, a Kormányzói Dicsérő Elismerést, Újlagos Kormányzói Dicsérő Elismerést, a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét és a II. osztályú német Vaskeresztet. Híressé vált menyasszonyáról elnevezett Sárika nevű 40/43M Zrínyi-II rohamlövege, mely kilőve a Déli pályaudvar előtt állt 1945-ben. Rátz Tibor szovjet hadifogságba esett, ahol szökés közben egy ór lelőtte. A Magyar Királyi Ludovika Akadémia i. m. 621-623.

- 20 A Ludovika akadémián 1941-ben avatták hadnaggyá, a 7. tábori tüzérosztály tisztje, majd az 1. rohamtüzér osztály 2. ütegeének lett első tisztje, ahonnan házassága után átkerült a 7. rohamtüzér osztályhoz Sümegre.
- 21 1920. február 19-én született Budapesten. A Ludovika Akadémián 1941-ben történt tábori tüzér hadnaggyá avatását követően a 11. tábori tüzérosztályhoz került, majd áthelyezték a szerveződő 1. rohamtüzér osztályhoz. Házassága után (nős tisztnek nem lehetett az 1. rohamtüzér osztály állományában) a 7. rohamtüzér osztály 2. üteg parancsnoka lett. 1944 szeptemberében a 7. rohamtüzérosztály Hódmezővásárhely térségében rendeződött be védelemre. Kőszeghy főhadnagy ütege szeptember 25-én elfoglalta Mezőhegyest, azonban a 26-a éjszakai visszavonulás során egy szovjet harcokcsiezreddel közelharcba kerültek, melynek következtében 1944. szeptember 26-án halt hősi halált Királyhegyes térségében; <http://hadisir.hu/hadisir-nyilvantarto> Csáthy Iván veszteségi katonja (letöltve: 2020.01.28. 18:44); Adonyi Ferenc: A magyar katona a második világháborúban 1941-45. Klagenfurt, 1954. 231-237. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény.
- 22 1921. június 4-én született Egerben, apja Csáthy György csendőr alezredes volt. A Ludovika Akadémián tanulmányi eredményéért többször dicséretben részesült, 1942. június 18-án avatták hadnaggyá. A 6. tábori tüzérosztályhoz, majd az 1. rohamtüzér osztályhoz került, mint a 3. üteg első szakaszparancsnoka. 1944. április 27-én Czeremehów térségében halt hősi halált fejlődés következtében, majd két nappal később Stanislaw hősi temetőjében helyezték nyugalomra. HL V. fondőcsoport i. m. Csáthy Iván személyi lapja; <http://hadisir.hu/hadisir-nyilvantarto> Csáthy Iván veszteségi katonja (letöltve: 2020.01.28. 18:44).
- 23 1921. január 11-én született Budapesten, apja vitéz Vértesy Károly nyugalmazott százados. A reáliskolai érettségét követően jelentkezett a Ludovika Akadémiára, ahol 1942. június 18-án avatták hadnaggyá. A 6. tábori tüzérosztállyal szolgált, majd az 1. rohamtüzér osztály parancsnokának segédtisztje lett. HL V. fondőcsoport i. m. Vértesy László személyi lapja.
- 24 A 2. gépkocsizó könnyű tüzérosztálytól került a rohamtüzérséghez, ahol az 1. rohamtüzér osztály 2. ütegeének gépkocsi tisztje lett.
- 25 A II. gépkocsizó közepes tarackos ütegnél szolgált, majd az 1. rohamtüzér osztály 3. ütegeének gépkocsi tisztje lett
- 26 1915. november 10-én született Abaujkéren, tartalékos tisztként szolgált a 15. tábori tüzérosztállyal, majd az 1. rohamtüzér osztállyal, 1944. július 27-én Krasna térségében halt hősi halált páncéltörő lövedék okozta fejlődés következtében. <http://hadisir.hu/hadisir-nyilvantarto> Fóris Dezső veszteségi katonja (letöltve: 2020.01.28. 18:44);
- 27 Az 5. tábori tüzérosztállyal szolgált, részt vett az erdélyi bevonulásban, majd átkerült a rohamtüzérséghez, ahol az 1. rohamtüzér osztály 2. ütegeének 1. szakaszparancsnoka lett.

A rohamtüzérség állományába 113 tiszt és tisztjelölt jelentkezett önként, közülük a résztvevőket főleg Barankay százados válogatta ki, aki – mivel négy évig nevelőtiszt és az 1. akadémikus ütegnél a Tüzérmérő szolgálat tantárgy oktatója volt a Ludovika Akadémián, valamint az alantostiszti tanfolyamon – ismerte az utolsó évfolyamokon végzeteket. Ez szám szerint azt jelenti, hogy a tanfolyamon résztvevő, és később rohamtüzér tisztté vált 10 fő hivatásos közül 8 főt tanított Barankay 1937 és 1941 között, Török Pált pedig akadémikus korukból ismerte. Egyedül Henkey-Hőnig József századoshoz nem fűzte személyes ismeretség, valamint a négy tisztjelölthöz.²⁸

Mivel az új rohamtüzérség különösen értékes, és ritka harceszközökkel lett ellátva, így különösen fontos és elvárt követelmény volt, hogy az arra legalkalmasabbak kerüljenek az új csapatnem soraiba. Már ekkor gondolni kellett továbbá a harcok során keletkező személyi veszteség pótlására is. Bár a szigorú válogatás indokolt volt, és a hadvezetés is támogatta annak szükségességét, mégis többször szemrehányást tettek Barankaynak, hogy kiválogatja a tüzértisztek színe virágát.²⁹

A tanfolyam ismeretanyagának összeállításakor kiindulópontként, mintegy minimumként tekintettek a tüzértiszti ismeretekre, vagyis ezen tudásanyag birtoklását eleve feltételezték a jelentkezett tisztek részéről, azt csupán bővítették a rohamtüzérségnél szükséges, speciális tudnivalókkal. Ilyen volt a rohamtüzérség harcászata és szervezete, a rohamlöveg ismerete, a rohamlöveg kezelése és vezetése, híradó ismeretek, illetve sport és erőnlét.³⁰ A tanfolyamnak nem volt része a motorkerékpár, gépkocsi és traktor vezetése, ebből a 1944. január-februárban kellett katonai jogosítványt szerezni a rohamtüzér tiszteknek a 101. gépkocsizó tanezrednél.³¹ Ekkor még Zrínyi rohamlövegek nem álltak rendelkezésre, hiszen a Weiss Manfréd Gyár csak augusztusban szállította az első öt darabot, így a kiképzés Turán harckocsikkal folyt.³²

Még a tanfolyam zárását megelőzően, 1943. augusztus 13-án adta ki a vezérkar főnöke újabb parancsát, melynek értelmében a tábori tüzér alakulatoknak tartalékos tiszti és tisztjelölti állományuk körében is fel kellett mérni a rohamtüzérséghez jelentkezni kívánók

28 HL V. fondfőcsoport i. m.

29 Csanády i. m. 3/2.

30 Csanády i. m. 3/2.

31 Buszek Lőrinc: A magyar rohamtüzérség hadrendbe állítása (kézirat) 11. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény

32 Csanády i. m. 2/7.

számát, és lehetőséget kellett biztosítani ezen tartalékosok átképzésre való jelentkezésére is.³³ Ennek oka az volt, hogy a hadvezetés látta a rohamtüzérség szervezésének sikerességét, és további hét rohamtüzér osztály felállítását határozták el,³⁴ valamint fel kellett tölteni ezeket az osztályokat a békeállományon túli, hadi állománnyal is, hogy azokat minél előbb bevetessék a szovjetek elleni harcok során.

A tanfolyamra jelentkezett tisztek közül mindenki sikeresen végezte el azt. A tanfolyam végeztével még egyszer felkínálták, hogy aki meggondolta magát, és a rohamtüzérségnél várható magas veszteségi arány és az ott elvárt kiemelkedő harci szellem miatt visszalépne, az korábbi alakulatához visszatérhet, azonban ezzel a lehetőséggel senki sem kívánt élni.³⁵

A következő lépés a rohamtüzér osztály tiszti állománytáblájának feltöltése volt a frissen végzett rohamtüzér tisztekből. Ez az alábbiak szerint nézett ki:

Osztályparancsnok: vitéz nemes barankai Barankay József százados

Segédtiszt: Vértesy László hadnagy

Törzsüteg parancsnok: Guthy Béla főhadnagy

Osztály felderítő tiszt: Mányoki István hadnagy

Osztály gépkocsitiszt: Becsey Gábor hadnagy

Osztály híradótiszt: Kocsner László zászlós

Osztály orvosfőnök: Dr. Parczner József o. főhadnagy

Gazdasági hivatal főnök: Móricz Ferenc g. főhadnagy

Gépkocsi szertiszt: Takács Károly főhadnagy

Tüzér szertiszt: Kálmán Elemér főhadnagy

1. üteg parancsnok: Sélley-Rauscher Aurél százados³⁶

33 59622.eln.5.vkf-1943. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény

34 10563.eln.1./a.-1944. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény

35 Csanády i. m. 3/4.

36 Budapesten született 1915. március 1-jén. 1936. augusztus 20-án avatták a Ludovika Akadémián tüzér hadnaggyá. Gépvontatású tüzéralakulatoknál szolgált, 1942 nyarán részt vett a doni harcokban, mint a 121. önálló gépvontatású ágyús üteg parancsnoka. 1942. október 7-én maláriát kapott és hazaszállították. Felépülését követően a 103. nehéztüzérosztály pótkeretének lett a parancsnoka, ahonnan rohamtüzér tanfolyamra jelentkezett. Az 1. rohamtüzér osztály 1. ütegeinek lett a parancsnoka, majd az osztály harctérré vonulásakor a pótkeret parancsnoka lett. 1944 szeptemberében a pótkeretet páncéltörő ágyúkkal az alföldi harcokban vezette. 1944. novemberétől Budapest előterében egyesült a Billnitzer-csoporttal, és Wáczeck Fedor november 20-i sebesülése miatt átvette az 1. rohamtüzér osztály parancsnokságát. 1944. december 23-án Németországba vezényelték, ahol a 26. Hungária SS-gránátos hadosztály páncélmromboló osztályának lett a parancsnoka. Amerikai hadifogságba esett, hazatérését követően 1949-ben a Népbíróság mint háborús bűnöst hathavi fogházra ítélte és megfosztotta rendfokozatától. I. Billnitzer i. m. 193.

Elsőtiszt: Sándor Dénes főhadnagy

Gépkocsitiszt: Kőszeghy Barnabás hadnagy

1. szakaszparancsnok: Rákosi Béla hadnagy
2. szakaszparancsnok: Forintos István zászlós

2. üteg parancsnok: Kulifay András főhadnagy

Elsőtiszt: Róder Vilmos hadnagy

Gépkocsitiszt: Zálnoky Jenő hadnagy

1. szakaszparancsnok: Buszek Lőrinc hadnagy
2. szakaszparancsnok: Molnár József zászlós³⁷
3. szakaszparancsnok: Patay Gyula zászlós

3. üteg parancsnok: Wácsek Fedor főhadnagy

Elsőtiszt: Rátz Tibor hadnagy

Gépkocsitiszt: Névery László zászlós

1. szakaszparancsnok: Csáthy Iván hadnagy
2. szakaszparancsnok: Molnár Tibor zászlós
3. szakaszparancsnok: Egerszeghy Károly zászlós

Hadapród őrmesterek:

Városov Péter

nemes báji Patay Gyula³⁸

Buday Zoltán

Kelemen Béla

37 Miskolcon született, 1923. augusztus 13-án. 1941-42-ben tartalékos tiszti tanfolyamot végzett, melyet követően a 7. gépkocsizó táborig tüzérszotály állományába került karpaszományos őrvezetőként. Elvégezte a hadapród iskolát, majd jelentkezett a rohamtüzérséghez. Esztergom táborban harckocsi vezető és szerelő tanfolyamot végzett 1943. augusztus-szeptemberben, és az 1. rohamtüzér osztály 2. üteg 2. szakaszparancsnoka lett. Ebben a beosztásban vett részt az 1944. április-augusztus között vívott harcokban

38 1917-ben született, tényleges katonai szolgálatot teljesített 1941. október 13-tól. 1942-43-ban hadapródiskolát végzett Hajmáskéren. A rohamtüzérséghez 1943 júniusában került, majd a rohamtüzér tanfolyam elvégzése után, 1943. szeptember 30-án tartalékos állományba került. 1944. április 12-én behívták és 1945. január 16-i hadifogságba eséséig hadműveleti területen teljesített szolgálatot. 1944. november 5-én Vecsésen megsérült, majd december 26-án Budapesten combsérülést szenvedett, melynek következtében lábát amputálták. A hadifogságból 1945. március 23-án sérülése miatt hazaengedték, és szolgálatra alkalmatlanként leszerelték. Szolgálat során kiérdemelte a Signum laudist és a Hadseregparancsnoki elismerést. Magyar Honvédség Központi Irattár 14543/3/Kné I. HL Rohamtüzér gyűjtemény

Szabó Béla

Az osztály számára szükséges gépjárművek és más szakanyagok az igénylések tekintetében elsőbbséget élveztek, így havonta 3-4 40/43M Zrínyi-II rohamlöveg, kiképzési célra Turán és Toldi harckocsik, anyagszállításra Botond, Opel Blitz és Klökner teherautók, Krupp és Mercedes gépkocsik, BMW-700, Puch és Gilera motorkerékpárok érkeztek.³⁹

Miután a tisztikar felkészítése és beosztásba helyezése megtörtént, el kellett kezdeni feltölteni a rohamtüzér osztály állományát. Ezt főleg dunántúli tüzéralakulatok köréből önként jelentkezett legénységi katonákkal oldották meg.⁴⁰ A tisztkekhez hasonlóan a táborig tüzér legénység körében is önként jelentkezést hirdettek meg, melynek eredményeként 1812 fő kérelme érkezett a vezérkar főnökéhez.⁴¹ Ütegenként mintegy 50 újonc vonult be Hajmáskérre. A tisztikar úgy döntött, hogy tesztekkel mérik fel a jelentkező legénység alkalmasságát az értékes harceszköz használatára. Két lépcsős felmérést dolgoztak ki. Az első próba a hozzáállás, és harci szellem volt. Ezt úgy mérték fel, hogy félkörbe állították az újoncokat, majd minden rohamtüzér beosztásról előadást tartott egy rohamtüzér a hozzá tartozó teljes felszerelésbe beöltözve, saját szavaival. Elmondta, hogy mi a feladata a rohamlövegben és azon kívül, majd közölte beosztásának előnyeit és nehézségeit. Ilyeténképpen beszámolt egy rohamlöveg-vezető, egy irányzó és egy rádiós, majd a kiszolgáló személyzetből egy gépkocsivezető, egy motorkerékpáros, egy rádiós, egy tisztilegény és egy szakács. Az összes ismertető végeztével egy éles lövéssel egybekötött harcászati bemutatót tartottak a katonák számára, hogy lássák a rohamlöveget bevetés közben. Ezt követően mindenki kapott egy papírt, amire fel kellett írnia, hogy milyen beosztásba szeretné kérni magát. Három beosztást kellett megnevezni, rangsorolva.

Ezután egy műveltségi felmérés következett. Összeállítottak a parancsnokok egy húsz kérdésből álló feladatlapot, melyen egyszerű matematikai, történelmi, aktuálpolitikai és Magyarországgal kapcsolatos műveltségi kérdések szerepeltek. A feladatlapok kiértékelését a hadapródokra bízta, akik pontozták a válaszokat, majd összegezték az eredményeket.

Wácsek Fedor főhadnagy visszaemlékezése szerint a végeredmény lesújtó volt, ugyanis a műveltségi tesztre hibátlan megoldás nem született. Szinte senki sem tudta, hogy ki a miniszterelnök, vagy hogy ki volt Kossuth Lajos. A beosztások kiválasztása még tragikusabb

39 Csanády i. m. 4/1.

40 A Vezérkar főnök felhívására, bár a felső korhatárt 28 évben szabták meg, 113 tiszt és tisztjelölt, valamint 1812 legénységi állományú tüzér jelentkezett. 59622.eln.5.vkf-1943. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény

41 59622.eln.5.vkf-1943. I. HL Rohamtüzér gyűjtemény

eredményt hozott, ugyanis harcoló beosztásba, vagyis rohamlőveg személyzetébe csupán 3 fő, a harclépcsőbe 9 fő jelentkezett, a többiek mind szakácsnak, vagy tiszt legénynek akartak menni.⁴²

Ezek után le kellett vonni a megfelelő konklúziót, és az újoncok kétharmadát visszaküldték eredeti alakulataikhoz. Ezt a tisztek azzal magyarázták, hogy ha valakiben nincs meg a harci szellem, akkor az nem alkalmas rohamtűzérnek. A rohamtűzéség körében ugyanis általában nagy volt a harci veszteség, tehát nem engedhették, hogy olyan kerüljön az elit csapatnembe, aki ezt nem hajlandó vállalni.⁴³

A rohamtűzér osztály négy ütegből állt, három rohamütegből és a törzsütegből. A törzsüteghez tartozott a parancsnokság, a felderítőtisz, összekötőtisz, egészségügyi raj, rádiószakasz, árkászszakasz, ütközetvonat és egy műhelyszakasz.⁴⁴ Az osztály állománya békeidőben 600, hadiállományra feltöltve 800 főből állt, harcértékét pedig öt gyalogos zászlóalj értékének tekintették.⁴⁵

Miután egy második forduló után sikerült feltölteni a legénységi állománytáblát is, megkezdődhetett a katonák kiképzése. Ennek során nem foglalkoztak az alakiaság oktatásával, vagy az alapvető katonai szocializációval, ugyanis úgy álltak hozzá, hogy ezeket az alapokat már a levente mozgalom megtanította az újoncoknak.⁴⁶ A tisztek képezték ki a katonákat, az altisztek és tisztesek szerepe pedig az volt, hogy jó példával járjanak elől. Ennek érdekében az ő kikézésük néhány leckével előrehaladottabb volt, így segíthették az újoncokat. A tisztek a Ludovika Akadémia legjobb eredménnyel végzett akadémikusai közül kerültek ki. Minden ütegnél három ludovikás volt, valamint további 3-4 továbbszolgáló tartalékos tiszt vagy tisztjelölt. A legénység látta, hogy parancsnokaik is velük együtt hajtják végre a feladatokat, előttük mennek végig a rohampályán, és minden kihívást náluk jobb eredménnyel teljesítenek, így kialakult egy tisztelet a vezetettekben a vezetők irányába. A fegyelmi helyzet sokkal jobban alakult, mint más csapattesteknél. Fegyelmezésre, fenyítésre az első két hónap után szinte nem volt szükség. Az altisztek fegyelmezési módszereit visszaszorították, inkább az emberségességen volt a hangsúly, és egyénileg foglalkoztak minden katonával. Ha valaki nem teljesítette a rohamtűzérektől elvárt szintet, azt visszavezényelték eredeti alakulatához. Ezzel

42 Csanády i. m. 4/6.

43 Buszek i. m. 15-15.; Csanády i. m. 4/7.

44 Fabinyi József: A magyar rohamtűzéség nevezetesebb korszakai és egyénei 123. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény

45 Holott az öt gyalogzászlóalj mintegy 5000 katonát jelent I. Buszek i. m. 10.; vö. Sándor i. m. 3.

46 Csanády i. m. 4/4.

kialakult egy olyan szemléletmód a katonákban, hogy rohamtűzérnek lenni megtiszteltetés, ezért pedig érdemes küzdeni.⁴⁷ Ahogy azt Billnitzer vezérőrnagy, a rohamtűzérség parancsnoka életrajzában kifejtette, „a rohamtűzér érezze mindenkor, hogy parancsnokának simogató atyai keze, bármily életvonatkozásban, mindenkor mellette áll, ha végzi kötelességét, de kérlelhetetlen a szigora akkor, ha bevetve a rohamlöveget, bárki is gyáván megtorpan, és nemcsak a saját egységét, de a támogatásra hivatottakat, egy egész harcegységet végzetes helyzetbe hoz. A parancsnok simogató keze és kérlelhetetlen szigora nem ellentétes.”⁴⁸ Az újoncok beosztásba helyezésekor igyekeztek mindenkit a képességeihez leginkább illő feladatkörbe helyezni. Ehhez a kor legújabb pszichológiai eredményeit tanulmányozták és alkalmazták.⁴⁹ A kiképzést követően, a kiképzett rohamtűzér legénység beosztásba helyezésével 1943. október 1-jén végül megalakult a magyar királyi 1. rohamtűzér osztály.⁵⁰

1944. március 24-én kiadott parancs értelmében a rohamtűzérséghez későbbiekben kerülő személyi állomány rohamtűzér kiképzését az április 1-jével létrejövő rohamtűzér osztályok helyőrségében állomásozó tábori tűzerosztályok támogatásával az osztályoknak, illetve a pótkereteknek kellett végrehajtani.⁵¹ Ezt a parancsot június 4-én módosították, és az újoncok kiképzését a Hajmáskérben felállított rohamtűzér kiképző tábor hatáskörébe utalták.⁵²

Az 1. rohamtűzér osztályt 1944. április 1-jén mozgósították, és április 17-én vetették be először. Részt vettek a Kárpátok előterében folytatott elhárító harcokban, majd az 1944. júliusi visszavonulás során jelentős részt vállaltak a visszavonulás fedezésében. A rohamtűzérség megfelelő alkalmazása szempontjából hátrányos harcászati helyzet miatt súlyos veszteségeket szenvedett az osztály, és lövegállományának nagy része is megsemmisült, vagy a kezelők kénytelenek voltak hátrahagyni. Az Árpád-vonal elérését követően az osztályt kivonták a harcból, és visszaszállították Hajmáskérre. Legközelebb a Budapest körüli harcokban küzdöttek, majd folyamatos hátrálás után – Budapest elestével – az életben maradt rohamtűzérek szovjet hadifogságba estek.⁵³

47 Csanády i. m. 4/5.; Buszek i. m. 13.

48 Billnitzer i. m. 186.

49 Buszek i. m. 13.

50 HM.43000/el.n.1.a.-1943. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény

51 10563.el.n.1./a.-1944. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény

52 41835.el.n.1./a.-1944. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény; 29204.el.n.1./a.-1944. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény

53 Mátyás Botond Hunor: A magyar királyi 1. rohamtűzér osztály harctéri alkalmazása a rohamtűzérek emlékiratai tükrében (megjelenés alatt)

Felhasznált irodalom

Hadtörténelmi Levéltár Rohamtüzér gyűjtemény anyagai

A Magyar Királyi Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830-1945)
II. kötet [szerk. Rada Tibor]. Calgary-Budapest, 2001.

A. P. Schweiz: Die Ungarische Sturmartillerie. *Der Sturmartillerist* 37. (1987. április) 1967-1970.

Billnitzer Ernő: Két világháború emlékei [szerk. Bonhardt Attila]. Budapest, 2017.

Kerekes András: The role and creation of the Royal Hungarian assault artillery, and the Zrínyi II assault howitzer. *Hadmérnök* 10. (2015/2) 75–88.

Illésfalvi Péter–Kovács Vilmos–Maruzs Roland: „Vitézségért”. A Magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremmel kitüntetettek a második világháborúban. HK Hermanos Kiadó, Budapest, 2011.

Kurucz Ádám: Vitézként a hungarista úton: Dr. vitéz jákfai Gömbös Ernő. *Katonaújság* 5. szám (2014. október) 14–19.

Mátyás Botond Hunor: A magyar királyi 1. rohamtüzér osztály harctéri alkalmazása a rohamtüzérek emlékiratai tükrében (megjelenés alatt)

AZ ISZLÁM ÁLLAM INNOVATÍV HATÁSA AZ AFRIKAI KONFLIKTUSOKRA

Nagy Imre

Az afrikai kontinens államai közismerten számos komoly kihívással kellett szembenézzenek megalakulásuk óta, mint a gazdasági fejlődés kiegyensúlyozatlansága, időnkénti szárazság és éhínség, szegénység és munkanélküliség, az elit és a társadalom többi részének elszakadása egymástól, a hatékony és széleskörűen legitim államhatalom kiépítése. A klímaváltozás és elsivatagosodás újabb nehézségeket támasztott, és az eltérő életformájú és etnikumú közösségek több államban is egymásnak feszültek az ezredfordulót követően. A belső nehézségeket kihasználva és elmélyítve veszedelmes felforgató erők is megjelentek kontinens-szerte, nemcsak a bukott államok területén kapaszkodva meg. Az al-Kaida, majd az Iszlám Állam közvetlen vagy csak inspiratíván hatva kiterjesztette befolyását Afrikára is, és számos új frontvonalat nyitott illetve vont saját harca körébe. A nemzet- és államépítés feladatával a függetlenség kivívása után párhuzamosan kellett megküzdjenek a mesterséges határok közé szorított új országok – most súlyosan ütnek vissza ennek hiányosságai. Az iszlám-fundamentalista, avagy szalafista-dzsihadista szélsőségesek mesterségesen is generálják a konfliktusokat, melyek kezelésére a helyi kormányok nem képesek megfelelő válaszokat adni – sőt, gyakran túlzott fellépésükkel maguk idegenítik el a megvédeni hivatott lakosságot és fordítják a reményvesztett és sértett közösségeket a radikálisok felé. A helyi ellentétek pedig többszörösen összetettek (nyelvi, vallási, életmódbeli eltérés, megélhetési nehézségek, régi sérelmek) és lokálisan történelmileg is beágyazottak többnyire, így a tisztán katonai megoldás nem járható, igaz, a célirányos erőalkalmazás nem is nélkülözhető.

A globális dzsihad eszmeisége és megszerveződése újszerű kihívásokat hozott a fegyveres erők irányába, melyekkel megbirkózni a belső konfliktusokra (szakadár és kormányellenes mozgalmak, államcsínykísérletek) optimalizált eljárásokkal és eszközökkel, szemmel láthatóan nem lehet. A „hálózatok hálózata”-ként világszinten strukturálódó al-Kaida, majd annak renitens leágazása és későbbi riválisa, az Iszlám Állam számos újszerű mozzanatot hozott, melyek már megmutatkoznak helyi fiókszervezeteik tevékenységében. Ez újfajta dinamikát hoz a konfliktusokba, kikezdve az addig meglevő társadalmi együttélési normákat és akár az egyes államok pusztá létét is.

Az Iszlám Állam keletkezésének okai, létrejötte, térnyerése és bukása még hosszú ideig nyújt teret kutatásokhoz. Kérdés persze, hogy időleges és olykor meglepő vagy látványos harctéri sikereiben mennyiben hozott újszerűt a hadviselésben, vagy éppen csak már meglévő technikákat, eljárásokat és eszközöket tudott hatékonyabban alkalmazni? Valójában számos tényező együttállása (így Szíria és Irak végletekig való és átmilitarizált megosztottsága) tette lehetővé ennek a pusztító jelenségnek, az Iszlám Államnak átmeneti feltűnését. A szíriai-iraki magszervezet önpusztító, mindenkivel hadban álló stratégiája annak teljes összeomlását hozta végül, viszont a világszerte másutt annak hatására létrejött vagy különböző okokból hűségesküt tett, régebb óta létező helyi radikális csoportosulások szemmel láthatóan nagyon is potensek még: sőt, tanulnak az anyaszervezet sikereiből és hibáiból.

Jelen írás célja áttekinteni, milyen újításokat hozott az Iszlám Állam (*Islamic State of Iraq and the Levant* - ISIL) közel-keleti magszervezete a hadviselésben, melyek a fegyveres konfliktusokat Afrikában mássá teszik az addigiakhoz képest, illetve melyek azok az újabb csoportosulások, melyek azokat alkalmazzák is, komoly kihívást intézve az azokra felkészületlen államoknak és társadalmaknak.

AZ AFRIKAI FEGYVERES KONFLIKTUSOK VÁLTOZÁSA

A gyarmatosítókkal szemben vívott függetlenségi harcok, a szuperhatalmi szembenállással is összefüggő „bozótháborúk”, szeparatista és polgárháborúk illetve ritka „high-tech” államközi konfliktusok (mint Etiópia és Eritrea között 1998-2000-ben) mellett Afrika jelentős térségeiben hoztak tartós békétlenséget homályos célú, politikai motivációkkal kevésbé rendelkező parazita fegyveres csoportok, melyek célja az állami kontroll alól ásványkincsekben gazdag területek kivonása és kifosztása („*un-wars*”, lásd bővebben: Nagy, 2018). A gyenge legitimitációjú és erejű, nemegyszer elnyomó kormányok iránt a lakosság lojalitása kétes volt, így könnyen nyerhettek teret alternatív hatalmi struktúrák, főleg a hatékony ellenőrzés nélküli földrajzi térségekben és légies, mesterséges határok által nem korlátozva, gyakran az elhanyagolt állami funkciókat is ellátva magukat nélkülözhetetlenné téve.

Fontos fordulópont volt, hogy az algériai polgárháború során a kormányerők által a sivatagi területekre szorított iszlamista radikálisok, az Afganisztánból visszaszivárgott győzelemért „afgán arab” mudzsahedek és a globális harcát előkészítő majd azt a kenyai és

tanzániai amerikai nagykövetségek 1998-as felrobbantásával proklamáló al-Kaida egymásra találása az ezredforduló környékén, mely 2007 januárjában „Az al-Kaida az Iszlám Maghrebben” (*Al-Qaeda in the Islamic Maghreb* – AQIM) létrejöttével tetőzött. Az észak-afrikai arab és a szubszaharai államok közti határtérségben, a Száhel-övezetben fokozatosan kiépültek az alapjai (törzsekbe való beházasodással, a helyi viszonyok kiismerésével) a leendő harcnak – egy olyan területen, ahol a vallási szélsőségeség korábban nem volt jellemző.

Helyi feszültségek további extremistista csoportok sorát hozta létre, kezdetben csupán lokális – adott országon belüli - célokat követve (sérelmek orvoslása, autonómia). A legismertebbek, mint a nigériai Boko Haram vagy a szómáliai al-Shabaab hosszabb evolúciós folyamaton ment át, míg eljutott a határokon túlmutató ambíciókig és fegyveres aktivitásig. Ezeket hol belügyként, hol regionális problémaként kezelték – a nemzetközi beavatkozás küszöbét Mali államiségének veszélybe kerülése érte el a tuareg-szalafista átmeneti szövetség Bamako-t fenyegető előretörése idején. Az intervenció méginkább legitímálta a szélsőségesek szemében a külföldi érdekeltségek és katonai erők illetve ENSZ missziók elleni akciókat.

Bizonyos jellemző attribútumokkal leírható az afrikai dzsihadista szervezetek által folytatott küzdelem: van politikai cél és ideológia, egy globális harc és hálózat részeként lépnek fel, karizmatikus vezető indítja útjára a csoportot de halála nem jár annak feloszlásával, harcuk a kormányzat, a biztonsági erők és civilek ellen egyaránt irányul, legalább részleges népi támogatás igénye, a helyi társadalmakba való beágyazódás, bűnözői tevékenységek felhasználása tevékenységük finanszírozásához, egyaránt bevonnak tapasztalt helyi és külföldi harcosokat, területszerzésre törekednek, és végül: nem kompromisszumképesek.

AZ ISZLÁM ÁLLAM HARCTÉRI SIKEREINEK OKAI

A globális célokkal rendelkező, a világ muszlimjait „felszabadítva” egy kalifátus alá összefogni akaró szalafista-dzsihadista mozgalom két fő irányát szokás megkülönböztetni: az al-Kaida illetve az Iszlám Állam eltérő nagy stratégiája a közös cél dacára azonban élesen szembenáll egymással. Egy fontos további különbség, hogy miközben bin Laden szervezete nyílt harcban – leszámítva az afganisztáni-pakisztáni bázisterületek súlyos veszteségekkel járó védelmét – kevéssé vett részt és inkább a teátrálisabb stratégiai terrorakciókat preferálja a félelemkeltő, gyakran „önképző” elkövetők általi kisebb támadások mellett. Az ISIL ellenben

kombinálta a hagyományos, gerilla, és terrorakciókat a kriminális tevékenységekkel – ez jól hasznosítható lehet, megfelelő körülmények fennállása esetén.

A többirányú harcban lekötött szíriai-iraki anyaszervezet közvetlen támogatást már csak a távolság miatt is alig nyújthatott helyi fiókszervezeteinek illetve önként csatlakozott „hűbéres” csoportoknak, de valójában rájuk is hagyta a harc megvívását, hogy azok legjobban kihasználhassák helyismeretüket és a körülmények gyors változását. A lokális ellentétek miatt vívott harcok így viszont felfűzésre kerülhettek egy globális küzdelembe, miközben a csoportok tekintélyét növelhette az Iszlám Államnak való elköteleződés. A terrorszervezet tartósabb területszerzése és azon való berendezkedése, pseudo-államkénti viselkedése mintát – egyben fontos tanulságokat – nyújtott a más hadszíntereken aktív csoportosulásoknak. A „kalifátus” terrorista csoportokra eddig nem jellemző szervezettséget mutatott az állami feladatok ilyen szintű ellátásában, ugyanakkor egyedülálló lehetőséget kapott, hogy jelentős erőforrásokat és szakember-állományt összpontosítson kutató-fejlesztő kapacitások létrehozására és gyártókapacitás kiépítésére, a túlélésért és terjeszkedésért folytatott fegyveres harc igényeinek kielégítése céljából (öngyilkos mellények mellett saját lövedékek és robbanószerkezetek standardizált gyártása, zsákmányolt harceszközök helyrehozatala, drónok és öngyilkos merényletekre előkészített improvizáltan páncélozott járművek sorozatgyártása stb).

A teljesség igénye nélkül néhány tényezőt érdemes kiemelni, amelyek elősegítették, hogy a nemzetközi, regionális és helyi körülmények alakulását kihasználva hosszabb ideig sikeresek lehettek a kalifátus fegyveresei (Ashour, 2016):

- az Iszlám Állam a klasszikus gerillaelméletekkel szemben nem a népi vagy külső támogatásra, illetve kevésbé a terep adta előnyökre épített: így a létszám vagy technikai fölény se szólhatott a javára, ezért az aszimmetrikus hadviselés törvényszerűségét követve máshogyan kellett ellensúlyozni a hiányosságokat
- a kezdeti gyengeséget igyekeztek egyes helyi ügyek felkarolásával, és azokban érintett milíciákkal való ideiglenes szövetségek kötésével áthidalni, míg megerősödve és az első látványos sikerek által már képesek voltak átcsábítani azok tagjait vagy a csoportok egészét integrálni (ezek szerepe sokkal meghatározóbb volt, mint a túlértékelt „külföldi harcosok”-é, akik gyakran mindenféle harci tapasztalat nélkül érkeztek)

- a decentralizált vezetés a harctéri alegységparancsnokok egyéni helyzetfelismerő- és kezdeményezőképességének adott teret: ami olykor katasztrófális vagy eredménytelen volt, de gyors tanulás és a helyzetet legjobban átlátó helybeni döntéshozatal mégis meghatározó fontosságú volt
- a motoron és felfegyverzett civil járműveken (un. *technicals*) közlekedő kis alegységek alkalmazása nagyfokú harcászati rugalmasságot, gyorsaságot és a meglepés kihasználását tette lehetővé
- az agresszivitás és brutalitás egyszerre volt imponáló és elrettentő hatású a lehetséges szövetségesekre és ellenfelekre, ennek propagálása, médiatálalása pedig erősokszorozó faktornak bizonyult
- sikeresen alkalmazták a hírszerzés, dezinformáció, felforgatás, szabotázs, zavarkeltés lehetőségeit beépített embereket, helyi szimpatizánsokat, beszivárgó egységeket használva
- a képességihiányokat próbálták részben kiváltani: így a sebezhető nehéztüzérség és harckocsik helyett robbanóanyaggal megpakolt, házilagosan részben páncélozott gépjárműves öngyilkos merénylőket (*Suicide Vehicle-borne IED – SVBIED*), a légierő funkciói részleges pótlására (felderítés, megfigyelés, vezetés-irányítás /*command-and-control*/, bombázás) a nyíltan vásárolt és saját gyártású quadkopterek és drónok nyújtotta lehetőségeket használták
- a nagyobb mennyiségben zsákmányolt nehézfegyverzet (100mm feletti tüzérség, harckocsik, páncélozott szállító- és harcjárművek, repülőeszközök) alkalmazása limitált maradt: egyrészt a sokfajta típus nehézzé tette az alkatrészellátást és karbantartást, de üzemeltetésük és harcbevételük sokrétű kihívást jelentett taktikai szempontból is
- a hiányzó vagy legalábbis gyenge légvédelem miatt a rejtés, álcázás, széttelepítés maradt a túlélőképesség záloga az ellenség teljes légi uralma ellenében.
- rögtönzött robbanószerkezetek (*Improvised Explosive Device - IED*) és házi készítésű robbanóanyagok (*Home-made explosives - HME*) tömeges előállítására lehetővé tette azok könnyű, rugalmas és sokrétű alkalmazását támadás, védelem és késleltetés során egyaránt – eltérő célbajuttatási módjukkal és megjelenési formájukkal ezek kiszámíthatatlan veszélyt jelentenek a biztonsági erők tagjaira és civilekre egyaránt
- a városi környezetben, támadások előkészítéseként kiterjedten alkalmazták az öngyilkos merénylőket és gépjárműbe rejtett robbanószerkezeteket, kombinálva

- célzott merényletek végrehajtásával, mesterlövészek és alvó sejtek illetve beszivárgó kommandók alkalmazásával aláásva a védők morálját és pusztítva a védműveket
- lakott területek védelmekor pedig alapos előkészületeket tettek: aknamezőként IED-
kat telepítettek a városok előterébe és főbb megközelítési útvonalaira, ezzel is „csatornázva” a közeledő biztonsági erők mozgását. Az épületek majd mindegyikét aláaknázták vagy meglepő csapdákkal szerelték a település külső övezeteiben, míg a belsőbb területeken csak a házak egy részét – de sose lehetett tudni, melyeket és milyen módon, ezzel is lassítva a hadsereg előrehaladását. Emellett a város felett köröző drónokkal bombatámadásokat hajtottak végre illetve azok kamerái által folyamatos helyzetképpel rendelkezett a városvédelmet vezető harcállásponton – így pedig azonosítva a katonák nagyobb csoportosulásait lehetett ezek ellen irányítani addig rejtve várakozó gyalogos és gépjárműves merénylőket, tovább növelve azok veszteségeit és pszichikai leterheltségét (Resperger 2018)

Ezek a tendenciák már azonosíthatóak az afrikai harctereken is, a nagyobb szabású hadműveleteket leszámítva.

A harchoz fontos szempont annak anyagi feltételeinek megteremtése és folyamatos biztosítása: a ISIL a „több lábon álló” önerőre támaszkodást példázza, míg a legtöbb terrorszervezet gyakran szenvedett pénzhiánytól vagy függött erősen külső (állami vagy „alapítványi”) támogatóktól. A szervezett bűnözői csoportokkal való együttműködés, kriminális tevékenységek védelme vagy azokban való aktív részvétel nem új, de annak mértéke és szervezettsége már aggasztóan előrehaladott lett (olaj-, fegyver- és embercsempészet, illegális műkincs-kereskedelem), akárcsak az állami tevékenységek kisajátítása (adóztatás, ellenőrző pontokon útdíjak szedése), illetve a terrorizálást és nyomásgyakorlást is szolgáló zsarolások, emberrablások általi bevételszerzés. A Száhel-övezet esetében a Latin-Amerikából például Marokkó, Bissau-Guinea és Nigéria kikötőibe érkező kokain a sokévszázados karaván-útvonalakon jut a Mediterrán-térségbe, majd az európai piacokra – a szalafista csoportok valószínűleg fizetett védnöksége alatt (Gaye, 2017).

A „fiókszervezetek” (*affiliates*) számára példaszerű lehet az Iszlám Állam propagandagépezete és kommunikációja is, mely több nyelven, különböző célközönséghez hangolva és akár egyénenként megszólítva képes volt üzenetét eljuttatni globálisan, alternatíváját adva az arab állami és nyugati tömegtájékoztatásnak. A nyílt internet és a

közösségi média újszerű és kreatív alkalmazása a harc támogatására és a kibertér önálló hadszíntérként való alkalmazása a világból érkező IT- és médiaismeretekkel rendelkező szakemberek hatékony összeszervezésének következménye – ami hatalmas minőségi ugrás az al-Kaida rossz minőségű VHS-videófelvételeihez és a radikális hitszónokok magnókazettákon terjesztett beszédeihez képest. Az al-Shabaab és a Boko Haram mind professzionálisabban jelenik meg a YouTube, Twitter és Facebook által, saját kiadványokat is megjelentetve (UNDP-RAND, 2017). Az internet és „smart” eszközök hozzáférhetőségének növekedésével az online radikalizáció és a szélsőséges propaganda terjesztésének lehetőségei aggasztó lehetőségeket vetítenek előre: a lefejezések és a támadások brutalitásának dokumentálása, a hadifoglyok nem ejtése az afrikai katonai/rendőri állások lerohanásakor ismerős lehet az ISIL-től.

A *Cyber Caliphate*, mint az Iszlám Állam online és digitális megjelenése nemcsak arra volt alkalmas, hogy propagálja a szervezet torz eszméit, céljait és sikereit, támogatókat és harcosokat toborozzon, megfélemlítse az ellenfeleket – de a szervezet visszaszorulása és földalatti létbe kényszerítése idején is élőnek és virulensnek mutassa azt. Ráadásul a kibertér nemcsak kiegészíti vagy támogatja a fizikai térben zajló harcokat, de gyakran még fontosabb is azoknál a „szívekért és elmékért” folyó küzdelemben – ráadásul a rendszer jellegéből fakad, hogy elemeinek pusztítása illetve hatásainak mérséklése, neutralizálása meglehetősen nehéz.

A fizikai térben vívott klasszikus harcban pedig a dzsihadista csoportok *modus operandi*-ja (eljárásai) változatosak, gyakran katonai alapossággal megtervezettek, máskor az adódó alkalom megragadását példázzák. Így az improvizált fegyverek és rögtönzött robbanószerkezetek változatos típusaival és taktikai felhasználásával szembesülünk, a saját sebezhetőség csökkentésével maximálva az okozható veszteségeket és károkat, másrészt az adott helyszínen messze túlmutató másodlagos hatásokat célozva: aláásva a biztonsági erők és nemzetközi szervezetek iránti bizalmat, gazdasági nehézségeket támasztva. Az Afrikában újszerű, gyakran nők és gyermekek által véghezvitt öngyilkos merényletek emellett komoly hírértékkel is bírhatnak – a terrorcsoportok létének és harcának pedig „*sine qua non*”-ja a médiamegjelenés, különösen ha zsúfolt közösségi tereken (piacok, mecsetek, templomok, szórakozóhelyek, bevásárló központok, egyetemi kampuszok, külföldiek által preferált hotelek) szednek sok áldozatot illetve ha kiemelt fontosságú vagy szimbolikus objektumokat (minisztériumok, nemzetközi szervezetek helyi képviselői, dzsihadistákat fogva tartó börtönök) céloznak meg.

A támadásokat gyakran vezetik be robbantással, és kihasználva ennek sokkhatását és a fizikai pusztítást kézi fegyverekkel rohamozzák meg a célobjektumot, maximálva a veszteségeket és károkat. A fegyveresek gyakran maguk is hordanak öngyilkos mellényt/övet, hogy az akció záróakkordjaként megöljék az őket megközelítőket, elkerülve az elfogást.

A vidéki területeken és nyílt térségekben többnyire a nemzeti és ENSZ fegyveres erők illetve nemzetközi szervezetek konvojai, ellenőrző pontjai és kisebb bázisai a célpontjai az IED-ekkel kombinált lesállításoknak és rajtaütéseknek

Videókon is dokumentálva akár több száz harcost is bevonva nagyobb támadások sorát is végrehajtják Afrika-szerte: a hadsereg és rendőrség megerősített állásainak lerohanása során többnyire egyáltalán nem ejtenek foglyokat – közel-keleti mintára. A biztonsági erők morálját ez nagyban rombolja, a közbizalmat pedig aláássa, hogy még önmagukat se tudják megvédeni a katonák. Ezenközben nagy mennyiségű hadianyaghoz is jutnak a támadók, mint 2019 novemberében a Menaka régióban Maliban több mint 50 helyi katonát megölve, vagy egy hónappal később Inates-nél, ahol 71 nigéri katona vesztette életét. Ekkora veszteségeket semely hadsereg nem tud elviselni hosszútávon.

ISZLÁM SZALAFISTA-FUNDAMENTALISTA HÁLÓZATOK AFRIKÁBAN

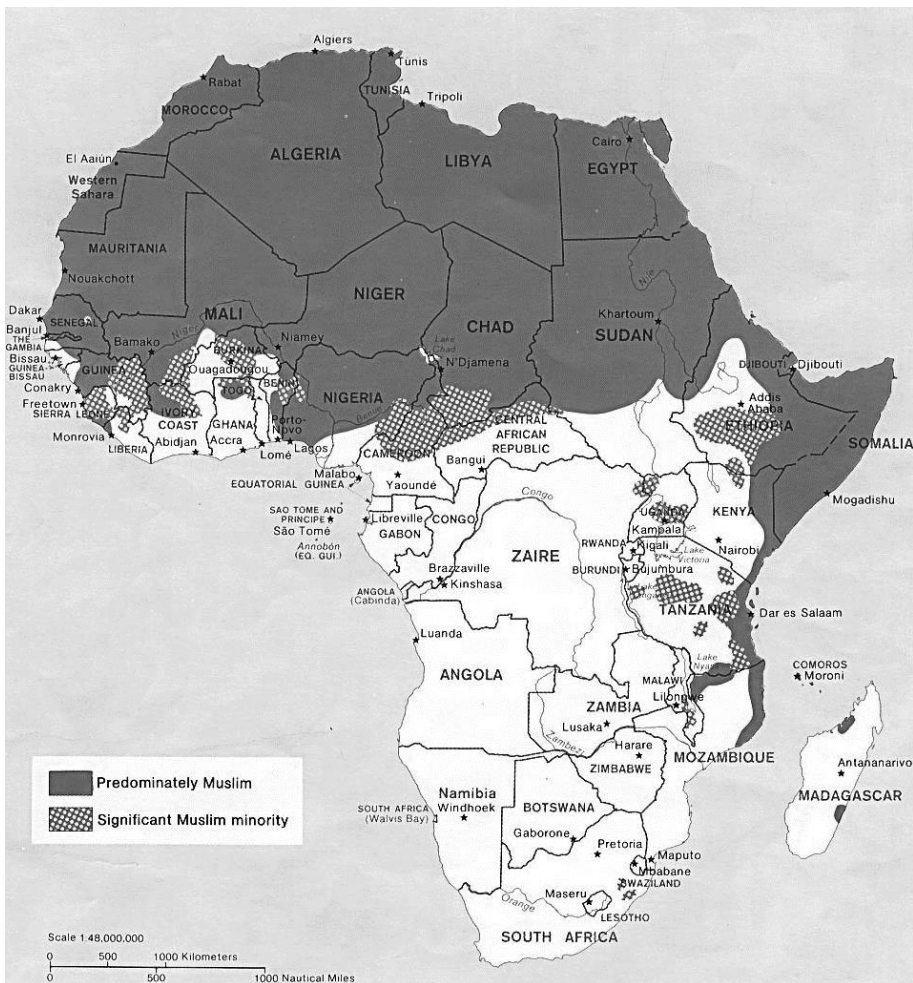
Mióta megvetette lábát az al-Kaida Nyugat-Afrikában, több csoportosulás jött létre, melyek 2012-ben kerültek reflektorfénybe váratlanul tűnő gyors sikereikkel Maliban – igaz, gyorsan szembekerültek tuareg szövetségeseikkel, majd a masszív nemzetközi fellépéssel. A növekvő nyomásra válaszul és a központi szervezet ösztönzésére a neki elkötelezett, a Száhel-övezetben – elsődlegesen Mali belső területeiről - operáló hálózatok, vagyis az AQIM, az Anszar-Din, a Macina Felszabadítási Front és az al-Mourabitun formális koalícióra lépett és új esernyőszervezet létrehozásával (*Jama'a Nusrat ul-Islam wa al-Muslimin'* – JNIM, vagyis az Iszlámot és Muszlimokat Támogatók Gyülekezete) magasabb szintű együttműködést és műveleti tempót igyekeznek megvalósítani, amit az eddigi eredmények visszaigazolni is látszanak, hisz nagyszabású műveleteket immár Mauretániától Csádig hajtanak végre sikeresen.

Igaz, az al-Mourabitun szakadást szenvedett, mikor az egyik alvezér, **Adnan Abu Walid Szahrawi** és néhány tucat híve 2015 májusában videót tett közzé, hűséget fogadva az ISIL-nek. A Mourabitun elhatárolódott ettől, és megerősítette lojalitását az al-Kaida felé, míg a szakadár csoport 2016 szeptemberéig nem hallatott magáról: ekkor egy burkina faso-i elszigetelt

rendőrposztot támadtak meg, októberben egy újabbat illetve sikertelenül egy börtönt. Ekkor „kalifátus” végre reagált, elismerve helyi fiáléja tevékenységét. Az ISGS (*Islamic State in Greater Sahara*) „nagy belépője” 2017 októberében történt, mikor Tongo Tongo-nál az amerikai és nigeri különleges erők több tagját megölték egy leszállás során. Az ISGS is szintet lépett 2019 áprilisában, mikor társult a Boko Haram nagyobbik utódszervezetével, az ISWAP-al (*Islamic State's West Africa Province*), mely a Csád-tó medencéjének térségében rendezkedett be és terrorizálja a környező államokat (Nigéria, Niger, Csád, Kamerun).

A globális ambíciókkal rendelkező két irányzat közti választás megosztotta ezeket a csoportosulásokat (a szakirodalomban elterjedt a VEO - *Violent Extremist Organisation* megnevezés), és többször szakadást, frakcióharcokat okozott: egyesek megerősítették hűségüküket (*baya*) az al-Kaida felé, és igyekeztek kíméletlenül legyűzni a renitens ISIL-párti szárnyat – mint az al-Shabaab tette a Puntföldről kiinduló ISS (*Islamic State in Somalia*) ellenében. Megtörtént hogy egyes szervezetek teljesen oldalt váltottak, mint a Boko Haram, mely a „kalifátus”-hoz kötötte magát 2015 márciusában – ám 2016 augusztusában éppen **al-Baghdadi** nevezte hitehagyónak és mozdította el a szervezet vezérét, **Abubakar Shekau**-t és nevezte ki helyére az ISWAP élére a Boko Haram alapító fiát, **Abu Muszab al-Barnawi**-t. A Shekau-hű fegyveresek a Szambisza-erdőségbe fészkelve be magukat folytatják támadásaikat.

Másutt teljesen új csoportok jöttek létre, mint 2014-ben az ISS vagy 2016-ban az ISSKTU (*Islamic State Somalia, Kenya, Tanzania and Uganda*), ezek azonban kicsik, alig támogatottak a lakosság által (Warner, 2017). legnagyobb közfigyelmet az Iszlám Állam líbiai zászlóbontása kapott 2014-ben, mely Derna, majd Sirte városát is képes volt egy időre megkaparintani – igaz, ezzel kiemelt célponttá tette magát minden hadviselő által, és többezres ereje leolvadt néhány százra, emellett beszorult a sivatagi belsőbb területekre, ahonnan kevesebbet árthatott.

5. ábra: Muzulmán többség illetve jelentősebb kisebbség Afrikában

(Forrás:https://www.bing.com/images/search?view=detailV2&ccid=TKMC5uvw&id=DAD1346DCA37F69AB7E4FA0004D1CF40C720D551&thid=OIP.TKMC5uvwTjoszAj1FHNR9QHald&mediaurl=https%3a%2f%2fwww.lib.utexas.edu%2fmaps%2fafrica%2fafrica_islam_87.jpg&expw=1146&expw=1004&q=africa++muslim+map&simid=608007973790289164&selectedIndex=2)

Míg az AQIM, a Boko Haram vagy az al-Shabaab ténykedése és felépítése alaposan nyomon követhető és kutatott, érdemes kitérni néhány újabb vagy agresszívebb, de még a „radar alatt” tevékenykedő csoportra. Több szervezet vált nevet, a tagság is fluktuálódik ezek között, némelyik csoportról alig hallani, de fel kell figyelni a tényre, hogy ezek elburjánzása már túlmutatja a muszlimok lakta területeken, újabb konfliktus zónákat vetítve előre.

A területi integritását veszített Szomália az egyik legfontosabb góca a további konfrontációknak. Noha az ISS és a vele ellenséges al-Shabaab behatolási kísérletei miközben rendre megghiúsulnak Etiópia felé (hivatalosan legalábbis), Kenya irányában már eredményesebbek: mivel vezető nemzetei a szomáliai rendezést és a mogadishu-i kormányt

támogató, 2007-ben indult afrikai uniós AMISOM (*African Union Mission in Somalia*) misszióknak, ezért kiemelt célpontjai. Ezek hatására 2019-ben elmozdulás történt a veszteségek csökkentésére improvizált robbanóeszközök és kisebb egységekkel végrehajtott támadások irányába: mintegy 250 támadás érte a hadsereget, közel feleannyi az AMISOM erőit, és 50-nél kevesebb civileket (Hiraal, 20018a, 2018b). A csoportok sejtjei továbbra is a főváros körül ólálkodnak, Afrika legpusztítóbb terrorista akciót hajtva végre (2011 októberében több mint 100, 2017 ugyanezen hónapjában több mint 600 halálos áldozatot szedve öngyilkos merénylők vezette, robbanóanyaggal megpakolt teherautók által).

Újabb jelenség *IS Central Africa Province* (IS-CAP) felbukkanása: az országból kiszorított Ugandai Muszlim Szabadságharcosok bázisukat a Kongói Demokratikus Köztársaságban berendezve hozták létre az ADF (*Allied Democratic Forces*) nevű formációt 1995-ben. A kormányellenes csoportot súlyos csapások érték először az ugandai, az ezredforduló után pedig az ENSZ MONUSCO missziója (*United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo*) támogatta kongói erők részéről. 2003 után a politikai célokat mindinkább a vallásilag átszinezett iszlám fundamentalizmus retorikája és saját köreiből a saríja jog érvényesítése vette át az új nevet is választó szervezetben (*Madina at Tauheed Wau Mujahedeem – MTM /Az Egyistenhit és a Szent Harcosok Városa/*), különösen az alapító **Dzsamil Mokulu** 2015-ös letartóztatása utáni vezetőváltással. 2017-ben már voltak jelek az ISIL-lel való kapcsolatfelvételtől (Postings, 2018), kivált harcosok pedig 2019 áprilisában hűséget fogadtak annak, és még abban a hónapban végrehajtották első akciójukat a kongói kormány csapatok ellen Észak-Kivu tartományban. A csoportosulás ereje és tagsága bizonytalan – egyesek az ADF egészének névváltását sejtik, mások rebellis frakcióként számolnak vele. Úgy tűnik azonban, hogy az al-Kaidához és az al-Shabaabhoz több vonalon épített ki kapcsolatokat: így a fegyvercsempészet terén, de az ideológiai köteléket erősítik a térségben a közelmúltban kiépült mecsetek és medreszék, melyek egyoldalú hitértelmezésétől megfertőzött fiatalok később a szomáliai szervezetben vagy az ADF-ben találtak helyet, illetve a mozambik-i tagságát képezik.

Utóbbi államban a 2017 októberében kezdődtek a vallási irányultságú támadások az ország legszegényebb régiójában, Cabo Delgado-ban, amelynek térsége hatalmas földgáz készleteket rejt. Eddig mintegy 400 áldozatot szedve jellemzően a mozambik-i kormányzat és civil falvak a célpontok, felgyújtva a házakat. A helyileg csak „al-Shabaab”-nak nevezett

csoport céljai és összetétele mindmáig homályos és csak sejtetik valószínű kapcsolatukat az ISIL-hez (Matfess-Noyes, 2019).

A szomszédos Tanzánia kontinentális területe döntően keresztény, bár a partvidék egyes területein és legfőképp Zanzibár szigetén már a muzulmán vallásuk dominálnak. Az al-Kaida 1998-as robbantása óta kevéssé került reflektorfénybe az ország, de az autoriter pártrendszerű országban a keresztény eszmeiség erőteljesebb állami propagálása ellenhatásaként a muszlim fiatalok elkezdtek radikalizálódni és az ország ma már fontos kibocsátó az al-Shabaab és más afrikai extremista csoportosulások utánpótlásához. A dzsihadista veszély terjedését mutatja, hogy 2019 novemberében fegyveresek átcsaptak Mozambikból és egy falu több lakóját megölték illetve megsebesítették az eddig békés országban is.

Szolid becslések állnak csak rendelkezésre a dzsihadista csoportok nagyságáról: 2018 nyarán a Boko Haram utódszervezet ISWAP 3500-5000, míg Shekau-frakciója 1000-1500 harcossal rendelkezhetett. A Sínai-félszigeten 1000-1500, Líbiában 500, az ISGS-nél 200-400, Szomáliában 100-200 fő sorakozhatott az Iszlám Állam fekete lobogója alatt, míg a többi szatelit-szervezete egyenként néhány tucat fegyveressel számolhatott (Warner-Hulme, 2018). Ezekkel szemben az al_kaidához hű al-Shabaab hadereje, a *Dzsabahaat* 5-8000 fős lehet, míg a Száhel-övezetben létrehozott esernyőszervezet, a JNIM 1-2000 fős.

Az iszlamista csoportok összességében nem rendelkeznek valós tömegtámogatással, vagy igazán nagyszámú fegyveressel, de agresszív akcióik, adaptív fellépésük és nagyfokú mozgékonyosságuk miatt hatásuk megsokszorozódik és százezrek kényszerülnek lakhelyük elhagyására, még többen élnek félelemben és fordulnak elégedetlenségükben a regnáló kormányok ellen. Ennek a kihívásnak a kezelése azonban több mint összetett.

A MÁSIK OLDAL – AFRIKA ÁLLAMAI ÉS A KÜLHATALMAK

A helyi elégedetlenség növekedése, majd az iszlamista csoportok általi felkarolása saját céljaik mindinkább előtérbe tolásával az afrikai államokat készületlenül érte. Az egyes államok túlzott, tisztán katonai reakciója és a biztonsági erők túlkapásai kontraproduktívnak bizonyultak: a tömeges letartóztatások, mecsetbezárások, a cenzúra bevezetése és a sajtóhozzáférés korlátozása az emberi és szabadságjogok sorozatos megsértését hozták, ennek eredményeként elidegenítve az éppen megvédeni hivatott lakosságot, és a terrorizáló

dzsihadista csoportok számára nagyobb merítési lehetőséget adva a toborzáshoz. Nigériában és Kenyában már bizonyosodott ez a veszély, és Mozambikban hasonló a helyzet. Szintén nem bizonyult jó megoldásnak, hogy helyi önvédelmi milíciákat fegyverezzenek és hatalmazzanak fel cselekvésre a kormányok, ezzel tehermentesítve a hadsereget – ez többször vezetett a különböző etnikai-vallási közösségek közötti önkényes erőszakhoz, ami aláássa a törékeny államrendet és társadalmi együttélést – megintcsak a szélsőségesek malmára hajtva a vizet.

A regionális összefogás és operatív együttműködés illetve információmegosztás lenne az egyik kulcsa annak, hogy a felkelésellenes műveletek elveit követve ezen szervezetek mozgásterét és műveleti lehetőségeit beszűkítsék, a helyi lakosságtól elszigeteljék – a médiától és külföldi kapcsolatuktól elvágva pedig elhalásra ítélik, a kinetikus támadásokkal megsemmisítve vezetői és kiképzési struktúráikat. Kezdeményezések a kooperációra vannak, az eredmények azonban elmaradnak de legalábbis szerények. Árukladó például, hogy az 5000 fős *G5 Sahel Joint Force* (Mauretánia, Niger, Mali, Burkina Faso, Csád részvételével) és a 13 ezres ENSZ katonai-rendőri erő (MINUSMA) dacára nem sikerült Malira korlátozni és ott összeroppantani a dzsihadista csoportokat, hanem azok kikezdték Niger és Burkina Faso biztonságát is, sőt: Mauritánia és Csád is terrortámadásokat szenvedett meg - távlatilag szakértők azzal számolnak, hogy Benin, Togo és Elefántcsontpart következik. Nem mellesleg, az al-Kaida koalíciója, a JNIM műveleti területei összeérnek immár az ISIL-párti ISGS-ISWAP tevékenységi körzeteivel, erősítve egymás demoralizáló és destruktív hatását az érintett államokra.

Kelet-Afrika viszonylatában pedig Szomália az elsődleges gócpont, ahol az Afrikai Unió 22,000 fős AMISOM missziója se tudta legyűrni a kiépülő kormányerőkkel együtt az al-Shabaab és ISS jelentette kihívást, mely ráadásul új irányokat is keres, megtorolva Etiópia és Kenya fokozott jelenlétét a rendezésben, másik oldalról kapcsolódni tud az Arab-félsziget felé Jemen és az AQAP (*Al-Qaeda in the Arabian Peninsula*) irányába. Szudán és Dél-Szudán belpolitikai instabilitása pedig további lehetőségeket sejtet nyugati irányban, mely által már a Száhelben aktív hálózatokkal is közvetlenül felvehetik a kapcsolatot. Az újabb hálózatok megjelenése a tágabb térségben (Kongói Demokratikus Köztársaság, Mozambik) aggasztó expanzióját a dzsihadista aktivitásnak déli és nyugati irányban, további országokban pedig (Uganda, Tanzánia, Dél-Afrikai Köztársaság) rejtett raktárakat, biztonsági menedékeket és alvó sejteket

hozva létre – jelenlétüknek tehát nem szab határt a muszlimok lakta területek kiterjedése (European Institute of Peace, 2018). Válaszul a Nagy-Tavak régióban a Kongói Demokratikus Köztársaság, Burundi, Uganda, Ruanda és Tanzánia politikai és katonai vezetése kezdett egyeztetésekbe, hogy ne támogassanak gerillacsoportokat egymás ellenében, és például éppen az ADF ellen lépjenek fel közösen.

6. ábra: „Arch of instability” – a dzsihadista műveleti területek összeérésének veszélye
(Forrás: https://image.isu.pub/130103160606-e55440747a794e38af548f985633c9fd/jpg/page_1.jpg)

A saját erők erők felkészületlensége és a források elégtelensége, illetve a döcögő intergovernmentális együttműködés jogosan veti fel a külhatalmak támogatása iránti igényt. Franciaország, mint felelősséget vállaló volt gyarmattartó (és a földrajzi közelség okán is) felvállalta a vezető nemzet szerepét, mikor Mali államisága veszélybe került: az ENSZ BT. felhatalmazása birtokában 2013-ban a Serval-hadművelet keretében nyújtott hathatós segítséget az iszlámista erők megállításában és visszaszorításában. A következő évben pedig a Barkhane-hadműveletet indította el terror-ellenes éllel a szélsőséges csoportok felszámolása céljával, amihez később holland és észti különleges erők is csatlakoztak. A 4500 fős francia kontingens további 600 fős megerősítéséről **Macron** elnök 2020 januárjában döntött: ez nem tűnhet soknak a hatalmas térségben, de a harcok fő terheit ezek a gyorsreagálású csapatok és a légi erők viselik.

Az Egyesült Államok kül- és biztonságpolitikájában viszont pont rosszkor következett be jelentős hangsúly-eltolás: a 2018-as Nemzetvédelmi Doktrína gyakorlatilag a terrorizmus-elleni globális háború (*Global War on Terror*) korának lezárását jelenti a nagyhatalmi stratégiai versengés újbóli előtérbe helyezésével. Noha az USA regionális műveleti parancsnoksága (AFRICOM) vezetője a Kongresszus előtti meghallgatásán hangsúlyozta a szélsőséges

csoportokra gyakorlandó nyomás fenntartásának és a helyi erők segítésének fontosságát, ugyanakkor az új iránynak megfelelően a növekvő orosz és kínai katonai jelenlét negatív hatását is megemlítette amit ellensúlyozni érdemes (Townsend, 2020) Az amerikai kiképzői, tanácsadó, légi felderítő és drónos csapásmérő feladatokat 20 afrikai országban ellátó jelenlét 7200 főről 6000 főre csökkent az elmúlt 2 évben, ennek további redukálása várható tehát.

ÖSSZEGZÉS

Bár 2019 márciusában a szíriai Baghuz elestével az ISIL utolsó erősségét is elvesztette központi területein, önjelölt kalifája pedig életét vesztette egy rejtekhelyét ért rajtaütésben, de az általa életre keltett globális hálózat változatlanul aktívnak mutatkozik, híven annak jelszavához (*baqija wa tatamadad* – „megmaradni és terjeszkedni”). Az Iszlám Állam nagyszabású társadalmi kísérletnek tekinthető, mely a permanens háború és hadigazdaság körülményei közepette pusztító nihilista arcát mutatva az emberiség számára elfogadhatatlan alternatívát jelentve bukásra ítéltetett. Ugyanakkor az általa képviselt eszmeiség tovább él, kollektív élménnyé vált, a virtuális térbe szorítva is inspiráló hatása a szélsőségesekre – ennek semlegesítése, a helyi szárnyszervezetek kikapcsolása a torz legenda elemesztésével járhat végül. Az ISIL harctéri sikerei nyomán annak való elköteleződés nemcsak reputációnövelő hatású volt utóbbiakra, de alárendelődés helyett példaválasztás is egyben.

Az illegitim „kalifátus” kezdeti látványos imponáló harctéri sikerei és későbbiekben vereségei fontos tanulságokkal szolgálhatnak, technikai és taktikai téren, de stratégiai szempontból is: a kezdeményezés megragadásának és győzelmeknek fontos előfeltétele volt a morálisan megrendült ellenfél is. Afrikában pedig sorra megmutatkozik, hogy az államok megoldatlan problémái kiaknázhatóak a „zavarosban halászó” szélsőséges csoportosulások számára, melyek relatíve kis létszámuk ellenére is komolyan alááshatják a kormányok tekintélyét és cselekvőképességét, illetve a törékeny társadalmi békét. Aszimmetrikus hadviselést folytatva ezen csoportok ellensúlyozhatják saját gyengeségüket a dzsihád tapasztalatainak és a modern technológia vívmányai hatékony felhasználásával.

A szintén szűkös erőforrásokkal bíró, számtalan egyéb problémától terhelt kormányok önállóan tehetetlenek, számukra a regionális és nemzetközi hírszerzési-bűnügyi-katonai együttműködés a megoldás, ennek eredményei részben azért mutatkoznak. A források önálló megteremtése vagy a külső segítyezés is csak akkor lehet azonban eredményes a problémák

komplex okainak kezelésére, ezáltal a kétségbeesés szülte radikalizáció megfékezésére, ha a közbizalom helyreáll a kormányzat és a fegyveres erők felé – a szociális intézkedések, fejlesztéspolitika, munkahelyteremtés előfeltétele a megfelelő biztonsági környezet (*safe and secure environment*) megteremtése. Ennek egyik fontos vonulata a professzionális, jogilag kötött és számonkérhető rendőri-katonai fellépés, mely együtt a társadalompolitikai intézkedésekkel képes lehet leválasztani a radikális, zavarkeltésben érdekelt csoportokat a lakosságról, ezáltal elszigetelve őket és lokalizálható, megsemmisíthető célpontokká egyszerűsítve fizikai létüket.

Felhasznált irodalom:

ASHOUR, Dr. Omar (2016): *Enigma of 'Baqiya wa Tatamadad': The Islamic State Organization's Military Survival* <https://studies.aljazeera.net/en/reports/2016/04/enigma-baqiya-wa-tatamadad-islamic-state-organizations-military-survival-160419081219493.html>

EUROPEAN INSTITUTE OF PEACE (2018): *The Islamic State in East Africa* http://www.eip.org/sites/default/files/Report_IS%20in%20East%20Africa_October%202018.pdf

GAYE, Serigne Bamba (2017): *Connections between Jihadist groups and smuggling and illegal trafficking rings in the Sahel* <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/fes-pscc/14176.pdf>

HIRAAL INSTITUTE (2018a): *AL-Shabab's Military Machine* <https://hiraalinstitute.org/al-shababs-military-machine/>

HIRAAL INSTITUTE (2018b): <https://hiraalinstitute.org/the-war-in-somalia-in-2019/>

MATFESS, Hilary – NOYES, Alexander (2019): *Counterproductive Counterinsurgency: Is Mozambique Creating the Next Boko Haram?* <https://www.lawfareblog.com/counterproductive-counterinsurgency-mozambique-creating-next-boko-haram>

NAGY Imre: *Az afrikai fegyveres konfliktusok arculatának átalakulása napjainkban* Honvédségi Szemle 2018/4. https://honvedelem.hu/files/files/111397/hsz_2018_4_beliv_045_052.pdf

POSTINGS, Robert (2018): *The tentative ties between the Allied Democratic Forces and ISIS* <https://thedefensepost.com/2018/12/04/tentative-ties-allied-democratic-forces-isis-dr-congo/>

Dr. habil. RESPERGER István (2018): *Az iszlám állam terrorszervezet lakott területeken folytatott harcainak katonai tapasztalatai* https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2018_3_szam.pdf

TOWNSEND, Gen. STEPHEN (2020): *2020 Posture Statement to Congress* <https://www.africom.mil/about-the-command/2020-posture-statement-to-congress>

UNDP – RAND Europe: *Social media in Africa - A double-edged sword for security and development* https://www.undp.org/content/dam/rba/docs/Reports/UNDP-RAND-Social-Media-Africa-Research-Report_final_3%20Oct.pdf

WARNER, Jason (2017): *Sub-Saharan Africa's Three "New" Islamic State Affiliates* <https://ctc.usma.edu/sub-saharan-africas-three-new-islamic-state-affiliates/>

WARNER, Jason – HULME, Charlotte (2018): *The Islamic State in Africa: Estimating Fighter Numbers in Cells Across the Continent* <https://ctc.usma.edu/islamic-state-africa-estimating-fighter-numbers-cells-across-continent/>

Giap tábornok élete és munkássága 1911-től 1945-ig

Ondrék József¹

Absztrakt

Vo Nguyen Giap tábornok a XX. század második felének egyik legismertebb katonai vezetője, Mao Ce-tunggal egyetemben a gerilla hadviselés egyik legjelentősebb teoretikusa. Nemzetközi ismertségének ellenére éltének első szakaszáról keveset lehet tudni. A tanulmány ezt az űrt próbálja kitölteni és bemutatni Giap tábornok életét és munkásságát 1911 és 1945. szeptember 02 között. A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-19-3-I-NKE-20 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának készült.

Abstract

Vo Nguyen Giap is one of the most famous military leaders of the 20th century, and along with Mao Ce Tung, one of the most important theoreticians of guerrilla warfare. Despite his international renown, little is known about his early life. This study aims to lessen this gap and showcase the life and work of general Giap between 1911 and 02 September 1945. This study was supported by the ÚNKP-19-3-I-NKE-20 New National Excellence Program of the Ministry of Human Capacities.

Bevezetés

Vo Nguyen Giap tábornok a XX. század második felének egyik legismertebb katonai vezetője, egyben Vietnám meghatározó alakja ebből az időszakból. Mao Ce-tunggal egyetemben a gerilla hadviselés egyik legjelentősebb teoretikusa, az elmúlt század nemzeti felszabadító harcainak ikonikus alakja, ezen harcok eljárásainak kidolgozója és tanítója. Nemzetközi ismertsége, és az egykor szoros magyar-vietnámi kapcsolatok ellenére Giap tábornok életét és munkásságát magyar nyelven, részletesen még nem dolgozták fel. Az alábbi tanulmány ezt az űrt igyekszik részben kitölteni és nemzetközi szakirodalmi források alapján feldolgozni Vo Nguyen Giap (vietnámi helyesírás szerint: Võ Nguyên Giáp) életét 1911-től 1945. szeptember 02-ig, a független Vietnámi Demokratikus Köztársaság kikiáltásának dátumáig. Giap tábornok élete igazán ezen dátumot követően került mind a hadtudomány iránt érdeklődők, mind a

¹ Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola – National University of Public Service, Doctoral School of Military Science, email: ondrék.jozsef@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-1831-5479

nemzetközi közvélemény figyelmébe. Ettől az időponttól kezdve egyértelműen az elsőszámú vietnámi katonai vezetőnek számított, és harcostársával *Ho Chi Minh*-nel, ők ketten voltak a függetlenségi harc arcai. Ugyanakkor, ezt a – hadelméleti és hadtörténelmi szempontból is rendkívüli – időszakot csupán egy tanulmányban feldolgozni képtelenség lenne. Éppen ezért, a tanulmány célja az 1945-ig vezető út feltárása, a Giapot fiatalon ért hatások leírása, valamint a tábornok, a második világháború végéig végzett munkájának összegzése.

Giap tábornok életét azonban nem csupán tudományos kíváncsiság miatt érdemes megismerni. Gerilla teoretikusként vitathatatlan érdemeket szerzett 1945 és 1980 között lezajlott valamennyi indokínai háború, Vietnám számára sikeres megvívásában. Ezek a délkelet-ázsiai konfliktusok, és különösen a háborúk aszimmetrikus elemei napjaink bármely COIN (counter insurgency, felkelés ellenes) műveleteihez fontos tanúsággal járhatnak. A tanulmány szorosan beleillik a hazai hadtudomány kutatási feladatai közé is, hiszen a magyar hadtudományi kutatásban, oktatásban és alkalmazásban vezető szerepet betöltő munkacsoport többek között a multidiszciplináris kutatási szemléletet hangsúlyozza, és az aszimmetrikus konfliktusok kutatását kiemelt fontosságúnak tartja. (Boda et al., 2006)

Az elméleti és ideológiai háttér

Vo Nguyen Giap munkásságának részletes bemutatása előtt két alapvető lépés megtételére van még szükség. Elsőként, fontos néhány szót említeni azokról az elméletekről és ideológiákról, amelyek Giapot fiatalon elérhették és érdekelték. Másodsorban pedig szintén fontos bemutatni, még ha csak röviden is, azt a politikai helyzetet, amelyben a fiatal Giap felnőtt, hiszen csak ennek a két összetevőnek a megismerésével érthetőek meg a tábornok életének bizonyos döntései.

Ugyan Giap hadtudományi munkásságát el lehet vonatkoztatni az ideológiai háttértől, amelynek hatásai tükröződnek ezekben a művekben, viszont magának a személynek az életét enélkül tárgyalni nem lehet. Giapra, mint oly' sok, gyarmati országban, elnyomásban élő kortársára, elsősorban a 19. század második, és a 20. század első felében kikristályosodott baloldali elméletek hatottak. Politikai és hadtudományi gondolkodását is a baloldali elméletek szabták meg. Marx, Engels és Lenin gondolatai határozták meg a világról alkotott képét, a politikához és a hadviseléshez fűződő viszonyát. Ezek részben – különösen tinédzser korában – elsősorban Ho Chi Minh tolmácsolásában jutottak el hozzá, majd saját maga is

megismerkedett az eredeti szövegekkel. (MacDonald, 1993: 21) Később Mao Ce-tung olvasatában is megismerhette bizonyos részeit, és megismerkedhetett a kínai kommunista által továbbfejlesztett elméletekkel is. A felkelések baloldali elméletei, ahogy arra Forgács Balázs rávilágít *A néppel a népért – korai baloldali partizánelméletek* c. művében, szorosan összekapcsolódnak. Marxtól kiindulva, minden meghatározó gondolkodó hozzátett ezekhez, tovább fejlesztve és alkalmazva azokat a helyi körülményeknek megfelelően. (Forgács, 2018: 53) Érdekes, hogy bár hadtudományi munkássága vitathatatlan magas színvonalú Giapnak, saját bevallása szerint, Carl von Clausewitz klasszikusával, *A háborúról* című művével, mint elsődleges forrással egészen 1945-ig nem találkozott. (Derbent, 2013: 167-171) Giap nagyságát mutatja, hogy amikor hozzájutott ehhez a műhöz már a Viet Minh elsőszámú katonai vezetője volt, mégsem volt rest azt feldolgozni és adaptálni a helyi viszonyokhoz. Ugyanakkor azt is érdemes megjegyezni, hogy bár olyan könyvet nem olvasott Giap, amelynek Clausewitz volt a szerzője, de közvetve mégis eljutottak hozzá már 1945 előtt a porosz hadtudós gondolatai is, hiszen mind Marx, mind pedig Mao merített ezekből, az ő műveiket pedig forgatta Vo Ngyuen Giap. (Forgács, 2017: 200)

Az indokínai politikai helyzet Giap fiatalkorában

A Vietnámról szóló első írásos emlékek Kr. e. 208-ból datálhatók. (Karnow, 1997: 111) Ettől az időponttól kezdve, a mai Vietnám középső és északi része kínai fennhatóság alá tartozott ezer évig. Természetesen a terület ősi lakossága többször lázadt az idegen hatalom ellen, így a nép közös emlékezetében a felkelések már régóta megtalálhatók voltak, a forradalmi gondolataik egészen eddig vezethetők vissza. A vietnámi történelem kiemelkedő pontja a *Trung* nővérek szabadságharca Kr. u. 40-ben, amikor – ugyan csupán két évre – sikerült leráznuk magukról a kínai igtát. Szintén fontos pontja a régió történelmének a mongol hódítók elleni harc, akiket összesen háromszor győztek le, utoljára 1287-ben, mintegy háromszázezer mongolt megfutamítva. (Karnow, 1997: 112) A vietnámi történelem egyik aranykora következett a Le dinasztia alatt, majd a *Nguyen* uralkodóház egyesítette először az ország három nagy régióját, az északi Tonkint, a középső Annamot és a déli Kokinkínát, valamint modernizálta és megnyitotta az országot a nemzetközi kereskedelem előtt. Így léptek először kapcsolatba a franciákkal is. (Department of Defense, 1971: 13) Ez a kapcsolat végül meghatározónak bizonyult az azt követő 150 évre. A helyi keresztények védelmének ürügyét kihasználva, a franciák előbb Saigont foglalták el 1859-ben, majd 1863-ban egész Kokinkínát. (Karnow, 1997:

119-126) Ahogy a franciák fokozatosan kiterjesztették a hatalmukat az egész indokínai régióra, a velük szembeni vietnámi ellenállás is erősödött, de minden felkelést levertek a modern eszközökkel felszerelt, és eljárásokkal vezetett, Francia Expedíciós Hadtest katonái. Az ily módon megszerzett gyarmatuk modernizálása során a franciák megváltoztatták a tradicionális ábécét, megreformálták az iskolarendszert, és *Paul Doumer* kormányzósága alatt sikerült Francia Indokínát rendkívül jövedelmezővé tenniük. A gazdasági haszonból azonban a helyi lakosoknak csekély jutott, és még arra is magas adókat vetettek ki a franciák. A gyarmatosítókkal szembeni ellenérzések egyre erősödtek, a századforduló utáni állapotokat pedig egy fiatal szocialista, *Nguyen Sinh Cung* – a későbbi Ho Chi Minh – szarkasztikusan csak így jellemezte: „Justiciának olyan durva útja volt Franciaországból Indokínába, hogy mindenét elvesztette, kivéve a kardját.” (Karnow, 1997: 134) Ilyen körülmények közt nem csoda, hogy a népesség nagy része elégedetlen volt a körülményekkel és meg akart szabadulni a gyarmatosítóktól. Számos vietnámi a nacionalizmusban látta ehhez az utat, míg egy részük a kommunizmus felé fordult, és ettől az eszmétől remélte a változást. Az utolsó Nguyen uralkodóhoz köthető felkelést 1912-ben leverték a franciák, így Giap fiatalkorában már jó pár éve érett egy újabb felkelés gondolata. (O’Neill, 1969: 5) Ehhez táptalajt biztosított – többek között – az 1924-ben alapított, titkos *Tan Viet Cach Menh Dang* (Vietnámi Forradalmi Szövetség), majd pedig az 1929-ben, Hong Kongban létrejött Indokínai Kommunista Párt (IKP), amely céljaként a „vietnámi függetlenséget és a proletár kormányzást” határozta meg. (Karnow, 1997: 134) Mind a korábbi Tan Viet, mind pedig az IKP oszlopos tagjai közt pedig már megtalálható volt Vo Nguyen Giap is.

Giap gyermekkora

Vo Nguyen Giap gyermekkoráról sokáig nem lehetett hiteles információt szerezni, sem hazájában, sem külföldön. Azonban, a harmadik indokínai (más néven a vietnámi) háborút követően és, ahogy egyre jobban visszavonult a napi politikától, megnyíltak a korábban zárt csatornák, sőt maga Giap is nyíltan nyilatkozott az életéről külföldi, nyugati újságíróknak. Ennek köszönhetően napjainkra viszonylag feltárt már az élete, fehér foltok talán már nincsenek benne, de szürkék még akadnak. Az biztosra vehető, hogy a kis Vo Nguyen Giap 1911. augusztus 25-én látta meg a napvilágot a *Quang Binh* tartományban található *An Xa* faluban. A falu az északi szélesség 17. foktól valamivel északabbra, a később hírhedté vált 1-es

számú gyarmati országút (*Route Coloniale, RC1*) mentén fekszik, Vietnám három nagy régiója közül a középsőben, Annamban (vietnámiul: *Trung Kỳ*). (Colvin, 1996: 24)

Ábra 7: Giap szülőfalujának elhelyezkedése. Az illusztráció a szerző saját szerkesztése

„Nevében a sorsa” tartja a latin mondás, és Giapra ez különösen igaznak bizonyul. Nevében a *Vo* jelentése harcos, harcias, vagy erő (szövegkörnyezettől függően), a *Nguyen* a korábbi uralkodó házra és mandarin származására utal, míg a *Giap* pajzsot jelent. (Currey, 2005: 7) Későbbi életére meghatározó hatással volt szűkebb családja. Édesapja, *Vo Quang Nghiem*, írástudó volt, ami a korban kivételes képességnek számított a vidéki Indokínában. Ennek köszönhetően, a gyarmati közigazgatás részeként, ő volt a falu jegyzője. Emellett földműveléssel is foglalkozott, valamint önkéntes tanítóként írást-olvasást tanított a helyi gyerekeknek. Giap édesanyja, *Nguyen Thi Kien*, szintén földműveléssel foglalkozott, rizst és édesburgonyát termesztett. (Warren, 2013: 7) A szülők mellett a család története is minden bizonnyal hatással volt Giap későbbi életére. Családja több tagja is részt vett az 1885-ös Can Vong (magyarra ~ Segítsük a királyt mozgalomként fordítható) felkelésben, amelyben anyai nagyapja a felkelők egyik vezetője volt. Az annami lázadók sikertelenül próbálták meg restaurálni a korábbi uralkodóházat és kiszorítani a franciákat. Giap így emlékezett vissza a gyermekkorára: „Esténként, az olajlámpa fényénél édesanyám sokszor mesélt nekem azokról a megpróbáltatásokról, amelyekkel szembe kellett nézni a Can Vong hadjárat alatt, amelyben

édesapám is részt vett fiatal korában. (...) A mai napig emlékszem arra, hogy a gyermekkoromat teljesen átítatta a hazaszeretet.” (Warren, 2013: 7) Írni és olvasni édesapjától tanult, majd nyolc éves koráig a falusi iskolába járt a kis Giap. Ezt követően a kerületi, majd a tartományi iskolákat végezte el, egészen 12 éves koráig, amikor is hivatalosan befejezte alapfokú tanulmányait. A korban már ez is nagy dolognak számított, mert a franciák limitálták a vietnámiak hozzáférését az oktatáshoz. Giap kimagasló szellemi képességei azonban már korán megmutatkoztak és a tanulmányai ezzel még nem értek véget. Felvételizni próbált a már a korban is jó hírűnek számító *Quoc Hoc* líceumba² Hue-ban. Elsőre nem nyert felvételt, de nem adta fel, és egy év felkészülés után 1925-ben – abban az évfolyamban másodikként – felvették az akkoriban *Lycée National* néven is illetett iskolába. (Currey, 2005: 12)

Quoc Hoc

A falusi és kerületi iskolákból a nagyvárosba és a líceumba eljutás gyökeresen megváltoztatta Vo Nguyen Giap életét. Otthonról hozott magával egy tudást, egy gondolkodásmódot, azonban Hue-ban újabb és újabb eszmék és hatások érték. Az iskola maga a korszak legjobb párizsi iskoláihoz hasonlított. Az oktatás nyelve a francia volt, nagy hangsúlyt fektettek a francia történelem és irodalom oktatására, a birodalom földrajzára, és a vietnámit csupán második nyelvként oktatták. Giap kimagasló intelligenciája itt is kitűnt, és osztályelsőként az iskola legjobb tanulói közé tartozott. (Warren, 2013: 7) A nagyvárosban azonban a tanulmányok mellett egyre jobban elkezdte Giapot érdekelni a nagyvilág és a napi politika is. Három esemény is nagy hatással volt az akkor 14 éves fiatalra. Egyrészt Hue-ban találkozott *Phan Boi Chauval*, aki egy rendkívül érdekes személyiség volt: az első világháború előtt a vietnámi ellenállási és önállósodási törekvések egyik meghatározó alakjaként menekülnie kellett a francia rendőrség elől. Előbb Kínába szökött, majd 1925 júniusában itt fogta el őt a francia titkosrendőrség, és ugyanezen év novemberében bíróság elé állították és életfogytiglani kényszermunkára ítélték. Az Indokínába érkező új francia kormányzó, *Alexandre Varenne* azonban enyhítette a büntetését és életfogytiglani házi őrizetre módosította azt, ahol viszont nem is szigetelték el őt teljesen, fogadhatott vendégeket, köztük a líceumi fiatalok egy lelkes csoportját, amelynek Giap is a tagja volt. A fiatalok felnéztek erre

² Az iskola a mai napig létezik *Quốc Học – Huế High School for the Gifted* néven, és Vietnám legjobb középiskolája. Itt tanult korábban Ho Chi Minh és Ngo Dinh Diem is.

a világot látott ellenállóra, aki pedig szívesen kommentálta nekik a világ eseményeit cenzúrázatlanul. (O'Neill, 1969: 6-7)

Szintén nagy hatással volt Giap ébredező politikai öntudatára *Phan Chau Trinh* temetése 1926 márciusában. Phan Chau Trinh szintén Annamból származott és ikonikus alakja volt a korszak indokínai ellenállási politikájának. 1908-ban a franciák bebörtönözték az azévi földműves tüntetéssorozatban való részvételéért. Kezdetben halálra ítélték, de 1911-ben végül kiengedték a börtönből és száműzetésbe kellett vonulnia Franciaországba, ahonnan csupán csak halála előtt nem sokkal térhetett vissza szeretett szülőhazájába. Habár a politikai céljait – amelyek békés eszközökön alapultak, és a franciákkal egyezséget kötve tervezett elérni – nem sikerült megvalósítania, a halála mégis nagyszabású, függetlenséget követelő tüntetéssorozatot váltott ki Vietnám szerte, melyeket a franciák természetesen minden eszközzel igyekeztek megakadályozni. Giap a maga módján vette ki a részét ebből, és pénzt gyűjtött a tüntetések miatt bebörtönözöttek megsegítésére. (Currey, 2005: 16-17)

A harmadik, és talán a legnagyobb hatással bíró esemény a quoc hoc-i tanulmányai második évében érte a fiatal Giapot. Egy tanuló társától kapott egy, arab feliratokkal díszített borítójú könyvet, melyet egy bizonyos Nguyen Ai Quoc, alias Ho Chi Minh írt.³ A megtévesztő borító mögött *A francia gyarmatosítás tárgyalása (Le procès de la colonisation française)* c. műve rejtőzött. Giap ekkor találkozott először Ho forradalmi gondolataival és saját bevallása szerint is hatalmas hatással volt rá ez a röpirat. „Gyűlölettel és izgalommal töltött el minket (ez a mű)”, nyilatkozta később Giap. (O'Neill, 1969: 6-7) A forradalmi hevületnek, amely a szívében dobogott hamarosan meg is lett a mellékhatása. 1927-ben, egy barátját, *Nguyen Chi Deu*-t, az iskola igazgatója puskázással vádolt meg. Giap szerint azonban a tanuló társa nyíltan gyarmatosításellenes gondolataiért próbáltak tőle megszabadulni az iskolából. Giap nagyszerű szervezőképessége itt mutatkozott meg először, és barátokkal beszélgetve meggyőzte őket, hogy ne menjenek iskolába tiltakozásként. A kezdeményezésnek gyorsan lettek követői, és a líceumuk melletti katolikus leányiskola tanulói is csatlakoztak. Ugyan a mozgalom hamar véget ért a tanárok nyomására, de ez éppen elég ürügyet szolgáltatott arra, hogy a fiatal Giapot kicsapják az iskolából, és hazaküldjék An Xa-ba. (Currey, 2005: 17)

³ A név jelentése: Nguyen, a hazafi. Egyike Ho Chi Minh írói álneveinek.

Politikai aktivitása az 1930-as években

A líceumból történő eltanácsolása egy újabb fordulópontra volt Giap életében, mondhatni, hogy a felszabadult idejével arányosan a politikai munkássága is megnőtt ebben az időszakban. Miután megízlelte a nagyváros nyüzsgését, aktívabb szerepre vágyott semmint, hogy a festői, de kicsiny falujában maradjon. 1927-ben, barátja Nguyen Chi Dieu javaslatára belépett a titkos *Tan Viet Cach Menh Dang* (Vietnámi Forradalmi Szövetség) pártba. A Tan Viet deklaráltan nem volt kommunista szerveződés, de céljaik közt – és nevükben is – forradalmi, marxista ideológiát követtek. Röviddel Giap csatlakozása után, a párt elkezdett két frakcióra bomlani, Dieu és Giap alapították meg a Tan Viet kommunista szárnyát. (Currey, 2005: 20-21) A pártnak szüksége volt a fiatal Vo Nguyen aktivitására Hue-ban, így Giap elkezdett a *Tieng Dan* (A Nép Hangja) lapnál dolgozni. Politikai újságírói karrierje ettől a ponttól eredeztethető, és bár nem ezzel lett világhírű, de az 1940-es évekig – több álnéven – komoly tényfeltáró újságírói tapasztalatot szerzett különböző lapoknál, és ezek a tapasztalatok minden bizonnyal nagyban segítettek később a hadtudományi munkáinak megírását is. (Currey, 2005: 21.)

A Tan Viet mellett, ahogy az már korábban említettem, más – szintén a franciáktól való függetlenedést akaró – pártok is színre léptek az 1920-as évek Indokínájában. A Ho Chi Minh alapította *Than Nien* (Forradalmi Ifjúsági Liga) főleg az emigrációba szorult vietnámiakat szólította meg, így az országon belül, főleg annak északi részében, a legnagyobb politikai erő a nacionalista párt, a *Viet Nam Quoc Dan Dang* (VNQDD) volt. Az évtized végére a francia rendőrség, a *Sûreté*, hathatós működése során sok kommunista és nacionalista aktivistára is lecsapott, így az egyre szoruló hurok a VNQDD vezetőjét, *Nguyen Thai Hoc*-ot radikális lépésre kényszerítette. Ugyan az előkészületei nem értek még a megfelelő fázisba, mégis egy teljes nemzeti felkelést hirdettek a gyarmatosítókkal szemben. Azonban, főleg kommunikációs és szervezetségbeli hiányosságok miatt, már az első lépései is balul sülték el a felkelésnek. A francia gyarmati erők könnyűszerrel legyőzték a felkelőket, a VNQDD vezetőit pedig nagyrészt bebörtönözték, kisebb részük pedig Kínába menekült. Ezzel a nacionalista vietnámi erők megszűntek komoly faktornak lenni az indokínai belpolitikában egészen 1945-ig, amikor is *Csang Kaj-sek* segítségével visszatértek egy rövid időre. (O'Neill, 1969: 8-10) Giap számára meghatározónak bizonyult a VNQDD felkelése, mert a Tan Viet radikálisabb szárnyán úgy vélték, hogy nekik kell folytatniuk a felkelést. A gazdasági világválság okozta nehézségek és mezőgazdasági problémák is egyre elégedetlenebbé tették a vietnámi földműveseket, így az

időzítés ebből a szempontból sem volt rossz. Ezt az időszakot a franciák csak a „vörös terror” időszakának nevezték. 1930. május elsején nagyszabású tüntetések kezdődtek, amelyek zavargásokba csaptak át. Néhány kezdeti sikert, mint például *Nghe An* szovjetek⁴ megalakítását ugyan el tudták könyvelni a kommunisták, azonban a franciák nagy gyorsasággal és még nagyobb kegyetlenséggel hamar véget vetettek a felkelésnek. A kommunisták által uralt falukat és termőterületeket az idegenlégiosok porig égették, és jól mutatja a gyarmati erők hozzáállását a helyzethez, hogy egyébként békés és fegyvertelen tüntetőket is lemészároltak. Az éhínség által sújtott vidéki fölművesek fegyvertelen tiltakozó menetét Vinh városában például a francia légierő bombázta le és géppuskázta meg, körülbelül kétszáz civil áldozatot követelve. Végül, a felkelés leverését követően, nyolcvan kommunista vezetőt kivégeztek, és tízezer szimpatizánst pedig bebörtönöztek, köztük Vo Nguyen Giapot is. (Warren, 2013: 8-9)

Az eredeti ítélet szerint Giapot két év kényszermunkára ítélték, amiből tizenhárom hónapot el is töltött a laoszi határ közelében található *Lao Bao* kényszermunkatáborban. Ekkor azonban a franciák minden olyan elítéltnak enyhítették a büntetését, aki négy évnél kevesebbet kapott, így a fennmaradó tizenegy hónapot csak háziőrizetben kellett eltölteni. A megpróbáltatások ellenére, a börtönben töltött időszak nem volt teljesen elvesztegetett idő Giap számára, ugyanis nem csak ideológiailag képezte magát a vele együtt bebörtönzött korábbi líceumi tanáraitól, hanem itt ismerkedett meg későbbi első feleségével, *Quang Thai*-al is. (Currey, 2005: 24-25)

A táborban töltött hónapok alatt volt ideje az élete további alakulásán gondolkodni és, amikor visszanyerte újra a teljes szabadságát, ismételten a tanulmányok felé fordult. A korabeli gyarmati időket ismerve az biztosan megállapítható, hogy bármennyire is kivételesen jó szellemi képességekkel rendelkezett Vo Nguyen Giap, ez nem lett volna lehetséges pusztán a tanulmányi eredményei alapján, hanem a franciáknak is hagyniuk kellett ezt. Valószínűsíthető, hogy Giap és későbbi apósa *Dang Thai Mai*, a líceum tanára is *Louis Marty*, az indokínai belbiztonsági erők igazgatójának a támogatóitjai közé tartozott. (Colvin, 1996: 30) Giap és Marty kapcsolatát a mai napig homály fedi: Warren valószínűsíti, korábban ismeretlen dokumentumok alapján, hogy Giap összekötőként funkcionált a kommunisták és a *Sûreté* között, különösen a Népfront 1936-os győzelmét követően a kontinentális Franciaországban.

⁴ A kommunista felkelés a legsikeresebb két észak-annami tartományban, Ha Tinh-ban és Nghe Anban volt.

Ettől kezdve, bár csak rövid ideig, de a kommunista párt nyíltan működhetett. (Warren, 2013: 10-11) Currey szerint pedig Marty igyekezett a fiatal és intelligens Giapot, ha nem is frankofónná, de legalább nem ellenségessé változtatni. (Currey, 2005: 27-28) Giap maga mindig hallgatott a Martyhoz fűződő viszonyáról.

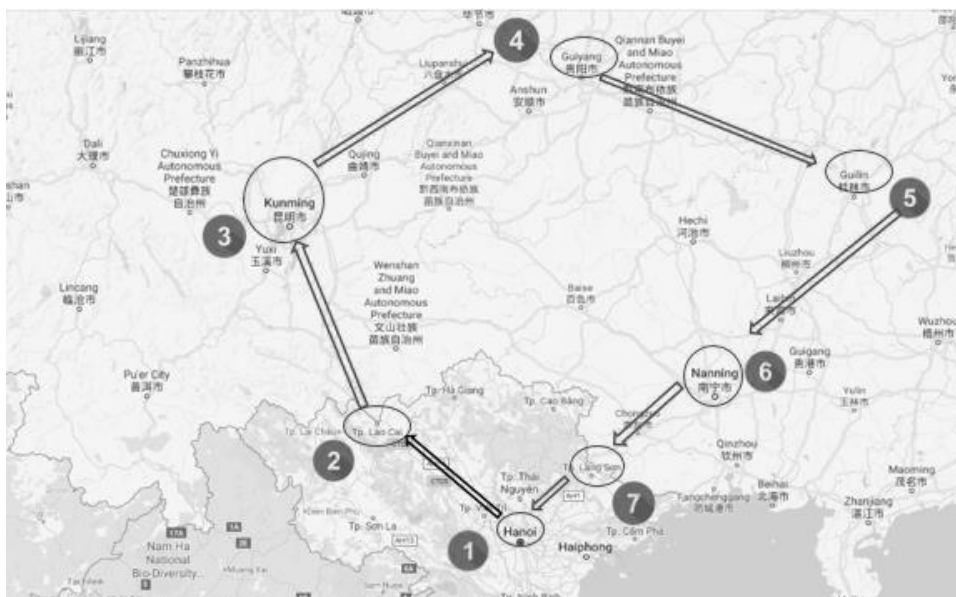
Az viszont minden kétség nélkül megállapítható, hogy újra tanulhatott, és nem kis eredményeket ért el. Miután középfokú tanulmányait befejezte Hue-ban, a jóhírű *Lycée Albert Saraut*-ban tanult Hanoi-ban. 1934-ben itt érettségizett, majd a Hanoi Egyetemen folytatta, jog és politikai gazdaságtan szakon. A diplomáját 1937-ben szerezte meg. Napjainkban egy diploma megszerzése hétköznapiak tűnik, azonban fontos megjegyezni, hogy az 1930-as években a vietnámi gyerekek és fiatalok elenyésző százaléka tanulhatott csak. A lakosság nyolcvan százaléka írástudatlan volt, a gyerekek csupán tíz százaléka járt iskolába és közülük is csak 4 százalék tanult az elemi iskolát követően tovább. 1920 és 1945 között mindösszesen háromezer hallgatója volt csak a Hanoi Egyetemnek. (MacDonald: 1993: 21-22) 1938-ban doktori tanulmányokat is kezdett, de egyre inkább a politika felé fordult. Anyagilag sem tudta fedezni a tanulmányait, és végül az újságírói, valamint pártszervezői feladatai mellett inkább nem is folytatta azt. Ekkor kezdett el a hanoi *Thang Long* magániskolában dolgozni, ahol történelmet tanított. (O'Neill, 1969: 10-11) Ahogy egyre többet és jobban tanult, úgy egyre jobban elköteleződött a kommunizmus eszméi iránt is. A pártban betöltött szerepe is egyre komolyabb lett. 1937-től négy lapnak is dolgozott, a vietnámi nyelven írt *Tin Tuc* (A Hír) és a *Thoi The* (Napjaink Helyzete) cím újságoknak, és a franciául megjelenő *Le Travail* (A Munka) valamint a *Notre Voix* (A Mi Hangunk) lapoknak is. Munkája a *Notre Voix*-nál azért is volt fontos számára, mert P. C Lin álnéven itt jelentette meg Ho Chi Minh írásait is. (O'Neill, 1969: 11) 1939-ben megjelent az első könyve, melyet szerzőtársával *Truong Chinh*-el természetesen álnéven írtak, és amely a *Földműves probléma 1937-1938* címet kapta.

Természetesen, történelem tanárként és pártaktivistaként a hadtudományi írások sem kerülték el a figyelmét. A korábban elsajátított tudása (*Napoleon, Szun-ce*) mellett nagy érdeklődéssel olvasta Ho beszámolóit a kínai polgárháborúról, Mao Ce-tung gerillaháborúról szóló írásait, és eljutott hozzá *T. E Lawrence* mára klasszikussá vált műve, *A bölcsesség hét pillére* is. Ugyan az élete nagy részét kitöltötte a politikai munkássága, de azért a magánéletére is jutott ideje, és 1940. január 4-én megszületett az első gyermeke, *Hong Anh*. (Currey, 2005:

42) A kislánya születésének azonban sokáig nem örülhetett, mert hamarosan Indokínába is elért a második világháború és ez az ő életét is gyökeresen megváltoztatta.

Katonai munkássága 1940 és 1945 között

Az 1939. augusztus 23-i német-szovjet meg nem támadási szerződés új helyzetet teremtett Indokínában. A kommunista pártot újra illegálissá nyilvánították, és Giapnak is bujkálnia kellett a hatóságok elől. A határ kínai oldalán pedig a császári japán erők már csak néhány kilométerre vártak a vietnámi határtól. Ebben a helyzetben a kínai kommunisták közt tevékenykedő Ho úgy vélte, hogy legfőbb hazai támaszait, Pham Van Dongot és Vo Nguyen Giapot ki kell menekíteni Hanoi-ból. Így 1940. május 3-án, péntek délután, Giap befejezte a tanítást, majd búcsút vett a feleségtől, valamint a pár hónapos kislányától, és egy riksával elindult a külvárosi búvóhelyre, ahonnan másnap tovább indultak Kína felé.

Ábra 8: Giap utazásai Kínában, 1940-ben. Az illusztráció a szerző saját szerkesztése

Az út kalandosnak bizonyult számukra, a franciák, a japánok és a Kuomintang erők elől is el kellett rejtőzniük, de végül megérkeztek Kunming tartományba, ahol Ho-val kellett találkozniuk. Ho-ra azonban több mint egy hónapot kellett várniuk, de végül június közepén megtörtént a nagy találkozás. Giap ekkor találkozott először Ho Chi Minh-nel. (Giap, 1970: 41-43) Június végén, Ho Chi Minh továbbküldte Giapot és Dongot, és egy harmadik társukat *Cao Hong Lanh*-t Yenamba, ahol a kínai kommunisták egyik bázisa volt megtalálható és ahol

politikai, valamint katonai kiképzést is kellett kapniuk. A korabeli körülmények közt azonban a három vietnámi küldött csak Kweiyangig jutott, a maoista erők egyik regionális központjában vártak fuvarra, amikor Ho utánuk küldetett és visszafordította őket Kweilin-be. Az indokínai helyzet egy újabb fordulatot vett, ugyanis Párizs elestével Ho Chi Minh úgy érezte, hogy legjobb, ha harcostársai a közelében vannak és gyorsan tudnak reagálni a hazai eseményekre. A Kína délnyugati részén harcoló császári japán erők is kihasználták azt a politikai vákuumot, amely Franciaország eleste és a Vichy kormány felállítása között keletkezett, és Tonkin északkeleti részén több összecsapásra is sor került a gyarmati francia erők, és a japánok közt. Végül háborúvá nem fajult a helyzet, de a franciáknak megszegyenülten engedniük kellett a japánoknak és harmincötezer japán katona szállta meg Indokínát, bár névlegesen a franciák maradtak az urak. (O'Neill, 1969: 10-11) Ebben a helyzetben, a vezetés nélkül Vietnámban maradt kommunisták sejtjei felkelést robbantottak ki Észak-Tonkinban, bízva abban, hogy a hatalmi vákuumot ők tudják majd kitölteni. Azonban Giap katonai és Ho politikai vezetése nélkül ezek elszigetelt kezdeményezések maradtak, amelyeket a franciák rövid idő alatt levertek. Mégis, a felkelések két hasznos tapasztalattal szolgáltak a párt Kínában tevékenykedő vezetőinek. Egyrészt megmutatták, hogy jól kiképzett, mozgékony, kis egységekkel végrehajtott manőverek nélkül nem lehet gerillaháborút viselni. Másrészt pedig bebizonyították, hogy megfelelő politikai és katonai előkészítés nélkül lehetetlen sikerre vinni egy felkelést még oly' zavaros időkben sem. Ez fontos tapasztalat volt a vietnámi kommunisták számára. Mindezek mellett, a felkelés arra is jó volt, hogy a túlélők egy csoportja – *Chu Van Tan* vezetésével – tényleges harci tapasztalatot szerezzen, mielőtt Kínába menekül, és később ezek az egyébként a nung hegyi törzshöz tartozó gerillák adták Giap erőinek magját. (Warren, 2013: 18-19)

Ugyan az általános felkelés ideje még nem érkezett el Ho Chi Minh szerint, de a képlékeny helyzetet ő is érzékelte, így egy fontos lépésre szánta el magát. A száműzetésben tevékenykedő kommunisták egy csoportjával együtt, 1941 februárjában – közel három évtizeddel azt követően, hogy el kellett menekülnie – Ho Chi Minh átlépte a kínai-vietnámi határt és visszatért szülőhazájába. Giap és Dong Kínában maradtak, folytatták a szervező munkát és elhatározták, hogy az Indokínai Kommunista Párt nyolcadik kongresszusát 1941 májusában Vietnámban, a Pac Bo hegységben fogják megtartani. A kongresszus során Ho Chi Minh megalakította a nemzeti frontként vizionált Vietnámi Függetlenségi Ligát (*Viet Nam Doc*

Lap Dong Minh Hoi), azaz a Viet Minh-t. Ettől kezdve ezen a néven, és Pac Bo központtal működtek az indokínai kommunista erők egészen 1945 szeptemberéig, amikor is a nevük változatlan maradt, de egy óriási lépésként – még ha csak ideiglenesen is – áttették a székhelyük Hanoiba. (O'Neill, 1969: 24-25)

A munka dandárja azonban csak ezzel vette kezdetét Giap számára. Az elkövetkező három és fél évet a csapatok kiképzésével, szervezésével töltötte, mely kemény munka eredményei meg is látszottak, mert a Viet Minh ereje egyre csak növekedett. A maoista partizánelméletet követve, Giap emberei lettek a halak a vietnámi földművesek pedig a víz, amelyik körül ölelte őket és biztosította a működésüket. A Viet Minh egyre délebbre tudott terjeszkedni és Giap tényleges vezetésével egyre nagyobb területeket tudott az ellenőrzése alá vonni. „Minden férfi egy katona, minden falu és kunyhó egy erőd, és minden ellenállási bizottság egyben egy vezetési törzs is volt”, joggal büszkélkedett később a vietnámi tábornok az, ebben az időben elvégzett, építő munkájával. (Currey, 2005: 64-65) Természetesen a Viet Minh erősödése nem került el sem a japánok, sem a franciák figyelmét, és ez utóbbiak mindent meg is tettek a gerillák legyőzéséért. Felégettek minden, a kommunistákat segítő falut, elpusztítottak minden megtalált élelmiszer- és lőszerraktárt, akinél pedig Viet Minh papírokat találtak, azt a helyszínen lelőtték. Többször is kisebb összecsapások alakultak ki, de a vietnámi gerillák minden szorult helyzetből el tudtak menekülni a hegyekbe. (Currey, 2005: 65-75)

Ez helyzet 1944 második felében vett egy újabb fordulatot. 1944 augusztusában Párizst visszafoglalták a szövetségesek és szeptemberben a Viet Minh hivatalosan is megalapította a Vietnámi Felszabadító Hadsereget, melynek a parancsokává Vo Ngyuen Giapot nevezték ki. Az új szervezet első alakulatát, az 1. Fegyveres Propaganda Dandárt már Giap hozta létre, mindössze harmincnégy harcostársával, 1944. december 22-én. Ugyan a megalakításakor kijelentették, hogy az alakulat elsődleges feladata nem a fegyveres harc, Ho Chi Minh mégis úgy ítélte meg, hogy propaganda szempontból egy győzelem jót tenne a mozgalomnak. A Viet Minh első hivatalos támadásaként, Giap vezetésével, az alakulat megtámadta a *khan phati* és *na ngani* francia helyőrségeket, ahol a két francia hadnagyot megölték, az általuk vezetett vietnámi katonák pedig átálltak a Viet Minh-hez. A Japán Császárság hadiszerecséje a világháború utolsó évére elfogyott, és ők is érezték az Indokínában vezetés nélkül maradt francia csapatok gyengeségét, így a térség biztosítása érdekében, 1945. március 9-én elfoglalták a teljes térséget. Ezzel a lépésükkel – akaratlanul – a későbbi Viet Minh

hatalomátvételt segítették elő mert, ami még 1945-re megmaradt a francia gyarmati közigazgatásból, azt is leépítették. Giap erőit a japánok lépése cseppet sem zavarta, és a kiképzett, egyre több harci tapasztalatot szerző és létszámban is duzzadó egységeivel a japánokkal is felvette a harcot. (MacDonald, 1993: 32-36)

A már egyébként is sokszereplős indokínai események 1945 elején, a japán megszállással egy újabb szereplővel bővültek ki. Korábban a franciák ellátták információval a Kínában működő amerikai Stratégia Szolgálatok Irodájának (*United States Office of the Strategic Services - OSS*) hírszerzőit, de ez a csatorna megszakadt, ezért az OSS-nek más források után kellett néznie. Mivel a térségben az egyetlen komoly, japánellenes erő a Viet Minh volt – és már korábbról is ismerték Ho Chi Minh-t – ezért velük vették fel a kapcsolatot. Ho már 1945. március 29-én találkozott *Claire Chennault*-val Kínában, akire jó benyomást is tett. A Viet Minh információval látta el az amerikaiakat, harcolt a japánok ellen, megmentette a dzsungel felett lelégt szövevényes pilótákat, és egy-egy OSS ügynök is működött együtt velük összekötőként. Ahhoz azonban, hogy egy teljes ügynökcsapatot küldjenek egészen 1945. július 16-ig kellett várni, amikor is az *Archimedes Patti* őrnagy által vezetett OSS Deer Team ejtőernyővel leereszkedett a vietnámi gerillákhoz, hogy együtt vegyék fel a harcot a japánokkal. Bár az együttműködésük jó volt, a sors fintoraként a Viet Minh-amerikai barátságából semmi nem maradt 1945 után. (Currey, 2005:84-89)

1945 nyarára a japánok veresége már csak idő kérdése volt, és a Giap vezette Viet Minh erők voltak az egyetlen ütőképes haderő Indokínában. Amikor a japánok kapituláltak 1945. augusztus 14-én, még megpróbálták a korábbi uralkodót, *Bao Dai*-t visszaültetni a vietnámi trónra, de ez a próbálkozás sok sikerrel nem kecsegtetett hiszen, csupán egy nappal korábban, az Indokínai Kommunista Párt Központi Bizottsága általános népfelkelésre szólította fel az embereket, és létrehozta egy ideiglenes kormányt is. Augusztus 17-én Giap csapatai bevonultak Hanoi-ba, a nap végére minden kormányzati épületet elfoglalva. 1873 óta először volt újra vietnámi fennhatóság alatt Hanoi. Szeptember 2-át az ideiglenes kormány ünnepnappá nyilvánította, így hatalmas tömeg láthatta, amint az amerikai függetlenségi nyilatkozatot idézve Ho Chi Minh kikiáltotta Vietnám függetlenségét. Ho mellett pedig ott állt e történelmi pillanatban is Vo Nguyen Giap. (Warren, 2013: 31-33)

Összefoglalás

Vo Nguyen Giap életéről és munkásságáról elsősorban a második világháborút követően, és különösen a dien bien phu-i győzelme után szoktak beszélni. Kétségtelen, hogy ekkor került a figyelem középpontjába, és hadtudományi munkásságának nagy részét is ekkor írta le. Amint az a korábbi néhány oldalon látható, 1945 előtt ideje sem lett volna rá. Az 1945. augusztusi forradalom atyja kétségtelenül Ho Chi Minh volt, de harcostársa Giap is vitathatatlan kulcsszerepet kapott az odáig vezető úton. Egy kis, álmos, annami intellektualitásával és fáradthatatlanságával úgy tudott Giap kiemelkedni, hogy nemcsak Ho bajtársa volt az első időkből, hanem mentora halálát követően, ő lett a vietnámi egyesítésért folyó küzdelem vezéralakja is. Kritikusai is akadtak szép számmal, az ellenségei soraiból, de bajtársai közül is, mégis kijelenthető, hogy a gerillaelméletek egyik legnagyobb teoretikusává, és a nemzeti függetlenségi harcok egyik legikonikusabb alakjává vált a *Vörös Napóleon*, Vo Nguyen Giap.

Felhasznált irodalom

Boda József, Boldizsár Gábor, Kovács László, Orosz Zoltán, Padányi József, Resperger István & Szenes Zoltán, 2016, „Fókusz és együttműködés: A hadtudomány kutatási feladatai”, *Honvédségi Szemle*, vol. 3, pp. 3-19.

Colvin, John, 1996, *Volcano Under Snow: Vo Nguyen Giap*, Quartet Books, London.

Currey, Cecil B., 2005, *Victory at Any Cost: The Genius of Viet Nam's Gen. Vo Nguyen Giap*, Potomac Books, Washington D.C.

Department of Defence, 1971, *Pocket Guide to Vietnam*, United States Information and Education, Department of Defense, Washington, D.C.

Derbent, T, 2013, *Clausewitz und der Volkskrieg*, Zambon Verlag, Frankfurt am Main.

Forgács Balázs, 2017, „Mao Ce-tung”, *Állam és katona*, pp. 195-207.

Forgács Balázs, 2018, „A néppel a népért – korai baloldali partizánelméletek”, *Hadtudomány, hadügy*, vol. 2, pp. 43-57.

Giap, Vo Nguyen, 1970, *Military Art of People's War*, Monthly Review Press, New York.

Karnow, Stanley, 1997, *Vietnam: A History*, Penguin Books, New York.

MacDonald, Peter, 1993, *Giap, The Victor in Vietnam*, Fourth Estate, London.

O'Neill, Robert J., 1969, *General Giap, Politician and Strategist*, Cassell Australia, North Melbourne.

Warren, James A., 2013, *Giap, The General Who Defeated America in Vietnam*, Palgrave Macmillan, New York.

Örökségünk védelme - biztonsági kihívás?

A kulturális örökség védelmének biztonságiasítása és békefenntartó műveletekbe való

integrációja – ENSZ, UNESCO, EU

Protection of our heritage – a security challenge?

The securitization of cultural heritage protection and its integration in peacekeeping

operations – UN, UNESCO, EU

Puskás Anna¹

Absztrakt

Jelen tanulmány a biztonságiasítás koncepcióját alkalmazva kívánja bemutatni a kulturális örökség konfliktuszónákban való védelmének a nemzetközi béke és biztonság szempontjából is releváns kihívássá válását, amelyet egyrészt a közel-keleti és afrikai régióban tevékenykedő terrorszervezetek által elkövetett cselekmények, másrészt a térségben zajló fegyveres konfliktusok által okozott járulékos veszteségek nagy volumene generált. Három nemzetközi szervezet (ENSZ, UNESCO, EU) retorikájának, illetve döntéseinek vizsgálata alapján jól látszik a nemzetközi elköteleződés mind a kulturális javak fizikai megsemmisítésének megakadályozása, mind az illegális kereskedelem felszámolása érdekében, s azok békefenntartó műveletekbe való integrációja is lehetőségessé vált.

Abstract

By applying the concept of securitization, the paper aims to present how the protection of cultural heritage in conflict zones has been becoming a relevant challenge from the point of view of international peace and security, generated by the large volume of both the deliberate destructions of terrorist group active in the Middle Eastern and African region and the collateral damages of the armed conflicts in the area. Through the examination of the rhetoric and decisions of three international organisations (UN, UNESCO, EU), we can clearly see the evolving international commitment to stop both the physical destruction and the illicit trade of cultural property, and also, their integration in peacekeeping operations has become possible.

Kulcsszavak: békefenntartás, kulturális örökség, ISIL, UNESCO, ENSZ, EU

Keywords: peacekeeping, cultural heritage, ISIL, UNESCO, UN, EU

¹ doktorandusz, Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.
ORCID iD: 0000-0003-3947-3684

Bevezetés

A közel-keleti és észak-afrikai régiót destabilizáló arab tavasz hullámai a 2010-es évek elején gyorsan végigsöpörtek a térségen, helyenként véres és mindmáig megoldatlan konfliktusokba torkollva. A hatalmi vákuum kialakulása különböző dzsihadista szalafista terrorista szervezetek megerősödésével és terjeszkedésével járt, amelyek a meglévő társadalmi-vallási-etnikai feszültségekre építve igen hamar jelentős támogatásra tettek szert. Propagandájuk terjesztéséhez széles körben alkalmazott modern technológia, s a pusztítások és kegyetlenkedések nagy volumene miatt a magát a kalifátus 2014. június 29-ei kikiáltását követően Iszlám Államnak nevező terrorszervezet (a továbbiakban az ISIL (Islamic State in Iraq and the Levant – Iraki és Levantei Iszlám Állam) rövidítést használok) hamar a nemzetközi sajtó és közbeszéd fókuszpontjába került.

Szélsőséges nézetei terjesztésének egyik módja, erőszakos cselekedeteinek egyik megnyilvánulása az ellenőrzése alá vont iraki és szíriai területeken található kulturális, történelmi, vallási értékek szisztematikus megsemmisítése (és fosztogatása) volt [pl. Szíriában Palmüra (2015. augusztus, október), Irakban Moszul (2015. február), Nimrud régészeti lelőhely (2015. március), Hatra (2015. április)], illetve ezek felhasználása a szervezet médiában közvetített – egyrészt félelemkeltő, másrészt a toborzást elősegítő, a szervezet ideológiájának vizuális reprezentációját biztosító – propagandájában. A soha nem látott mértékű pusztítással, a szervezetnek jelentős bevételeket biztosító intézményesített fosztogatásokkal, rablófeltárásokkal párhuzamosan a nemzetközi közösség szemében is minden korábbinál nagyobb figyelmet kaptak az események, s igen hamar biztonsági kérdésként kezdték kezelni, ezt jól tükrözik a különböző nemzetközi szervezetek keretén belül ezek hatására hozott határozatok, intézkedések. (Turku, 2018)

A Koppenhágai Iskola által alkotott biztonságiasítás koncepcióját alkalmazva a jelen tanulmány arra igyekszik rávilágítani, hogyan vált az utóbbi években nemzetközi szinten kulturális örökségi elemek védelme biztonságpolitikai kérdéssé, különböző nemzetközi szervezetek (ENSZ, UNESCO, EU) hivatalos weboldalán 2013-2017 között megjelent sajtóközlemények retorikáját vizsgálva. Habár legfontosabb mozgatórugója a biztonságiasítási folyamatnak az ISIL által elkövetett rombolások voltak, az Ansar Dine által Mali északi részén, vagy az ISIL-hez köthető terrorszervezetek Líbia, vagy Jemen területén szintén jelentős pusztításokat végeztek, s Mali esetében mérföldkőnek számító döntéseket generáltak.

Itt fontos megjegyezni, hogy nemcsak a terrrorszervezetek tevékenysége okozott jelentős károkat e helyszíneken a konfliktusok során, hanem egyéb, harcban álló felek katonai műveletei is nagymértékű járulékos veszteségekhez vezettek. Például Aleppó esetében, (amelynek óvárosa egyben világörökségi helyszín is) 2012-től a kormányerők és a lázadók közti fegyveres összecsapások jelentős pusztításhoz vezettek. (Steele, 2015) Sőt, egyesek szerint sokkal jelentősebb volt a fosztogatások mértéke akár a kurd, akár az ellenzéki erők által ellenőrzött területeken. (Lawler, 2015)

A kulturális örökségi értékek ellen elkövetett támadásokkal való fenyegetés, mint politikai eszköz, katonai válaszlépés legfrissebb példája Donald Trump amerikai elnök nagy vihart kavart tweet-je ² az iráni kulturális helyszínek lehetséges amerikai célpontként való minősítésével kapcsolatban – ez szintén a kérdés felértékelődését, biztonságpolitikai súlyát támasztja alá.

A tanulmány első fejezetében a Koppenhágai Iskola által kidolgozott biztonságiasítás koncepcióját, illetve annak más szerzők általi kiegészítését mutatom be, amely jelen kutatás elméleti hátteréül szolgál. A második fejezet kitér három nemzetközi szervezet (ENSZ, UNESCO, EU) hivatalos honlapján közzétett sajtóközleményekből kirajzolódó retorikájának vizsgálatára, amelyben a kulturális javak által elkövetett terrortámadásokat fokozatosan a nemzetközi béke és biztonság kérdésévé tették. A harmadik fejezet pedig kiemeli néhány, ezek tükrében elfogadott intézkedést, különös tekintettel a kulturális örökség védelmének beemelésére a békefenntartó tevékenységek keretei közé.

1. A biztonságiasítás fogalma – az elemzési keret

A hidegháború és a nukleáris fenyegetettségre épülő bipoláris szembenállás lezárulása a biztonsági kihívásoknak hagyományos katonai-politikai jellegű problémákon túlmutató, sokkal szélesebb skáláját hozta napvilágra, amely szükségessé tette a biztonságpolitika vizsgálódási

² 2020. január 4-én Donald Trump amerikai elnök az alábbi tweet-üzenetet tette közzé Twitter-oldalán: „*Irán nagyon merészen beszél az USA bizonyos értékeinek célba vételéről bosszúként a világ megszabadítására terrorista vezérüktől, aki épp megölt egy amerikai és súlyos sérüléseket okozott sok másiknak, nem is beszélve azokról az emberekről, akiket élete során megölt, beleértve a közelmúltban... többszáz iráni tiltakozót. Már megtámadta a nagykövetségünket és további rajtaütésekre készült más helyszíneken. Irán csupán probléma volt sok éve. Legyen ez egy figyelmeztetés, hogyha Irán csapás mér bármely amerikai, vagy amerikai értékre, mi ... célba vettünk 52 iráni helyszínt (az 52 amerikai túszt képviselve, amelyeket Irán ejtett sok évvel ezelőtt), néhány nagyon magas szintűt és Irán, az iráni kultúra számára fontosat, és ezeket a célpontokat és magát Iránt NAGYON GYORSAN ÉS NAGYON KEMÉNYEN FOGJÁK SÚJTANI. Az USA nem akar több fenyegetést.*” Forrás: (URL2)

keretének kibővítését is. (Remek & Gazdag, 2018, pp. 20-38.) Erre válaszul született a Kopenhágai Iskola által kidolgozott elméleti keret, ami a szektorális megközelítés bevezetésével a hagyományos (katonai, politikai) területek mellett a társadalmi, gazdasági és környezeti szektort is a biztonságpolitikai vizsgálódás részévé tette. (Buzan, et al., 1998)

A biztonság fogalmát definiálva pedig bevezette a biztonságiasítás („securitization”) koncepcióját, amely a folyamat leírására nyelvelméleti megközelítést alkalmaz: annak középpontjába a „beszédcselekvést” („speech act”) helyezi, azt állítva, hogy *„maga a kimondás a cselekvés. A szavak kiejtésével (...) teszünk valamit”*. Vagyis, állítása szerint bármely, a nyilvánosság előtti kérdés válhat biztonságpolitikai üggyé azzal, hogy egyrészt azt létfenyegetésként állítja be a biztonságiasítást végző aktor (a politikai elit) (ez a biztonságiasítási lépés), majd azt a hallgatóság (a referens objektum) akként fogadja el, ezzel felruházva a politikumot rendkívüli intézkedések bevezetésére (biztonságiasítás). (Buzan, et al., 1998)

A folyamat sikerét nyelvészeti-nyelvtani tényezők mellett olyan külső tényezők is befolyásolják, mint az események történelmi-kulturális beágyazottsága – ez utóbbira már Thierry Balzacq hívja fel a figyelmünket. Továbbá a hallgatóság központi szerepére is, hiszen az nyújt mind formális, mind morális támogatást a politikum számára rendkívüli intézkedések foganatosításához, így különösen fontos, hogy a beszédcselekvés rezonáljon a hallgatóság érzéseivel, elvárásaival, félelmeivel. (Balzacq, 2011) S bár a Kopenhágai Iskola alapvetően verbális kommunikációs eszközökre fókuszál, de például a vizuális elemeknek is jelentős szerep jut (Williams, 2003) a tele-, s napjainkban még inkább a digitális hálózati kommunikáció egyre szélesebb körű (ki)használásával, ahogy azt például az ISIL által a kulturális értékek pusztításáról közzétett videók, illetve azok különböző médiaorgánumok általi felhasználásánál láttuk. (Smith, et al., 2016)

2. Kulturális örökségvédelem biztonságiasítása az UNESCO, ENSZ, EU retorikájában

Az UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) elsősorban az ISIL Irak és Szíria területén 2014-től történelmi és vallási jelentőségű objektumok ellen elkövetett támadásai, illetve a fosztogatások, illegális feltárások és az illegális műkincs-kereskedelem fokozódásának következtében számos nyilatkozatban elítélte a cselekményeket, s szólított fel a nemzetközi

erőfeszítések megerősítésére, a fellépés összehangolására. Irina Bokova, a szervezet akkori főigazgatója a cselekményeket rendszerint „kulturális tisztogatás”-nak nevezte,³ s mint háborús bűntett, az elkövetők felelősségre vonását sürgette.

Bokova az események kapcsán tett nyilatkozataiban rendszeresen hívta fel a figyelmet a kultúra és kulturális objektumok, illetve egyének, közösségek ellen elkövetett támadások közötti párhuzamra. Utóbbiakat a régió kulturális sokszínűsége, az ott élő vallási és etnikai kisebbségek (pl. jezidik, türkmének (turkománok), keresztények, shabakok) ellen irányuló stratégiai akcióknak nevezte az őket üldöző propaganda részeként, (UNESCO, 2015c) amelyek célja, *„hogy történelmük minden nyomát eltüntessék, megfosszák őket kulturális gyökereiktől”,* identitásuktól, végső soron létezésük indokától. (UNESCO World Heritage Centre, 2015b) A cselekmények referens objektumaként általánosságban Szíria és Irak lakosságát, s különösen a régióban élő kisebbségeket, azok identitását nevezte meg.

A folyamatot több alkalommal „biztonsági probléma”-ként minősítette, állítása szerint a *„terroristák az örökség megsemmisítését háborús fegyverként, a propaganda és a destabilizáció eszközeként, illetve műveleteik finanszírozására alkalmazzák”,* (UNESCO World Heritage Centre, 2015a) s a szervezet annak a békeépítésre irányuló törekvések fókuszpontba helyezését szorgalmazta. (UNESCO, 2015b) 2014. márciusban az ENSZ akkori főtitkára, Ban Ki-moon, az UNESCO főigazgatója, illetve az ENSZ és az Arab Liga közös, Szíriáért felelős megbízottja, Lakhdar Brahimi közös nyilatkozatban ítélte el a szíriai kulturális örökséget ért atrocitásokat, kiemelve, hogy azok védelme elválaszthatatlan az emberi életek védelmétől és *„integráns részét kell, hogy képezze a humanitárius és békeépítési erőfeszítéseknek”.* (UN, 2014b)

A „kulturális tisztogatás” fogalma egyébként megjelenik az Európai Parlament az ISIL (a dokumentum szóhasználatában ISIS) által kulturális, régészeti és vallási helyszínek ellen elkövetett szándékos támadásait elítélő, s az EU-t és tagállamait elsősorban a kulturális javakkal való illegális kereskedelem megakadályozása érdekében intézkedések megtételére felszólító állásfoglalásában is. E szöveg azért is érdekes, mert az emberiség kulturális örökségét

³ Az UNESCO alkalmazásában a kulturális tisztogatás olyan kulturális sokszínűség megsemmisítésére irányuló stratégiát foglal magában, amely szándékosan célozza egy bizonyos kulturális, etnikai vagy vallási csoporthoz tartozó egyéneket vallásuk gyakorlására szolgáló helyszínekkel, oktatási intézményekkel, illetve emlékhelyekkel együtt. A stratégia mind az épített, mind a szellemi örökség (szokások, hiedelmek stb.) ellen irányul. Forrás: (UNESCO, 2014)

jelentős mértékben szándékosan károsító vagy elpusztító cselekményekre is kiterjesztené az emberiesség elleni bűncselekmény nemzetközi jogi kategóriáját, mivel azok vallási, vagy etnikai csoportok tagjai ellen irányulnak. (P8_TA (2015)0179) Az eddigi joggyakorlat szerint a Nemzetközi Büntetőbíróság háborús bűntettként minősítve ítélte el ilyen jellegű cselekményt.⁴

Az EU korábbi közös kül- és biztonságpolitikai főképviselője, Federica Mogherini 2016. áprilisban az UNESCO és az EU közötti kulcspartnerség kialakításáról beszélt a kulturális örökség védelme érdekében, s egy gyorsreagálású mechanizmus felállításának tervéről az EU keretében az olasz kezdeményezéshez hasonlóan. (UNESCO, 2016a) Hangsúlyozva a kultúra kulcsszerepét az EU külpolitikájában⁵, illetve kiemelve a kérdés biztonságpolitikai vetületét, s annak helyét az EU terrorizmus elleni küzdelmére vonatkozó stratégiájában, az ENSZ Közgyűlés 2017. szeptemberi ülésén tett felszólalásában Mogherini meghatározta az EU három prioritását ezen a területen:

- A kulturális örökség védelme, amely minden uniós katonai és polgári misszió tevékenységének részévé kell, hogy váljon, ennek érdekében a missziókon belül kulturális javak védelmére specializálódott szakértők kinevezésére fog sor kerülni (lásd lentebb EUAM Irak).
- A lerombolt/megrongált kulturális örökség helyreállítása az emlékek, az identitás, a történelem megőrzése és a megbékélés elősegítése érdekében, ehhez az EU anyagi és technikai támogatást nyújt.⁶
- A kulturális javak illegális kereskedelme elleni harc. Ennek érdekében az EU betiltotta az Irakból és Szíriából illegálisan elmozdított műtárgyak importját az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2199. számú határozata nyomán, majd javaslatot tett

⁴ A Római Statútum 8. cikk 2. (b) (ix) pontja a háborús bűntettek között rögzíti a „vallási, oktatási, művészeti, tudományos, vagy jótékony célú épületek, történelmi műemlékek, kórházak vagy olyan helyek” elleni támadás szándékos indítását, „ahol a betegeket és sebesülteket gyűjtik össze, feltéve, hogy azok nem katonai célpontok”. (Római Statútum, 1998) Ennek első alkalmazására Ahmad Al Faqi Al Mahdi ügyében került sor 2016-ban, aki az Ansar Dine terrorszervezet tagjaként irányításával és személyes közreműködésével Timbuktaban, Maliban 10 történelmi és vallási szempontból fontos (ebből 9 világörökségi) helyszínt részben, vagy teljesen megsemmisítettek. (ICC-01/12-01/15, 2016)

⁵ Az EU 2016-ban elfogadott, Nemzetközi Kulturális Kapcsolatok Stratégiája is jól tükrözi a kultúra, kulturális diplomácia megerősödött szerepét az EU külpolitikájában. (European Commission, 2016)

⁶ Timbuktu kulturális örökségét 2012-2013 során ért károk rehabilitására 2014-ben indított nemzetközi projekt keretében az UNESCO szakmai koordinációjával megy végbe a lerombolt mauzóleumok újjáépítése, kéziratok konzerválása stb., amelyhez az EU 500 000 eurós anyagi támogatást nyújt. A program logisztikai és biztonsági támogatását a MINUSMA-misszió biztosítja. (Europa.eu, 2016)

kulturális javak illegális importjának tilalmára származási helytől függetlenül.⁷

(EEAS, 2017)

Az UNESCO-éhoz hasonló retorikát figyelhetünk meg az ENSZ esetében is: az ISIL által „közös örökségünk” ellen elkövetett támadásokat Ban Ki-moon nyilatkozataiban szisztematikusan háborús bűntettként minősítette, a kulturális örökség védelmét pedig „biztonsági és politikai szükségszerűség”-nek nevezte, a pusztítások, illetve az illegális fosztogatások és kereskedelem megfékezése érdekében fellépést sürgetve, (UN, 2015) s hangsúlyozva a békeépítésre irányuló erőfeszítésekkel való szorosabb kapcsolat kiépítését. (UN, 2014a) A főtitkár narratívájában sokkal inkább a nemzetközi közösség egészét tette a fenyegetés referens objektumává.

A kulturális javak tiltott kereskedelme és a terrrorszervezetek finanszírozása közötti kapcsolatot s az az ellen való összehangolt nemzetközi fellépés szükségességét az ENSZ BT a fent említett, kényszerítő erejű (vagyis a VII. fejezet keretében elfogadott) 2199. számú határozatában rögzítette.⁸

Líbia vagy Jemen esetében egyébként sokkal visszafogottabb volt a retorika a nemzetközi szervezetek részéről, az a hadban álló felek a vonatkozó nemzetközi jog tiszteletben tartására, a kulturális javak célzásának elkerülésére való felszólításra korlátozódott. (UNESCO, 2016b) (UNESCO, 2017b)

Donald Trump a bevezetőben említett, kulturális értékekre is utaló fenyegetése által kiváltott reakciók vizsgálata is érdekes ebből a szempontból és jól mutatja a kérdés biztonságpolitikai relevanciáját. Ali Khamenei ajatollah katonai főtanácsadója, Hossein Deghan nyilatkozata szerint egy ilyen lépés esetén „*az amerikai katonai személyzet, s egy politikai központ, katonai bázis vagy hajó sem lesz biztonságban*”, utalva rá, hogy egy ilyen lépés szembemenne a nemzetközi joggal. (Pleitgen, et al., 2020) Számos szakmai szervezet [például UNESCO, Kék Pajzs Nemzetközi Bizottsága, ICOMOS (International Council on

⁷ Az EU terrorizmus-finanszírozás elleni küzdelme, illetve a 2018-as Kulturális Örökség Európai Éve keretében tett vállalások részeként az EU lépéseket szorgalmazott a kulturális javak illegális kereskedelmének megakadályozása érdekében. Ennek eredményeképpen 2019. április 17-én írta alá az Európai Parlament, illetve a Tanács elnöke a kulturális javak bejuttatásáról és behozataláról szóló 2019/880 rendeletet. A szabályozás harmadik országból származó tárgyakra vonatkozik. (Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/880 rendelete, 2019)

⁸ A kulturális javakkal való illegális kereskedelem megfékezése érdekében a határozat tiltást fogalmaz meg a Szíriából 2011. március 15. óta régészeti, történelmi, kulturális, ritka tudományos értékkel bíró, illegálisan elmozdított javak esetében. Irak vonatkozásában ilyen tiltás 2003 óta hatályban van az 1990. augusztus 6. óta elmozdított kulturális javak esetén az ENSZ BT 2003. május 22-én elfogadott 1483. számú határozata alapján. (S/RES/2199 (2015))

Monuments and Sites – Műemlékek és Műemlékhelyszínek Nemzetközi Tanácsa), ICOM (International Council of Museums – Múzeumok Nemzetközi Tanácsa)] és több politikai szereplő (például Boris Johnson brit miniszterelnök) elítélte az amerikai elnök nyilatkozatát, az EU részéről nem született nyilatkozat. (Nielsen, 2020)

3. Eredmények – kulturális örökségvédelem békefenntartó műveletekbe való integrációjának lehetősége?

A folyamatot vizsgálva biztonságpolitikai szempontból az egyik legfontosabb elem azon erőfeszítések összessége, amelyek a kulturális örökség védelmét (akár a kulturális javak megsemmisítése, akár az illegális ásatások, fosztogatások és csempészet ellen való fellépés tekintetében) a békefenntartó tevékenységek keretébe kívánják integrálni, illetve a kulturális értékek szerepének fontosságát hangsúlyozzák a békeépítésben, megbékélésben. Az utóbbi években a vizsgált nemzetközi szervezetek keretében a témában elfogadott határozatok, stratégiák – összhangban az előbbieken felvázolt retorikával – rendre tartalmaztak ilyen irányú törekvéseket, néhány esetben pedig gyakorlati megvalósításra is sor került.

A Mali északi részén 2012-ben kitört, fegyveres konfliktusba és a terroristák térdnyerésébe torkollt tuareg felkelés következtében (Marsai, 2013) Mali kormánya és az Afrikai Unió kérésére az ENSZ BT 2100. számú határozatával állította fel a Maliban tevékenykedő MINUSMA-missziót (az Afrikai Unió által korábban létrehozott AFISMA utódjaként), amely úttörő jellegű e tekintetben, hiszen békefenntartó misszió mandátumában a BT első alkalommal rögzítette a kulturális javak megőrzésének támogatását, az UNESCO-val való együttműködésben. (S/RES/2100 (2013)) Ennek keretében a misszió feladatai közé tartozik a civil, katonai és rendőri személyzet képzése, az UNESCO és a mali Kulturális Minisztérium által közösen koordinált, Észak-Mali területén lerombolt örökségi helyszínek rehabilitációjának támogatása, kulturális események újbóli beindítása az északi régiókban, elősegítve a szellemi örökség továbbörökítését és a társadalmi kohéziót. (URL1)

A misszió munkájára hivatkozik az ENSZ BT talán legfontosabb, mérföldkőnek tekinthető döntése ezen a területen. Olaszország és Franciaország kezdeményezésére a testület 2017. márciusban elfogadta a 2347. számú határozatot, amely elsőként foglalkozik teljes egészében a kulturális javak fegyveres konfliktusokban való védelmével – ezzel véglegesen a nemzetközi béke és biztonság kérdéskörébe emelve az ügyet. (Jakubowski, 2018) A határozat 19. pontja

lehetőséget biztosít a kulturális örökség UNESCO-val együttműködésben való védelme támogatásának belefoglalására ENSZ-békefenntartó missziók mandátumába. (S/RES/2347 (2017)) A határozat fontosságát bizonyítja, hogy hivatkozási alapként szolgál több azt követő nemzetközi dokumentumban is.

Például a G7-es országok kulturális miniszterei által első találkozásukon elfogadott Firenzei Deklarációban szintén rögzítették a résztvevők a kulturális javak válságterületeken való védelme támogatásának fontosságát, külön hangsúlyozva az ENSZ BT előbb említett határozata által kínált lehetőséget kulturális örökségvédelmi komponens belefoglalására a missziók mandátumába. (MiBACT, 2017)

A 2347. számú határozat elfogadását megelőző években több döntés, állásfoglalás, kezdeményezés született annak érdekében, hogy felhívják a figyelmet a kulturális örökség védelmének a béke irányába tett erőfeszítésekbe való integrálásába. Ami az UNESCO-t illeti, a szervezet 38. Közgyűlésén 2015 novemberében fogadta el a nemzetközi szervezet 48. számú határozatát *az UNESCO tevékenységének megerősítéséről, a kultúra védelméről és a kulturális pluralizmus elősegítéséről fegyveres konfliktusokban*, (Resolution 48) amelyben egy hat évre szóló stratégiát határozott meg két prioritás mentén: egyrészt a tagállamok képességeinek erősítését tűzte ki célul a kulturális örökséget és sokszínűséget konfliktusok eredményeképpen érő veszteségek elkerülésére, enyhítésére és helyreállítására, illetve a kultúra védelme belefoglalásának elősegítését humanitárius tevékenységekbe, biztonsági stratégiákba és békeépítő folyamatokba. (Document 38 C/49)

A stratégiában az UNESCO műemlékek, illetve régészeti lelőhelyek konfliktusos területeken való védelmét ellátó gyorsreagálású nemzetközi erő felállítását is szorgalmazza többek között. Ennek első elemeként a határozat 4. paragrafusa alapján Olaszország és az UNESCO 2016. február 16-án egyetértési megállapodást kötött egy nemzeti bevetési egység felállításáról az UNESCO Unite4Heritage elnevezésű globális koalíciója keretében. A megállapodás alapján felállítandó gyorsan mozgósítható egység magját a Carabinieri erők Kulturális Örökség Védelméért Felelős Parancsnoksága (Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale - Carabinieri TPC) adja, amelyet művészettörténészekből, restaurátorokból és régészekből álló civil személyzet fog kiegészíteni. Az egység bármely tagállam kérésére válság, vagy természeti

katasztrófa esetén mozgósítható a megállapodásban rögzített funkciók⁹ ellátására. (MiBACT, 16th February 2016)

Habár az olasz felajánlás alapvetően pozitív megítélés alá esik, egyesek kétségbe vonják, hogy a megállapodás valóban olyan robusztus beavatkozást takar, mint amit a „kulturális békefenntartás” sejtet, mivel a szöveg az örökségvédelemnek csupán technikai aspektusait foglalja magában. (D'Amico Soggetti, 2018)

Olaszország, Jordánia, az UNESCO, az UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime – Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala) és az INTERPOL (International Criminal Police Organization - Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete) 2015 szeptemberében egy magas szintű partnerséget hozott létre „Protecting Cultural Heritage — An Imperative for Humanity” (Kulturális örökség védelme – kötelesség az emberiség számára) néven, hogy a már létező jogi mechanizmusok magasabb szintű implementálására ösztönözzön mind nemzeti, mind nemzetközi szinten, s egy erőteljesebb és koordináltabb fellépést segítsen elő a kulturális javakat érintő fenyegetések ellen. A kezdeményezés keretében megfogalmazott javaslatok között szerepel a kulturális örökség védelmének szisztematikus integrálása az ENSZ békeműveleteibe, illetve békeépítési erőfeszítéseibe. (UNESCO - INTERPOL, 2016) Irina Bokova a kezdeményezés kapcsán így fogalmazott: *„a kultúra a konfliktus frontvonalában van – azt a békeépítés középpontjába kell helyoznünk”*. (UNESCO, 2015a)

Ami az EU külpolitikájának szerepét illeti, a tevékenységét 2017. októberben megkezdő, az iraki biztonsági ágazat reformja polgári aspektusainak támogatására létrehozott EUAM Irak misszió (European Union Advisory Mission in Iraq – Európai Unió Tanácsadó Misszió Irakban) szintén a 2347. számú határozat pozitív hozadékának tekinthető: ez az első olyan, az uniós közös kül- és biztonságpolitika keretein belül működő misszió, amelynek mandátuma magában foglalja a kulturális örökség védelmét, reflektálva a nemzetközi közösség fokozódó mobilizációs hajlandóságára ezen a területen. (Pietz & Schmidtke, 2019) A misszió terrorizmus

⁹ A megállapodás a következő tevékenységekre terjed ki: a kulturális és természeti örökséget ért károknak és kockázatoknak a felmérése; műveleti tervek kidolgozása az érintett kulturális és természeti örökség sürgős megmentését szolgáló intézkedésekre; technikai felügyelet és képzés biztosítása a nemzeti hatóságok és más helyi szereplők számára a vészhelyzetre való felkészültség és a kulturális és természeti örökség védelmére és megóvására szolgáló válaszintézkedések végrehajtására; a veszélyeztetett ingó kulturális örökség biztonságos menedékbe történő áthelyezésének segítése; harc a kulturális javak tiltott kereskedelme és fosztogatása ellen az olasz Carabinieri illetékes osztályának (Carabinieri TPC) mobilizálása útján. (MiBACT, 16th February 2016)

és szervezett bűnözés elleni küzdelemben nyújtott stratégiai támogatása kiterjed a kulturális javak tiltott kereskedelme elleni fellépésre. A misszió mandátuma jelenleg 2020. áprilisig áll fenn. (A Tanács (KKBP) 2018/1545 határozata (2018. október 15.)) Az ilyen jellegű missziók sikeressége azonban kétséges azok kapacitásainak tekintetében, így tevékenységük valószínűleg inkább a prevenciót, illetve a csempészet elleni fellépést, mintsem a fizikai védelmet képes magában foglalni. (Pietz & Schmidtke, 2019)

Összefoglalás

A biztonságiasítás koncepciója alapján a vizsgált szervezetek retorikája fokozatosan biztonságpolitikai súlyt adott a kulturális örökség konfliktushelyszíneken való védelmének, s sürgette korábban nem, vagy csak kezdetlegesen létező eszközök implementálását, így különösen annak békefenntartásra/békeépítésre irányuló erőfeszítésekre való integrációját.

2015 fordulópont volt a nemzetközi fellépés terén (lásd például ENSZ BT 2199. számú határozatának, UNESCO stratégiájának elfogadása), majd a következő évek fokozatos mobilizációjának tetőpontja az ENSZ BT 2347. számú határozata volt (Fiankan-Bokonga, 2020). A kulturális örökség védelmének biztonsági dimenziója mindkét elemében (épített örökség védelme katonai műveletek által okozott járulékos veszteségektől, vagy azok propagandisztikus célzásától, illetve ingó kulturális javak védelme fosztogatásoktól, illegális feltárásoktól, tiltott kereskedelemtől) történtek előrelépések (sok esetben terrorizmus-, illetve szervezett bűnözés elleni fellépések keretein belül, tekintettel a szoros összefonódásokra), jogi, pénzügyi, illetve rendészeti (mind a bűnmegelőzés, mind a bűnügyi felderítés tekintetében (Hudák, 2017)), katonai együttműködésre irányuló eszközök felállításával. Az előbb említett határozat megteremtette a jogi alapot békeműveletekbe való integrációhoz, de annak alkalmazása anyagi forrás és prioritás kérdése marad.

Ahmad Al Faqi Al Mahdi ügyében született ítélet példája – ahogy az ügyben ügyészként tevékenykedő Fatou Bensouda fogalmazott – *„világosan jelezte, hogy a kulturális javak szándékos célbavétele súlyos bűncselekmény és nem marad büntetlenül”*. (UNESCO, 2017a) A cselekmények háborús bűntettként való büntetése, mint a megtorlás eszköze, elrettentő erővel bírhat. Habár az eset precedensértékű lehet, sem Szíria, sem Irak nem ratifikálták a Római Statútumot, így a Nemzetközi Büntetőbíróság nem rendelkezik területi hatáskörrel az ISIL által elkövetett cselekmények kivizsgálására. (The Guardian, 2015)

Felhasznált irodalom

A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma (1998. július 17.)

A Tanács (KKBP) 2018/1545 határozata (2018. október 15.)

Resolution 48 on the Reinforcement of UNESCO's action for the protection of culture and the promotion of cultural pluralism in the event of armed conflict

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/880 rendelete a kulturális javak bejuttatásáról és behozataláról (2019. április 17.)

Balzacq, T., 2011. A theory of securitization: origins, core assumptions, and variants. In: T. Balzacq, szerk. *Securitization Theory. How Security Problems Emerge and Dissolve*. New York, USA: Routledge, pp. 1-30.

Buzan, B., Waeber, O. & Wilde, J. d., 1998. *Security. A New Framework For Analysis*. Colorado, USA: Lynne Rienner Publishers Inc.

D'Amico Soggetti, G., 2018. Blue Helmets for Culture: Involving Communities in the Protection of Their Heritage. In: E. Lagrane, R. Uerpmann-Wittzack & S. Oeter, szerk. *Cultural Heritage and International Law: Objects, Means and Ends of International Protection*. New York: Springer International Publishing, pp. 163-173.

Document 38 C/49 on the Reinforcement of UNESCO's action for the protection of culture and the promotion of cultural pluralism in the event of armed conflict (2015)

EEAS, 2017. *Remarks by the HR/VP on Protecting cultural heritage from terrorism and mass atrocities: links and common responsibilities*. Elérhető:

https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/32590/remarks-hrvp-protecting-cultural-heritage-terrorism-and-mass-atrocities-links-and-common_en [Letöltve: 2020. január 24.]

Europa.eu, 2016. *Cultural Diversity under Attack: Protecting Heritage for Peace*. Elérhető: <https://europa.eu/capacity4dev/unesco/minisite/culture/cultural-diversity-under-attack-protecting-heritage-peace> [Letöltve: 2020. január 28.]

European Commission, 2016. *A new strategy to put culture at the heart of EU international relations*. Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_2074 [Letöltve: 2020. január 29.]

- Fiankan-Bokonga, C., 2017. *A historic resolution to protect cultural heritage*. Elérhető: <https://en.unesco.org/courier/2017nian-di-3qi/historic-resolution-protect-cultural-heritage> [Letöltve: 2020. január 24.]
- Hudák, K., 2017. Illegális műkincs-kereskedelem - nemzetközi trendek, rendészeti intézkedések és a jövő perspektívái. *Magyar Rendészet*, XVII(1), pp. 65-75.
- ICC-01/12-01/15. *International Criminal Court: Situation in the Republic of Mali, in the case of the Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi, Judgment and Sentence* (2016)
- Jakubowski, A., 2018. Resolution 2347: Mainstreaming the protection of cultural heritage at the global level. *Questions of International Law, Zoom-in*, Issue 48, pp. 21-44.
- Lawler, A., 2015. *War, More Than ISIS, Is Destroying Syria's Ancient Sites*. Elérhető: <https://www.nationalgeographic.com/news/2015/11/151125-isis-syria-satellite-images-looting-archaeology/> [Letöltve: 2020. január 30.]
- Marsai, V., 2013. Külföldi katonai beavatkozás Maliban - az Opération Serval háttere és eredményei. *Nemzet és Biztonság*, 1-2. szám, pp. 99-119.
- MiBACT, 16th February 2016. *Memorandum of Understanding between the Government of the Italian Republic and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*
- MiBACT, 2017. *Joint declaration of the ministers of culture of G7 on the occasion of the meeting "Culture as an instrument for dialogue among peoples"*, Florence, Italy
- Nielsen, N., 2020. *EU silent on Trump threat to hit Iran cultural sites*. Elérhető: <https://euobserver.com/foreign/147037> [Letöltve: 2020. január 17.]
- P8_TA (2015)0179 *Kulturális vonatkozású helyek ISIS/Dáís általi lerombolása. Az Európai Parlament 2015. április 30-i állásfoglalása kulturális helyszínek ISIS/Dáís általi lerombolásáról (2015/2649(RSP))* (2015)
- Pietz, T. & Schmidtke, M., 2019. EU CSDP Missions and the Protection of Cultural Heritage. *IAI Commentaires*, 19/63. (November 2019), pp. 1-6.
- Pleitgen, F., Lister, T. & Elwazer, S., 2020. *Exclusive: Iran's response to US will be military - Khamenei's adviser*. Elérhető: <https://edition.cnn.com/2020/01/05/middleeast/iran-soleimani-khamenei-adviser-intl/index.html> [Letöltve: 2020. január 10.]
- Remek, É. & Gazdag, F., 2018. *Biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.

Resolution 48 on the Reinforcement of UNESCO's action for the protection of culture and the promotion of cultural pluralism in the event of armed conflict (2015)

S/RES/2100 (2013) Resolution 2100 on Mali. Adopted by the Security Council at its 6952nd meeting (25 April 2013)

S/RES/2199 (2015) Resolution 2199 on threats to international peace and security caused by terrorist acts. Adopted by the Security Council at its 7379th meeting (12 February 2015)

S/RES/2347 (2017) Resolution 2347 on the maintenance of international peace and security. Adopted by the Security Council at its 7907th meeting (24 March 2017)

Smith, C., Burke, H., De Leiu, C. & Jackson, G., 2016. The Islamic State's Symbolic war: Da'esh's socially mediated terrorism as a threat to cultural heritage. *Journal of Social Archaeology*, 16(2), pp. 164-188.

Steele, J., 2015. *Syria's war-scarred citadel of Aleppo: a history of cities in 50 buildings, day 2*. Elérhető: <https://www.theguardian.com/cities/2015/mar/24/syria-war-citadel-aleppo-history-cities-buildings> [Letöltve: 2020. január 30.]

The Guardian, 2015. *ICC has no jurisdiction to prosecute ISIS despite crimes of unspeakable cruelty*. Elérhető: <https://www.theguardian.com/law/2015/apr/08/icc-no-jurisdiction-prosecute-isis-despite-crimes-unspeakable-cruelty> [Letöltve: 2020. január 30.]

Turku, H., 2018. *The Destruction of Cultural Property as a Weapon of War: ISIS in Syria and Iraq*. Washington D.C., USA: Palgrave Macmillan.

UN, 2014a. *In Video Message to Conference on Heritage, Cultural Destruction in Iraq, Syria, Secretary-General Says Protection Should Be Central Component of Peacebuilding*. Elérhető: <https://www.un.org/press/en/2014/sgsm16392.doc.htm> [Letöltve: 2019. december 20.]

UN, 2014b. *Statement by UN Secretary-General Ban Ki-moon, UNESCO Director-General Irina Bokova and UN and League of Arab States Joint Special Representative for Syria Lakhdar Brahimi: The destruction of Syria's cultural heritage must stop*. Elérhető: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2014-03-12/statement-un-secretary-general-ban-ki-moon-unesco-director-general> [Letöltve: 2020. január 24.]

UN, 2015. *Calling Attacks 'a War Crime', Secretary-General Strongly Condemns Destruction of Cultural Heritage Sites in Iraq*. Elérhető: <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm16570.doc.htm> [Letöltve: 2019. december 20.]

UNESCO - INTERPOL, 2016. *Protecting Cultural Heritage - An Imperative for Humanity*.

UNESCO World Heritage Centre, 2015a. *"We stand together" to protect Iraq's cultural heritage, says French President with UNESCO Director-General*. Elérhető: <https://whc.unesco.org/en/news/1250/> [Letöltve: 2020. január 27.]

UNESCO World Heritage Centre, 2015b. *Irina Bokova condemns latest destruction of cultural property from the site of Palmyra in Syria*. Elérhető: <https://whc.unesco.org/en/news/1313/> [Letöltve: 2020. január 27.]

UNESCO, 2014. *"Heritage and Cultural Diversity at Risk in Iraq and Syria" Report*, Paris, France: International Conference UNESCO Headquarters.

UNESCO, 2015a. *Global initiative launched to counter the destruction and trafficking of cultural property by terrorist and organized crime groups*. Elérhető: <https://en.unesco.org/news/global-initiative-launched-counter-destruction-and-trafficking-cultural-property-terrorist-and> [Letöltve: 2020. január 27.]

UNESCO, 2015b. *Preserving the cultural heritage and diversity of Syria and Iraq is essential - Irina Bokova welcomes at UNESCO UN Deputy Secretary-General, Jan Eliasson*. Elérhető: <https://en.unesco.org/news/preserving-cultural-heritage-and-diversity-syria-and-iraq-essential-irina-bokova-welcomes> [Letöltve: 2020. január 27.]

UNESCO, 2015c. *Press Conference by Irina Bokova, Director-General of UNESCO on the occasion of the attack on the Mosul Museum*. Elérhető: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232127_eng/PDF/232127eng.pdf.multi [Letöltve: 2020. január 27.]

UNESCO, 2016a. *HRVP Mogherini highlights the key partnership with UNESCO at the 2016 European Culture Forum in Brussels*. Elérhető: <https://web.archive.org/web/20160423114001/http://www.unesco.org/new/en/brussels/about-this-office/single-view/news/hrvp-mogherini-highlights-the-key-partnership-with-unesco-at-the-2016-european-culture-forum-in-brussels/> [Letöltve: 2020. január 24.]

UNESCO, 2016b. *UNESCO Director-General calls for the protection of Yemen's heritage after new damage to historic houses in Old Sana'a*. Elérhető: <http://www.unesco.org/new/en/media-services/single->

[view/news/unesco-director-general-calls-for-the-protection-of-yemen/](#) [Letöltve: 2020. január 30.]

UNESCO, 2017a. *Our responsibility to protect cultural heritage from terrorism and mass atrocities*. Elérhető: <http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/our-responsibility-to-protect-cultural-heritage-from-terrorism/> [Letöltve: 2020. január 27.]

UNESCO, 2017b. *UNESCO's Director General calls on all parties to cease violence and to protect the World Heritage Site of Sabratha in Libya*. Elérhető: <https://en.unesco.org/news/unesco-s-director-general-calls-all-parties-cease-violence-and-protect-world-heritage-site> [Letöltve: 2020. január 30.]

Williams, M. C., 2003. Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics. *International Studies Quarterly*, Issue 47., pp. 511-531.

URL1, dátum nélk. *MINUSMA: Cultural heritage*. Elérhető: <https://minusma.unmissions.org/en/cultural-heritage> [Letöltve: 17. január 2020.]

URL2, dátum nélk. *Donald J. Trump hivatalos Twitter-oldala*. Elérhető: <https://twitter.com/realdonaldtrump> [Letöltve: 2020. január 10.]

Kihívások, fenyegetettségek a 21. században az Izraeli Védelmi Erők vonatkozásában

Rémai Dániel

PROBLÉMAFELVETÉS

Efraim Kishon magyar származású izraeli humorista és író úgy fogalmaz, hogy „Izrael egy olyan ország, amely túlságosan keskeny ahhoz, hogy a világtérképen elég hely legyen nevének kiírására”. (URL1) Az elsőre viccesnek ható mondat az egyik legfontosabb izraeli katonai biztonsági problémát fogalmazza meg: a stratégiai mélység hiányát. Ebben a pillanatban fel kell, hogy merüljön bennünk a kérdés: ha egy satíráíró mondataiban képes lecsapódni egy ilyen kockázati tényező milyen is lehet az a biztonsági környezet, amely meghatározza Izrael Állam és az Izraeli Védelmi Erők (Israeli Defense Forces - IDF) működését?

Izrael számos szempontból speciálisnak számít, de különösen igaz ez, ha biztonsgtudományi nézőpontból kívánjuk elemezni. Vizsgálatakor nemcsak az egyedi, speciális jellemzőket, a determináló környezeti tényezőket, a demográfiai szempontokat, a hagyományokat, a történelmi eseményeket, az izraeli társadalom európai standardoktól eltérő életmódját és felfogását kell figyelembe vennünk, hanem a közel-keleti régió jellemzőit és a közel-keleti biztonsági helyzet globális biztonságra gyakorolt hatását is. Izrael úgy jelenik meg a közel-kelet térképén, mint a környező államok inverze: társadalmi, gazdasági, vallási, etnikai, világnézeti és gondolkodásmódbeli különbségek választják el a régió többi államától.

Reménytelen próbálkozás lenne arra vállalkozni, hogy egy cikk keretében akárcsak felsorolásra kerüljön minden olyan biztonsági tényező, amely hatással lehet Izrael és az IDF működésére. Az izraeli biztonsági kihívások elemzését és rangsorolását minden évben elvégzi az izraeli katonai hírszerzés, az Aman¹ a különböző biztonsági szervek által rendelkezésére bocsátott ismeretek alapján. Ez a titkosított dokumentum az egyik alapja a biztonsági szervezetek rövid- és hosszútávú tevékenységének, a haderő és a politikai vezetés által végzett védelmi tervezésnek. A titkosítás ellenére nem maradunk források nélkül, ha az izraeli biztonsági környezetet és kihívásokat akarjuk vizsgálni, különösen, ha a katonai biztonság

¹ Az Aman (אגף המודיעין, *Agaf HaModi'in*) az Izraeli Védelmi Erők központi hírszerző szerve, az izraeli hírszerző közösség egyik fő szervezete. Integrált része az IDF-nek, de nem sorolódik be egyik haderőnem alá sem.

aspektusát helyezzük előtérbe. De nem követünk-e el hibát, ha az Izrael Védelmi Erőkre vonatkozó kihívásokat csak napjaink katonai perspektívájából vizsgáljuk?

A cikkben három kérdést dolgozok fel. Először is be kívánom mutatni az izraeli biztonsági környezetet meghatározó különlegességeket. Másodszor áttekintem az izraeli védelmi tervezést meghatározó sarokpontokat a nyilvános dokumentumok és információk tükrében. Harmadszor be kívánom mutatni az Izraeli Védelmi Erők által relevánsnak tartott katonai kihívások rendszerét és az erre adott válaszokat.

A BIZTONSÁG IZRAELI RENDSZERÉNEK KÜLÖNLEGESSÉGEI

Nemcsak Izrael, hanem a közel-keleti régió államai és egymáshoz való viszonyuk is különleges. Oszetzky Tamás közel negyven évvel ezelőtti szavai napjainkban is jól illusztrálják a régió bonyolultságát. „A kép valóban összetett. Vannak vallási különbségek, sőt ütközések, az egyes hiteken belül pedig irányzatok és szekták sokasága csatázik egymással, nemegyszer fegyverek igénybevételével. Adódnak elmérgesedett nemzeti ellentétek Izrael és az arab országok között, de gyakoriak a törésvonalak az arab államok táborán belül is. Elválasztja a Közel-Kelet országait a társadalmi fejlődés választott útja – ebben a vonatkozásban nemcsak a »tisztá« képletek jelentkeznek, hanem sok-sok átmeneti formáció, árnyalat létezik.” (Oszetzky 1984: 5)

Ebben a bonyolult rendszerben jön létre 1948. május 14-én Izrael Állam, ahol a permanens fenyegetettség és a biztonság iránti vágy az a fő rendszerező elv, amely napjainkig meghatározza az izraeli társadalmat, politikát és védelmi tervezést. Izrael egyedisége, egyéni fejlődési útja, a világtörténelmi események hatása és a regionális szembenállás generálja azt a speciális biztonságfelfogást, amely meghatározta az izraeli védelmi tervezést a 20. és a 21. században. Ugyanakkor a definíciós keret a kihívások, kockázatok és fenyegetések tekintetében nem tér el a tudományos meghatározásoktól. A kihívásokat, kockázatokat és fenyegetéseket „[...] a lehetséges veszélyek megnyilvánulási formáinak tekinthetjük, amelyek általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást és biztonságot, illetve hatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira. [...] A kihívás a legáltalánosabb kategória. A kihívás olyan helyzetek és állapotok összességét jelenti, amelyek a lehetséges legalacsonyabb megnyilvánulási szinten negatívan befolyásolják az általánosan értelmezett biztonságot. A kockázat meghatározatlan eredetű, tárgyú, intenzitású és kimenetelű kihívás. [...]A fenyegetés

eredetében, intenzitásában és végcélját illetően meghatározható kihívás.” (Gazdag-Remek, 2018: 37-38)

Ahogy Gazdag Ferenc fogalmaz: „Egy adott ország szándékait és lehetőségeit geostratégiai elemzés keretében lehet átfogóan értékelni. Ennek szempontjai között minden esetben szerepelnie kell a nemzetközi környezet elemzésének, vizsgálni szükséges az ország nemzeti érdekeit és célkitűzéseit, politikai berendezkedését és nemzetgazdaságának főbb jellemzőit, a katonai stratégiát, a haderő-alkalmazási doktrínát, az állam védelempolitikájának rendszerét, valamint a haderőfejlesztés és működés legfontosabb kérdéseit (a haderő felépítése, alkalmazása, felszerelése, vezetése-irányítása). Az elemzések alapegysége továbbra is a nemzetállam, azonban ma már elengedhetetlen a szűkebb és tágabb regionális folyamatok, valamint a globális vonatkozások vizsgálata, beleértve a nem állami szereplőket is.” (Gazdag, 2012) Ez a holisztikus szemléletmód határozza meg a modern izraeli védelmi tervezést is, de kiegészül (1) egy nem hagyományos, izraeli biztonságfelfogással, valamint (2) az Izraeli Védelmi Erők különleges helyzetével és beágyazottságával az izraeli társadalomba.

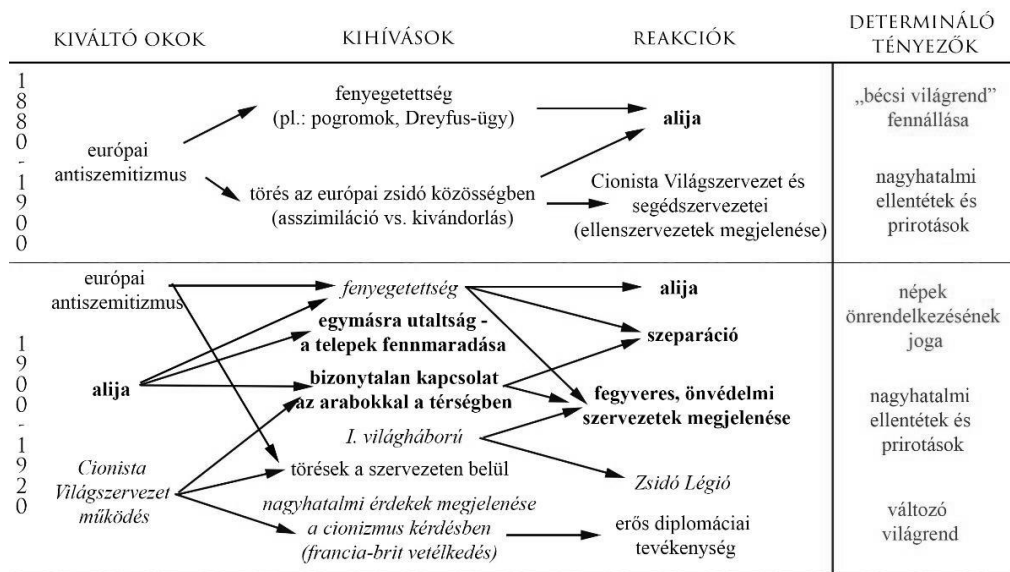
AZ ISRAELI BIZTONSÁGFELFOGÁS VÁLTOZÁSA

„Bármely társadalom alapvető szüksége a biztonság, bár annak értelmezése és felfogása történelmi koronként változik.” (Gazdag-Remek, 2018: 13) De mit is jelentett a biztonság a 20. század elején a Palesztin Mandátum területén élő zsidó közösség és az európai zsidóság számára? Theodor Herzl a 19. század végén kibontakozó cionista mozgalomról szóló írásában úgy fogalmaz, hogy „végül szabad emberként élünk saját otthonainkban és ezekben az otthonokban békében halhatunk meg”. (Herzl, 1896) Herzl a toleranciára, a békés egymás mellett élésre építette elképzelését a Palesztin Mandátum területén létrejövő Izrael Államról és a biztonságról alkotott elképzelése illeszkedett a szó etimológiai jelentéséhez, azaz „[...] a biztonság szavunk eredeti tartalma mindössze annyi, hogy biztonságban van az, aki nincs veszélyben.” (Gazdag-Remek, 2018: 17)

A 20. század eseményei alapján kijelenthetjük, hogy Herzl elképzelése az önálló zsidó állam létrejöttéről megvalósult, de nem abban a formában és módon, ahogy elképzelte. Már az 1900-as évek elejétől megfigyelhető volt a feszültség a Palesztin Mandátum területén élők között. Ha meg akarjuk érteni az izraeli biztonságfelfogást, annak fejlődését és alakulását akkor egészen az 1800-as évek közepéig kell visszanyúlnunk.

Mind a Jisuv², mind később, Izrael korai történelme során a kihívásokat kiváltó okok és a kihívásokra adott reakciók öngerjesztők. Ezen túl az időben újra és újra, eltérő intenzitással és eltérő relációkkal merülnek fel. Egy olyan folyamat tanúi vagyunk, amelyben az egyes elemek egymásra épülnek és egymásból építkeznek. A kiváltó okok transzformálódásának, változásának modern tánca ez, amely új kihívásokat és reakciókat szülve ciklikusan elvezet egy újabb és újabb kiindulási helyezethez, ahol ez a tánc újakezdődik. Nincsenek markáns korszakhatárok: a kihívások, kockázatok és fenyegetések permanens változása és alakulása nem teszi lehetővé, hogy cezúrával jelölt, jól elkülönülő doktrinális változtatások kerüljenek érvénybe léptetésre. Izrael Állam 20. századi történelme bizonyos szempontból a folyamatosan változó biztonsági környezetre adott reakciók sorozata.

De mikor is vette kezdetét ez a folyamat? Abból a munkahipotézisből indulok ki, hogy a zsidó-arab szembenállás alapját a térségben valójában egy európai jelenség váltotta ki és ez, illetve ennek továbbgyűrűző folyamányai jelennek meg az egyes korszakokban, mint kihívások. Erre a folyamatra hoz példát az 1. ábrán, amelyen az 1880-1990 és az 1900-1920 közötti időszakok kiváltó okainak, kihívásainak és az ezekre adott reakcióknak a bemutatása jelenik meg.

² A palesztinai zsidó közösség héber elnevezése.

JELMAGYARÁZAT

A Jisuv területén és a térségben meghatározó

A Jisuv területén kívül meghatározó

Mind a Jisuvban, mind azon kívül meghatározó

DETERMINÁLÓ TÉNYEZŐK

A zsidó közösség érdekeit veszélyeztető tényező

A zsidó közösség érdekeit részben támogató, részben veszélyeztető tényező

A zsidó közösség érdekeit támogató tényező

1. ábra

A zsidó közösséget ért kihívások és reakciók (1880-1920) – saját szerkesztés

A feszültség hátterének eredője az 1800-as évek végén Európában felerősödő antiszemitizmus³, amely kihívásként jelent meg az európai zsidó közösségekben. Ez a kihívás egyrészt fizikai és egzisztenciális fenyegetést jelentett, másrészt ideológiai vitát okozott a közösségeken belül az asszimilációpárti és –ellenes csoportok között. A fenyegetettségre adott válaszreakció is kettős volt, egyrészt a bevándorlási hullámokban, az alijákban⁴ nyert gyakorlati megvalósítást, míg ideológiai szinten elvezetett a cionizmus születéséhez és korai szervezeti kereteinek kialakulásához. Ebben az időszakban az európai zsidó közösségek és a Cionista Világszövetség helyzetét erőteljesen determinálta, hogy egy stabil, bár omladozó világrend végnapjain, a nagyhatalmi prioritásokban és érdekekben nem jelenik meg markánsan a zsidóság vágyának akceptálása az önálló zsidó állam kapcsán.

Az 1900 és 1920 közötti időszakban megnövekedett a konfliktust kiváltó okok száma, amely alapján három csoportot állíthatunk fel. Kiváltó okként továbbra is megmaradt az európai antiszemitizmus, amely hatással volt a Cionista Világszövetség tevékenységére és fokozta a történelmi Izrael területére vándorlók számát. Emellett az első időszak kihívására adott reakció, az alija ekkor már kiváltó okként jelenik meg, amely számos új kihívást generált. Ezzel párhuzamosan változtak az ún. determináló tényezők is.

Az 1880-as évektől végigvezethető az okok és reakciók ilyen formájú, egymásba kapcsolódó és egymással összefüggő hálózata, öngerjesztő folyamata. A kezdeti tényezőkre

³ Ennek két eklatáns példája az 1882 és 1884 között folyt valószínűsíthetően államilag is támogatott pogrom a zsidó közösségek ellen az Orosz Birodalomban, illetve a Dreyfus-ügy. (A pogrom kezdetét alapvetően az 1882-es antiszemita Májusi Törvényekhez kötik, amelyek jelentős mértékben korlátozták a zsidó vallásúak jogait.) A Dreyfus-ügy lényege, hogy 1894. október 15-én a francia hadsereg kapitányát, a zsidó származású Alfred Dreyfust hazaárulás vádjával letartóztatták. A vád arra épült, hogy a párizsi német katonai attasé, Max von Schwarzkoppen ezredes iratai között francia hadiipari fejlesztéseket tartalmazó dokumentumokat találtak és a kézírás alapján Dreyfus kapitányt gyanúsították. A zsidó közösségek ellen pogromok indultak és Dreyfus rehabilitálása sem hozott megnyugvást.

⁴ A zsidó bevándorlás a Jisuv majd később Izrael területére.

adott reakciók fokozatosan vezettek el az Izraeli Védelmi Erők elődszervezeteinek nevezett félkatonai szervezetek⁵ megalakulásához és fejlődéséhez. (Rémai, 2014)

Ezek az alapok indukálták, hogy a modern Izraelben a mai napig a fő rendezőelvek között találjuk a (1) permanens fenyegetettség érzését és a (2) biztonság iránti vágyat. Ezek már az állam 1948-as megalapítása előtti időszakból meghatározták az izraeli társadalmat, politikát és védelmi tervezést. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy az izraeli védelmi szervezetek, a politika és a társadalom részéről van egy folyamatos reflexió a biztonsági helyzet változásaira és ennek fényében változik az ösztársadalmi biztonságfelfogás is. A Jisuv idején az alapvető biztonsági cél a zsidó telepek védelme, a bevándorolni kívánók letelepedésének biztosítása és az Európából induló aliya lehetőségének fenntartása volt. Az alapvető biztonsági célok nem változtak, de a későbbiekben kiemelt hangsúlyt kapott a Palesztin Mandátum területén élő arab népeccséggel és a brit fennhatósággal szembeni szembenállás. A II. világháború hatására jelentős változás következett be a biztonság izraeli értelmezésében és a kihívásokban is. A Holokauszt tragédiája és az ezzel kapcsolatban érzett nyugati társadalmi felelősségérzet, valamint az Egyesült Államok által vezetett új nyugati világrend közelebb juttatja a zsidó közösséget az önálló zsidó állam eléréséhez. Azonban ez olyan új típusú kihívást jelent, amelyre korábban nem volt példa: az arab országok összefogtak és az 1947 ősze óta folyó alacsony intenzitású konfliktust nyílt, hagyományos jellegű, helyi háború váltotta fel 1948-ban. Ez Izrael részéről még inkább előtérbe helyezte a modern védelempolitika és a védelmi struktúra kialakításának feladatát. Valamint a zsidó közösségben megerősödött az a nézet, hogy Izrael védelmét önállóan kell ellátnia a zsidó népnek és egyedül kell megharcolnia a fennmaradásért. Az első arab-izraeli háborút követő évtizedeket a hagyományos, helyi háborúk jelentette biztonsági kihívások jellemezték, amelyben kiemelt tényező volt a stratégiai mélység hiánya és ennek kompenzálása. A védelmi tervezési szempontjából annak érdekében, hogy Izrael Állam biztosítsa fennmaradását és helyét a régióban kiemelt jelentősége volt – többek között – az egységes nemzetné formálódásnak, a gazdaság folyamatos növekedésének, a nemzetközi kapcsolatok fejlődésének, a hivatalosan meg nem erősített nukleáris képességnek⁶ (Cohen, 1998) és a 20. század végére kiépülő high-tech

⁵ Például a Hashomer, a Hagana, a Palmach, az Irgun vagy a LEHI.

⁶ Mivel az izraeli atomfegyver létét Izrael állam a mai napig nem erősítette meg, így csak találgatások vannak a robbanófejek száma és az izraeli atomfegyver alkalmazási stratégiája kapcsán. Az elemzők 80 és 400 robbanófej közötti számot becsülnék a közvetett adatok alapján.

iparnak. Ezzel párhuzamosan a hagyományos fenyegetettségek átalakultak, egy frontális háború kitörésének esélye csökkent. (Gat, 2006)

A 21. századi Izrael túllépet az 1900-as évek közepének biztonsági helyzetértékelésén. Az alapvető cél továbbra sem változott: Izrael Állam és lakosainak védelme, területi integritásának megőrzése. Azonban a tér, amelyben ezt végrehajtják, nem korlátozódik az állam területére. Izrael a 21. század elejére olyan regionális erőtenyezővé vált, amelynek jelentős szerepe van a közel-keleti helyzet alakításában. Ugyanakkor a korábban bemutatott kiváltó okok és azok újradimenzionált, transzponálódott formái, valamint a modern kori, nem konvencionális fenyegetések napjainkban is fennállnak. A múlt és a jelen kihívásainak leküzdése, valamint a jövő kihívásainak feltérképezése jellemzi a 21. századi izraeli biztonságfelfogást és határozza meg a védelmi tervezést.

AZ IDF HELYE ÉS SZEREPE AZ IZRAELI TÁRSADALOMBAN

Szenes Zoltán 2006-ban úgy fogalmazott, hogy „az elmúlt másfél évtizedet biztonsági szempontból a *váratlanság* jellemezte.” (Szenes, 2006) Ehhez „a modern államoknak jól felszerelt, nagy mozgékonyaságú, sokoldalú haderőkre van szüksége. Olyan hadseregekre, amelyek egyrészt képesek többdimenziós, multinacionális, magas és alacsony intenzitású műveletekben egyaránt eredményesen részt venni, másrészt alkalmasak az erőszak feletti uralomra a konfliktusok teljes spektrumában. [...] A katonai erő egyre nagyobb mértékben összefonódik a politikával, és egy olyan eszközzé válik, amely formálja, fenntartja, bünteti, tovább hárítja, óvja és befolyásolja a konfliktusok stratégiai környezetét. Ezért nagyon fontos, hogy a katonai erőt belefoglalják egy szélesebb biztonsági stratégiába, amely a nemzeti és közösségi érdekek, értékek védelmét egyaránt szolgálja”. (Szenes, 2017: 100)

Talán nincs még egy olyan ország, ahol a védelmi erők olyan szinten integrált részei a társadalomnak, mint Izraelben. Ez visszavezethető a történelmi eseményekre, az IDF elődszervezeteinek tevékenységére és az 1950-es évek elejétől napjainkig tartó tudatos építkezésre, amely által az Izraeli Védelmi Erők együtt él és lélegzik az izraeli társadalommal, sőt bizonyos esetekben meghatározta a társadalmi fejlődést és egyes társadalmi folyamatok irányait. Az IDF egyszerre fejlődött az állammal egyben katalizátora és néhány esetben

előfutára lett a zsidó nemzeti érzés kialakításának.⁷ Ez a szoros kapcsolat a társadalommal – kisebb hullámvölgyekkel tarkítva – végigkísérte az elmúlt hetven évet és napjainkban is meghatározó jelentőséggel bír. Ezen kapcsolat különlegességét jól leírja David Ben-Gurion⁸: „Az IDF nem egy klub, nem egy zsiros élethosszig tartó állás, nem emberek csoportja, akiknek nincs jobb dolguk, mint egyenruhába öltözni. [...] Az IDF része annak a szellemiségnek, amely létrehozta az Államot és megalkotta a mi regényes közösségünket. Ez az, amiért a katonaság az Államból ered és ezért testesíti meg jobban ez a szervezet a védelmet, mint az agressziót. Ez a szervezet nem csak fenyegetés tud lenni, hanem a demokrácia fenntartója.” (Ben-Gurion 1970: 97,106)

AZ IZRAELI NEMZETBIZTONSÁGI STRATÉGIA

Adott egy ország, amely már kikiáltása napja előtt is háborús környezetben élt és ennek az országnak a legutolsó, hivatalos, írott nemzetbiztonsági stratégiája 1953-ban, Sde Bokerben, egy kibucban készült. Az eredeti dokumentumot Ben-Gurion állította össze három fő pillér köré rendezve a nemzetbiztonsági stratégiát: (1) elrettentés, (2) korai figyelmeztetés, (3) támadó erő.

A megfogalmazott alapelvek időtállóak, de nem számoltak a modern kori kihívásokkal, mint például az új típusú kihívások, az információs rendszerek fejlődése, az aszimmetrikus hadviselés vagy a terrorizmus megjelenése. Az elemzők nagy része úgy véli, hogy a biztonsági prioritások és az ezekhez kapcsolódó intézkedések elmozdultak ugyan ezekben az irányokba, de egészen 2019-ig nem sikerült elfogadtatni egy új nemzetbiztonsági stratégiát. (Nagel-Schanzer, 2019) Ben-Gurion óta voltak próbálkozások arra vonatkozóan, hogy létrehozzanak egy új, frissített stratégiai dokumentumot, de ezek nem vezettek eredményre. Mind David Ivri 1998-ban elkezdett próbálkozása, mind Dan Merior 2004-es kísérlete elakadt az izraeli bürokráciában, és hiába készültek el rész vagy teljes javaslatok, azok nem léptek hatályba.

A 2006-os második libanoni háború eseményei komoly önvizsgálatra készítették mind az IDF vezetését, mind az izraeli védelmi politikát. Ez volt az első olyan konfliktus, amelynek során nem sikerült egyértelműen sikerre vinni a műveleteket. A 2006-os libanoni eseményeknek komoly hatása volt az izraeli védelmi tervezés megújításában, de ezzel

⁷ Ez jelentős mértékben köszönhető volt Jigal Jadinnak (1917-1984), aki 1949 és 1952 között volt az IDF vezérkari főnöke. Jadin úgy vélte, hogy az ország fennmaradásához mindenképpen szükséges a morál fenntartása és hogy az IDF támaszkodni tudjon a teljes társadalomra.

⁸ David Ben-Gurion (1886-1973), izraeli politikus, a létrejövő állam első miniszterelnöke.

párhuzamosan megnövekedett az új típusú kihívások és fenyegetések jelenléte a régióban. A modern kori terrorszervezetek szerepének megnövekedése, a közel-keleti régió destabilizálódása az arab tavaszt követően, a szíriai polgárháború, Irán regionális megerősödése, az aszimmetrikus hadviselés elterjedése, az informatikai hadviselés megjelenése, az izraeli társadalomban végbemenő folyamatok és a globális társadalmi változások csak néhány azon kihívások és veszélyek közül, amelyekre Izraelnek és az IDF-nek reagálnia kell. (Freilich, 2018) Ezért is vált egyre fontosabbá, hogy a védelmi dokumentumok megújuljanak és kijelölésre kerüljenek az új irányok. Az állami szervezetek mellett számos elemző és kutatóközpont foglalkozott a kérdéssel, amelyek közül érdemes kiemelni a 2010-es „*A National Security Doctrine for Israel*” című dokumentumot (Golov – Vishkin – Michaelis – Kakon, 2010). A több kutatóintézet szakemberei által készített összefoglaló átfogóan és mélyen elemzi az izraeli biztonsági környezetet, a 21. századi kihívásokat és fenyegetéseket. A javaslat foglalkozik az új nemzetbiztonsági stratégiai szükségességének kérdésével, a kidolgozás és elfogadtatás lehetséges menetével. A fenyegetések feltérképezése terén az elemzői vélemények széleskörű feltárása érdekében szociológiai módszerekkel, kutatásokkal próbálta azonosítani és prioritizálni a kihívásokat és fenyegetéseket.

2017-ben Benjamin Netanyahu miniszterelnök kezdeményezésére elindult az új izraeli nemzetbiztonsági stratégiai kidolgozása, amelynek bizonyos elemeit 2018-ban már ismertették az illetékes szervezetekkel. Az új stratégiai dokumentum elkészült és napjainkban ez határozza meg az izraeli védelmi tervezést. Fő irányvonala, hogy Izraelnek meg kell őriznie relatív előnyét az ellenségeivel szemben és fejleszteni kell nemzetközi kapcsolatot. Netanyahu felfogásában az izraeli biztonság négy fő pilléren nyugszik: (1) katonai, (2) gazdasági, (3) politikai és (4) társadalmi alapokon. A katonai pillér további tagolásában megmaradt a Ben-Gurioni hármas felosztás – (1) elrettentés, (2) korai figyelmeztetés és (3) támadó-védekező erő –, de bekerült a védekező erő fogalma.

Ugyan a dokumentum jelentős része nem nyilvános, de Netanyahu és az izraeli védelmi politikában fontos szerepet betöltő szereplők nyilatkozatai alapján jól körvonalazódik, hogy a stratégia széles horizonton vizsgálja a kihívások és fenyegetéseket a terrorizmustól egészen a világ különböző pontjain felmerülő antiszemita megmozdulásokig, bojkottokig. A dokumentumban együtt élnek a Ben-Gurion által megfogalmazott elvek (pl.: képesnek kell lenni több frontos háború megvívására és a siker kifejlesztésére) és a modern kor kihívásaira adott reakciók (pl.: kibervédelmi és támadó képességek fejlesztése). Bevezeti a „háborúk

közötti háború” („*war between wars*”) fogalmát, amely a terrorista tevékenységek elleni fellépésre fókuszál. Ennek keretében kerülnek kijelölésre – újragondolva – azok a polgári védelmi mechanizmusok, amelyekkel az IDF már az 1950-es években is foglalkozott (pl.: óvóhelyrendszerek, rakétavédelem, alagútrendszerek elleni fellépés). (Nagel-Schanzer, 2019)

Az új stratégiai hitet tesz a háború morális felfogása mellett és kiemeli a polgári áldozatok számának csökkentésére való törekvést. Ugyanakkor alapelveként jelenik meg, hogy Izrael fellép a terrrorszervezetek vezetői és támogatói ellen és akár azon országok ellen is, akik támogatnak ilyen szervezeteket. Ennek eklatáns, gyakorlati példája az izraeli légierő által Szíriában végrehajtott légitámadások, amelyeknek célpontjai a Hezbollah számára érkező – főleg iráni eredetű – fegyver és utánpótlás szállítmányok. Annak ellenére, hogy az IDF vezetése a terrrorszervezetek elleni fellépésre vonatkozóan már évekkel ezelőtt meghirdette ezt az eljárásrendet, Netanyahu most a hivatalos izraeli politika elemei közé emelte.

Az Izraeli Védelmi Erők esetében haderőszerkezési, logisztikai és stratégiai szempontból kiemelt jelentősége van annak, hogy a Netanyahu-féle nemzetbiztonsági stratégia szerint erősíteni kell a szárazföldi képességeket, ugyanakkor fenn kell tartani a légierő és a hírszerzés fejlesztését is. A szárazföldi képességek erősítésének kiemelt pontjai a modern technológiák fejlesztése, beszerzése és integrálása az IDF arzenáljába. (Nagel-Schanzer, 2019)

KATONAI KIHÍVÁSOK ÉS FENYEGETÉSEK

2015 nyarán az IDF honlapján közzétett egy felsorolást arról az öt fenyegetésről, amelyet a legsúlyosabbnak véltek Izrael szempontjából. (URL2) Ezek a fenyegetések nagyrészt földrajzi irányokhoz, területekhez kötődtek, úgymint:

- az Iszlám Államhoz köthető ellenséges tevékenység a Sínai-félsziget irányából;
- a terrorizmus ismételt megerősödése Gázában;
- a palesztin erőszak kiújulása Ciszjordániában;
- a szíriai polgárháború;
- a Hezbollah jelentette fenyegetés a libanoni határnál.

A 2010-es évek elejének egyik meghatározó felfogása volt, hogy az állami szint alatti szereplők komoly fenyegetést jelentenek nemcsak Izraelre nézve, hanem a konszolidált arab államokra is. Ennek kapcsán merültek fel olyan víziók, hogy az ilyen szereplők elleni egységes

fellépése egy új fejezetet nyithat a közel-keleti régió életében (Cordesman, 2010), azonban erre végül nem került sor.

2015 augusztusában Gadi Eisenkot⁹ az IDF vezérkari főnöke nyilvánosságra hozta a „*Detering terror – How Israel Confronts the Next Generation of Threats*” (URL3) című dokumentumot, amely katonai szempontból elemzi és ismerteti a stratégiai szintű fenyegetéseket, valamint az IDF által felvázolt válaszokat. Eisenkot vonatkozásában meg kell említeni, hogy a 2006-os, második libanoni háborút követően az ő nevéhez kötődött a Dahiya doktrína kidolgozása, amely alapvetően az aszimmetrikus hadviselés katonai stratégiája. Lényege, hogy a háborús siker mielőbbi elérése érdekében – akár „aránytalan erő” alkalmazása által is – meg kell semmisíteni azokat a polgári infrastrukturális rendszerelmeket, amelyeket az ellenség fel tud használni. A doktrína számos vitát kiváltott, amelyek alapvetően morális szempontokat vetettek fel, ugyanakkor katonai alkalmazásának előnyeit nem vonták kétségbe. Nem állást foglalva a vitában, valamint elvonatkoztatva az Eisenkotot ért politikai elfogultságra vonatkozó vádaktól szakmai alapon ki kell jelenteni, hogy Eisenkot alapvetően innovatív, kreatív és sikerorientált katonai vezető volt. Ez a gondolkodásmód jelent meg abban is, hogy 2015-től az IDF jelentős erőfeszítéseket tett, hogy újradefiniálja a működési környezetét és kijelölje a stratégiai irányokat.

A koncepció öt fő részre tagolódik: (1) a stratégiai keret, (2) a stratégiai és műveleti környezet, (3) az IDF erőinek alkalmazás, (4) a parancsnoki lánc és az IDF felkészítése harci helyzetekre, (5) az IDF jövőbeni fejlesztésének alapvetései.

Eisenkot koncepciója egy összetett dokumentum, amely felhívja a figyelmet

- a hagyományos fenyegetések mellett megjelenő állami szint alatti fenyegetésekre;
- felszólít IDF működési alapelveinek és mechanizmusainak felülvizsgálatára, aktualizálására;
- az új fenyegetésre történő felkészülés keretében feladatként szabja a harctéri tervezést, a scénáriók kialakítását;
- és nem utolsó sorban kiemelt figyelmet szentel az IDF állományának motiválására és a harci morál fejlesztésére.

⁹ Gadi Eisenkot tábornok 2015 és 2019 volt az IDF vezérkari főnöke.

Eisenkot és szerzőtársa, Siboni 2019-ben jelentette meg „*Guidelines for Israel's National Security Strategy*” című könyvét azzal a céllal, hogy a mű segítséget nyújthat egy új nemzetbiztonsági stratégiai elkészítéséhez. A könyv alapvetően katonai perspektívából közelíti meg a kérdéseket. Fontos azonban kiemelni, hogy alapelveként megjelenik az az 1945 utáni gondolat, hogy a zsidó állam csak magára számíthat, biztosítani kell, hogy önállóan, akár az Egyesült Államok segítsége nélkül is képes legyen megvédeni önmagát. Ez rávilágít arra a törésvonalra, amely az izraeli katonai és a politikai vezetés között húzódik. Az izraeli-amerikai kapcsolat egy bonyolult rendszer, hiszen Izrael Állam számára kiemelt jelentősége van az Egyesült Államok által biztosított katonai segítségnek és a fegyveripari együttműködéseknek, az izraeli politikai vezetés számára kifejezetten fontos a Washingtonnal való szoros, baráti együttműködés. Ugyanakkor az elmúlt évtizedekben lezajlott amerikai külpolitikai változások némileg erodálták ezt a bizalmi viszonyt. A Donald Trump által 2020 januárjában meghirdetett, „Deal of the Century” elnevezésű béketerv láthatóan nem fogja beváltani a hozzá fűzött reményeket és akár újabb konfliktusokhoz is vezethet a térségben, amelyre az IDF-nek fel kell készülnie. Azonban nem szabad túlmisztifikálni sem a katonai és a politikai vezetés közötti koncepcióbeli különbségeket.

2020 elejére az izraeli politikai és katonai vezetés alapvetően gondolta újra, racionalizálta és rangsorolta fenyegetéseket. A Netanyahu-féle nemzetbiztonsági stratégia számos elemében tükröződnek az Eisenkot által 2015-ben meghirdetett elképzelések. Az IDF honlapján jelenleg négy, a legsúlyosabbnak ítélt fenyegetés található, amelyek már nem fölrjai irányokhoz, hanem állami és állam alatti szintű szereplőkhöz kötődnek:

- a Hamász,
- a Hezbollah,
- palesztin terrorizmus,
- és Irán. (URL4)

Aviv Kochavi, aki 2019 januárja óta az IDF vezérkari főnöke 2019 novemberében a nyilvánosság előtt úgy fogalmazott, hogy a biztonsági helyzet „törékeny és romolhat”. (Katz, 2019) Kochavi vezérkari főnökként kiemelt hangsúlyt fektet a nyilvánosság tájékoztatására. Ugyanakkor több alkalommal kifejtette, hogy tanulva elődje, Eisenkot hibájából mindig szem előtt tartja a katonai alapelveket és nem hajlandó politikai érdekeket szolgálni. Az új vezérkari főnök Iránt kiemelt biztonsági fenyegetésként kezeli és nem zárja ki egy frontális konfliktus kirobbanását.

Kohavi kinevezése után, 2019 áprilisában meghirdette az ún. Lendület Tervet (Tenufa), amely egy öt évre szóló fejlesztési koncepció annak érdekében, hogy az IDF „halálósabbá, hatékonyabbá és felkészültebbé váljon a felmerülő fenyegetésekre”. (Gross, 2020) A Tenufa célja, hogy az IDF-t felkészítse egy fegyveres konfliktus lehető leggyorsabb megvívására. Ennek alapvető eszközei: az előzetes scenáriók elkészítése, a célpontok listájának felvázolása és folyamatos aktualizálása, a fegyveres arzenál növelése és modernizálása, valamint a városi harcászatra irányuló képzések, gyakorlatok. Az Irán jelentette fenyegetés kiemelt jelentőségét mutatja, hogy Kochavi egy önálló részleg felállítását helyezte kilátásba, amely elemzi és értékeli a Teherán jelentette fenyegetéseket és egy esetleges hadjárat tervezését végzi. Ahogy a Benjamin Netanyahu által hirdetett nemzetbiztonsági stratégiában is szerepel Kochavi terve is jelentős hangsúlyt fektet a légi erő és a hírszerzés fejlesztésére, a szárazföldi erők és az informatikai rendszerek modernizálása és fejlesztése mellett. (URL5)

KÖVETKEZTETÉSEK

Alapvetően kijelenthető, hogy mind Izrael Állam, mind az Izraeli Védelmi Erők helyzete különleges és egyedi. Az izraeli biztonságfelfogás már az 1900-as évek eleje óta a fenyegetettség elemzésére és értékelésére alapul, és alapjaiban határozza meg a politikai, társadalmi, gazdasági és védelemi tervezési folyamatokat.

A fenyegetettség rendszerének egy komplex, soktényezős halmaz, amelyben az egyes elemek egymásra épülnek és egymásból építkeznek. A kiváltó okok transzformálódásának, változásának modern tánca ez, amely új kihívásokat és reakciókat szülve ciklikusan elvezet egy újabb és újabb kiindulási helyzethez, ahol ez a tánc újratekődik. Izrael Állam a mai napig néz szembe olyan kockázatokkal, kihívásokkal és fenyegetésekkel, amelyek már az 1900-as évek elején, a Palesztin Mandátum területén élő zsidó közösség esetében is jelen voltak. Ezek mellett jelentek meg a modern kor kihívásai.

A modern kor kihívásai azonban nem korlátozódnak szigorúan a katonai perspektívára. Számolni kell a politikai, gazdasági és társadalmi tényezőkkel, azonban sok esetben az egyes elemek nem választhatóak el egymástól olyan élesen, mint azt a Buzan-féle biztonsági szektorok elméletében látjuk. Ebben az esetben az átfedések, az összefüggések szorosabbak.

Annak ellenére, hogy az új nemzetbiztonsági stratégia is kiemelten kezeli a katonai pillér mellett a gazdasági, politikai és társadalmi kérdéseket véleményem szerint napjainkban az IDF esetében a társadalmi problémákra való reflektálás némiképp háttérbe szorult. Úgy

vélem, hogy egy olyan haderő esetében, amely ilyen mértékben beágyazott a társadalomba ez a tendencia – ha fennmarad – hosszútávon veszélyes lehet. Az izraeli társadalomtól, az izraeli emberektől és a mindennapi kérdésektől való eltávolodásnak a jövőben jelentős, negatív irányú hatásai lehetnek. Az IDF erejének alapja az izraeli társadalommal való szimbiózis, amely csak akkor maradhat fenn, ha az Izraeli Védelmi Erők továbbra is fenntartja azt a fokú nyitottságot a társadalom irányába, amelyet 2006 után elkezdett felépíteni. Erre számos példát láthatunk a közösségi média használatán keresztül, a női harcosok helyzetének változásán át a környezetvédelmi tevékenységekig. A társadalommal való kapcsolat fenntartása és fejlesztése egy folyamatos, folyamatosan változó és napról napra több energiát követelő feladat, amely véleményem szerint nemcsak az IDF, de minden modern haderő esetében kulcskérdés kell, hogy legyen.

A tanulmányban igyekeztem bemutatni az izraeli biztonságfogalom alapjait és fő fejlődési irányait, illetve azokat a stratégiai elgondolásokat, dokumentumokat, amelyek a 2010 utáni időszakban meghatározták az izraeli védelempolitikát és az Izraeli Védelmi Erők működését. Jól látszik, hogy az elgondolások fő célja a realitásokon alapuló helyzetelemzés és tervezés, a fenyegetettségekre történő professzionális válaszadás. Az is látható, hogy az elmúlt évtizedekben hogyan változott a fenyegetettségek mátrixa és az IDF erre igyekezett minden esetben azonnal reagálni. Ez a felfogás, a fenyegetettség alapú haderőszervezés alapja, amelyben Izrael és Izraeli Védelmi Erők élen járnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BEN-GURION, David (1970) *Memoirs*. New York, The World Publishing Company. 216 p. ASIN: B0006C5F30

COHEN, Avner (1998) *Israel and the Bomb*. New York, Columbia University Press. 470 p. ISBN 978 023 150 009 8

CORDESMAN, Anthony H. (2010) *The Influence of Regional Military Threats on Israeli Security - Playing Three Dimensional Chess Without Rules*. <https://www.csis.org/analysis/influence-regional-military-threats-israeli-security> (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

EISENKOT, Gadi – SIBONI, Gabi (2019) *Guidelines for Israel's National Security Strategy*. Washington, The Washington Institute for Near East Policy. 78 p.

<https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus160-EisenkotSiboni-v2.pdf> (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

FREILICH, Charles D. (2018) Israeli National Security: A New Strategy for an Era of Change. Oxford University Press. 496 p. ISBN: 978 019 060 293 2

GAT, Azar (2006) War in Human Civilization. Oxford University Press. 822 p. ISBN 978 019 923 663 3

GAZDAG Ferenc (2012) A biztonságpolitikai kihívások természetéről. <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=DQFPQW> (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

GAZDAG Ferenc – REMEK Éva (2018) A biztonsági tanulmányok alapjai. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 282 p. ISBN 978 615 5845 88 8

GOLOV, Avner – VISHKIN, Ory – MICHAELIS, Ran – KAKON, Rony (2010) A National Security Doctrine for Israel – Policy Paper. http://portal.idc.ac.il/en/argov/documents/a_national_security_doctrine_for_israel_-_avner_golov_ran_michaelis_ory_vishkin_rony_kakon.pdf (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

GROSS, Judah Ari (2020) IDF unveils first-of-its-kind unit unifying pilots, tank drivers and more. <https://www.timesofisrael.com/idf-unveils-first-of-its-kind-unit-unifying-pilots-tank-drivers-and-more/> (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

HERZL, Theodor (1896) The Jewish State. , New York, Dover Publications, Inc. <https://www.gutenberg.org/files/25282/25282-h/25282-h.htm> (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

KATZ, Yaakov (2019) It's time Kochavi speaks up, tell truth about threats to Israel – analysis. <https://www.jpost.com/Israel-News/Its-time-Kochavi-speaks-up-tell-truth-about-threats-to-Israel-analysis-607040> (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

NAGEL, Jacob – SCHANZER, Jonathan (2019) From Ben-Gurion to Netanyahu: The Evolution of Israel's National Security Strategy. <https://www.fdd.org/analysis/2019/05/13/from-ben-gurion-to-netanyahu-the-evolution-of-israels-national-security-strategy/> (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

OSZETZKY Tamás (1984) Arab-izraeli háborúk 1948-1982. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó. 341 p. ISBN 963 326 153 8

RÉMAI Dániel (2012) Izraeli biztonság- és védelempolitika és az izraeli hadsereg 1948 és 1956 között. A térség geopolitikai tényezőinek hatása a modern izraeli hadsereg kialakulására és jellemzőire. Diplomamunka, NKE.

SZENES Zoltán (2006) A jövő háborúja. Katonai kihívások a 21. század elején. Rubicon 2006/2-3. sz. http://mhtt.eu/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html (A letöltés dátuma: 2020.02.07.)

SZENES Zoltán (2017) Katonai biztonság napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek. In: FINSZTER Géza – SABJANICS István. Biztonsági kihívások a 21. században. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 834 p. ISBN: 978 615 568 050 2. <https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/3.%20Szenes%20k%C3%B6nyv,%20k%C3%B6nyvr%C3%A9szlet.pdf> (A letöltés dátuma: 2020.02.07.)

URL1: Ephraim Kishon. <https://www.onjewishmatters.com/ephraim-kishon> (A letöltés dátuma: 2020.02.07.)

URL2: The 5 Major Threats Facing Israel.

<https://www.idf.il/en/articles/terror-and-threats/the-5-major-threats-facing-israel/> (A letöltés dátuma: 2020.02.07.)

URL3: Deterring Terror - English Translation of the Official Strategy of the Israel Defense Forces.

<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDF%20doctrine%20translation%20-%20web%20final2.pdf> (A letöltés dátuma: 2020.02.07.)

URL4: Terror and threats. <https://www.idf.il/en/minisites/terror-and-threats/> (A letöltés dátuma: 2020.02.07.)

URL5: Israel presenta un nuevo plan para hacer su Ejército más letal ante enemigos como Irán.

<https://actualidad.rt.com/actualidad/343033-israel-presentar-plan-momentum-fdi-iran> (A letöltés dátuma: 2020.02.17.)

Nem háborús katonai műveletek, vezetői attitűdök¹

Sári Szabolcs ezredes

Absztrakt

Kutatásaim során – keresve a pályakezdő vezetők kulcskompetenciáit, mint a vezetői tulajdonságokat – nagyon sok megválaszolatlan, vagy annak tűnő, tisztázandó kérdés, feltételezés-került-a felszínre.

Kulcsszavak: kulcskompetenciák, nem háborús műveletek, vezetői attitűd, blokirózás és keresés

Leadership skills²

Abstract

During my research, searching for key competences of junior leaders as attitudes, I discovered or uncovered a lot of unanswered questions or assumptions that should be clarified.

Key words: key competence, non-war military operations, leadership skills, block and search

Bevezetés

Kutatásaim során, keresve a pályakezdő vezetők kulcskompetenciáit, mint a jellemző tulajdonságokat, nagyon sok megválaszolatlan, vagy annak tűnő, tisztázandó kérdés, feltételezés került a felszínre.

Ezek közül az egyik legfontosabb – számomra - amelynek megválaszolása döntően befolyásolja azt a feltételezést, hogy minden fiatal vezetőnek szükséges egy olyan egységes alapkompentencia csomag elsajátítása, amelyre lehet építeni a további fejlődése során.

¹ Sári Szabolcs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktoranduszhallgató, e-mail: sari.szabolcs@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-7865-4894

² Szabolcs Sári, National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD Student, e-mail: sari.szabolcs@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-7865-4894

Választ igényel az is, hogy a felkészítés során tegyünk-e különbséget a konvencionális és a nem háborús katonai műveletekre történő vezetői felkészítések, kiválasztások között, vagy lehet-e egyébként különbséget tenni?

Milyen attitűdökkel kell rendelkezniük a parancsnokoknak a háborús és nem háborús műveletek során?

A parancsnoki állomány kompetenciájára vonatkozó megállapítások a szakirodalom olyan műveiben is fellelhetők, amelyek erről a kérdéstről nem monografikus igényrel szólnak, hanem a műveletek vizsgálata során fogalmazzák meg ide vonatkozó elvárásokat (Szendy, 2017).

Egyetértek az íróval, hogy nem bontotta ketté, hanem együtt fogalmazta meg a legfontosabbakat.

„A csapatok kiképzettsége, kiváló harcképessége és állandó harckészültsége, harci akarata, erkölcsi állapota nagymértékben függ a parancsnokok egyéni tulajdonságaitól.” (Szendy 2017:155)

Ezek a tulajdonságok lehetnek:

- Kezdeményező képesség;
- Szakmai felkészültség;
- Alkotó hozzáállás;
- Elszántság;
- Kitartás.

A sikeres vezetők legfontosabb általános tulajdonságai lehetnek egy másik általános megközelítésből (Czuprák – Kovács, 2013):

- Magabiztosság;
- Önfegyelem;
- Együttműködő képesség;

- Becsületesség;
- Példamutatás;
- Teljes felelősségvállalás.

Itt említendő egy szorosan kapcsolódó kérdés. A jelenlegi helyzetben többszörösére emelkedett a tartalékos és szerződéses állománykategóriába tartozó pályakezdő (tisztek) vezetők száma, akik nem egyforma katonai szocializáció során szereztek meg ismereteiket, tapasztalataikat. Esetükben tegyünk-e különbséget a vezetők felkészítése során előképzettségük alapján?

Tehát összefoglalva, arra keresem a választ, hogy a fiatal pályakezdő vezetők felkészítése, kiképzése során megkülönböztessünk-e konvencionális és nem háborús katonai műveletekre történő felkészítést vagy együtt kezeljük? – az alteráló tényezőkhöz sorolhatom, az „így szoktuk” tradicionális kényelmes pozíciót, hogy „nekem úgysem kell majd részt venni ilyen műveletekben, az irodában nincs szükségem rá”.

Amit szeretnék bizonyításként kifejtteni a tanulmányom során, ez természetesen csak a saját véleményem – amelyet többek között a saját tapasztalataim is alá támasztathatnak. Azaz nem lehet különbséget tenni sem a felkészítések, sem a kiválasztások során.

Továbbá szeretném a felvetés gyakorlatiasabb megközelítést illusztrálni a tapasztalatok felhasználásával.

Az állítás(ok) bizonyítása miatt választottam az afganisztáni műveleteket – hiszen a legtöbb magyar vezetőnek a tapasztalata ebből hadműveleti környezetből eredeztethető – a végrehajtott feladatok közül pedig a blokirózás és kutatás feladatot emeltem ki (cordon and search).

Miért ezt a műveleti feladatot választottam?

A válasz triviálisnak tűnik, mert a végrehajtott feladatok többsége – az afganisztáni műveleti területeken – a blokirózás és kutatás volt, amelyet közösösen végre lehetett hajtani a helyi erővel – hadsereg, rendőrség, nemzetbiztonsági erők, félkatonai szervezetek – annak érdekében, hogy támogassák a helyi lakosság biztonságát, megőrizve az újjáépítés eredményeit.

Háborús, nem háborús műveletek

Kezdjük az alapoknál: hova is tartozik a blokározás és kutatás a katonai műveletek rendszerében.

A katonai erő komplex műveleti jellemzői alapján a katonai műveleteknek négy alapvető csoportját különböztetjük meg (Szendy, 2017):

- Békeidőszaki katonai műveletek;
- Háborús katonai műveletek;
- Válságreakáló, más szóval nem háborús katonai műveletek;
- A felvonulás.

Háborús katonai műveletek (Szendy 2017: 109):

„A háborús katonai műveletek célja a győzelem kivívása fegyveres küzdelem végrehajtásával. Megvívásuk döntően harctevékenységet feltételez, amely harctevékenységek az úgynevezett háborús küszöb alatti műveleti tevékenységek keretében a válságreakáló műveletek egy részénél is bekövetkeznek.”

A fegyveres küzdelem alapvető fajtái (Szendy 2017):

- a támadó;
- a védelmi;
- a késleltető műveletek.

Válságreakáló, nem háborús katonai műveletek (Szendy 2017: 110):

„Olyan műveleti tevékenységek, amelyek során a katonai képességeket a háborús műveletektől eltérő céllal alkalmazzák a béke helyreállítása vagy a helyzet stabilizálása érdekében olyan módon, hogy az alkalmazott katonai erő a fegyveres beavatkozást a minimumszintre csökkentse, illetve ha lehetséges, akkor azt teljes mértékben mellőzze.”

Ha megnézzük, a két fogalmat, látható, hogy a nem háborús katonai műveletek részei lehetnek a háborús katonai műveletnek. Már ez is bizonyítja, hogy nem lehet külön kezelni.

Valószínűleg azért merült fel bennem, mert nagyon mélyen beleivódott az emberben a pályafutás korai időszaka, amikor csak egy dologra, a konvencionális feladatokra volt felkészítve mindenki. Ezért majd később nehéz is volt megérteni a feladatok végrehajtását egy másik műveleti környezetben. Most a jelenlegi helyzetben inkább fordítva van. Az okok között keresendő az adaptációs képesség hiánya is.

Az aszimmetrikus hadviselés (Resperger 2018)

„Tényleg az aszimmetrikus és a hagyományos hadviselési módszerek, „a reguláris és az irreguláris hadviselés között rugalmasan, lényegében bármikor váltani képes, esetenként terrorizmusba is átcsapó” hadviselés módját nevezhetjük így?” (Resperger 2018: 29)

Teszi fel a kérdést az író (Resperger, 2018), és igennel válaszol, hivatkozva az oroszok krími, valamint az Iszlám Állam tevékenységeinek módszereire. Ez számomra szintén azt bizonyítja, hogy nem lehet külön kezelni, főleg a vezetők felkészítése szempontjából, hiszen nagyon könnyen megtörténik az átmenet a hadviselési módszerek között.

Külön szeretném megemlíteni a jövőt illetően, hogy kiemelt szerepet kaphat a kritikus infrastruktúra védelem is, ha nézzük a jövő műveleti környezetét, különösen a terrorista eszközök alkalmazása esetén.

„Kiemelt feladat jut a modern információs technológia eszközeinek mind a támadó erők rugalmas működésének összehangolásában.” (Resperger 2018: 32)

Vezetés szempontjából előtérbe kerülnek az indirekt módszerek, amelyekre mindkét oldalról fel kell készülni. Saját magam részéről – mint vezető – nagyfokú kreativitást, felkészültséget vár el, más részről olyan problémamegoldó képességet, amelyet az előre nem látható események igényelnek.

Emellett még szeretném hangsúlyozni az információ – a rendelkezésre álló – osztályozását, a releváns híryanag kiemelésének és feldolgozásának magasfokú képességét, hiszen nagy mennyiségben zúdul ránk.

Blokírozás, kutatás

Számunkra különösen akkor van jelentősége, amikor egy nemzetközi környezetben kell ezt végrehajtani és a kapcsolódó tapasztalatokat nem lehet sehol sem a szakirodalomban elolvasni. A tanulmányaink során már találkoztunk a feladattal, de akkor, hasonlóan, mint most is, keveset olvashattunk róla a hazai irodalomban.

Utaltam arra, hogy már, hogy ismert már számunkra a feladat, és nem is elsősorban katonai jellege jut az eszünkbe. Jó példa erre a Hadtudományi lexikonba leírt meghatározás is.

„A blokírozás a rendőri csapaterő harceljárása, megakadályozza a kutatás alá vont területről a keresett személy, személyek kijutását.” (HTL, 1995)

Az érvényben lévő magyar szabályzókból a blokírozás és kutatás, a harcászati tevékenységek csoportosításában, a stabilizációs tevékenységekben szerepel, mint feladat. (Ált/54, 2014)

A harcászati szintű alegységek a nem háborús katonai műveletekben az alábbi feladatokat hajthatják végre:

- Részvétel felkelés elleni műveletekben;
- Kiképzés, tanácsadás;
- Rögtönzött robbanószerkezet elleni tevékenység;
- Polgári hatóságok támogatása (tömegkezelés, blokírozás, kutatás);
- Különleges műveletek támogatása;
- Őrzés-védelmi feladatok végrehajtása;
- Járőrözés.

A blokirózás (zárás) egy adott terület körülzárása az ott elrejtőzött ellenség felkutatására. Célja a lezárt területről az ellenség elmenekülésének, kitörésének vagy illetéktelen személyek be-, illetve kijutásának megakadályozása; saját kutató alegységek tevékenységének

A kutatás az ellenség tartózkodási (rejték-) helyének felfedése az ellenség elfogása, illetve erőinek felszámolása érdekében.

A katona felkelők elleni műveletek során a katona legyen:

- Magabiztos;
- Fegyelmezett;
- Barátságos.

Nemzetközi viszonylatban kutatva, amerikai szabályzókra a hagyatkozva a blokirózás és kutatás (cordon and search) alapelvei az alábbiak (ATP 3-21-20):

- Sebesség;
- Meglepetés;
- Elszigetelés;
- A cél pontos meghatározása;
- Idő;
- Járulékos veszteségek elkerülése;
- Kutatás;
- Legitimitás, jogszerűség.

Szovjet erők Afganisztánban (The Soviet-Afghan War, 2002)

Azt hihetnénk, hogy a blokirózás és kutatás (Cordon and Search vagy Block and Sweep) hasonlóan, mint a hibrid hadviselés, egy új keletű harc eljárás, és nem létezett korábban. Azonban példa bizonyítja, hogy nem most először alkalmazzák először a történelem során.

Amikor a szovjet fegyveres erők – hasonlóan, mint sok más esetben, külön a helyi kormány kérésére – bevonultak Afganisztánba nem úgy gondolták, hogy a blokkolás és kutatás a harc megvívásának egy formája lehet (form of combat).

A szovjetek már alkalmazták az eljárást a II. világháborúban, valamint a háború utáni időszakban is, akár a saját területeiken is végrehajtott speciális műveletekben, elsődlegesen mocsaras, erdős, valamint beépített területeken.

A harcfelelet végrehajtása egyszerűnek tűnt a gyakorlatban. A kijelölt műveleti területen, lezárták (blokkírozás) a menekülő útvonalakat, végrehajtották a lakosság átvizsgálását (kutatás), majd a blokkolásért felelős – elsősorban - páncélozott erők elfogták, majd megsemmisítették a menekülő partizánokat.

A háború befejezése után kikerült a kiképzési rendszerből, nem alkalmazták a továbbiakban, és nem is használták fel a tapasztalatokat. Valószínűleg ez volt az oka, hogy úgy hitték, egy új harceljárást, alkalmaznak az afganisztáni műveletek során.

Afganisztánban, ahol nem voltak ismertek a műveletek határvonalai – nem volt frontvonal az ellenség és az ellenállók (a gerilla mudzsahidok) között, ott a blokkírozás és kutatás volt a leghatékonyabb művelet a mudzsahidok ellen.

A műveletek elgondolásában és annak gyakorlatban történő végrehajtásában nem volt különbség a II. világháborúban alkalmazottaktól. A művelet a helyi kormányt támogató erőkkel szorosan együttműködve került végrehajtásra. Először az ellenállók elszigetelése volt a cél, majd – főleg helyi erőkkel – a kutatás végrehajtása. A műveleteket az egy helyre nagy túlerők összpontosítása jellemezte.

A végrehajtó erők lehetséges összetétele általánosan:

- Gépesített lövész alegységek;
- Felderítő csapatok;
- Légi roham és ejtőernyős csapatok;
- Légierő csapatai;

- Páncélos megerősítő erők;
- Tüzér alegységek;
- Műszaki csapatok.

Visszaemlékezve a saját tapasztalatokra, fontos része volt a műveleteknek az együttműködés, hiszen sok szereplője volt egy hasonló műveletnek, és nem csak két nemzet vett rész benne.

Viszont, ha az akkori Szovjetuniót nézzük, igen csak soknemzetiségű volt, amely sajátosságot rosszul alkalmazták az afganisztáni harcokban. Egy komoly stratégiai hibát követtek el azzal, hogy az első hullámban a szomszédos szovjet tagállamok alakulatait vetették be, amelyek köztudottan rokoni kapcsolatban álltak különösen az északi tartományok népcsoportjaival (tadzsikok, üzbégek).

A rokoni szálak, az azonos vallás, az azonos kultúrához való kötődés miatt, pontosan az ellenkezőjét váltotta ki mindannak, amire az akkori szovjet vezetők gondoltak. Azaz nem hozzájárult a műveletek sikeréhez, hanem éppen a sikertelenséghez vezetett.

Később is megfigyelhető volt, hogy azok a zászlóaljok, amelyek az északi tartományokban kerültek létrehozásra, azok többségében déli (pastuk) származásúak voltak, és nem kötődtek a helyi lakossághoz. Azt azért megjegyzem, Afganisztánban a viszonyok, kiszámíthatatlanok, s így nekünk azzal is törődni kellett, hogy régi – távoli időszakra visszanyúló – sérelmek se kerüljenek felszínre.

2010-ben egy zászlóalj szinten végrehajtott művelet általános felépítése:

- Kandak (lövészzászlóalj);
- Különleges Műveleti csoport;
- Nemzetközi Mentor Csoport;
- Légi Támogató erők;
- Nemzetbiztonsági Szolgálat erői;

- Rendőri erők;
- Félkatonai szervezetek.

Összehasonlítva részleteiben:

Szovjet harccsoport:

- Gépesített lövészászlóalj;
- Tüzérosztály;
- Harckocsi század;
- 4db MI-24.

Afgán Lövész zászlóalj:

- 3 Lövész század;
- Tüzér üteg;
- Törzstámogató század.

Az szignifikáns különbség volt, hogy a páncélozott erők – a szovjetek 147 harckocsit és 1314 páncélozott szállítóeszközt veszítettek (The Bear Went, 1999) – eszközök nem voltak olyan nagy számban, amely később változott, ahogy megkezdték az afgán erők átfegyverzést páncélozott eszközökkel, lecserélve a járműparkot.

A szovjet fegyveres erők a blokkírozást, kutatást két fázisban hajtották végre.

Első fázisban a szovjet támogató erők végrehajtották a blokkolást azzal a céllal, hogy megakadályozzák az ellenálló csoportok menekülését, valamint a más ellenálló csoportoktól érkező támogatást. Blokkoló erőként légi mozgékonyaságú csapatokat alkalmaztak ott, ahol nehezen volt megközelíthető harcjárművekkel a menekülők várható útvonala.

A második fázisban az afgán erők (félkatonai szervezetek, pártkatonák) hajtották végre a kutatás műveletet.

Hasonlóan történt a saját időszakomban is. A kutatási feladatokat a helyi erők hajtották végre, elkerülve a lakosság bizalmatlanságát, amely az egyik döntő pontja is lehetett, különösen hosszú távon. Többször is előfordult, nem csak egyszer kellett ugyanazon faluban feladatot végrehajtani, vagy más nemzetközi erőknek a feladat végrehajtását nehezítették volna meg a későbbiekben.

Ez sem volt minden esetben szerencsés, mivel különösen a rendőrségi erőkre volt jellemző, hogy eltulajdonították a lakosság anyagi javait. Ilyet a szovjet katonák is elkövettek. Mindez csak növelte a gerillák és azok támogatóinak a harci kedvét. Az ellenállók ellátása, utánpótlása kulcskérdés volt az ő oldalukról vizsgálva.

Ők ugyanis a lakosság támogatása nélkül elszigetelődnek. Az emberek gondolkodása egyszerű ezekben, az esetekben. Számukra egy kritérium létezik: melyik fél az, amely segíti az életüket, és melyik az, amelyik csak még jobban megnehezíti.

Az önkontroll, a másik tisztelete – különösen egy teljesen számunkra idegen kultúrában – kiemelt jelentőségű. Fel lehet készülni, de nem elég csak tudni, hanem készség szintjén alkalmazni is kell, hiszen a helyi lakosság sokkal, kritikusabb szemmel néz bennünket. Ezért olykor elég egy félreértés szikrája, és máris megszállóként tekinteni az idegenre.

A szovjet műveletek alatt szintén jellemző sajátosság is volt, amelyek jelentősen befolyásolták a műveletek sikereit, nem pozitív irányban:

- Utánpótlás megszervezése;
- Éjszakai műveletek sebezhetősége;
- Téves felderítő jelentések, információk;
- Rejtettség.

Az ilyen típusú műveleteknek az együttműködés mellett, döntő pontja a rejtettség. Nagyon sokszor előfordult, hogy már akkor tudtak elindulásunkról, amikor még el sem hagytuk a bázis kapuját. A parancsnoknak nagyon felkészültnek kell lenni és amellet kreatívnak, hogy meg tudja tévesztetni az ellenállókat.

A problémamegoldó képesség is előtérbe kerül, különösen, ha olyan katonákkal kell végrehajtani, akik nem visznek lószert magukkal, nem ellenőrzik le technikai eszközöket, fegyverrendszereket, nem gondoskodnak az élelmezésről.

Hasonlóan, mint a szovjet időben az éjszakai műveleteket nem támogatták az afgán katonák. (Ez részben ugyan betudható a felszerelés hiányának is, de inkább más emberi attitűdökhöz kapcsolnám.) Így maradt a feladat átvállalása – nem önkéntesen – azért, hogy ne érjen meglepetés, különösen nyugvásban. A szovjet időkhöz hasonlóan az éjszakai védelemre való berendezkedés hagyott átjárhatóságot az ellenállók átszivárgásának.

A szovjet tapasztalatok azt mutatják, hogy a blokkírozás a leghatékonyabb formája a végrehajtott műveleteknek. Viszont nagyon nehéz feladat is. Hiszen, ha nem sikerült a blokkoló és kutató erőknek egyazon időben, rejtve megérkezni és kezdeni, akkor a művelet sikertelen lett. A korábban felsorolt éjszakai műveletek hátráltató tényezői miatt célszerű volt végrehajtást az est beállta előttre tenni.

A művelet egyébként komplex feladat. Tartalmaz minden harctevékenységi – védelem, támadás – fajtát, ezért külön hangsúlyozom, magas fokú szakmai felkészültséget, tapasztalatot igényel minden vezetőtől – szakaszparancsnokig bezárólag. Minkét időszakra jellemző az önállóság, főleg ha megszűnik az összeköttetés, vagy nem lehet segítséget hívni az azonnali döntések meghozatalában.

Amivel szeretném kiegészíteni, hogy gondoskodni kell arról, hogy az előrevonási útvonalakra később is szükség van, célszerű megszervezni a védelmét, az esetek többségében jellemző volt ellenséges rajtaütés, vagy lesállítás végrehajtása.

Ami különbség (The Bear Went, 1999) a szovjet és az amerikai végrehajtás között az, hogy a szovjetek esetében a belső gyűrű célja, hogy tartsa a csapdában lévő ellenséget egy helyben, mialatt a külső gyűrű távol tartja az ellenség tartalék vagy felmentő erőit. Így két erő volt egy helyen. Az ellenállók gyakran támadásokat indítottak a külső gyűrű ellen, a csapdába esett bajtársak megsegítésére.

Mindenképpen fontos, hogy a szovjetek nem törődtek a lakossággal. Tüzérségi tüzet alkalmaztak a feladat végrehajtása előtt ellenük. Sajnos ezt az eljárást nem felejtették el a helyiek. Nagyon lényeges, hogy az ekkor szocializálódott, és akár az ellenállásban felnőtt fiatal most jelenleg az új afgán haderő tisztikarához tartozhat.

Magyar Honvédség tapasztalatai válságreakáló műveletekben

Egy korábban megjelent tanulmányomban (Sári, 2018) vizsgáltam a válságreakáló műveletek társadalomtudományi aspektusait, amelyek meghatározhatják, befolyásolhatják a vezetői kompetenciákat, attitűdöket.

A szociológiai felmérések többek között az alábbi kulcskompetenciákat mutatták ki, amelyet mindenképpen hasznosnak tartok figyelembe venni a misszióba történő jelentkezők kiválasztásánál (Kiss, 2011):

- Alkalmazkodóképesség,
- Rugalmasság;
- Terhelhetőség;
- Határozottság;
- Döntési képesség;
- Kapcsolat-teremtési képesség;
- Gyakorlatiasság;
- Problémamegoldó képesség;
- Megbízhatóság;
- Felelősségvállalás;
- Együttműködés képessége.

A vezetés elvei, alapfogalmak a jelenben (Ált/54., 2014)

A parancsnok legyen:

- Kötelességtudó;
- Önzetlen;
- Becsületes;

- Tetteiben példamutató, bátor.
- Hozza meg időben a döntéseit;

A parancsnok tudja:

- az általános katonai elveket és eljárásokat;
- az alegysége vezetéséhez szükséges ismereteket.

A harcfeladat-orientált vezetés megköveteli:

- önálló kezdeményezőkézséget;
- nagyfokú önállóságot.

A harcfeladat-orientált vezetés fő jellemzői a feladatban:

- bizalom;
- parancsnokok időben meghozott döntései;
- csapatmunka.

A múltban...

Sokszor hallottam már – önmagammal szembeni figyelmeztetésként – hogy „saját magadnak felelj meg, ne engedd befolyásolni vagy manipulálni magadat.” A két nagy háború (Pintér, 2009) és (2. Hadsereg, 1959) magyar szemmel nézett tapasztalataiban az az érdekes, hogy napjainkban is visszaköszönnék a leírtak

Nézzük a legfontosabbakat összefoglalva:

- Önbizalom hiánya;
- Kiválasztás jelentősége;
- Önállóság hiánya;
- Téves jelentések;
- Tartalékos tisztek felkészültsége;
- Kötelességtudat hiánya.

Összegzés:

Tehát arra kerestem a választ, hogy a fiatal pályakezdő vezetők felkészítése, kiképzése során megkülönböztessünk-e konvencionális és nem háborús katonai műveletekre történő felkészítést vagy együtt vigyük végbe azokat?

Véleményem szerint (Sári 2018), nemcsak a válságreagáló műveletekre kell felkészülni. Ugyanis valahol mindegyik tudásra egyszerre is szükség van. A klasszikus válságreagáló műveletekben szerzett tapasztalat, nem biztos, hogy előny egy konvencionális vagy hibrid hadművelet során.

Lehet, ahogy a feladat kívánja, annak megfelelően kell a személyeket kiválasztani, megismerve a leendő környezetet, az ott tartózkodó kulcsfontosságú személyek személyes attitűdjét.

Semmi értelme olyan embert kiküldeni, aki még hazai környezetben sem képes együttműködni, nemhogy nyomás alatt, távol az otthon nyugalmatól, a műveleti területen.

Az együttműködésnek, a kapcsolatépítő képességnek, megértésnek, elfogadó képességnek, és természetesen a már sokszor említett türelemnek óriási szerepe lesz az elkövetkezendő időszakban is, bármilyen irányt vegyen a fejlődés.

Összehasonlítva a vezetői attitűdöket, amelyeket a szabályzók, a tapasztalatok mutatnak, a konvencionális területen és a nem háborús katonai műveletek esetében, nem látni szignifikáns különbségeket, még interdiszciplinárisan vizsgálva sem. Az előzmények kutatása terén hazai viszonylatban a múltba kell visszautazni egészen a II. világháborúig.

Felhasznált irodalom:

A Magyar Honvédség kiadványa (2014) *A Magyar Honvédség Szárazföldi Haderőnének Harcszabályzata II. rész Zászlóalj (Ált/54.)* pp. I-2, V-5 – V-17

ATP 3-21-20 *Infantry Battalion*, 2017. pp. 2-73

Czuprák Ottó – Kovács Gábor: *Vezetés és szervezélmélet*, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2013, pp. 38-39, 236-237

Magyar Hadtudományi Társaság (1995), *Hadtudományi lexikon A-L*, p. 150

Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, (2009), *Magyar ezredek a Doberdó – fennsík védelmében*, Hibernia Nova Kiadó – Zrínyi Kiadó, pp. 13-146

Kiss Zoltán László, (2011), *Magyarok a békefenntartásban*, Zrínyi Kiadó, Budapest, pp. 33-170

Kiss Zoltán László, (2015), *Válságreakáló műveletek alkalmazott társadalomtudományi aspektusai*, Zrínyi Kiadó, p. 80

Resperger István (2018) *A válságkezelés és hibrid hadviselés*, Dialóg Campus Kiadó Budapest, pp. 29-32

Sári Szabolcs (2018) *Válságreakáló műveletek, társadalomtudomány, vezetői kompetenciák*. Hadtudományi Szemle, XI. évfolyam 2. szám, pp. 202 – 212.

Szendy István (2017) *Hadügy és Hadviselés*, Dialóg Campus Kiadó, pp. 108-156

Hadtörténeti Intézet (1959), *A 2. Magyar Hadsereg megsemmisülése a Donnál*, Zrínyi Nyomda, pp. 313-344

The Bear Went Over the Mountain: Soviet Combat Tactics in Afghanistan (1996), National Defence University Press Washington, D. C., pp. 1-44

The Russian General Staff (2002): *The Soviet-Afghan War (How a Superpower fought and Lost*, The University Press of Kansas, pp. 106-125, 304-314

A keresztény egyházak szerepe a német kül- és biztonságpolitikában – különös tekintettel a fegyverexport-politikára

Speck Gyula

A német kül- és biztonságpolitika az utóbbi években határozottan sokszereplőssé és összetettebbé vált, a hagyományos külpolitika-alakító szereplők, mint a kormány és a törvényhozás mellett jelentős szerepe van a nem állami aktoroknak is, amelyek formális vagy informális úton szűkíthetik vagy tágíthatják Németország nemzetközi mozgásterét. (HETTYEY, 2017) A jelen tanulmányban a katolikus és az evangélikus egyházak kül- és biztonságpolitikában betöltött szerepét vizsgáljuk meg, kiemelten a német kül- és biztonságpolitika egyik igencsak kényes és érzékeny alterületén, a fegyverexport-politikában.

A keresztény egyházak a német kül- és biztonságpolitikában

A Szövetségi Köztársaságban a protestáns¹ és a katolikus egyházak az 1980-as évektől szerepeltetik magukat látványosabban a külpolitikában, elsősorban az emberi jogok, a békepolitika és a fejlesztéspolitika terén. A németországi katolikus, valamint a protestáns egyház és segélyszervezeteik önálló szereplőként tartanak kapcsolatot a külpolitika szereplőivel, elsősorban a parlamenti bizottságokkal, illetve a Külügyminisztériummal és a Szövetségi Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztériummal. (ERDMAN, 2007; BENDER, 2017) Míg a fejlesztéspolitikában az egyházak több mint 50 éve fontos partnerek, addig a Külügyminisztérium csak az 1990-es évek elején ismerte el ezeket külpolitikai szereplőként, ugyanis felismerte, hogy a külpolitika már tágabban értelmezendő, mint amit a minisztérium kompetenciája hagyományosan lefed. (ERDMAN, 2007) Napjainkra az egyházak már fontos szereplők a német kül- és biztonságpolitika számára. A szövetségi kormány által 2017-ben kiadott válságkezelési irányelvek (*Krisen verhindern, Konflikte Bewältigen, Frieden fördern – Leitlinien der Bundesregierung*) is kihangsúlyozzák a vallási közösségeket és az egyházakat, mint partnereket a válságkezelésben (Die Bundesregierung, 2017a), továbbá szintén vannak egyházi szakértők az

¹ Németországban 20 luteránus, unitárius és református tartományi egyház egységesen a Német Protestáns Egyház (*Evangelische Kirche in Deutschland*) részét képezik, a magyar terminológiától eltérően a protestánsokat németül *evangelisch*-nek nevezik.

irányelveknek megfelelően felállított Válságmegelőzési és Békétámogatási Civil Tanácsban (*Beirat Zivile Krisenprävention und Friedensförderung*), amely válságmegelőzési kérdésekben információkkal segíti az érintett szövetségi minisztériumokat. (Auswärtiges Amt, 2018)

Általában véve, mindkét egyház ökumenikus egyetértésben ugyanazon keresztény békeetikát, az igazságos békét² vallja magáénak. Erőszak alkalmazását csak legvégső esetben tartanak indokoltnak, a békét szerintük nem katonai eszközökkel, hanem a konfliktusok okainak kezelésével kell elérni. A humanitárius intervenciókat szigorú etikai kritériumokkal és az ENSZ felhatalmazása esetén fogadják el. A kollektív biztonsági és védelmi szervezeteket, így a NATO létjogosultságát elismerik, azonban a területen kívüli műveleteket már szkeptikusan ítélik meg. Utóbbi magyarázata, hogy egyrészt tartanak a NATO katonai hatáskörének túlterjeszkedésétől, másrészt álláspontjuk szerint a politikai és társadalmi feszültségekre visszavezethető, összetett biztonságpolitikai kockázatokat egy katonai szövetség nem képes kezelni. (ERDMAN, 2007) Az igazságos béke elve Németország fokozottabb külpolitikai szerepvállalásáról szóló vitában is előkerült 2014-ben. Joachim Gauck, akkori szövetségi elnök és egyben evangélikus lelkész, úgy nyilatkozott, hogy az emberi jogok védelme esetén megengedhető a fegyveres fellépés, így indokoltnak vélte a Bundeswehr külföldi bevetéseinek növelését. (Deutschlandfunk, 2014) E kijelentést Margot Käßmann³ korábbi püspökasszony és több lelkipásztor is kritizálta, Sigurd Rink, a Német Protestáns Egyház tábori püspöke Gauck elnököt egy új különutasságtól (*Sonderweg*) figyelmeztette. (BINGENER, 2014) A Német Protestáns Egyház részt vett a 2016-ban kiadott új biztonságpolitikai Fehér könyvről (*Weißbuch 2016 zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr*) szóló széleskörű konzultációban is, ahol szintén hangsúlyozta, hogy a német biztonságpolitikának az igazságos békéhez kell igazodnia. A Szövetségi Köztársaság történetében ezzel az egyházakat először vonták be a stratégiaalkotásba. (EKD, 2015b)

Az ökumenikus egyetértésre azonban akadnak olykor ellenpéldák, így az igazságos béke értelmezésében is adódnak eltérések. A Német Katolikus Püspöki Konferencia 2014-ben az Iszlám

² A Német Protestáns Egyház 2007-ben adott ki egy memorandumot az igazságos békéről, amelyben kifejti, hogy az igazságos béke többet jelent, mint a háború hiánya, az elfogadás, a jogállamiság és a működőképes intézmények egyaránt feltételei a békének. (EKD, 2007a) Ehhez hasonlóan a kelet-németországi katolikus püspökök már 1983-ban kiadtak egy állásfoglalást az igazságos békéről, ahogy 2000-ben a Német Püspöki Konferencia is. (Deutsche Bischofskonferenz, 2000)

³ Käßmann már 1983-ban a NATO kettős határozata, majd 2010-ben a Bundeswehr afganisztáni bevetése ellen is felemlte szavát.

Állam kapcsán úgy nyilatkozott, hogy bár tudatában van annak, hogy a terrrorszervezetet nem lehet katonai eszközökkel megakadályozni, de a nemzetközi közösségnek meg kell állítania a mértéktelen terrort, ezért megértést tanúsít a szövetségi kormány fellépése iránt. (Deutsche Bischofskonferenz, 2014: 16.) Egy évvel később a Német Justitia et Pax Bizottság támogatta a Bundeswehr terrrorszervezettel szembeni bevetését. Ezzel szemben a protestáns egyházak körében nem alakult ki egységes vélemény: míg a református oldalról keresztény kötelességnek vélték a katonai műveletet, a Német Protestáns Egyház vezetőségének több tagja is szkeptikusan viszonyult a kérdéshez. (EKD, 2015a) A Német Protestáns Egyház képviselői a Bundeswehr afganisztáni missziójának megítélésében is ellentétes véleményeket hangoztattak. (URL1; NIELSEN, 2018) Úgy tűnik tehát, hogy az igazságos békét a protestáns oldal szigorúan pacifistán értelmezi, olykor teljesen elveti a külföldi katonai beavatkozást.

Az Egyház és Fejlődés Közös Konferencia

A fegyverexportok miatt külön szót kell ejtenünk az Egyház és Fejlődés Közös Konferenciáról (*Gemeinsame Konferenz Kirche und Entwicklung*. röviden GKKE). Az 1973-ban létrehozott GKKE a németországi protestáns és katolikus egyházak egyfajta agytrösztje, amely dialógust folytat a szövetségi kormánnyal és parlamenttel, valamint a társadalmi érdekcsoportokkal nemzetközi fejlesztési kérdésekben. A GKKE-t a Német Justitia et Pax Bizottság és a Protestáns Fejlesztési Szolgálat működteti, vezetőit a két egyház szövetségi kormányba delegált képviselői adják. A szervezetben szakértői munkacsoportok működnek, amelyek a fegyverexportokkal, a fejlesztéspolitikával és az egyházak afrikai békéhez való hozzájárulásával foglalkoznak, e területeken állásfoglalásokat adnak ki és konferenciákat, megbeszéléseket szerveznek a civil társadalmi és az állami szereplők között. (URL2)

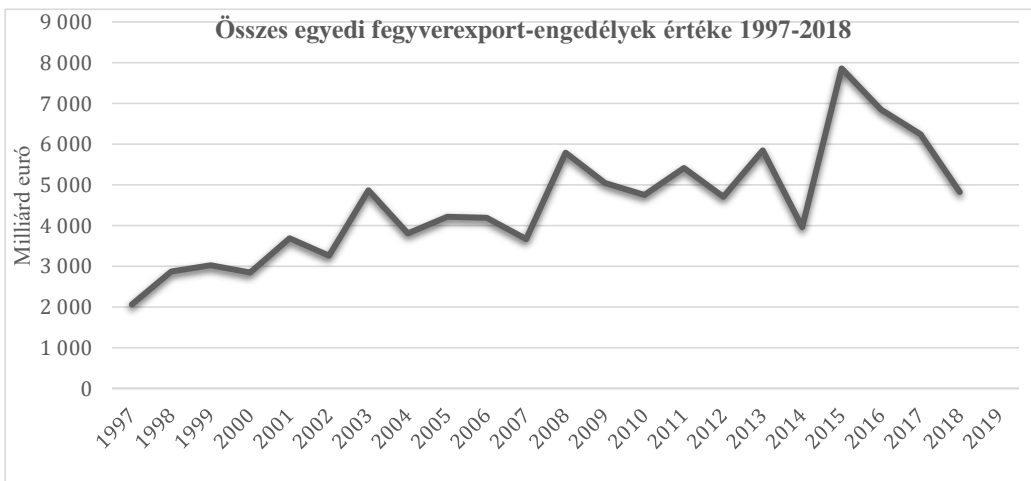
A GKKE fontos tevékenysége, hogy 1997 óta évenként nyilvánosan elérhető jelentéseket⁴ ad ki a szövetségi kormány fegyverexportjairól és ezeket etikailag értékelve, növeli a transzparenciát egy olyan kényes területen, amelyhez egyébként kevés nyílt forrás áll rendelkezésre a Szövetségi

⁴ A GKKE jelentéseihez nyílt forrásokat használ, fel a szövetségi kormány jelentésein kívül a Stockholmi Békekutató Intézet adatbázisát, az Egyesült Államok Külügyminisztériumának fegyverkereskedelemről és katonai kiadásokról szóló kiadványát, illetve különböző szakértők, kutatók elemzéseit, ezzel szélesebb spektrumban értékelve a fegyverexport-politikát.

Gazdasági és Energiaügyi Minisztérium jelentésein kívül. (URL2; GKKE, 2001). Jelentései és állásfoglalásai a fegyverexportokkal kapcsolatban mérvadónak számítanak, a média és a szakirodalom rendszeresen hivatkozik rájuk. A média mellett a politika is figyelembe veszi szakvéleményeit, így szakértői részt vettek a korábbi gazdasági miniszter, Sigmar Gabriel által 2016-ban felállított fegyverexport-ellenőrzés jövőjét vizsgáló bizottságban (*Zukunft der Rüstungsexportkontrolle*), amelyben a Stockholmi Békekutató Intézet, az Amnesty International és az IG Metall képviselői is képviseltették magukat, továbbá a GKKE munkatársai, mint szakértők részt vettek 2018 szeptemberében a Bundestag Gazdasági Bizottságának meghallgatásán is. (GKKE, 2019a; URL5)

A fegyverexport-politika fékezése

Németország hagyományosan szigorú fegyverexport-politikája 2010 után, de különösen 2013-2017 között a korábbi évekkel ellentétben meglazult. A kormány által kiadott fegyverexport-engedélyek értékei az öt év alatt összesen 30,77 milliárd eurót tettek ki, a 2015 és 2016-os években 20 éves rekordot értek el (lásd az 1. ábrát), ezzel Németország a világ negyedik legnagyobb fegyverexportőre volt, szoros versenyben az Egyesült Királysággal és Franciaországgal (lásd az 1. táblázatot).

9. ábra: Az összes egyedi fegyverexport-engedélyek értéke 1997-2018-ig Die Bundesregierung (2010-2018b) alapján.

A világ öt legnagyobb fegyverexportőre	1989-1992	1993-1998	1999-2003	2004-2008	2008-2012	2013-2017
Egyesült Államok	28,9%	48%	34%	31%	30%	34%
Szovjetunió/Oroszország	6,6%	11%	30%	25%	26%	22%
Franciaország	1,8%	9,4%	7%	8%	5,8%	6,7%
Németország	4,3%	6,4%	6%	10%	7,4%	5,8%
Egyesült Királyság	1,2%	7,9%	5%	4%	3,8%	4,8%
Kína*	-	-	-	-	4,6%	5,7%

1. Táblázat: A világ öt legnagyobb fegyverexportőre és részesedésük a globális fegyverkivitelből 1989-2017 között (forrás: SIPRI, 1990-2018)

Ezenfelül a célországok már nem Európai Unió és NATO tagállamok voltak, hanem ezeken kívül eső, úgynevezett harmadik országok, köztük olyan közel-keleti országok, mint Szaúd-Arábia vagy Törökország, amelyek aktív fegyverkezést folytatnak, illetve fegyveres konfliktusokban vesznek részt, politikai rendszerük pedig igencsak ellentétes a nyugati, emberi jogokat tisztelő értékrenddel. E tendencia igencsak kiváltotta a német civiltársadalmi szereplők kritikáját, melyek szerint Németország fegyverexport-politikájával felelőtlenül támogat diktatórikus, emberi jogokat súlyosan sértő rezsimeket, így maga is hozzájárul regionális konfliktusok és a migrációs válság eskalációjához.⁵ A fegyverexportok ellen széleskörű civiltársadalmi békemozgalom alakult, közülük is kiemelkedik a 2011-ben alapított *Aktion Aufschrei*⁶, amely 16 civil szervezetet foglal magába, köztük a németországi protestáns és katolikus segélyszervezeteket, illetve a Pax Christi nemzetközi katolikus békemozgalmat.

A német kormány a fegyverexportokat különböző biztonságpolitikai és gazdasági érdekekkel védte, azonban az erős társadalmi és belpolitikai nyomásnak engedve, illetve részben a nemzetközi fejlemények miatt 2018-2019 folyamán jelentősebb szigorításokra kényszerült. A 2018-as koalíciós CDU-CSU-SPD koalíciós szerződés egy szigorított fegyverexport-politikát sürgetett (Koalitionsvertrag, 2018), a kormány a szaúdi újságíró, Dzsamál Hasogdzsi újságíró halálát követően már nem adott ki újabb exportengedélyeket Szaúd-Arábiának (Tagesschau,

* Kína 2008-2012 közötti időszakban került az öt közé, az Egyesült Királyságot megelőzve.

⁵ A 2013-2017 közötti időszokról és a német fegyverexport-ellenőrzésről bővebben lásd: SPECK, 2018.

⁶ A mozgalom akkor került különösen a németországi média figyelmébe, amikor vezetője, Jürgen Grasslin feljelentést tett a Heckler & Koch vállalat ellen, amiért az 2006 és 2009 között 4700 gépkarabélyt szállított illegálisan Mexikóba, ahol azokkal korrupt rendőrök és drogkereskedők több, mint 40 civilt mészároltak le. (DW, 2019c) Hozzáteesszük, hogy a fegyverexportok elleni civil mozgalmak már az 1980-as évek óta aktívak, de a 2010-es évektől megerősödött tevékenységük.

2019), illetve a 2019 őszi észak-szíriai támadást követően részlegesen leállította a Törökországba irányuló exportokat. (DW, 2019a)

A meglazult fegyverexport-politika visszafogása végül részben sikeres volt: a 2000 óta érvényben lévő Politikai Alapelveket (*Politische Grundsätze*) – amelyek alapján a szövetségi kormány dönt a fegyverexportok engedélyezéséről – megújította a kormány. Az új Alapelvek leszögezik, hogy a fegyverexport-politikának továbbra is szigorúnak kell maradnia, továbbá a harmadik országokba már nem exportálhatók kézfegyverek, valamint a fegyverexportok nem járulhatnak hozzá a harmadik ország fegyverexport-kapacitásainak továbbfejlesztéséhez. (URL3) A szigorítási törekvések a célországok tekintetében mutatkoztak meg: 2019 első felében az exportengedély-értékek 60,1%-a az EU és NATO tagállamok számára lett kiadva (BMW, 2019), azonban a 2019-es év újabb rekordot döntött, túllépve a 2015-ös értéket is, valamint – a 2018-as koalíciós szerződésben foglaltak ellenére – a célországok között így is szerepelt kettő olyan ország (Egyesült Arab Emírátsok és Egyiptom), amelyek közvetlenül részt vesznek a jemeni konfliktusban. (DW, 2019b)

A németországi keresztény egyházak álláspontja a fegyverexport-politikában

A Német Protestáns Egyház képviselői számtalan nyilatkozatban elítélték Németország fegyverexportőri szerepét, (URL4) ahogy a katolikus oldalról többek között a Német Püspöki Konferencia elnöke, Robert Zollitsch érsek, illetve maga Ferenc pápa is. (Der Westen, 2013; Katolisch, 2019)

A GKKE álláspontja szerint a nemzetközi fegyver- és hadianyagkereskedelem az erőszak eszközeinek és szolgáltatásainak továbbadását jelenti, ezért közvetlenül vagy közvetve hozzájárul emberek halálához, a német Alaptörvény szerint pedig az emberi élet az egyetemes emberi jogok védelme alá tartozik. A fegyverekkel való kereskedelem csak különleges feltételekkel lehet jogszerű, hasonlóan az erőszak alkalmazásához vagy azzal való fenyegetéshez. A GKKE a fegyverexportok megítélésénél olyan szempontokat tart fontosnak, minthogy hozzájárulnak-e az erőszak eskzalációjához, a fogadóállam törvényes kormánnyal bír-e, valamint békepolitikai szempontokat követnek-e, összességében az igazságos béke feltételeinek kell megfelelniük. (GKKE, 2019a) A GKKE már több éve kifogásolja ezek alapján a Szaúd-Arábiába és a többi jemeni konfliktusban résztvevő országokba (többek között Egyiptom, Egyesült Arab Emírátsok,

Jordánia) irányuló exportokat, ezen országok ellen fegyverembargó bevezetését tartja szükségesnek, valamint javasolja, hogy Németországnak szembe kellene szállnia az európai fegyverexport-politika meglazítását szorgalmazó brit és francia törekvésekkel. (GKKE, 2019b) Az ökumenikus munkacsoport nem találta kielégítőnek a szövetségi kormány új Politikai Alapelveit sem, amely szerinte nem szigorította meg alapvetően a fegyverexport-politikát, a 2019-es év rekordja és a célországok is ezt bizonyítják. (GKKE, 2019c) A GKKE a szigorú német fegyverexport-ellenőrzés végének tartja, hogy Franciaország és Németország a 2019 októberében kötött egyezmény értelmében többé nem akadályozzák a közösen gyártott haditechnikai eszközök kivitelét, ezért a német vétőjog fenntartását tartja szükségesnek. (GKKE, 2019a)

Következtetések

A nagy keresztény egyházak német külpolitikában betöltött szerepe jelentősen változott az elmúlt 30 évben. Míg a hidegháborús időszakban egyfajta kiegészítő szereplők voltak a fejlesztési segélyezésben, az 1980-as évektől egyre több külpolitikai kérdésben foglaltak állást, napjainkra pedig már kiterjedt kapcsolati hálóval bíró társadalmi érdekcsoporttá váltak, amely a békemozgalmak központi szereplőjeként morális elvárásokat fogalmaz meg a hivatalos külpolitikával szemben és külső szakértőként részt vesznek a kormányzati konzultációkban. (HEITZ, 2017) Gero Erdmann német politológus szerint megállapítható, hogy más nem kormányzati szervezethez hasonlóan az egyházak akkor sikeresek, ha minél több különböző szervezettel képesek szövetségbe tömörülni és így széleskörű PR tevékenységet és lobbizást tudnak folytatni, tehát egyedül nem képesek alapvető politikai irányváltásokat elérni. (ERDMANN, 2007) Hangsúlyozzuk, ehhez az is szükséges, hogy az egyházak egységes álláspontot képviseljenek az adott kérdésben. Ez a fegyverexportok esetében különösen igaznak bizonyul, ahol az egyházi szervezetek bár fontos résztvevői az exportok elleni békemozgalomnak, azonban például a 2019-ben bekövetkezett szigorítások (kézifegyverexportok tilalma, Szaúd-Arábia és Törökország elleni embargók) nagy részben a parlamenti pártok nyomásának és a Németországgal szembeni nemzetközi elvárásoknak volt köszönhető. Az egyházak tehát ez esetben inkább egyfajta áttételes kontrollt tudtak gyakorolni a szövetségi kormány felett, mivel ökumenikus álláspontjuk más belpolitikai és nem állami szereplők törekvésével is egybeesett. Mindazonáltal a közel jövőben ahogy az egyházak egyre inkább a német külpolitika markánsabb szereplőivé válnak, békeetikai

elveik egyre inkább ellentétbe fognak kerülni a Németország erőteljesebb nemzetközi (akár katonai) szerepvállalását követelő törekvésekkel.

Felhasznált irodalom:

Auswärtiges Amt (2018): *Neuer Beirat: Frische Expertise für die Friedensarbeit der Bundesregierung*. Auswärtiges Amt, 21. 11. 2018 <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/krisenpraevention/beirat-zivile-krisenpraevention-friedensfoerderung/2163062>; (letöltés ideje: 2019. 12. 29.)

BENDER, P. (2017): *Religionen als Partner für Frieden in der Welt: Potenziale für die Außenpolitik*. Institut für Auslandsbeziehungen, 2017. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/55547/ssoar-2017-bender-Religionen_als_Partner_fur_Frieden.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2017-bender-Religionen_als_Partner_fur_Frieden.pdf; (letöltés ideje: 2019. 12. 15.)

BINGENER, R. (2014): *Pastoren im Kampf um den Krieg*. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 05. 07. 2014. <https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/gauck-und-kaessmann-pastoren-im-kampf-um-den-krieg-13025800.html>; (letöltés ideje: 2019. 12. 17.)

BMWi (2019): *Bundesregierung legt Zwischenbericht zur Rüstungsexportpolitik im ersten Halbjahr 2019 vor*. <https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2019/20191113-bundesregierung-legt-zwischenbericht-zur-ruestungsexportpolitik-im-ersten-halbjahr-2019-vor.html>; (letöltés ideje: 2019. 12. 13.)

Der Westen (2013): *Erzbischof Zollitsch kritisiert Rüstungsexporte*. Der Westen, 01. 01. 2013 <https://www.derwesten.de/politik/erzbischof-zollitsch-kritisiert-ruestungsexporte-id7437232.html>; (letöltés ideje: 2020. 01. 06.)

Deutsche Bischofskonferenz (2000): *Hirtenwort der Deutschen Bischöfe. Gerechter Friede (2000)*. <https://www.iupax.at/dl/qIMLmoJOonJqx4KJKJmMJMLMm/2000-dbk-gerechter-friede.pdf>; (letöltés ideje: 2020. 01. 06.)

Deutsche Bischofskonferenz (2014): *Pressebericht des Vorsitzenden der Deutschen Bischofskonferenz, Kardinal Reinhard Marx, anlässlich der Pressekonferenz zum Abschluss der Herbst-Vollversammlung der Deutschen Bischofskonferenz in Fulda am 26. September 2014.* https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/diverse_downloads/presse_2014/2014-165-Herbst-VV-Fulda-Pressbericht.pdf; (letöltés ideje: 2020. 02. 04.)

Deutschlandfunk (2014): *Gauck: „Auch zu Waffen greifen“.* Deutschlandfunk, 14. 06. 2014. https://www.deutschlandfunk.de/aussenpolitik-gauk-auch-zu-waffen-greifen.694.de.html?dram:article_id=289120; (letöltés ideje: 2019. 12. 17.)

Deutschlandfunk (2018): *„Demokratisch skandalös“.* Deutschlandfunk, 31. 12. 2018, https://www.deutschlandfunk.de/einfluss-der-kirchen-auf-die-politik-demokratisch-skandaloes.886.de.html?dram:article_id=437178; (letöltés ideje: 2019. 12. 17.)

Die Bundesregierung (2017a): *Krisen verhindern, Konflikte bewältigen, Frieden fördern. Leitlinien der Bundesregierung,* Berlin, 2017 <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/1213498/d98437ca3ba49c0ec6a461570f56211f/krisen-verhindern-data.pdf>; (letöltés ideje: 2019. 12. 29.)

Die Bundesregierung (2010-2018b): *Bericht der Bundesregierung über ihre Exportpolitik für konventionelle Rüstungsgüter. Rüstungsexportbericht.* Die Bundesregierung, 2010-2018, <http://www.ruestungsexport.info/info/info> (letöltés ideje: 2019. 12. 29.)

DW (2019a): *Rüstungsexporte für Türkei nicht ganz gestoppt.* Deutsche Welle, 19. 10. 2019. <https://www.dw.com/de/r%C3%BCstungsexporte-f%C3%BCr-t%C3%BCrkei-nicht-ganz-gestoppt/a-50897348>; (letöltés ideje: 2019. 12. 13.)

DW (2019b): *Rüstungsexporte erreichen 2019 Rekordhöhe.* Deutsche Welle, 27. 12. 2019. <https://www.dw.com/de/r%C3%BCstungsexporte-erreichen-2019-rekordh%C3%B6he/a-51805906>; (letöltés ideje: 2019. 12. 29.)

DW (2019c): *Prozess gegen Heckler & Koch vor Urteil.* Deutsche Welle, 20. 02. 2019 <https://www.dw.com/de/prozess-gegen-heckler-koch-vor-urteil/a-47599649>; (letöltés ideje: 2019. 12. 29.)

EKD (2007): *Aus Gottes Frieden leben – für gerechten Frieden sorgen. Eine Denkschrift des Rates der EKD, 2007.* <https://www.ekd.de/Einleitung-537.htm>; (letöltés ideje: 2019. 12. 17.)

EKD (2015a): *Bundeswehr-Einsatz gegen "IS" ist in beiden Kirchen umstritten.* Evangelische Kirche in Deutschland. https://www.ekd.de/news_2015_12_04_6_bundeswehreinsatz_is.htm; letöltés ideje: (2020. 02. 04.)

EKD (2015b): *Am gerechten Frieden orientieren. Evangelische Perspektiven auf die deutsche Außen- und Sicherheitspolitik. Eckpunkte zum Weißbuch 2016.* Hannover, 2015 https://www.ekd.de/ekd_de/ds_doc/eckpunkte_weissbuch_2016.pdf; (letöltés ideje: 2019. 12. 29.)

ERDMAN, G. (2007): *Kirchen und NRO.* In: Schmidt, Siegmund et. al. (Hrsg.): *Handbuch zur deutschen Außenpolitik.* VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, pp. 304-313.

GKKE (2001): *Rüstungsexportbericht 2001 der GKKE.* Gemeinsame Konferenz Kirche und Entwicklung, <https://www.waffenexporte.org/wp-content/uploads/2011/07/GKKE-Jahrebericht-2001.pdf>; (letöltés ideje: 2019. 12. 17.)

GKKE (2019a): *Rüstungsexportbericht 2019 der GKKE.* Gemeinsame Konferenz Kirche und Entwicklung, 04. 12. 2019 <http://www.gkke.org/wp-content/uploads/2019/12/GKKE-68-Vorabversion.pdf>; letöltés ideje: (2019. 12. 18.)

GKKE (2019b): *Keine Rüstungsexporte an die am Krieg im Jemen beteiligten Staaten.* Gemeinsame Konferenz Kirche und Entwicklung, Berlin, 20. März 2019. http://relaunch.gkke.org/wp-content/uploads/altbestand/publikationen_pdf/19_03_20_PM_Moratorium_Saudi_Arabien.pdf ; (letöltés ideje: 2019. 12. 28.)

GKKE (2019c): *Eine restriktive Rüstungsexportpolitik sieht anders aus!* Gemeinsame Konferenz Kirche und Entwicklung, Berlin, 17. Dezember 2019 <http://www.gkke.org/wp-content/uploads/2019/12/Pressemitteilung.pdf>; (letöltés ideje: 2019. 12. 28.)

HETTYEY A. (2017): *Ki az úr a házban? – A német külpolitikai döntéshozatal struktúrája.* Európai Tükör 2017/1. pp. 63-75. https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/Europai_Tukor_2017_1_5Hettyey.pdf; (letöltés ideje: 2019. 12. 13.)

Katolisch (2019): *Papst: Häfen für Flüchtlinge geschlossen, für Waffenhandel aber nicht.* katolisch.de, 10. 06. 2019 <https://www.katolisch.de/artikel/21960-papst-hafen-fur-fluchtlinge-geschlossen-fur-waffenhandel-aber-offnen>; (letöltés ideje: 2019. 12. 18.)

Koalitionsvertrag (2018): *Ein neuer Aufbruch für Europa. Eine neue Dynamik für Deutschland. Ein neuer Zusammenhalt für unser Land.* https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/koalitionsvertrag_2018.pdf?file=1; (letöltés ideje: 2019. 12. 13.)

NIELSEN, J. (2018): *Militärbischof begrüßt Ausweitung der Bundeswehreinsätze.* evangelisch.de, 07. 03. 2018., <https://www.evangelisch.de/inhalte/149011/07-03-2018/militaerbischof-begruesst-ausweitung-der-bundeswehreinsaetze>; (letöltés ideje: 2020. 02. 04.)

SIPRI (1990-2018): *SIPRI Yearbook Editions 1990-2018.* Stockholm International Peace Research Institute, <https://www.sipri.org/yearbook/archive> (letöltés ideje: 2020. 02. 04.)

SPECK Gyula (2018): *A német külpolitika hangsúlyváltásai – Németország fegyverexport-politikája 2013-2017 között.* Nemzet és Biztonság 2018/4. szám pp. 94-125. <http://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=898>; (letöltés ideje 2019. 12. 13.)

Tagesschau (2019): *Weiter keine Waffen für Saudi-Arabien.* tagesschau.de, 17. 09. 2019., <https://www.tagesschau.de/inland/ruestungsexporte-169.html>; (letöltés ideje: 2019. 12. 13.)

URL1: *Friedensbeauftragter kritisiert Verlängerung von Bundeswehr-Einsätzen.* <https://www.evangelisch.de/inhalte/149024/08-03-2018/friedensbeauftragter-kritisiert-verlaengerung-von-bundeswehr-einsaetzen>; (letöltés ideje: 2020. 02. 04.)

URL2: *Gemeinsame Konferenz Kirche und Entwicklung. Über uns (about).* <https://www.justitia-et-pax.de/ju-eng/gkke/Faltblatt-GKKE.pdf>; (letöltés ideje: 2019. 12. 17.)

URL3: *Politische Grundsätze der Bundesregierung für den Export von Kriegswaffen und sonstigen Rüstungsgütern.* https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Downloads/P-R/politische-grundsaeetze-fuer-den-export-von-kriegswaffen-und-sonstigen-ruestungsguetern.pdf?__blob=publicationFile&v=4; (letöltés ideje: 2019. 12. 13.)

URL4: *Aktivitäten der Kirchen. Aktion Aufschrei* <https://www.aufschrei-waffenhandel.de/termine-aktionen/aktivitaeten-der-kirchen/>; (letöltés ideje: 2019. 12. 29.)

URL5: *Für eine zurückhaltende und verantwortungsvolle Rüstungsexportpolitik.* Bundesministerium für Wirtschaft und Energie, <https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Dossier/ruestungsexportkontrolle.html>; (letöltés ideje: 2019. 12. 18.)

A ROBBANÓANYAG FELDERÍTÉS AZ UTASBIZTONSÁG SZOLGÁLATÁBAN

(The explosive detection in passenger safety)

Szatai Zsolt József¹

Absztrakt:

A tanulmányban a repülőtéri utasbiztonság érdekében kialakított, a robbanóanyagok és robbanószerkezetek felderítésének a rendszerét mutatom be. Az elmúlt 30 évben a biztonsági környezet jelentősen megváltozott, mely változás hatást gyakorolt mindennapi életünkre. Talán a legszembetűnőbb változás a repülőtéri utasbiztonság rendszerében következett be. Új eszközök és eljárások jelentek meg, melyek célja, hogy a legkisebb szintre csökkentse annak az esélyét, hogy a repülőgépre robbanóanyag vagy robbanószerkezet előállításához szükséges anyag feljusson. Ezzel párhuzamosan korlátozták a fedélzetre vihető eszközök és anyagok mennyiségét és milyenségét.

Kulcsszavak: utasbiztonság, robbanóanyag, prekursor, felderítés, repülőtér.

Abstract:

In this study, I present a system for detecting explosives and explosive devices for airport passenger safety. The security environment has changed dramatically in the last 30 years and this has affected our daily lives. Perhaps the most striking change is the airport's passenger safety system. New devices and procedures have been introduced to minimize the chance of an explosive or explosive device being built on an aircraft. At the same time, the amount and type of equipment and materials that could be carried on board were limited.

Keywords : passenger safety, explosives, precursor, detection, airport.

¹ Szatai Zsolt József doktorandusz, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, email:szataizsolt@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6963-0500

BEVEZETÉS

Az elmúlt évtizedekben teljességgel globalizálódott világunkban „új” biztonsági kockázatként jelent meg a terrorizmus. A nemzetbiztonsági szervek együttműködve más állami és nemzetközi bűnüldöző szervekkel megpróbálják megelőzni, felderíteni és elhárítani a szélsőséges csoportok által tervezett támadásokat. E csoportok céljaik végrehajtása érdekében egyre inkább megtalálják a kapcsolatot a szervezett bűnözői körökkel, legyen az gazdasági, társadalmi, etnikai vagy vallási szélsőségektől vezérelt. A világ különböző részein végrehajtott terrortámadások nagyszámú civil áldozatot követeltek és jelentős infrastrukturális károkat okoztak.

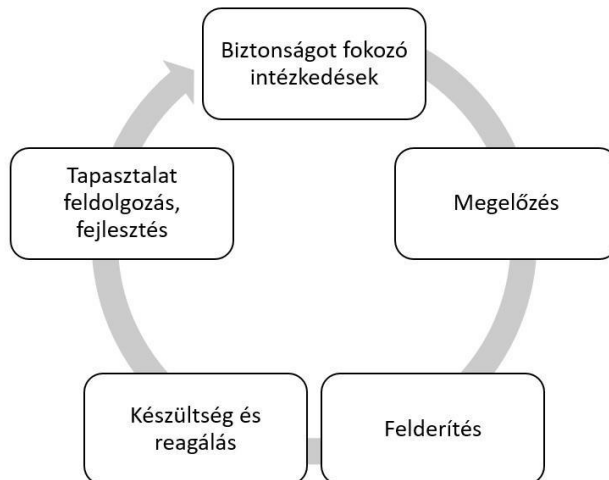
Az Amerikai Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadások² óta jelentősen megváltoztak a légitársaságokhoz kapcsolódó utasbiztonsági szabályok. Ezen időszakot a terrorcselekmények, és az arra adott válaszok folyamatos, egymással kölcsönhatásban fejlődő folyamata jellemezte. Azonban kijelenthető, hogy a tömeges félelemkeltés és pusztítás leghatékonyabb eszköze továbbra is a robbanószerkezetek alkalmazása maradt. Ennek megfelelően a megváltozott biztonsági környezet ismét a figyelem középpontjába helyezte a robbanóanyagok és szerkezetek felderítését, így a biztonsági szervezetek még kiemeltebben kezelik a repülés és az utasbiztonság kapcsolatát.

Korábban évtizedeken keresztül a repülés és a repülőgépekre történő feljutás egyszerű volt. Nem voltak speciális eszközök, ellenőrző rendszerek, hogy biztosítsák az utasok alapvető biztonságát. Azonban a terrorcselekmények hatására és azok elkerülése érdekében az utasbiztonsági ellenőrzések megváltoztak, és azokat napjainkban folyamatosan magas szinten kell alkalmazni az egyre nehezebben felderíthető terror jellegű eszközökkel és módszerekkel szemben. Jelen tanulmányban a repülőgépek utasai ellen elkövetett terrorcselekmények miatt megváltozott utasbiztonsági rendszert és ellenőrzéseket mutatom be.

AZ UTASBIZTONSÁG ÁTFOGÓ RENDSZERE

² 2001. szeptember 11-én 8:46-kor az American Airlines 11-es járata a World Trade Center északi tornyába ütközött, majd 9:03-kor a United Airlines 175-ös járata becsapódott a déli toronyba. 09:37-kor az American Airlines 77-es járata a Pentagon épületébe csapódott, míg a United Airlines 93-as járata a pennsylvaniai Shanksville közelében a földbe fúródott.

A globalizáció korszakában egyre nyitottabb térségek, gazdasági uniók jönnek létre, ahol a határátkelések személy- és teherforgalmának klasszikus értelemben vett ellenőrzési eljárásai enyhülnek vagy teljesen meg is szűnnek. Az ilyen térségekben a belső és külső biztonsági szempontok szorosan összekapcsolódnak, és kialakul az egyre erősödő egymástól való függés térsége, ahol a biztonság már nem szervezeti vagy nemzeti felelősség, hanem területeken átívelő nemzetközi feladat. És mint minden ilyen több nemzetet is érintő összetett feladat, az utasbiztonságot is egységes alapokon nyugvó, megfelelő koordinációval végrehajtott és átfogó megközelítésen alapuló rendszerként kell működtetni.

1. ábra: Az utasbiztonság átfogó rendszere
(Az ábrát készítette a szerző)

A biztonságot fokozó intézkedések

A magas szintű utasbiztonság és a terrorizmus elleni küzdelem elengedhetetlen feltétele a szolidaritás szellemében történő, összehangolt és kollektív európai, illetve térségeken átívelő fellépés. A terrortámadásoknál használatos fegyverek közül a robbanóeszközök fordulnak elő a leggyakrabban, (URL1:2) következésképpen a robbanóanyag ipar minden szegmense érintett a terrorizmus elleni küzdelemben. Ezért az Európai Unió elsődleges fontosságú célkitűzése volt, hogy fokozza a robbanóanyagokkal kapcsolatos biztonságot, azok forgalmazását, tárolását és

szállítását megfelelő szabályok közé szorítsa, ezáltal megnehezítse a robbanóeszközök gyártását a terroristák számára. Vagyis elsődleges fontosságú, hogy a terrorista szervezeteket és csoportokat a tevékenységük folytatásához szükséges eszközöktől megfossszák. Ez a terrorcselekményekhez használt lőfegyverek, robbanóanyagok, gyújtószerkezetek és egyéb az IED³ készítésre használt felszerelések és technológiák egységes szabályozásával érhető el. Ennek végrehajtásában a köz- és a magánszektor képviselői egyaránt érintettek.

Különösen fontos, a robbanóanyag iparág és a szakterület tekintetében érintett hatóságok szoros együttműködése, mely az alábbi területeket foglalja magába (URL1: 4):

- a) Információcsere a robbanóanyagok és prekurzorok ellátási rendszerével kapcsolatban;
- b) kutatás fokozás, felderítés;

Általános értelemben azon kémiai vegyületek és elemek számítanak a robbanóanyagok prekurzorainak, amelyek egy vagy több kémiai reakción keresztül robbanóanyag-vegyületté alakíthatók.

Aceton	Citromsav	Hidrogén-peroxid	Kálium-klorát és perklorátok
Ammónium nitrát	Hexamin	Salétromsav	Kálium-nitrát
Sósav	Kénsav	Nitro-metán	Nátrium-klorát

2. ábra: Robbanóanyag prekurzorok
(Az ábrát készítette a szerző)

A robbanóanyagok és prekurzorok szabályozott ellenőrzésének egyértelmű célja a terroristák robbanóeszköz-használata elleni küzdelem, ezáltal megvédve a társadalmat a robbanóeszközök okozta támadások veszélyétől. De miközben a szervezetek elsődlegesen a biztonsági kérdésekre összpontosítanak, figyelembe kell venni a gazdasági élet azon területeit is,

³ IED: Improvised Explosive Device, rögtönzött robbanószerkezet

ahol a robbanóeszközök és prekurzoraik használata alapvető fontosságú. Példakén lehet megemlíteni a triacetón-triperoxidot⁴ (TATP), mint a terroristák által kedvelt egyik házi készítésű robbanóanyagot. Ennek egyik összetevője a hidrogén-peroxid, mely gyakran használt anyag a kozmetika vagy az orvosi fertőtlenítés területén, vagyis annak teljes betiltása negatívan befolyásolná a gazdasági- és a közélet egyes területeit. Mindezek figyelembe vételével a terrorizmus elleni küzdelemhez a köz- és a magánszektor teljes körű bevonására is szükség van. Kiemelten fontos az információcsere javítása, a már bevált gyakorlatok átadása, és az egyes konkrét kérdésekben történő közös fellépés, azaz az utasbiztonság szabályait globális szinten is egységesen kell értelmezni, betartani és betartatni.

Erre nagyon jó példa, hogy a 2006. augusztus 9-én az Egyesült Királyságban végrehajtott összehangolt akciót⁵ követően, a repülőtereken bevezették a 100 ml-nél nagyobb folyadékkonténerek szállításának egységes tilalmát a kereskedelmi repülőgépeken.(URL2)

Megelőzés

A robbanóanyag-biztonság fokozására irányuló törekvéseknél rendkívül lényeges a megelőző intézkedések szerepe. A prekurzorok tekintetében kiemelt cél az egyes vegyszerek ellenőrzésének javítása, az azzal foglalkozó személyzet biztonság-tudatosságának fokozása és ezáltal a gyanús ügyletek azonosítása. Ennek érdekében a teljes ellátási lánc biztonságát növelni kell. Vagyis kiemelten kell kezelni a robbanóanyagok előállításának, tárolásának, szállításának és nyomon követésének feladatait, annak érdekében, hogy csökkenjen a robbanóanyagok és -eszközök nem rendeltetésszerű használatának és lopásának valószínűsége. Ezek alapján a megelőzés az alábbi kulcsfontosságú feladatokat foglalja magában (URL1: 6):

- a) a személyzet tudatosságának fokozása a prekurzorok tekintetében;
- b) a piacon hozzáférhető robbanóanyag-prekurzorokra vonatkozó szabályozás javítása;
- c) a prekurzorokkal kapcsolatos ügyletek ellenőrzésének javítása;

⁴ Fehér színű, kristályos szerkezetű, rendkívül érzékeny, magas hatóerejű robbanóanyag. Rögtönzött robbanószerkezetek házi készítésű gyutacsainak, detonátorainak tölteteként illetve nagy mennyiségben azok fő tölteteként alkalmazzák.

⁵ 2006. augusztus 9-én 24 embert vettek őrizetbe, akik az Egyesült Királyságból Kanadába illetve az Egyesült Államokba induló járatokra akartak folyékony halmazállapotú robbanóanyagot és gyújtófolyadékot felvinni.

- d) a piacon hozzáférhető robbanóanyagok és pirotechnikai termékek ellenőrzésének javítása;
- e) a robbanóanyagot kezelő létesítmények biztonságának növelése;
- f) a személyzet biztonsági átvilágításának fokozása;
- g) a robbanóanyag-szállítás biztonságának javítása;
- h) a robbanószerkezetek illegális előállításait illetően hozzáférhető információk mennyiségi és minőségi csökkentése.

A házilag készített robbanóanyagok veszélyessége abban rejlik, hogy szinte minimális tudásszinttel is nagy hatóerejű és szinte korlátlan mennyiségű robbanóanyagot lehet előállítani. Előállításuk egyszerű, a robbanóanyag fajtái és azok felhasználási lehetőségei rendkívül változatosak. Változatosságuk miatt a felderíthetőségük is meglehetősen nehéz. Ennek ismeretében a házi készítésű robbanóanyagok elleni hatékony védekezésnek azt kell tudni megakadályozni, hogy az arra nem hivatott személyek hozzájussanak az előállításához szükséges alapanyagokhoz és robbanóanyagokat állítsanak elő. Mindemellett kiemelten fontos a robbanóanyagokkal kapcsolatos kutatás-fejlesztés fokozása, hiszen ezen tudományos eredmények, valamint azok alapján előállított felderítő eszközök és módszerek kulcsfontosságúak a biztonságot veszélyeztető fenyegetésekkel szemben.

A felderítéshez alkalmazott eszközök és eljárások

Amennyiben a megelőző intézkedések nem vezettek eredményre, a felderítő eszközök és eljárásrendek segítségével kell minimálisra csökkenteni annak kockázatát, hogy valaki bűnös szándékkal robbanóanyagot vagy annak előállításához szükséges vegyi anyagokat a repülőgép fedélzetére juttasson és azt kártékony célokra próbálja felhasználni. Amennyiben nem számolunk a beépített személyzet szerepével, akkor robbanóanyag alapvetően két módon juthat fel egy kereskedelmi repülőgépre:

- a) feladott csomagként;
- b) személyesen kézipoggyászbba vagy a testre, testüregbe helyezve.

A robbanóanyagok és robbanószerkezetek felderítésének lehetséges módszerei rendkívül széles spektrumban határozhatók meg. Az utasbiztonság érdekében végzett biztosítási feladatokhoz hatékony és pontos robbanóanyag-felderítési eszközök kifejlesztésére van szükség.

Tekintettel arra, hogy a repülőterekre és a kereskedelmi repülőgépek fedélzetére juttatható robbanóanyag mennyiség korlátozott, a nagyobb pusztítás érdekében valószínűsíthető repeszképző anyagok használata. Ilyen anyagok lehetnek kereskedelmi forgalomban is kapható szögek, csavarok, csapágygolyók vagy kisebb fémdarabok, amelyek a robbanás energiája által létrejött nagy sebességű mozgásuk közben sérüléseket, halált és anyagi károkat okoznak. (Szokolai-Németh, 1993) Ennek megfelelően a robbanószerkezetek tartalmazhatnak fémet, az alkalmazás jellegétől függően azonban a fémtartalom eltérő lehet, amely meghatározza annak felderíthetőségét, valamint az arra irányuló módszert és technikai eszközt is. (Szatai, 2019) Azon robbanószerkezetek felderítése, melyek nem tartalmaznak fémet, leggyakrabban a robbanószerkezet fő töltetét alkotó robbanóanyag felderítésével történik. Természetesen az ilyen irányú felderítési módszerek sikeresen alkalmazhatóak az előző esetben is. A repülőtéri utasbiztonsági ellenőrző rendszereket is ezen elvek alapján alakították ki és a biztonsági szolgálatok az alábbi eszközöket, módszereket alkalmazzák:

- a) fémérzékelő kapuk és kézi fémkeresők;
- b) röntgensugaras rendszerek, képalkotók;
- c) folyadékellenőrző eszközök;
- d) nyom- és szivárgásérzékelő rendszerek;
- e) robbanóanyag-kereső kutyák;
- f) robbanóanyag felderítő rendszerek.

Mindazonáltal a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy önmagában egyetlen felderítési technika alkalmazása sem hozza meg a kívánt eredményt. Ezért ajánlott az eszközök és eljárásrendek együttes alkalmazása. A robbanóanyag felderítés módszereinek és eszközeinek fejlesztése bonyolult és időigényes folyamat. Azonban a repülőtereken rendkívül rövid idő alatt kell nagyszámú utast és csomagot átvizsgálni. A rövid idő alatt végrehajtott ellenőrzések hatékonysága az alábbiak szerint növelhető:

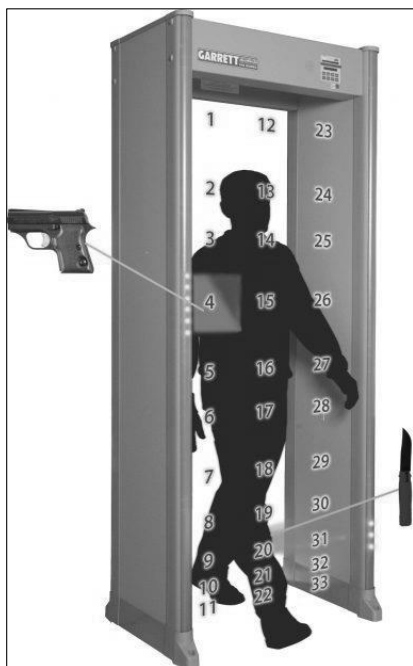
- a) egy forgatókönyv alapú megközelítés alkalmazásával a felderítési munka közben;
- b) a kutatás prioritásainak azonosításával;
- c) minimális felderítési normák kidolgozásával;

- d) információcsere javításával a piaci szereplők, valamint a rendvédelmi és biztonsági szervek között.

Egyúttal figyelmet kell fordítani arra is, hogy a felderítési technikák a lehető legkevesebb kellemetlenséget okozzák az utasok számára, a megfelelő biztonsági szint fenntartása mellett.

Fémérzékelő kapuk és kézi fémkeresők

A fémérzékelő kapuk és annak kiegészítő ellenőrzésére szolgáló kézi fémkeresők a repülőtéri átvizsgáló rendszer legelső elemei. Ilyen eszközökkel találkozunk a repülőtér épületébe történő belépés során, illetve az utasfelvételt követő biztonsági ellenőrzés részeként is. A fémérzékelő kapu az alatta áthaladó személyeknél lévő fémtárgyak felderítésére szolgál, tehát nem alkalmas folyadékészlelésre illetve kerámia vagy polikarbonát anyagú szűrő-, vágófegyverek kimutatására. Ezt a repülőtereken általában azzal küszöbölik ki, hogy a kapu üzemeltetője beállíthatja, hogy az áthaladó személyek hány százaléka kapjon akkor is tilos jelzést, ha nincs nála semmilyen fémtárgy. Így az elkövetőt annak ellenére, hogy nem fém alapanyagú támadóeszközzel akar a fedélzetre jutni, ugyanolyan motozásnak vetik alá, mintha a fémérzékelő kapu fémtárgyat jelzett volna nála. Mivel ez a véletlen kiválasztó funkció szabadon változtatható 1% és 99% között, a repülőtér biztonságáért felelős hatóság az aktuális fenyegetettségi szintnek megfelelően tudja elrendelni a véletlen kiválasztó funkció százalékos értékének növelését vagy csökkentését.

3. ábra: Garret PD 6500i fémkereső kapu
(Forrás: URL5)

Amennyiben a fémérzékelő kapu az utas áthaladása közben bejelez, az utast egy kézi fémkereső berendezéssel is ellenőrzik.

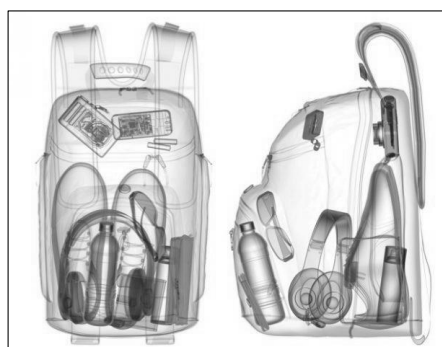
A kézi fémkeresőket a fémérzékelő kapu által „kiválasztott” személynél a fémtárgy elhelyezkedésének behatárolására, pontosítására használják (URL3). A mai modern, prémiumkategóriájú fémkeresőknek két fontos képessége van: alkalmasak sípolással vagy hangtalanul (rezgéssel) is jelezni a fémtalálatot, illetve a hang (rezgés) erőssége arányos a megtalált fémtömeg nagyságával. Használatuk rendkívül egyszerű és rövid idő alatt elsajátítható, így tökéletes eszköz a biztonsági területek beléptető pontjain szolgálatot ellátó személyek részére.

4. ábra: Garret super scanner-v kézi fémkereső
(Forrás: URL6)

Röntgensugaras rendszerek (képalkotók)

A nemzetközi repülőtereken már több mint 30 éve használnak az utasok kézipoggyászaiknak, valamint a szállítmányok, postai küldemények biztonsági átvilágítására alkalmas berendezéseket. A biztonsági környezet megváltozásának eredményeként, ezek az eszközök óriási fejlődésen mentek keresztül. Sugárdózisuk csökkent, képfelbontásuk viszont többszörösére növekedett, illetve számos olyan funkcióval gazdagodtak, amelyek könnyebben használhatóvá és többcélúvá tették azokat. Napjainkban ezen képalkotó berendezések alkalmasak a poggyászokról készült képek tárolására, robbanóanyagok automatikus detektálására és megjelölésére a monitoron (URL4). Kezdetekben az utasok megkérdőjelezték a röntgentechnológia biztonságát, de napjainkban ezen eszközök használata teljesen elfogadottá vált.

5. ábra: Repülőtéri röntgenberendezéssel készített kép
(Forrás: URL7)

A szabályozás szerint a kézipoggyászból a nagyobb elektronikus eszközöket (pl.: laptop, tablet, iPad, fényképezőgép, és minden más eszköz, amelynek sűrűsége gátolja az átvizsgáló személyt a táska tartalmának ellenőrzésében) egy külön tálcára kell helyezni, mielőtt a csomag áthalad a vizsgáló berendezésen. Amennyiben gyanús tárgyat észlelnek a kézi poggyászból, azt manuálisan is ellenőrzik. Több repülőtéren működik testscanner, amely a röntgensugarak segítségével képes az utasok ruházatának és testének teljes ellenőrzésére.

Robbanóanyag-kereső kutyák

A hatékony felderítés érdekében a repülőtereken robbanóanyag-kereső kutyákat is alkalmaznak. A kutyák alkalmazásának előnye a technikai eszközökhöz képest, hogy jobban mobilizálhatók és alkalmazásukkal egy adott időegység alatt több csomagot lehet ellenőrizni. Kifejezetten alkalmasak preventív célú ellenőrzésekre, ahol nagyobb területet kell átvizsgálni, vagy ahol az átvizsgálendő objektum rendkívül összetett. Ilyen alkalmazásra kerülhet sor a repülőtéri kormányvárók ellenőrzésekor kiemelten védett személy érkezése előtt vagy kiemelten fontos repülőjáratok esetén, a repülőgép fedélzetén. A robbanóanyag-kereső kutyák alkalmazhatóak továbbá egyéb technikai eszközökkel kombinálva a feladott poggyászok ellenőrzésére, kiemelten olyan csomagok esetén, amelyek méretükből vagy különleges alakjukból adódóan nem ellenőrizhetők a telepített technikai eszközökkel.

A kutyák alkalmazása a robbanóanyagok molekuláris kipárolgásának biológiai érzékelésén alapul, amit a kutyák szimatolás útján érzékelnek. A kutyák a képzésük során megtanulják és összetársítják az adott robbanóanyag szaganyagát az elvárt viselkedésformával, azaz robbanóanyag jelenlétének érzékelése esetén a kutya passzív testhelyzetet vesz fel és megmutatja a vezetője számára a lehetséges rejtekhelyet.

A repülőterek utasforgalmi termináljában történő kutyás járőrözéssel és szűrőpróba szerű ellenőrzéssel növelhető a felderítés hatékonysága és a biztonságérzet. A kiképzett kutyáknak fontos szerepük van a repülőtéri áruforgalom ellenőrzésekor, ahol a beszállító gépjárművet és a rakományt egyaránt ellenőrzik. A kutyák hasznos segítői továbbá a reagáló erők tűzszerezés biztosítását végző csoportoknak is.

Nyom-, szivárgásérzékelő és folyadékellenőrző rendszerek

A nyom- és szivárgásérzékelő eszközökkel olyan csomagokat ellenőriznek, amelyek méretükből vagy alakjukból kifolyóan nem férnek be a hagyományos technikai eszközökbe. Ilyen lehet például a babakocsi, a kerekesszék, a mankó vagy a sétatálcá. Az ilyen eszközök ellenőrzésének alapját az a fizikai, kémiai jelenség biztosítja, miszerint a robbanóanyag természetes környezetében párolog, így robbanóanyag molekulák szabadulnak fel, kerülnek a levegőbe és csapódnak le a felületen. Az ellenőrzés egyik lehetséges végrehajtása a felületről történő mintavétel és annak kiértékelése. A kiértékelés nyomfelderítő technikai eszköz vagy robbanóanyag kimutató spray alkalmazásával történhet.

6. ábra: Az IONSCAN 500 DT nyomfelderítő berendezés
(Forrás: URL8)

A másik lehetséges módszer a robbanóanyag kimutató detektorok használata. Működési elvük azon alapul, hogy az anyagmolekulák eltérő sebességgel mozognak a térben. Ennek megfelelően az ismert robbanóanyag molekulák paraméterei egy adatbázisban rögzíthetők. Mintavételkor az eszköz levegőt szív be és méri az abban lévő molekulák sebességét, és jelez amennyiben az adatbázisban található értékekkel egyezést érzékel.

7. ábra: A MOBILETRACE robbanóanyag kimutató detector
(Forrás: URL9)

Hasonló elven működnek a folyadékellenőrző rendszerek is, annyi különbséggel, hogy az eszköz a vizsgálandó folyadékot egy lézersugár segítségével megvilágítja és méri annak fénytörési paramétereit a folyadékban. A mért értékeket az eszköz elemzi és összehasonlítja az adatbázisában szereplő folyékony robbanóanyagok értékeivel, és egyezés esetén jelez. Mindkét eszköz alkalmazható kábítószerek felderítésére is.

A feladott poggyász ellenőrző rendszerek

A feladott csomagok ellenőrzése a kézipoggyászokétól eltérően egy összetett és részben automatizált rendszer, amelybe az utasbiztonsági ellenőrzés elemeinél felsorolt eszközöket integrálták. Azaz a feladott csomagokat röntgensugaras, robbanóanyag- és folyadékfelderítő, illetve nyom- és szivárgásellenőrző eszközökkel is ellenőrzik. Az integrált rendszer előnyei:

- a) hatékony és gazdaságosan üzemeltethető biztonsági ellenőrzést tesz lehetővé;
- b) nagyobb áteresztő képesség biztosítható;
- c) egyedileg is meg lehet tervezni a folyamatot, így a létesítmény paramétereihöz és a feladathoz legjobban megfelelő ellenőrző rendszer alakítható ki;
- d) csaknem teljes egészében automatizálható.

Amennyiben a rendszer robbanóanyag jelenlétét jelzi, a csomagot elkülönítik, és újbóli ellenőrzésnek vetik alá. Ilyen ellenőrzés lehet az elkülönített csomag robbanóanyag-kereső kutyával történő vizsgálata, vagy végső esetben a csomag felnyitása és annak vizuális ellenőrzése. A repülőterek üzemeltetése során gyakran alkalmazott eszközök lehetnek a postai küldemények és kis csomagok ellenőrzésére szolgáló eszközök, a konténer- és jármű átvilágító eszközök és rakomány röntgenek. Tekintettel arra, hogy ezen eszközöket többségében a teherforgalom ellenőrzésére használják, jelen tanulmányomban nem ismertetem.

Készültség és reagálás

Arra az esetre, ha a megelőzés és az időben történő felderítés érdekében tett lépések nem vezetnének eredményre, megfelelő és hatékony reagálási rendszerekre van szükség. Ennek szerves részét képezi minden repülőtéren a szakfeladatra speciálisan kiképzett tűzserész csoport. Alapfeladatuk, hogy a robbanóanyag felderítő rendszerek valamelyikének jelzése esetén, gyorsan és hatékonyan reagáljanak a kialakult helyzetre és a repülőtér üzemeltetésében minél kisebb fennakadással ellenőrizték, és szükség szerint tegyék biztonságossá annak környezetét.

A repülőtereken talán leggyakrabban előforduló és azonnali reagálást igénylő eset az elhagyott csomag. Az elhagyott csomag kiemelt veszélyforrás így a maximális utasbiztonság érdekében kiemelten fontos annak észlelése, a helyzet értékelése és a veszélyhelyzet megszüntetése. Természetes, hogy minden nagyforgalmú helyen számos olyan élethelyzet lehetséges, amikor a poggyászt valaki őrizetlenül hagyja, így a helyzet értékelésekor a tűzserész csoport alapelveket vesz figyelembe. A csomag, amikor minősül „elhagyottnak”, ha:

- a) látszólag nem tartozik senkihez;
- b) az ottléte logikátlan (ld. egy sporttáska a miniszteri fogadóhelyiségben);
- c) az oda kerülésének körülményei zavarosak vagy nem ismertek;
- d) a kamerafelvételek alapján a szándék egyértelműen azonosítható (Rázsó: 1997).

A reagálás első eleme minden esetben a csomag ellenőrzése. Ez történhet mobilizálható robbanóanyag kereső technikai eszközök, vagy speciálisan képzett kutyák alkalmazásával is. Amennyiben az ellenőrzés megerősíti a robbanóanyag jelenlétét, az ilyen esetekre előre kidolgozott veszélyhelyzeti rendszabályok lépnek életbe.

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

A robbanóeszközök használata elleni küzdelem továbbra is a kiemelt fontosságú prioritások közé tartozik a kereskedelmi repülőtereken. Az ehhez kapcsolódó kutatás- fejlesztés minden érintett részéről megfelelően finanszírozott. A kellő mértékű információ cseréhez jó alapokat szolgáltat az Európai Unió pénzügyi támogatásával létrejött európai bomba adat és korai előrejelzési rendszer.

Személyes tapasztalataim alapján elmondhatom, hogy a meglévő technikai eszközpark és az alkalmazott módszerek fejlesztése folyamatosan indokolt, hiszen az alkalmazás körülményei sok esetben megnehezítik a pontos mérést, így a már ismert robbanóanyagok illetve robbanószerkezet felderítése sem 100%-os pontosságú. Mindazonáltal a terrorista szervezetek, sok esetben szervezett bűnözői körökkel összekapcsolódva, egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek céljaik elérése érdekében. Új anyagokat és alkalmazói módszereket fejlesztenek.

A világ több pontján újra és újra megvalósult sikeres terrorcselekmények továbbra is sajnálatos tényként mutatnak rá a biztonsági rendszerek hiányosságaira és hibáira. Ez egy örök versenyfutás és kiélezett küzdelem a terroristák és a biztonsági szolgálatok között.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Rázsó Sándor: A robbanóanyag kereső kutyák alkalmazása, ORFK KKI, Dunakeszi, 1997, p.31.
2. Szatai Zsolt József: A robbanóanyag-kereső kutyák alkalmazási lehetőségei napjainkban, Műszaki Katonai Közlöny, 29. évf. 1. szám, Budapest, 2019, pp. 65-81.
3. Szokolai Gábor-Németh László: Robbanóanyagok az iparban, hadseregben, pirotechnikai keverékek, Credit kft, Budapest, 1993, p. 15.
4. URL1: Az Európai Közösségek Bizottságának közleménye a robbanóanyagok biztonságának fokozásáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0651&from=EN> (A letöltés ideje: 2020. 02.03.)
5. URL2: Three guilty of airline bomb plot. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/8242238.stm (A letöltés ideje: 2020. 01.12.)
6. URL3: Megkeresni, azonosítani, megsemmisíteni!- fémdetektor kapu és kézi fémdetektor a polgári repülőtereken. <https://zandz.hu/a-tokeletes-biztonsagert-femkereso-kapu-kezi-femkereso/> (A letöltés ideje: 2020. 01.15.)

7. URL4: Repülőtéri megoldások. <https://zandz.hu/megoldasaink/repuloteri-megoldasok/> (A letöltés ideje: 2020. 01. 10.)
8. URL5: Garret PD 500i fémdetektor kapu. <https://www.metector.hu/products-page/ki-es-beleptetes/garrett-pd-6500i-femdetektor-kapu/> (A letöltés ideje: 2020. 01. 10.)
9. URL6: Garret Super Scanner –v kézi fémdetektor. <https://www.metector.hu/products-page/garrett-kezi-femkereso-femdetektor/garrett-super-scanner-v-kezi-femkereso/>(A letöltés ideje: 2020. 01. 10.)
10. URL7: Repülőtéri röntgenberendezéssel készített kép. https://www.electronicproducts.com/Sensors_and_Transducers/Image_Sensors_and_Optical_Detectors/Ever_wondered_how_an_airport_scanner_works_Here_s_what_you_need_to_know.aspx (A letöltés ideje: 2020. 01. 11.)
11. URL8: IONSCAN 500DT nyomfelderítő berendezés. <https://www.versiya.com/ru/smiths-detection/security-checkpoint-solutions/ionscan-500dt.html> (A letöltés ideje: 2020. 01. 10.)
12. URL9: MOBILETRACE robbanóanyag kimutató detektor. <https://www.rapiscansystems.com/en/products/mobiletrace-explosives> (A letöltés ideje: 2020. 01. 10.)

Olaszország szerepvállalása nemzetközi missziókban és béketámogató műveletekben

Váradí Gréta

Bevezetés

A tanulmány az olasz fegyveres erők jelenlegi nemzetközi jelenlétét (34 misszió/művelet 25 országban) (Ministero della Difesa, 2019) vizsgálja, valamint bemutatja a missziókban és béketámogató műveletekben szolgálatot teljesítő katonák vezetésének és irányításának rendszerét, mely több ponton is eltér a többi európai országtól, tekintve, hogy az olasz fegyveres erők haderőnemenként külön vezérkarral rendelkeznek. Ha az ország méretét vizsgáljuk megállapítható hogy az európai „nagyok” között kicsinek, „közepesméretűek” között nagyoknak tekinthető a több mint 60 millió lakosú Olaszország. (MOLNÁR Anna, 2018)

„2014 első felében az EU Tanácsának olasz elnöksége jelentős mértékben segítette az ország európai szintű megítélésének javulását.” (Molnár Anna, 2018) Ez azonban nem segítette elő az ország védelmi célokra fordított kiadásainak növekedését. A NATO által meghatározott 2%-os minimumot utoljára 2000-ben tudták teljesíteni, amit jelenleg a nemzetközi jelenlétükkel próbálnak folyamatosan ellensúlyozni. Az ország hozzájárulása különböző missziókhoz és műveletekhez, valamint jelenlét politikája egyértelműen bizonyítja, hogy stratégiai és külpolitikai szempontból mely térségeket tartja jelenleg kiemelkedően fontosnak és hova koncentrálja „erőit”.

A missziók és béketámogató műveletek kutatásával - amiben Olaszország részt vesz - egyértelművé vált számomra, hogy ez az európai nagyhatalom megpróbál majdnem minden térségben jelen lenni, ezzel erősítve Európában lévő helyzetüket.

1. diagram: Olaszország védelmi kiadásai 2011-2018 között 2010-es dollárértéken számolva, szerkesztette: Váradai Gréta Vanessza (NATO, 2019)

Ha az ország védelmi kiadásait áttekintjük, jól látszik a diagramon, hogy az utóbbi pár évben nem érték el a kívánt 2%-ot és a 2011-es pénzügyi válság után az ország védelmi kiadásai egészen 2015-ig csökkenő tendenciát mutattak. Az akkori mélypont és a nemzeten belüli problémák megoldását követően is csak lassan tudták rendezni az ország gazdaságát, valamint növelni védelmi kiadásait. Abban az évben kiadott új Fehér Könyv is az előre tekintést jelentette, hogy Olaszország elkötelezett a NATO és a többi nemzetközi biztonsági szervezet felé. (White Paper for international security and defence, 2015)

Kompenzálva az el nem ért minimumot a jelenlegi nemzetközi missziókban és béketámogató műveletekben sok olasz katona (kb. 6000 fő) vesz részt, annak ellenére, hogy a 2011-es pénzügyi és az azóta elhúzódó gazdasági problémák következménye miatt haderőreformot vezettek be, melynek kifizetési idejét 2024-re állapították meg. (MARSÁI Viktor, 2013) A haderőreformban célul tűzték ki, hogy 2024-ig bezárólag a 190.000 fős haderőt 150.000-re csökkentsék, amit a 2018-as The Military Balance is tartalmaz. (The Military Balance, 2018)

Ha az ország katonai súlyát tekintjük át, feltűnhet, hogy az olaszok igyekeznek vezető pozícióban megjelenni a nemzeti érdekek szempontjából fontos missziókban és műveletekben. Azonban 2010-től megfigyelhető volt egy egyfajta elfordulás a válságkezelésektől, ami

feltehetőleg a tartós gazdasági problémáknak és az illegális migrációnak volt köszönhető. A 2018-ban megválasztott kormány ezt még jobban megerősítette döntéseivel, hiszen egy sokkal radikálisabb álláspontot képviseltek. Például a tengeri mentésben részt vevő NGO-k hajói előtt az olasz kikötők lezárását szorgalmazták. (SALVINI, Matteo, 2018) Az álláspont enyhítésére a 2019-es brüsszeli migrációs „minicsúcson” született döntés, miszerint Németország, Franciaország, Málta és Olaszország megállapodott a Földközi-tengeren érkező migránsok „elosztási vészmechanizmusáról.” (Kitekintő, 2019)

ENSZ

Az ENSZ égisze alatt Olaszország fegyveres ereje jelenleg 5 misszióban vállal szerepet, például jelen vannak Cipruson (UNFICYP), ahol egy 180 km hosszú pufferzóna ellenőrzésében működnek közre, amit a tűzszünet után alakítottak ki az etnikai konfliktusok újbóli kialakulásának elkerülése végett. Ez választja el egymástól a görög és török lakosságot. Az olasz nemzeti hozzájárulás 2005 óta biztosítja a ciprusi békét, amit egészen 2015-ig folytattak, amikor kb. 1 évre felfüggesztették a missziós kiküldést a korábban már említett nemzeti problémák miatt. A „folytatásra” 2016 novemberében került újra sor, amikor az olasz **csendőrség** 4 katonai rendesze utazott az országba, hogy a puffer zónában rendőri feladatokat lásson el. (Ministero della Difesa, 2020)

A csendőrség – karöltve a szárazföldi haderővel és a haditengerészettel – megtalálható a libanoni békefenntartó UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) (DE GIORGI, 2006) misszió keretén belül is. Maga a misszió 1978-ban indult az izraeli invázió után és több fázisra osztható. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa döntött a misszió katonai kontingensének megerősítéséről, így 15.000 főre bővítették az operatív területen lévők számát. 2006 óta (2. fázis) négy alkalommal vezette a missziót olasz tábornok. Először 2007-től Claudio Graziano, majd 2012-2014 között Paolo Serra, 2014-től 2016-ig D. Luciano Portolano és 2018-tól ismét olasz vezetéssel működik az általuk „Leonte-nak” nevezett misszió. Stefano Del Col tábornok jelenleg 11.090 katonát irányít, amelyből 1048 fő olasz. Ez a szám a második legnagyobb hozzájáruló kontingenst jelenti Libanonban. (United Nations, 2019)

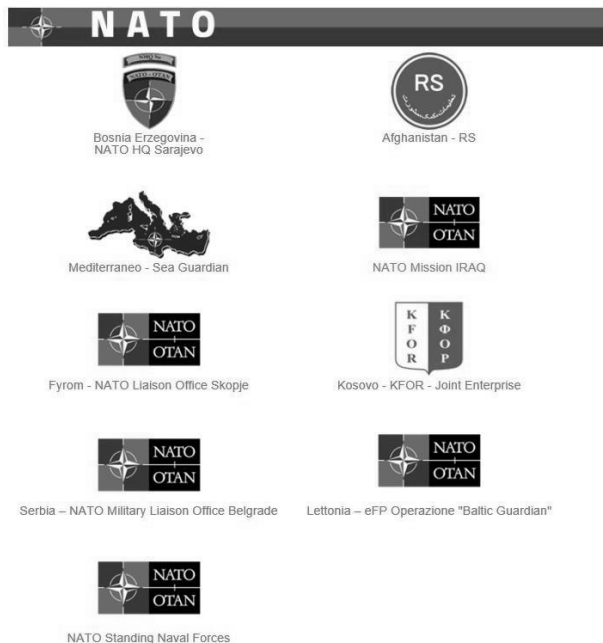
Az afrikai Nyugat-Szaharában és Maliban lévő missziók (MINURSO, MINUSMA) közül a MINURSO kezdődött előbb (1991) – melynek feladata a nyugat-szaharai népszavazás biztosítása – és amiben Olaszország 2015-ig vett részt, majd a visszavonást követően 2017-ben kezdte meg újra munkáját. 2019. januári adatok szerint jelenleg a teljes személyzet száma 478 fő, viszont az első tíz hozzájáruló ország közé Olaszország nem fért bele a két katonatisztjükkel. Ez azért érdekes, mert például Magyarország és a Magyar Honvédség 7 katonát biztosít a misszióknak. (United Nations, 2019)

Ha a két misszióban résztvevők számát összehasonlítjuk egyértelmű, hogy a Maliban lévő katonák száma sokkal több. Ennek az lehet az oka, hogy Maliban egy összetettebb problémát kell megoldaniuk és felügyelniük, azaz nem csak a politikai folyamatokat és az átmeneti hatóságokat kell támogatniuk, hanem újra ki kell építeniük a biztonsági szektort is. Mindezek mellett a civil lakosság biztonságát és az alapvető emberi jogokat is garantálni kell. A feladatok ellátására 7 olasz katona munkáját biztosítják, akik az ország fővárosában, a bamakoi katonai parancsnokságon látják el munkájukat.

Az ötödik ENSZ misszió, ahol szintén több olasz katona is található az az indiai-pakisztáni tűzszünet felügyelésére 1949-ben létrehozott katonai megfigyelő misszió (UNMOGIP). (MINISTERO DELLA DIFESA, 2019) A misszió 72 civil szakértőből és 43 katonából áll, akiknek a feladata, hogy a két ország között lévő határon ügyeljenek arra, hogy tiszteletben tartják-e a határvonalat. Ebben a misszióban is 2017 óta vesznek részt újra 2 katonával. (United Nations, 2019)

NATO

Az olasz Védelmi Minisztérium adatai alapján jelenleg 10 futó műveletben vesznek részt az olasz fegyveres erők és a csendőrség, amit a 2018-as The Military Balance is tartalmaz.

1. kép: Jelenleg futó NATO műveletek, melyekben Olaszország szerepet vállal, szerkesztette: Váradi Gréta Vanessza (Ministero della Difesa, 2019)

A szárazföldi erők jelenleg két nagyobb katonai műveletben vesznek részt. Afganisztánban az ISAF után 2015 januárjában létrejött Resolute Support Mission (Eltökélt Támogatás Művelet) műveletben, ahol most az olasz Salvatore Camporeale tábornok tölti be a parancsnokhelyettesi pozíciót a művelet központjában, Kabulban. A központon kívül 4 regionális parancsnokság van Mazar-e Sharifban, Heratban, Kandaharban és Laghmanban. (NATO, 2018)

A NATO által vezetett nem fegyveres misszió feladata az afgán védelmi és biztonsági erők kiképzése, amiben jelenleg majdnem 17.000 fő vesz részt. Az olaszok a negyedik legnagyobb hozzájáruló nemzet 800 fővel, 145 járművel és 8 repülőgéppel, ami az olasz katonai kontingens és a kabuli központ között van elosztva. (Ministero della Difesa, 2020) A kint tartózkodó olasz haderő leginkább a kabuli központban és a művelet Különleges Műveleti Parancsnokságán látja el a feladatát. Kint tartózkodásuk során az Afganisztánban lévő olasz nagykövet többször is látogatást tett az ott szolgálatot teljesítő olasz katonáknál, ami jól tükrözi, hogy a civil-katonai

együttműködés is fontos az ország számára. (NATO, 2017) A műveletben való precíz részvétellel Olaszország garantálta támogatását a NATO-nak és Afganisztánnak egyaránt.

2. kép: Resolute Support Mission in Afghanistan - (Ministero della Difesa, 2019)

A másik katonai művelet a Koszovóban lévő KFOR művelet, ami 2013 óta megszakítás nélkül Olaszország vezetésével működik. Lorenzo D'Addario tábornok 2019. november végéig vezette és irányította a műveletet, akinek munkáját honfitársa a szintén olasz Michele Risi tábornok vette át. Koszovó miniszterelnöke szerint az olasz vezetés jó munkát végzett az elmúlt években és munkájuknak köszönhetően megnőtt a KFOR járőrözéseinek száma. Jelenlegi adatok szerint 27 nemzet 3526 katonája vesz részt a műveletben, amelyből 542 olasz katona. (NATO, 2020)

Az olasz parlament 2011-ben hagyta jóvá a fegyveres erők (szárazföldi haderő, haditengerészet, légierő) és a csendőrség részvételét a KFOR-ban nemzeti hozzájárulásaként. A Koszovóban lévő olasz kontingens különböző területeken és feladatokban járul a művelet sikerességéhez, amelyek a következők: részt vesz a többnemzetiségű hírszerző zászlóalj munkájában; egy közös regionális csoport tagja, akik folyamatos kapcsolatban állnak a lakossággal, nemzeti és nemzetközi intézményekkel, önkormányzatokkal és etnikai csoportokkal. Ezen túl a csendőrség is hozzájárul a biztonságos és stabil környezethez egy ezreddel. Ők mindig

az ország északi részén állomásoznak a szerb etnikai csoportok meglehetősen erős jelenléte miatt. (Ministero della Difesa, 2019)

Az olasz hadsereg nem csak fegyveres erővel van jelen, hanem az olasz civil-katonai együttműködési központ (CIMIC) munkatársai is segítik a civil lakosság mindennapjait. Például 2018 augusztusában az olasz CIMIC katonái több 1500 literes tartályt adtak át a lakosoknak, melyek ivóvíz tárolására is alkalmasak. Tevékenységüknek köszönhetően a lakosság minden támogatást megkap, az alapvető szükségleteik helyreállítása érdekében. (POGGIO, Alessandro, 2018)

A KFOR művelettel kapcsolatban megemlíthető a 2005 áprilisában kezdődött „Közös Vállalkozás” művelet (Joint Enterprise Operation), ami magában foglalja a KFOR és a szarajevói, szkopjei és belgrádi NATO parancsnokságok tevékenységeit. A Szarajevóban található NATO parancsnokság a nápolyi Összhaderőnemi Parancsnokság egyik katonai főképviselőjének közvetlen felügyelete mellett működik. Feladata, hogy támogassa a boszniai hatóságokat és koordinálja a köztük és a NATO közötti kapcsolatot. (NATO, 2019)

A haditengerészet is szerepet vállal a NATO műveletekben, melyek közül az egyik a Földközi-tenger térségében meghatározó (Sea Guardian) (Sea Guardian, 2019). Elindításáról 2016 júliusában a varsói NATO csúcstalálkozón rendelkeztek, mely az „Active Endeavour” műveletet váltotta fel. A legnagyobb különbség az volt a két művelet között, hogy 2016-ig a NATO 5. cikkely szerinti műveletet felváltotta egy nagyobb hatáskörű, de nem az 5. cikk szerinti kollektív védelmi záradék hatálya alá tartozó tengerbiztonsági művelet. 2018-ban az olasz haditengerészet Franciaország, valamint Törökország vizein járult hozzá a biztonság fenntartásához. Munkájuk során sikerült 3 aknát is azonosítaniuk Törökországban, amelynek köszönhetően az ott halászó hajók biztonságosabban tudták munkájukat végezni. (Ministero della Difesa, 2018)

Érdemes továbbá megemlíteni azokat az egységeket, amelyek a térség hajózásának biztonságáért felelnek, és amelyekben olasz katonák is szolgálnak. Az egyik ilyen a NATO második állandó gyorsreagálású haditengerészeti ereje (SNMG2) Paolo Fantoni ellentengernagy (NATO, 2019) vezetésével. Feladatuk, hogy részt vegyenek a tengerek szabad hajózásának védelmében, a tengeri terrorizmus elleni küzdelemben és több a NATO által szervezett gyakorlatban is. A

művelet sikeressége és rugalmassága miatt az egységek 6 hónapos váltással cserélődnek. A másik, a NATO második aknamentesítő egysége (SNMCMG2) (NATO/SNMCMG,2019), amely a Földközi-tengeren látja el feladatát. Az állandóan rendelkezésre álló integrált többnemzetiségű egység hajóinak feladata az aknák megfelelő kiemelése és mentesítése. Ahhoz, hogy a műveletek sikeresebbek legyenek a haditengerészeti egységek rotációs munkafelosztással látják el feladatukat.

A nemzetközi missziókban és műveletekben katonai rendszként működő olasz csendőrök is két nagyobb NATO műveletben vesznek részt. A csendőrség is – mint a szárazföldi erők – Afganisztánban és Koszovóban van jelen. Miután az ISAF missziója átalakult (Eltökélt Támogatás Művelet - Resolute Support Mission) a carabinieri feladata a hadsereg és biztonsági erők képzése és támogatása volt, azzal a céllal, hogy folyamatosan javítsák működésüket, illetve tanácsokkal lássák el az Afgán Nemzeti Rendőrség munkatársait.

Koszovóban a csendőrség már 20 éve jelen van USM (Unitá Specializzata Multinazionale) egységével. Az egység feladata a KFOR művelet rendőri feladatainak ellátása (járőrözés és felderítés, információgyűjtés, gyorsreagálású erők biztosítása a közrend érdekében) (ADDARIO, Sandro, 2018). Az évek során több mint 6000 csendőr fordult meg Koszovóban, ahol jelenleg Paolo Pelosi (NATO, 2020) ezredes látja el a parancsnoki feladatokat.

A következő táblázatban összefoglalom, hogy Olaszország még milyen NATO műveletekben vesz részt, mely régióban, milyen feladatokat lát el, és hány katonát biztosít a műveletekre.

Olasz katonák részvétele a NATO-keretei között zajló műveletekben			
Művelet megnevezése	Terület	Célja	Maximális létszám
NATO Összekötő Iroda (Szkopje)	Macedónia	Macedónia kormányának támogatása, fegyveres erejük reformjában való segítség, kapcsolattartás a térségben lévő NATO-erőkkel	1 fő

„Active Fence” művelet	Török-szír határ	2013-tól Olaszország hozzájárult a művelet sikerességéhez a térségbe telepített légvédelmi rakétaindító rendszerrel NATO Air Policing	2018. január 1-től egy olasz tüzérségi ezred 130 katonája (NATO kérésére) 2019. november 15-ig
NATO Katonai Összekötő Iroda (Szerbia)	Belgrád	NATO és a szerb fegyveres erők közötti együttműködés segítése	3 fő
„Baltic Guardian” művelet	Lettország	Balti többnemzetiségű harccsoport munkájában való részvétel, az euró-atlanti térség keleti oldalának megerősítése, az orosz agresszió megakadályozása	160 katona, 50 jármű

1. táblázat: Olasz katonák részvétele a NATO-keretei között zajló műveletekben –szerkesztette: Váradi Gréta Vanessza (Ministero della Difesa, 2019)

Európai Unió

Az EU és NATO keretei között futó műveletek/missziók számai – melyekben Olaszország részt vesz - (13 EU, 9 NATO és egy közös) alapján úgy tűnhet, mintha Olaszország csak az Európai Unióval való kapcsolatát szeretné szorosabbra fűzni, ám a 2015-ös Fehér Könyv szerint a másik két nagy nemzetközi szervezet is meghatározó az ország külpolitikájában. A könyv kihangsúlyozta, hogy Olaszország az ENSZ segítségével képes a béke megőrzésére, valamint említi a NATO és a „védelem európai dimenziója közötti együttműködés szükségességét.” (MOLNÁR Anna, 2018) Tehát nem csak az EU-val kapcsolatos közös biztonság- és védelempolitika megerősítése a cél. Az előbbieket figyelembe véve az ország mindhárom nemzetközi szervezet felé elkötelezett. (MOLNÁR Anna, 2018)

Olaszország részvételét az Európai Unió missziókban és műveletekben szétválasztva dolgozom fel. Külön a katonai műveleteket és civil missziókat. A jelenleg futó EU missziók/műveletek közül Olaszország 13-ban vesz részt több katonával, amiből 6 katonai művelet és 7 civil misszió. (Ministero della Difesa, 2019)

Az Európai Unió katonai műveletei

Egyik ilyen katonai művelet az ENSZ határozattal létrejövő EUFOR Althea, ami a NATO IFOR/SFOR jogutódjának számít - amiben szintén képviselteti magát az olasz haderő 5 fővel – és 2004 óta működik. Működése során eddig kétszer volt olasz parancsnokság alatt 2005. december és 2006. decembere között Gian Marco Chiarini valamint 2008-2009-es évben Stefano Castagnotto vezetésével. (Ministero della Difesa: Esercito, 2019) „Az Althea békeateremtő művelet Bosznia-Hercegovinában és az Európai Unió első közös katonai akciója. A misszió továbbá áttörést jelentett az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikai szempontjából is.” (VARGA Csilla, 2011) Az előbb leírtak alapján az EUFOR Althea tekinthető az Európai Unió legnagyobb és talán legátfogóbb katonai műveletének, amihez Olaszország szárazföldi hadereje is jelentősen hozzájárul.

További hasonló jelentőségű katonai misszió az Európai Unió 3 kiképző missziója Maliban, Szomáliában és a Közép-afrikai Köztársaságban, amit egy táblázat segítségével dolgoztam fel, hogy még átláthatóbb legyen. A 2013 elején Maliban induló misszió feladata az ország fegyveres erőinek kiképzése, logisztikai támogatása és egészségügyi segítségnyújtás. Talán a három kiképző misszió közül a Szomáliában lévő a legmeghatározóbb Olaszország számára, akik többször is betöltötték a parancsnoki beosztást. Továbbá nem csak szárazföldi haderejükkel, hanem a **csendőrséggel** is jelen vannak az országban. Feladataik a biztonsági erők kiképzése és az átmeneti szövetségi kormány megerősítésének segítése. (European Union, 2019)

Olasz katonai jelenlét az EU kiképző misszióiban			
Misszió helye	Kezdet	Feladata/Célja	Létszám
EUTM Mali	2013. január	fegyveres erők kiképzése, logisztikai támogatás, egészségügyi segítségnyújtás	12 fő
EUTM Somalia	2010. április (Uganda) 2014-től Szomália	kiképzés, somáliai védelmi minisztérium munkájának segítése, tanácsadás, AMISOM-mal való együttműködés	2014-ben olasz parancsnok, 2018. júliustól Matteo Spreafico a parancsnok, max.

			123 katona és 20 katonai jármű
EUTM RCA	2016-ban indult, 2020. szeptemberig a mandátum meghosszabbítva	Közép-afrikai Köztársaság biztonsági erőinek támogatása és kiképzése, SSR	3 fő

2. táblázat: Olasz katonai jelenlét az EU kiképző misszióiban – szerkesztette: Váradí Gréta Vanessza (Ministero della Difesa, 2019)

A haditengerészet két katonai műveletben vesz részt, az EUNAVFOR Med (Operation Sophia, 2020) és az EUNAVFOR Atalantában (European Union, 2019). Az EUNAVFOR Med az első európai tengeri biztonsági művelet, ami a mediterrán térségben működik. A korábban olasz vezetésű művelet fő célja az emberkereskedelem elleni küzdelem, így a fegyveres erőkn kívül több civil szereplő is közreműködik. Ennek köszönhetően egy komplex műveletről beszélhetünk. Komplexitását mutatja az is, hogy a művelet római központjában több pozíciót is betöltenek a **carabinieri**. (Carabinieri, 2019) A másik meghatározó művelet (EUNAVFOR Atalanta) a NATO támogatásával 2008 decemberében indult a kalózkodás visszaszorítása ellen. (European Union, 2019).

Az Európai Unió civil missziói

Az Európai Unió egy olyan „különleges” szervezet, ahol nem csak katonai műveleteket, hanem civil missziókat is említhetünk. Jelenleg hét olyan civil misszió működik, amiben Olaszország részvétele is megfigyelhető. Ebből három kapacitásépítő misszió (EUCAP Somalia, EUCAP Sahel-Mali, EUCAP Sahel-Niger), egy támogató (Iraq – EUAM), egy határvédelmi (Mediterraneo Centrale – Themis), egy jogállamisági (Kosovo – EULEX) és egy líbiai EU-s delegáció. (Ministero della Difesa, 2019)

A szomáliai EUCAP misszió eredeti neve EUCAP NESTOR volt egészen 2017 elejéig, amikor döntöttek arról, hogy a misszióknak csak Szomáliára kell összpontosítani, így a névváltoztatás szükségessé vált. A misszió katonák részvételével zajlik, ezért összetett feladatokat és eredményesebb ellenőrzési tevékenységeket képesek ellátni. Céljuk, hogy növeljék Szomália képességét tengerjogának ellenőrzése felett és megerősítsék a szomáliai hatóságok

támogatásával a kalózkodás elleni küzdelmet. (European Union, 2019). Olaszország 3 katonával járul hozzá a művelet sikerességéhez. (Ministero della Difesa, 2019) Maliban is (EUCAP Sahel-Mali) létrehozta egy polgári missziót 2014 áprilisában, azzal a feladattal, hogy járuljon hozzá az ország stabilitásához és intézményi reformjához. A misszióban résztvevő olasz **csendőrség** tanácsot ad a Maliban található három biztonsági erőnek (rendőrség, csendőrség, nemzeti gárda) és segítik a munkájukat a szervezett bűnözés és terrorizmus elleni küzdelemben. 2019. februárban döntött az Európai Tanács a misszió mandátumának meghosszabbításáról 2021. januárig, amihez 67 millió eurós támogatást adott. (Africa Newsroom, 2019) Niger a harmadik afrikai ország, ahol kapacitásépítő missziót hoztak létre 2012 nyarán az ország kormányának kérésére. Fő feladatai a rendőri erők kiképzése, a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem, valamint a biztonsági fenyegetések visszaszorítása. (Ministero della Difesa, 2020)

A civil misszióknál érdemes még megemlíteni az Európai Unió 2008-ban létrehozott koszovói jogállamiság-misszióját (EULEX Kosovo), amiben Olaszország csendőrsége a kezdetektől részt vesz. A misszió sikerességéhez egy 300 fős egység járul hozzá. Feladatuk, hogy segítsék és támogassák a koszovói hatóságokat az igazságszolgáltatási rendszer kialakításában. (EULEX Kosovo, 2019) Az olaszok részéről a misszióban nem csak a csendőrség vesz részt, hanem a rendőrség különleges egységei, a pénzügyőrség és az igazságügyi minisztérium egy-két dolgozója is. Összességében tehát *„Koszovóban az EULEX és a KFOR keretein belül jelentős az olaszok hozzájárulása a Nyugat-Balkán stabilitásához”*. (MOLNÁR Anna, 2009)

Tavalyi évben a FRONTEX közösen indított el egy új határvédelmi műveletet (Themis) az Európai Unió tagállamaival, ami a Triton művelet feladatait vette át és fogalmazta újra. A Themis művelet célja az EU külső határainak felügyelete a szabálytalan migrációs áramlások csökkentése és megszüntetése érdekében. A Földközi-tengeren indult új művelet segítséget nyújt Olaszországnak a határellenőrzési tevékenységekben, fokozottabb figyelmet szentelve a bűnüldözés területére. Ez a művelet mára jól tükrözi a migráció változó mivoltát és a határokon átnyúló szervezett bűnözést is. A FRONTEX segíti az olasz hatóságokat a bevándorlók nyilvántartásában. (Maltatoday, 2018)

A civil missziókhöz tartozik az Európai Unió líbiai küldöttsége is, amely jelenleg Tunéziában végzi feladatait. (EUDEL – Libya). A nemzeti hozzájárulást 2 főben határozták meg, akik alapvetően

támogató tevékenységet látnak el és működnek együtt az összes uniós tagállammal, akik Líbiában diplomáciai képviselettel rendelkeznek. (Ministero della Difesa, 2020)

Összehasonlítva az ENSZ missziók, a NATO műveletek és az EU missziók/műveletek számát, amikben Olaszország fegyveres ereje részt vesz, a legszembetűnőbb az, hogy kevesebb ENSZ misszióhoz járul hozzá az ország. Az 5 ENSZ misszióra az lehet a magyarázat, hogy csak azokban a missziókban vesznek részt, ami az olasz külpolitika számára fontosabb (pl. UNIFIL). A jelenleg futó 14 ENSZ misszióból az olaszok két nagyobb létszámúban (MINUSMA, UNIFIL) és három kisebbben találhatók meg.

Egyéb

A nemzetközi biztonsági szervezetek keretei között zajló műveleteken túl érdemes megemlíteni két olyat is, amiben az olasz haderő több katonával is képviselte magát. Az egyik ilyen művelet egyértelműen Líbiába tehető 2016 és 2017 közé. Az Operazione Ippocrate ("Hippokratész") művelet egy 300 fős munkacsoportot takar, ami egy 65 főből álló orvosi komponensből, és egy 135 főből álló parancsnoki / ellenőrző és logisztikai műveleti részből tevődik össze. Valamint egy olyan egységből, amely a misszióban tartózkodók védelmét látja el (100 fő). A misszió célja, hogy egészségügyi segítséget nyújtson a líbiai erőknél, akik részt vesznek különböző ellenséges küzdelmekben. A művelet során egy körülbelül 30 ágyas terápiás kórház került kialakításra, ahol egy olasz katonai orvosi csapat koordinálta, kiképezte és látta el tanácsokkal a líbiai orvosokat. A kórház rendelkezett sürgősségi és intenzív osztállyal, radiológiával és különböző laboratóriumokkal. (Ministero della Difesa, 2019) A művelet 2018-tól került átcsoportosításra líbiai kétoldalú segítségnyújtási és támogatási misszió által tervezett egészségügyi és humanitárius segítségnyújtási tevékenységek részeként.

2018-ban indult bilaterális missziók (Niger, Tunézia, Líbia)

A 2018-as évben több új missziót tervezett a Gentiloni/Conte kormány, amiből egy Nigerben és egy Tunéziában indult. Emellett megállapodtak a líbiai misszió megerősítésében is. (BELLOTTO, Alberto, 2018) Nigerbe kezdetben 120 katonát terveztek logisztikai bázis telepítésére és a helyi csapatok kiképzésére, majd később ez a szám 470 főre emelkedne. (ImolaOggi, 2018) Az ott létrejövő új misszió talán fontosabbnak tekinthető, mint a többi, mivel ez az egyik

„anyaországa” és kiindulási pontja az Olaszországba történő bevándorlásnak, ezért kiemelten fontos biztonsági szempontból az olaszok számára, azonban nem erre, hanem a líbiai misszió működésére fordítanak több figyelmet. A Nigerben lévő 40 milliós költségvetésű támogatási misszióban (MISIN) az olasz katonák hozzájárulnak a határvédelemhez és kiképzéssel segítik az illegális kereskedelem elleni fellépést. Legfontosabb céljuk a líbiai-nigeri határszakasz megerősítése és a biztonsági erők logisztikai támogatása, amihez Olaszország 470 katonát, 130 járművet és 2 repülőgépet biztosít. Ez az új misszió segíti a stabilitás visszaállítását és közreműködik a biztonság javításában is. A misszió másfelől Líbia támogatását is jelenti, hiszen a nigeri misszió által Líbia délről is támogatást kap, nem csak a Földközi-tenger felől. (RESTÁS Bianka, 2018)

Tunéziába kevesebb (60 fő) olasz katonát szántak, akiknek feladata a helyi erők segítése, a közrend fenntartása illetve a dzsihádisták fenyegetés visszaszorítása és kezelése lett. (Il Post, 2018) Maga a misszió, NATO kérésre indult 5 millió eurós költségvetéssel.

A tavalyi évben induló több misszió közül kiemelendő a líbiai segítségnyújtási és támogatási misszió is (MIASIT), aminek célja, az ottani hatóságok munkájának segítése és hatékonyabbá tétele valamint az illegális bevándorlás visszaszorítása. A misszió alatt olyan feladatokat látnak el, mint különböző humanitárius tevékenységek, egészségügyi segítségnyújtás, kiképzés, tanácsadás és a líbiai erők támogatása. Ezt 400 olasz katona (Ministero della Difesa, 2019) biztosítja, akik nem csak a logisztikai támogatást nyújtják, hanem egészségügyi egységet is működtetnek a területen. A missziót 2019 nyaratól Alessio Cavicchioli dandártábornok vezeti. (PAGANO DRITTO, Alessandro, 2018)

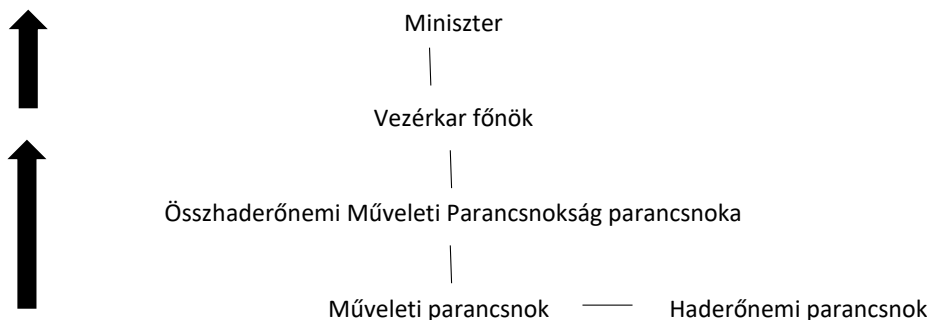
2018-ban az olasz kormány úgy döntött, hogy folytatja tevékenységét Líbiában és a közép-mediterrán térségben. Az Ippocarate misszió magában foglalja mintegy 400 ember telepítését és egy helyszíni kórház fenntartását Misratában. Tripoli kormányával kötött kétoldalú megállapodás eredményeként létrejött művelet egyúttal a líbiai parti őrséggel való együttműködésről is gondoskodik. (BELLOTTO, Alberto, 2018)

Ha az új missziók földrajzi elhelyezkedését nézzük, akkor egyértelmű, hogy Olaszország 2018-as stratégiája az afrikai kontinensre koncentrálódik, ami leginkább a migráció miatt alakult így. Roberta Pinotti volt védelmi miniszter is megerősítette, hogy növelik az afrikai jelenlétet.

Nigeren, Tunézián és Líbián kívül hosszú távú partnernek tekintik Egyiptomot, Dzsibutit, Szomáliát, Nyugat-Szaharát és a Közép-afrikai Köztársaságot is. Ezért sem meglepő, hogy ezen országok közül mindben megfigyelhető az olasz jelenlét. (Ministero della Difesa, 2019)

Nemzetközi műveletekben résztvevő olasz katonai erők vezetése

Az olasz fegyveres erők vezetésének felépítése igen bonyolult, hiszen minden haderőnem külön vezérkarral rendelkezik, akik külön jelentenek a miniszter felé, ami az információáramlást és átadást nagyban lelassítja sőt oldalirányba sokszor nem jutnak el időben az információk.

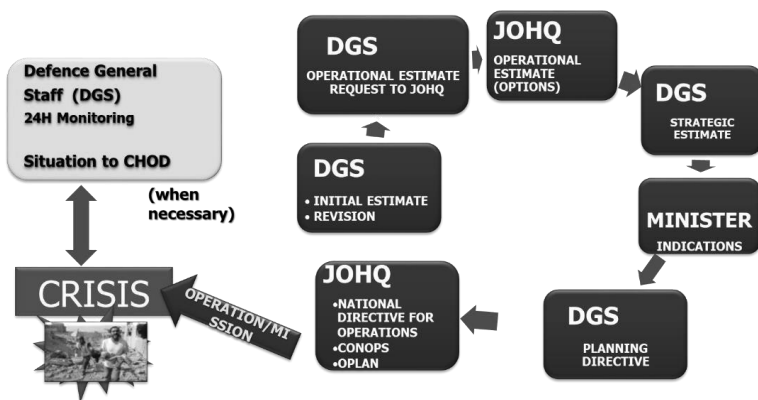
1. ábra: Az olasz katonák vezetése nemzetközi misszióban/műveletben - Szerkesztette: Váradi Gréta
Vanessza

Az ábra alapján tehát, a műveleti parancsnok jelent az összhaderőnemi műveleti parancsnokság parancsnoka útján a vezérkar főnöknek, aki jelentést tesz a miniszternek. Ezzel egy időben a műveleti parancsnok tájékoztatja a saját haderőnemi parancsnokát is, ezzel gyorsítva a munka menetét.

Nemzetközi műveletekben résztvevő olasz katonai erők irányítása

A műveletekben résztvevő katonák irányítása meglehetősen komplex módon történik, hiszen a Véderő Vezérkar (Defence General Staff) állandó figyelemmel kíséri a felelősségi körzet helyzetét. Válsághelyzet esetén elkészíti az előzetes számvetést (initial estimate) és az esetleges változások függvényében felülvizsgálhatja (revision) azt. A Vezérkar az előzetes számvetés alapján műveleti számvetést/javaslatot kér az Összhaderőnemi Műveleti Főparancsnokságtól (Joint Operation Headquarters – JOHQ), amely a műveleti változatok (options) kidolgozása után visszaküldi azokat a Vezérkarnak. Az ez alapján létrejövő stratégiai szintű javaslatot végül jelentik a miniszter felé. Ha megszületik a döntés a Vezérkar kiadja a tervezési utasítást, amit az Összhaderőnemi Műveleti Főparancsnokság kap meg, akik ennek megfelelően elkészítik a műveleti utasítást, a művelet elgondolását (Concept of Operations – CONOPS) és a műveleti tervet (Operations Plan – OPLAN). Amennyiben a vezérkar főnök elfogadja a tervet megindul a művelet az adott válsághelyzet kezelésére. Fontos az állandó ellenőrzés, így a Véderő Vezérkar 24 órában figyeli a helyzet alakulását és szükség esetén újra indítja a tervezési folyamatot.

Strategic Analysis and Direction of Operations

3. kép: Nemzetközi műveletekben tevékenykedő olasz katonai erők irányítása (Forrás: Gazsi Béla ezredes, Magyar Katonai Összekötő, Olasz Véderő Vezérkar – Róma, 2019)

Összegzés

A leírtakat összegezve elmondható, hogy Olaszország fegyveres ereje nagy számmal van jelen a Földközi-tengeri térségben és a Balkánon is, valamint összehangolt munkával végzik a rájuk bízott feladatokat a világ számos helyén. Vincenzo Camporini szerint „*a nyugati országok közül Olaszország hozzájárulása a legnagyobb az ENSZ missziókhöz és második legnagyobb (az Egyesült Államok után) a NATO műveletekhez.*”¹ A műveletek és missziók összegyűjtésével egyértelművé vált számomra, hogy bár a kötelező 2%-os védelmi költségvetési minimumot nem éri el az ország - mely Európában nagyhatalomnak, világszinten középhatalomnak számít – azonban nemzetközi jelenlétének köszönhetően meg tudja tartani súlyát Európában és a missziós területeken is egyaránt. Nagy-Britannia és Franciaország után Olaszország küldi a legtöbb katonát külföldre Európából, így nagyban hozzájárulnak a regionális biztonsághoz. Ha az európai NATO-tagországokat vizsgáljuk, akkor is megállapítható, hogy Olaszország hozzájárulása a béke fenntartásához igen magas.² Ezt támasztja alá a következő táblázat is, melyben összefoglaltam, hogy az európai „nagyok” milyen arányban vesznek részt nemzetközi missziókban és műveletekben.

Az európai nagyhatalmak haderejének létszáma és nemzetközi megjelenése			
Ország	Népességszám	Aktív haderő létszáma	Nemzetközi jelenlét (műveletek, missziók)
Olaszország	62 millió	174.500 fő	kb. 6000-6500 fő
Egyesült Királyság	64,7 millió	150.250 fő	kb. 20.000-30.000 fő
Franciaország	67 millió	202.700 fő	kb. 10.500 fő
Németország	80,5 millió	178.600 fő	kb. 4000 fő
Lengyelország	38,5 millió	105.000 fő	kb. 2000-3000 fő
Spanyolország	49 millió	121.200 fő	kb. 2500 fő

3. táblázat: Az európai nagyhatalmak nemzetközi megjelenésének összehasonlítása (The Military Balance, 2018)

¹ CAMPORINI, Vincenzo: Goals and Shortcomings of Italy's Peace Operations, 2019.február, ISSN 2532-6570, 2.p <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/goals-and-shortcomings-italys-peace-operations> (letöltés ideje: 2019-03-07)

² BRAW, Elisabeth - The Future of Italy's International Military Footprint, 2018.06.12. - <https://rusi.org/commentary/future-italys-international-military-footprint> (letöltés ideje: 2019-04-09)

Az általam készített táblázat – amit a 2018-as The Military Balance és az országok Védelmi Minisztériumainak honlapján szereplő adatok alapján szerkesztettem – is jól szemlélteti, hogy a „nagyobbak” közül Olaszország rendelkezik a harmadik legnagyobb aktív haderővel. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy valóban ezen a helyen állnak, hiszen a tartalékos rendszert egyik országnál sem vettem számításba, illetve az adatok eltérhetnek. Az Egyesült Királyság és Franciaország után Olaszország küldi a legtöbb katonát nemzetközi missziókba és műveletekbe, ami jól mutatja, hogy bár az ország gazdaságilag nem a legerősebb, de regionális súlyát még így is meg tudja tartani.

A lezárt és a jelenleg működő missziók között a legjelentősebb eltérés, hogy Olaszország külpolitikai céljai megváltoztak. Több katonát kivontak Afganisztánból és Irakból, így fokozottabb figyelmet tudnak szentelni a Mediterráneum térségre. Ez annak is köszönhető, hogy az Iszlám Állam meggyengült, ezért nincs szükség a több, mint ezer fős olasz katonai jelenlétre. A Líbiában és Nígerben létrejövő új missziók az új olasz kormány katonai irányelvének változása miatt jöttek létre, mivel jelenleg a Mediterráneum és a Száhel-övezet tekinthető stratégiai és geopolitikai tekintetben fontosabbnak a migráció kiszéledése miatt. (RESTÁS Bianka, 2018) A két új afrikai misszióra azért is volt szükség, mert mindkét országból szervezett bűnözői csoportok jöhetnek Európába, akik biztonsági kockázatot jelentenek nem csak Olaszország, hanem egész Európa számára is.

A feldolgozott irodalmak alapján megállapítható, hogy az utóbbi évek nemzetközi tevékenységeinek köszönhetően az olasz haderő megítélése pozitív irányba változott. Az olasz katonák szerepvállalása a regionális jelenlét helyett nemzetközinek tekinthető.

Felhasznált irodalom:

ADDARIO, Sandro: Da 20 anni La MSU dei Carabinieri garantisce la sicurezza in Kosovo, 2018.09.15 <http://www.osservatorelibero.it/2018/09/15/sicurezza-kosovo-msu-carabinieri/> (letöltés ideje: 2019-02-27)

Afghanistan – Resolute Support -

https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/AfghanistanRS/Pagine/Contributonazionale.aspx (letöltés ideje: 2020-01-13)

BELLOTTO, Alberto: Missioni militari italiane all'estero: le novità del 2018, 2018. január 11., <https://it.insideover.com/schede/politica/missioni-militari-italiane-allestero-le-novita-del-2018.html> (letöltés ideje: 2019-12-06)

BRAW, Elisabeth - The Future of Italy's International Military Footprint, 2018.06.12. - <https://rusi.org/commentary/future-italys-international-military-footprint> (letöltés ideje: 2019-04-09)

CAMPORINI, Vincenzo: Goals and Shortcomings of Italy's Peace Operations, 2019.február, ISSN 2532-6570, 2.p <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/goals-and-shortcomings-italys-peace-operations> (letöltés ideje: 2019-03-07)

DE GIORGI, Giuseppe: Operazione „Leonte”, 2006 <http://www.ammiraglioigiuseppedegiorgi.it/mc/463/operazione-leonte---diario-storico---considerazioni-conclusive> (letöltés ideje: 2020-01-30)

Dr. habil. Molnár Anna: Olaszország biztonsági kihívásai és stratégiai irányai, Felderítő Szemle, Budapest, 2018, XVII. évfolyam 3.szám, HU ISSN 1588-242X

Dr. habil. Molnár Anna: Olaszország biztonsági kihívásai és stratégiai irányai, Felderítő Szemle, Budapest, 2018, XVII. évfolyam 3.szám, HU ISSN 1588-242X, 101.p.

Dove saranni i militari italiani nel 2018, 2018.01.17 -<https://www.ilpost.it/2018/01/17/missioni-militari-italiane-2018/> (letöltés ideje: 2019-03-25)

EUCAP Sahel-Niger - https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_int_conclude/EUCAP_SAHEL_NIGER/Pagine/default.aspx (letöltés ideje: 2020-01-20)

EUCAP Somalia - <https://www.eucap-som.eu/> (letöltés ideje: 2019-11-04)

EUCAP Somalia, il contributo nazionale - https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/EUCAP_NESTOR/Pagine/Contributo_nazionale.aspx (letöltés ideje: 2019-11-17)

EUDEL -

https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/EUDEL_LIBIA/Pagine/default.aspx
(letöltés ideje: 2020-02-01)

EULEX - <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,60> (letöltés ideje: 2019-03-04)

EU NAVFOR Atalanta - https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/55058/EU%20NAVFOR%20Atalanta:%2010%20years%20of%20fighting%20piracy%20in%20Somalia (letöltés ideje: 2019-12-14)

EUNAVFOR Med Operation Sophia - <https://www.operationsophia.eu/> (letöltés ideje: 2020-01-13)

European Union Capacity Building Mission (EUCAP) Sahel Mali: mission extended until 14 January 2021, € 67 million budget adopted, 2019.02-21 - <https://www.africa-newsroom.com/press/european-union-capacity-building-mission-eucap-sahel-mali-mission-extended-until-14-january-2021-euro67-million-budget-adopted> (letöltés ideje: 2019-03-04)

European Union Training Mission Mali - <http://eutmmali.eu/en/eutm-mali-mission/> (letöltés ideje: 2019-02-13)

Frontex to launch new Central Mediterranean operation, 2018. január 31., https://www.maltatoday.com.mt/news/world/84159/frontex_to_launch_new_central_mediterranean_operation#.XH1AJk1YaUk (letöltés ideje: 2019-03-04)

Il contributo dell'Arma alle Operazioni militari all'estero - <http://www.carabinieri.it/arma/oggi/missioni-all'estero> (letöltés ideje: 2019-11-25)

India/Pakistan – UNMOGIP -

https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/UNMOGIP/Pagine/default.aspx
(letöltés ideje: 2019-11-07)

International Operations: Bosnia – EUFOR

„Althea” <http://www.esercito.difesa.it/en/Operations/international-operations/Pagine/Bosnia-EUFOR-Althea.aspx> (letöltés ideje: 2019-09-08)

KFOR: Contributing nations - <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/welcome-to-kfor/contributing-nations> (letöltés ideje: 2020-01-20)

KFOR, Contributo Nazionale -

https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/KFOR/Pagine/ContributoNazionale.aspx (letöltés ideje: 2019-02-25)

Le missioni italiane all'estero ci costano piú di 20 miliardi all'anno, 2018. január 11., <http://www.imolaoggi.it/2018/01/11/le-missioni-italiane-allestero-ci-costano-piu-di-20-miliardi-allanno/> (letöltés ideje: 2019-02-06)

Major General Lorenzo D'Addario takes over as a Commander of KFOR, 2018. 12., <https://europeanwesternbalkans.com/2018/12/03/major-general-lorenzo-d-addario-takes-commander-kfor/> (letöltés ideje: 2019-02-24)

MARSAI Viktor: Olaszország- az erőforrás-szűkösség csapdájában – vergődő nagyhatalom, Nemzet és Biztonság, 2013/5-6. szám, 80-93p.

Megállapodás született a migrációs minicsúcson - <https://kitekinto.hu/2019/09/23/europai-ugyek/megallapodas-szuletett-a-migracios-minicsucson/175423/> (letöltés ideje: 2020-01-31)

MIASIT

- https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/Libia_Missione_bilaterale_di_supporto_e_assistenza/Pagine/Contributo_nazionale.aspx (letöltés ideje: 2019-03-21)

Ministero della Difesa: Esercito – Libia: Operazione Ippocrate - Schieramento di un ospedale da campo in Libia -

http://www.esercito.difesa.it/operazioni/operazioni_oltremare/Pagine/Libia-Operazione-Ippocrate.aspx

(letöltés ideje: 2019-02-14)

MINURSO Fact Sheet - <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minurso> (letöltés ideje: 2019-12-06)

Missioni italiane all'estero: ecco cosa cambia nel 2018, 2018.01.15. - <https://www.actionweb24.com/2018/01/15/missioni-italiane-allestero-cosa-cambia-nel-2018/> (letöltés ideje: 2019-04-04)

Molnár Anna: Olaszország hozzájárulása a közös biztonsághoz, 2009, 12.p - <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=MOJMFS> (letöltés ideje: 2019-02-14)

MSU Commander - <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/units/msu/msu-commander> (letöltés ideje: 2020-01-27)

NATO HQ Sarajevo - https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/NATOHQsarajevo/Pagine/default.aspx (letöltés ideje: 2019-12-05)

Nave Termoli termina la sua partecipazione allo SNMCMG2, 2018.11.03 - https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/Active-Endeavour/notizie_teatro/Pagine/Nave_Termoli_termina_la_sua_partecipazione_allo_SNMCMG2.aspx (letöltés ideje: 2019-02-26)

Operazioni in corso (Unione Europea) http://www.marina.difesa.it/cosa-facciamo/per-la-difesa-sicurezza/operazioni-in-corso/Pagine/unione_europea.aspx (letöltés ideje: 2019-02-26)

Operazioni Internazionali in corso - https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/Pagine/Operazioni_int.aspx (letöltés ideje: 2019-12-01)

Operazioni Militari: L'Italia é impegnata in 35 missioni di cui 34 internazionali in 25 paesi, <https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/Pagine/OperazioniMilitari.aspx> (letöltés ideje: 2019-12-14)

PAGANO DRITTO, Alessandro Between Libya and Italy, 2018.02.19 - <https://betweenlibyaanditaly.wordpress.com/2018/02/19/italys-mission-hyppocrates-has-a-new-commander-within-the-new-bilateral-mission-of-assistance-and-support-in-libya-miasit/> (letöltés ideje: 2019-03-21)

POGGIO, Alessandro: Kosovo operazione Kfor: CIMIC italiano in „prima linea” anche in agosto, 2018. augusztus <https://www.osservatoreitalia.eu/kosovo-operazione-kfor-cimic-italiano-in-prima-linea-anche-in-agosto/> (letöltés ideje: 2019-02-24)

Repubblica di Cipro - UNFICYP

https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/UNFICYP/Pagine/default.aspx
(letöltés ideje: 2020-02-06)

Resolute Support celebrates Italian Day, 2017. június <https://rs.nato.int/news-center/feature-stories/2017/resolute-support-celebrates-italian-day.aspx> (letöltés ideje: 2019-02-22)

Resolute Support Mission in Afghanistan, 2018.07.18 - https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm (letöltés ideje: 2020-01-05)

RESTÁS Bianka: Olaszország nigeri missziója, 2018.05.29 - <http://www.ajtk.hu/kutatoiblog/237/olaszorszag-nigeri-misszioja/> (letöltés ideje: 2019-03-25)

SALVINI, Matteo: Katonai műveletek hajóit is kitiltjuk az olasz kikötőkből, 2018.07.09. - https://mandiner.hu/cikk/20180709_salvini_katonai_muveletek_hajoit_is_kitiltjuk_az_olasz_kikotokbol (letöltés ideje: 2020-01-08)

Sea Guardian Maritime Security Operatives - <http://www.sguardian.com/> (letöltés ideje: 2019-10-16)

Standing NATO Maritime Group Two (SNMG2) - <https://mc.nato.int/snmg2.aspx> (letöltés ideje: 2019-12-01)

Standing NATO Mine Countermeasures Group Two (SNMCMG2) <https://mc.nato.int/snmcmg2.aspx> (letöltés ideje: 2019-12-01)

Survey of OSCE Field Operations, 2018 - <https://www.osce.org/cpc/74783> (letöltés ideje: 2019-03-19)

The Military Balance 2018, 2018. február, 65-164 p. - <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/the-military-balance-2018> (letöltés ideje: 2019-04-09)

The Ministry of Defence: White Paper for international security and defence
https://www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/07_Luglio/White%20book.pdf (letöltés ideje: 2019-12-10)

UNIFIL Fact Sheet - <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unifil> (letöltés ideje: 2019-11-07)

UNMOGIP Fact Sheet - <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmogip> (letöltés ideje: 2019-12-07)

VARGA Csilla: Civil-katonai együttműködés és civil-katonai koordináció az Európai Unióban, Budapest, 2011., Hadtudományi Szemle, 4. évfolyam 3. szám, 119-125p. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadt+udomanyi_szemle/szamok/2011/2011_3/2011_3_tt_varga_csilla_119_125.pdf (letöltés ideje: 2019-02-11)

Ábrák/Képek/Diagramok

- Olaszország védelmi kiadásai 2011-2018 között 2010-es dollárértéken számolva – Forrás: Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018) - (szerkesztette: Váradi Gréta) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/index.htm> (letöltés ideje: 2019-12-10)
- Jelenleg futó NATO műveletek, melyekben Olaszország szerepet vállal – Forrás: https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/Pagine/Operazioni_int.aspx (letöltés ideje: 2019-12-10)
- Resolute Support Mission in Afghanistan - http://www.esercito.difesa.it/operazioni/operazioni_oltremare/Pagine/Afghanistan-RS.aspx (letöltés ideje: 2020-01-05)
- Olasz katonák részvétele a NATO-keretei között zajló műveletekben – Forrás: Ministero della Difesa: Operazioni Internazionali in corso (Szerkesztette: Váradi Gréta) https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/Pagine/Operazioni_int.aspx (letöltés ideje: 2019-12-10)
- Olasz katonai jelenlét az EU kiképző misszióiban – Forrás: Ministero della Difesa: Operazioni Internazionali in corso (Szerkesztette: Váradi Gréta) https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/Pagine/Operazioni_int.aspx (letöltés ideje: 2019-03-01)

- Az európai nagyhatalmak nemzetközi megjelenésének összehasonlítása – Forrás: The Military Balance 2018 (Szerkesztette: Váradi Gréta) The Military Balance 2018, 2018. február, 65-164 p. - <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/the-military-balance-2018> (letöltés ideje: 2019-04-09)
- Nemzetközi műveletekben tevékenykedő olasz katonai erők vezetése (Szerkesztette: Váradi Gréta)
- Nemzetközi műveletekben tevékenykedő olasz katonai erők irányítása (Forrás: Gazsi Béla ezredes, Magyar Katonai Összekötő, Olasz Véderő Vezérkar – Róma, 2019)

A Magyar Honvédség katonai közelharc-kézitusa kiképzése a XXI. században.

Varga Imre

Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Hadtudományi Doktori Iskola

Bevezetés

Tanulmányomban több, a Magyar Honvédség katonai közelharc-kézitusa kiképzésére vonatkozó kérdésekre keresem a választ. Például, hogy mi is az a kézitusa, miért képzik ki rá a katonákat, milyen módszereket alkalmaznak, milyen szemléletben folyik a kiképzés, hogyan járul hozzá a katonák mindennapi teendőinek ellátásához, érdemes-e foglalkozni vele a XXI. században, milyen helyzetekben alakulhat ki test-test elleni küzdelem valamint, hogy a magyar és külföldi tapasztalatok esetleg eltérnek-e egymástól, vagy éppen egyetértésben vannak-e egymással.

Munkám során az alábbi személyek, források voltak a segítségemre. A Magyar Honvédségre vonatkozó információk – amennyiben nincsenek külön feltüntetve – Dr. Eleki Zoltán ezredes és Dr. Zöllei Zoltán alezredestől származnak, akik a honvédségben folyó testnevelés valamint a katonai közelharc-kézitusa kiképzésének szakértői. A velük készített interjúk rengeteg értékes információhoz juttattak, amit ezúton is köszönök! Köszönettel tartozom egy a francia idegenlégióból leszerelt magyar veteránnak is, aki őszinte válaszaival hozzájárult a tanulmány színesítéséhez. Személyiségi okokból nevét nem árulhatom el. Az Amerikai Egyesült Államok haderőneveire vonatkozó adatok a szervezetek által alkalmazott és a nyilvánosság számára is elérhető kiképzési kézikönyvekből és több – a témaválasztásban releváns – értekezésből szereztem.

Célom, hogy felvázoljam a modern katonai közelharc-kézitusa helyét napjaink hadviselésében, megvizsgáljam a kiképzés menetét és azt, hogy a kézitusában szerzett jártasság hogyan járul hozzá a katonák sikeresebb feladatvégrehajtásához. Utána járok a kiképzéssel szemben támasztott követelményeket és azt is hogyan próbálnak megfelelni a különböző felkészítési programok ezeknek a kihívásoknak.

Katonai közelharc-kézitusa fogalma

Mielőtt jobban elmélyednénk a fenti kérdések megválaszolásában tisztáznunk kell mit értünk a katonai közelharc-kézitusa fogalma alatt. A katonai jelző úgy vélem nem szorul hosszabb magyarázatra, egy olyan rendszerről van szó, mely elsődlegesen a fegyveres erők igényei szerint lett kifejlesztve és alkalmazva. A közelharc-kézitusa fogalom meghatározása azonban talán egy kissé már nagyobb kihívást jelent.

„... Minden kézitusa közelharc, de nem minden közelharc kézitusa. ... ” „... A kézitusa fogalmán a közelharc olyan speciális fajtáját értem, amelynek során változó közegben, gyakran szélsőséges körülmények közötti test-test elleni pusztakezes vagy hideg fegyverrel végrehajtott küzdelem folyik, amelynek célja az ellenség legyőzése és a túlélés. ...”(Zöllei, 2003: 11.)

"A kézitusa, küzdelem két vagy több egyén között, pusztá kézzel vagy olyan kézfegyverekkel, mint kés, bot és szuronyospuska. Ezek a küzdő művészetek elengedhetetlen katonai képességek. A lőfegyverek elveszhetnek, megsérülhetnek vagy csütörtököt mondhat. Amikor a baráti és ellenséges erők annyira összekeverednek, hogy a lőfegyverek és a gránátok nem használhatóak, akkor válik a kézitusa nélkülözhetetlen eszközzé." Az USA Szárazföldi Erőinek Főparancsnoksága, FM 21-150." (Blanton, 2008: 31)

"A közelharc egy fizikai összeütközés kettő vagy több ellenfél közt. Magába foglal fegyveres, fegyvertelen, halálos és nem halálos harci technikákat az engedelmesség ráerőltetésétől a halálos erő alkalmazásáig." Az USA Tengerészgyalogságának Főparancsnoksága, MCRP 3-02B" (Blanton, 2008: 40)

Láthatjuk, hogy a közelharc és a kézitusa fogalmak szinte csereszabatosak egymással, ugyanakkor a közelharc teljesen mást jelent egy pilótának – aki gépágyúval és légi harc rakétákkal vívja azt – mint egy lövésznek, harcokszónak. A terminológiát még tovább bonyolítja, ha megvizsgáljuk az idegen nyelven írt tanulmányok szóhasználatát. Az angol nyelvben – ahogy a magyarban is – különbséget tesznek önvédelem (self defense) és közelharc (close combat, hand-to-hand combat között). Előbbi célja a támadás elhárítása, míg utóbbié az ellenség legyőzése, megölése tartós sérülés okozás által. Mivel az önvédelem célja lehet a támadás elhárításával a megtámadott kerüljön előnyösebb helyzetbe a támadás kivitelezéséhez, így ez is szolgálhatja a második célt, vagyis az ellenség kiiktatását. (FMFM-07. 1993) A fenti okból a kézitusa

szóösszetételt fogom alkalmazni rövidsége és kevéssé félreérthető mivolta okán, melynek az angol combatives szó feleltethető meg leginkább.

A felkészülés menete és a rá szánt idő

A katonákat már emberemlékezet óta készítik fel erre a fajta küzdelemre. Természetesen a hadművészetben beálló változások nyomot hagytak a kézitusa felkészítésen is. Manapság jóval kevesebb hangsúly van rajta, mint a történelemben korábban, mikor a test-test elleni küzdelem döntötte el a csaták sorsát. A Magyar Honvédségben minimális az erre áldozott felkészítési idő a kiképzés többi eleméhez viszonyítva. Ez azonban erősen alakulat - és parancsnokfüggő. Ezzel nincs másképp a világ több államának hadserege sem. Egy a francia idegenlégió soraiban 9 és fél évig szolgáló veterán a témát firtató kérdésemre azt a választ adta, hogy a kiképzésük érintőlegesen foglalkozott a kézitusával, de ez nagyban függ a kiképző szakasz/század parancsnokának hozzáállásától is. Az Egyesült Államok tengerészgyalogsága, valamint szárazföldi haderőneve a 2000-es évektől egyre nagyobb erőfeszítéseket fektet a kézitusa kiképzésébe. A szárazföldiek 20 órányi képzést írnak elő minimálisan a sorállományúak számára, az altiszteknek és tiszteknek 60 órányit. (FM 3-25.150 Combatives, 2017: 2-6 – 2-11)

A tengerészgyalogság a tradicionális harcművészetekére emlékeztető övrendszert alkalmazza. Az első öv megszerzésére – ami minden tengerészgyalogos számára kötelező – 27,5 órát biztosítanak, továbbá extra gyakorlási és tesztelési időt is. (MCRP 3-02B, 2011. 2-1) A további övfokokozatok további képzést és képzési időt igényelnek, aminek kihasználására erősen bátorítják a haderőnem tagjait. (Childs III., 2014.)

A Magyar Honvédségben a kiképzés menete is nagyban függ az alakulattól, oktatótól. Pontos leírásokat azonban nem találtam. Nagy általánosságban 2 óra körüli egy foglalkozás. Az USA szárazföldi haderőnéhez tartozók számára is legfeljebb két órás gyakorlási időt írnak elő, alkalmanként. (FM 3-25.150 Combatives, 2009) A francia idegenlégió esetén az alakulat feladatrendszerétől függ a kézitusa kiképzés felépítése. Harci alakulat esetében – amennyiben terepen vagy misszióban vannak – alkalmanként kerül rá sor, amennyiben a feltételek adottak. Laktanyai körülmények között is esetlegesen az ehhez hasonló kiképzési foglalkozások megtartása. Ugyanakkor, ha belföldi járőrözésre készítették fel a légiosokat, akkor általában a bevetést megelőző héten 10 órát, 5x2-t szántak rá.

Az USA szárazföldi és tengerészgyalogos haderőneve abban hasonlít egymásra – és különbözik a Honvédségtől – hogy egy tanfolyam jellegű, központilag megalkotott tematikát követnek a kézitusa során, mely pontosan leírja a megtanítani kívánt technikák sorát és megtanítási módjukat is. Úgy tudom, jelenleg a honvédség nem rendelkezik hasonló kiképzési anyaggal. Ez megnehezíti a felkészítést – és azt is – hogy a kiképzettek azonos elvárásoknak tudjanak megfelelni. Ezen hiányosság orvoslására alkalmas volna egy az USA haderőnevei által alkalmazott tematika elkészítése és bevezetése.

A test-test elleni küzdelemre való felkészítés miértjei

Egyáltalán miért kell manapság a katonának azzal bajlódniuk, hogy test-test elleni küzdelemmel foglalkozzanak, hiszen komoly tűzerővel bíró lőfegyverek állnak rendelkezésükre?

„Önbizalmat ad a katonának a kiképzés ezen fajtája. Olyan készséget ad, mellyel a civilek nem rendelkeznek.” (Zöllei interjú)

Ezzel szinte egybevágó megállapítást tesz az Egyesül Államok szárazföldi haderőnének korábbi őrnagya is. „Nyilvánvaló, hogy a katonákat nem lehet felkészíteni minden lehetséges szituációra, amivel találkozni fognak, de jobb képességekkel kell bírniuk, mint az átlagos emberek.” (Blanton, 2008: 25)

„A kézitusa kiképzés felkészíti a katonát, hogy a mindenkori helyzetnek megfelelő mértékű erőt alkalmazzon.” (FM 3-25.150 Combatives, 2017: 1-1) Ebben a megfogalmazásban megjelenik az arányosság az erő alkalmazása terén ami arra adott reakció, hogy a katonák egyre többször kerülnek bevetésre olyan helyzetekben, amikor nem tudják egyértelműen megkülönböztetni, elválasztani a civileket az ellenségtől. Ilyen helyzetekben a korlátozás nélküli erő bevetése kontraproduktívnak bizonyulhat.

Az USA szárazföldi haderőnének minden tagja harcosnak van tekintve – 2004-től – beosztástól függetlenül, így mindenkinek egyformán képesnek kell lennie bizonyos feladatok ellátására. Egyre több a városi harc, így egyre nagyobb az esély a kézitusára is. (Blanton, 2008.)

A tengerészgyalogság korábbi – már hatályon kívül helyezett – kiképzési kézikönyve így írja le a kézitusa hasznosságát:

„A kézitusa kiképzés bátorságot ad. És hasznos, ha a baráti és ellenséges erők nagyon össze vannak keveredve, így a kézifegyverek, gránátok használata túlzott kockázattal jár.” (FMFM-07,

1993.) Ugyan, ez a kiképzési kézikönyv már nincsen használatban, de a benne leírt helyzet ma is könnyen kialakulhat.

„A tengerészgyalogság harcművészeti programjának fókuszában minden egyes tengerészgyalogos személyiség fejlesztése áll egy standardizált, oktatható, és fenntartható közelharc rendszer keretében.” (MCRP 3-02B, 2011: 1-1)

Az USA tengerészgyalogsága is fontosnak tartja a megfelelő erő alkalmazását, hiszen a jelenlegi programjuk elindításának egyik oka az volt, hogy a korábbi kiképzési metódus nem tartalmazott elég nem halálos jellegű technikát. (Blanton, 2008) Korunk harcmezőin – melyek jellemzően lakott területek – pedig elengedhetetlen hogy csakis a helyzet megoldásához feltétlenül szükséges mértékű erőt alkalmazzuk, ahogy arra már korábban is utaltunk.

Úgy gondolom, a Magyar Honvédség oktatói szemléletükben az élvonalba tartozó államok felfogását tükrözik, így ezen a területen nincs érdemi különbség a honvédség és más országok fegyveres erői között. Ne feledkezzünk meg azonban a lehetséges ellenségről sem. Napjaink fegyveres konfliktusaiban egyre többször kerülnek szembe valamely állam reguláris katonái nem állami hadviselővel, felkelőkkel, terroristákkal. Egyre több forrás világít rá, hogy ezen felek is próbálják beépíteni a különböző test-test elleni technikákat az általuk alkalmazott eszköztárba.

Egy 2001-es újságcikk említést tesz egy Az afgán dzsihád enciklopédiája nevű könyvsorozatról. A 11 kötet közül a kilencedik témája a fizikai kondíció és a kézitusa. A fenti olvasmányt egy az Oszama bin Ladenhez hű fegyveresek kandahári támaszpontjáról szereztek meg. (URL1) Az említett könyv egy Londonban letartóztatott muszlim hittudós bírósági tárgyalása során is előkerült 2006-ban. (URL2) A test-test elleni küzdelem kérdésével már korábban is foglalkoztak a gerilla harcmodor úttörői közül. Carlos Marighella is tárgyalja a témát A városi gerilla kézikönyvében, a negyedik fejezetben. „A gerilla nem lehet jó harcos, ha nem ismeri a harc művészetét. Ezen okból a városi gerillának el kell sajátítania és gyakorolnia kell a fegyvertelen küzdelem és önvédelem különböző formáit.” (URL3.)

Láthatjuk, hogy a kézitusa – és az arra való felkészülés – hasznossága igen sokrétű. A felkészítés során ügyelni kell rá, hogy kellő szerepet szánjunk a katonák fizikai és mentális fejlesztésének egyaránt. Ezt a két területet nem célszerű különválasztani, hiszen egymást erősítik, vallják a hazai szakértők. Az idegenlégióban szolgált interjúalanyom azt emelte ki, náluk a kiképzés

egyéb aspektusai önmagukban is nagy hangsúlyt helyeztek a kellő fizikai edzettségre, így a kézitusa foglalkozásokon erre külön nem tértek ki. „Ez alól a „nyomás alatti feladatvégrehajtás” képzett kivételt, ahol a katonát fizikai gyakorlatokkal, gurulásokkal (egyensúlyvesztés) vagy fejére húzott homokzsákkal zökkentették ki a komfortzónájából a feladat végrehajtása előtt, de ilyen nem volt mindig. A képzést a gyakorlatorientáltság jellemezte, általában nem elméleteztünk.”

Az USA tengerészgyalogsága külön hangsúlyozza: Egyszerre kívánják javítani a katonák fizikai és mentális felkészítését a karakterjegyeikkel együtt. (Blanton, 2008.)

A Vincze József által készített, Közelharc jegyzet is kiemeli: A katonák képzése során a filozófiai kérdéseket sem lehet figyelmen kívül hagyni. (Vincze, 1999) Továbbá a jellemfejlesztést is szükségesnek tartja. (Vincze, 1999.) Az Egyesült Államok tengerészgyalogságának kiképzési programja kapcsán egyes kutatók szerint a jellemfejlesztésnek tudható be, hogy a tengerészgyalogság jóval kevesebb poszttraumás stressz szindrómás (PTSD) esettel kénytelen szembe nézni katonái körében, mint a szárazföldi haderőnem. (Lorah, 2010) (Childs III., 2014.)

Meg kell jegyezni azt is, hogy mindenre kellő időt kell szánni a kiképzés során, hiszen a mozdulatok begyakorlásához időre van szükség. A jelenleg fennálló helyzet megnehezíti a hazai kiképzők dolgát.

„Nehezebb a kiképző helyzete, mert sokoldalúbb képességeket kell kialakítani, ugyanakkor a kiképzési idő nem nőtt.” (Eleki interjú)

Egyes tanulmányok azt sugallják, a hosszabb gyakorlati idő nagyban növelheti a stressztűrő képesség fejlődését, aminek az egyre összetettebbé váló harcmezőkön bizony nagy hasznát vehetik a katonák. (Childs III., 2014) Arra vonatkozóan, hogy mennyi ez a kellő idő, nincs pontos válasz. Ez is – mint oly sok minden – a katonákkal szemben támasztott kihívásoktól függ.

Hasznos-e az előképzettség?

Ha már az időtényezőnél járunk. Felmerül a kérdés: segítheti-e a kiképzési idő lerövidítését, ha az oktató állomány rendelkezik valamilyen harcművészeti, küzdősportbeli előképzettséggel? Manapság rengeteg ilyen programból választhatnak az emberek és ezeket a mozgásformákat könnyű összekapcsolni a hadsereg feladataival így joggal gondolhatjuk, hogy a katonai szolgálat iránt érdeklődők a különböző harcművészetek felé is érdeklődést tanúsítanak.

A volt idegenlégiós interjúalanyom válasza egyértelmű igen volt a kérdésre. A küzdőművészetek széles palettájáról az ökölvívást és a cselgáncsot (judo) külön kiemelte hasznosságuk okán. A hazai vélemények megoszlanak a küzdősportban való előzetes jártasságról.

Hasonló véleményen van Eleki ezredes is:

„Igen, elsősorban a küzdőképesség, a technikák tényleges alkalmazási képessége terén jelent előnyt.”

„Minden idő, feladat, felszerelés függvénye. Rossz beidegződések, például a kyokushin karate esetében, ahol nem ütnek fejre gyakorlás, verseny során hátráltató tényezőként jelenhetnek meg.” (Zöllei interjú)

Ezzel nem a különböző harcművészeti irányzatokat szeretnénk minősíteni – hiszen a kyokushin karatának – lásd Furkó Kálmán munkásságát – nagy hatása volt a magyar katonai közelharc-képzésére – hanem azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy a katonák számára egy komplex, stílusfüggetlen rendszer kialakítására van szükség. Az Egyesült Államok idevágó anyagai a fenti kérdéssel nem nagyon foglalkoznak így e téren nem jelenthetnek iránymutatást.

A közelharc szerepe a hatékonyabb katona felépítésében

Egy tanulmány elkészítése során a megkérdezett altisztek kiemelték, hogy a kézitusa kiképzés emeli a katonák morálját. (Blanton, 2008.) A hazai oktatók is mindenképpen amellett érvelnek, egyértelműen hozzájárul a kézitusa felkészítés a mindenkori feladatvégrehajtás sikeréhez. A francia tapasztalatokat ekképpen foglalta össze interjúalanyom:

„Harctéri körülmények között ritka, hogy kézitusára kerülne sor a XXI. században, viszont a hadsereg feladatai között megjelent a rendőrég támogatása a belföldi városi környezetben, és ott a konfrontációk nagy részét ilyen módszerekkel kell megoldani (ilyen esetekből viszonylag sok kijutott a francia hadseregnek 2015 óta).”

A magyar katonák is egyre többször járóröznnek idehaza olyan környezetben ahol sok a civil. Ez főként a katonai rendészet tagjaira igaz. Ugyanakkor a déli határon szolgálatot teljesítő állomány tagjai is kerülhetnek olyan helyzetbe, hogy civilekkel kell interakcióba lépniük. A missziós területeken tevékenykedő katonáink pedig szinte minden olyan kihívással szembe találhatják magukat, melyekben az USA tapasztalatai alapján is szükségük lehet a kézitusa felkészítés során tanultakra. Ilyen helyzetek alakulhatnak ki városi harc, ellenőrző ponton való

szolgálat, fogolykísérés, tömegkezelési feladatok során. (Jensen, 2014.) Mind-mind olyan kihívások, amiknek a Magyar Honvédség tagjainak meg kell felelniük.

Ezután bátran jelenthetjük ki, még ha kissé furcsának is tűnik első látásra hogy a test-test elleni küzdelem fortélyaira oktatják a katonákat, akkor is helye van a kézitusa napjaink kiképzési programjaiban. Ezt mi sem bizonyítja jobban, minthogy mind a hazai, mind a külföldi államok fegyveres erői próbálják frissíteni, korszerűsíteni kiképzési módszereiket ezen a téren is.

A jelenlegi felkészítési módszerek újszerűsége

A standardizált kézitusa kiképzési programok viszonylag újkeletűek a világ haderőiben. Az USA-ban a '90-es évek közepén reformálták meg a kézitusa kiképzést köszönhetően annak, hogy az akkoriban érvényes kiképzési könyvet először 1942-ben adták ki (FM 21-150), ami még további öt kiadást ért meg lényegében változatlan tartalom mellett. (Childs III., 2014) (Lorah, 2010.) (Blanton, 2008) Ezt követően kezdte meg az USA szárazföldi haderőneve és tengerészgyalogsága a saját kiképzési programjának a kidolgozását. Ezeket az eltelt időszakban többször frissítették a rendelkezésükre álló harctéri tapasztalatok alapján. (URL4)

A szárazföldieknél jelenleg az FM 3-25.150 kiképzési kézikönyv 2017-es kiadás rendelkezik a kiképzésről. A tengerészgyalogság számára az MCRP 3-02B 2011-es kiadása szolgál szinórmértékül. Az USA légierője a szárazföldiek módszerét vette át egy rövidebb időtartamú program keretében. A flotta pedig saját kiképzési programjának kiépítésén fáradozott. (Lorah, 2010.) Itt kell megemlíteni, hogy ezen megállapítások a nagyközönség által elérhető információkból születtek, hiszen az aktuális kiképzési programok minden esetben minősítettek, akár csak a Magyar Honvédség esetében is.

Hazai téren ki kell emelni a rendszerváltás óta eltelt időben megalakult Katonai Testnevelés és Közelharc Módszertani Részleg. (URL5) Elindult a kiképzőállomány felkészítése az alakulatoknál és a katonai felsőoktatásban, továbbá módszertani könyvek is megjelentek. (Zöllei interjú)

Különösen az Egyesült Államok tengerészgyalogságának és szárazföldi haderejének kiképzési változásain figyelhetjük meg, hogy egyre inkább olyan helyzetekre készítik fel a katonákat, amik során mérlegelni kell a megfelelő erő alkalmazását, hiszen sokszor kerülnek bevetésre olyan helyen, ahol sok a civil. A magyar tapasztalatok is ebbe az irányba mutatnak:

„... pályafutásom kezdetén a közelharc programban egyértelműen a támadó jelleg dominált, a katona-katona elleni küzdelem, az ellenfél harcképtelenné tétele, illetve megsemmisítése volt a cél. A nem háborús műveletek új feladatokat hoztak, fel kell készíteni a katonákat a hagyományos harc mellett a katona-civil helyzetekre, ami elsősorban intézkedéstaktikai elemekkel bővítette a programot. Sokkal nagyobb hangsúlyt kap emellett a jogszerűség, az arányosság, és mindez a média folyamatos jelenlétében. Változott a katona felszerelése is, ami egyre nagyobb terhet és mozgásbeli korlátokat jelent.” (Eleki interjú.)

A francia hadsereg mintha ettől egy kissé eltérő utat járna be. Erről számolt be a francia idegenlégióban szolgált forrásom.

„Amikor ide kerültem, a hadsereg közelharc módszere kizárólag a TIOR volt, ami nagyjából a rendőrségi módszereknek felelt meg (csak itt nem volt bilincselés). A célja az ellenség elfogása és kontrollálása volt, illetve a védekezésnél figyelembe kellett venni az arányosságot. Ezen felül volt még a kés- és bajonettharc. Emellé 2013 körül jelent meg a C4 nevet kapott kiképzési program, amit már kifejezetten a harctérre fejlesztettek ki. A gyakorlatokat ugyanolyan felszereléssel kellett végrehajtani, mint egy külföldi háborús övezetben (golyóálló mellény, sisak, hátizsák), és a cél az ölés/minél komolyabb sérülés okozása volt.”

A francia megközelítés mássága abban áll, hogy ott mintha egy kevésbé pusztításközpontú szemlélet felől haladnának egy erőszakosabb felé. Ellentétben az USA által alkalmazott módszerekkel, melyek inkább egy sokrétűbb, a civilek megóvását és a kellő erő alkalmazását szem előtt tartó hozzáállásból indulnak ki.

Itt kell megemlíteni a francia C4 egyik igen előremutató kezdeményezését, miszerint a kiképzés során is olyan felszerelésben kell végrehajtani a gyakorlatokat, amilyent a katonák a harctéren is viselni fognak. Az USA és a hazai szakirodalom is egyet ért ezzel a szemléletmóddal.

A hazai oktatók kiemelik, a kiképzésnek stílusfüggetlennek kell lennie, vagyis ne különböző harcművészeti ágakban gondolkodjanak a kiképzők, hanem azok hasznos elemeinek szintetizálásában. (Zöllei interjú) A stíluskövetés problematikájára a tengerentúli szerzők is felhívták a figyelmet. (Lorah, 2010.) „A katonákat nem limitálhatják versenyszabályok, amikor támadás éri őket,” (Blanton, 2008: 11.) Az itthoni és külföldi szakértők abban is egyetértenek, a

kézitusa kiképzésnek minden körülmények között reflektálnia kell a harctéri tapasztalatokra és az új kihívásokra. (Zöllei interjú.) (Lorah, 2010.) (Childs III., 2014.) (Blanton, 2008.)

A felkészítési módszerek átalakításának szükségességével minden általam megkérdezett egyetértett. Ahogy azzal is, miszerint van értelme a katonák kézitusa kiképzésének. A légió veteránja így fejtette ki ebbéli véleményét:

„Határozottan igen. Amellett, hogy a francia utcákon többször megmutatkozott a haszna, magabiztosságot és egészséges agresszivitást adott a katonáknak, és a morál javítására is jó volt, ezeket a kiképzéseket a legtöbben élvezték.” Az utolsó megjegyzés, miszerint élvezték a foglalkozásokat véleményem szerint külön figyelemre ad okot, hiszen könnyebb úgy tanítani, hogy az oktatók valóban bevonódnak, ami a foglalkozások élvezete az egyik jele lehet. A hazai tapasztalatokat ekképpen összegezte Dr. Eleki Zoltán ezredes:

„Igen, mivel a nem háborús műveletek során, vagy akár a határbiztosítási feladatokban sokkal korlátozottabb a fegyverhasználat lehetősége, sokkal nagyobb hangsúlyt kapnak az elfogás-rögzítés-átvizsgálás-elvezetés technikái. Ugyanakkor a közelharc kiképzés nagyszerű eszköz a katonák fizikai állapotának fejlesztésére, nem csak a kondíció, de a mozgásügyesség területén is.”

A magabiztosság és az egészséges agresszivitás megjelennek más szerzőknél is. (Blanton, 2008) (Lorah, 2010) Ugyanúgy, ahogy az USA szárazföldi erői és tengerészgyalogságának kiképzési kézikönyveiben. (FM 3-25.150, MCRP 3-02B).

Alkalmazzák-e a katonák a katonai közelharc elemeit?

Mennyi esély van rá, hogy a katonák olyan helyzetbe kerüljenek hogy lőfegyver nélkül kelljen megvédeni magukat, elbánni a támadókkal? Nos, egy a 2004 és 2008 közti időszakot vizsgáló tanulmány arra jutott hogy a megkérdezett katonák 19%-a került olyan helyzetbe, amikor alkalmazni kellett a kézitusa kiképzés során tanultakat. (Jensen, 2014) Gondoljunk csak bele, ez minden ötödik harctérre vezényelt katonát jelenti! Az ilyen helyzetek a városi közelharc, tömegkezelési feladatok, rabkísérés és ellenőrző pontoknál ellátott szolgálat során merültek fel. (Jensen, 2014) Ilyen szituációkba a magyar katonák is kerülhetnek, mind itthon, mind külföldön így számukra is értékes lehet az ilyen alkalmakra való felkészülés. Egy konkrét eset is leírásra kerül. Egy amerikai katonának több ellenséges támadót sikerült ártalmatlanná tenni – egyet

fegyverhasználat nélkül – miközben folyamatosan tüzeltek rá, és sebesülése is akadályozta. (URL6)

Azon a kérdésen is érdemes elgondolkodni, minden katona számára szükséges-e a kézitusa kiképzés. A legtöbb tengerentúli szerző szerint a válasz igen. „Kézitusa program nemcsak fizikailag, hanem a katona (tengerész) karakterét is építi.” (Lorah, 2010: 5) „2004-től a szárazföldi haderőnem (USA) minden tagja harcosnak van tekintve, beosztástól függetlenül.” (Blanton, 2008: 1) A francia szolgálatban állt forrásom kissé árnyalja a fenti álláspontot. „Harcoló alakulatok katonái számára, akiknek van esélyük ellenséges elemekkel konfrontálódni, mindenképpen. Ellátók esetében ez nem létfontosságú, de alapszintű tudás nekik is kell, mert szükség esetén őket is kiküldhetik az utcára.”

Összességében a hazai oktatók is úgy vélik, minden katonának szüksége van legalább egy alapfokú képzésre ezen a téren, majd feladatrendszerből függően lehet folytatni, specializálni a kiképzést. A fentiekből kiolvasható, ez mind fizikálisan, mind mentálisan az állomány hasznára válhat. Nem is beszélve arról, ezek a foglalkozások egyesek számára az újdonság erejével hathatnak.

Kell-e differenciálni a kiképzés során?

Ha már az állomány összességéről beszélünk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a tényt, miszerint egyre több nő szolgál a honvédség soraiban. Vajon kell-e különbséget tenni nők és férfiak felkészítése között?

Határozott nemmel élt a légiós veterán. Arra a következtetésre jutott, hogy egy harcoló alakulatban szolgáló nőnek, ugyanolyan veszélyekkel kell szembe néznie, mint férfi bajtársainak, így nem tehető különbség nemi alapon. A hazai kiképzők szerint bizonyos szintig szükséges különbséget tenni, de nem a tanult fogások terén.

„... a nők általánosságban gyengébb fizikai erővel rendelkeznek, ezért gyakrabban kell alkalmazniuk gyors, általában élettani pontok támadásával járó technikákat, illetve az ő testükön is más támadási felületek vannak. Például a nők gyakran viselnek hosszú haját, ami jól megragadható. De összességében nem teszünk különbséget a kiképzés során, amiket felsoroltam, azok már a finomságok.” (Eleki interjú)

Egy felmérés során az USA szárazföldi haderejében szolgáló altisztek – kik a kézitusa kiképzésért is felelnek – azt mondták, előfordulhat, hogy egy női katona nem győzi le kézitusában az ellenséget, de megtudja magát védeni addig, amíg egy társa fel nem bukkan. Ez a kiképzés egyik célja, hiszen a katonák sosem lesznek egyedül a harctéren. (Blanton, 2008) Úgy vélem, ha az elvárt minimumnak az USA sztenderdet tekintjük – hogy a katona ki tudjon tartani amíg a társai a segítségére nem sietnek – akkor valóban nem szükséges kivételt tenni a felkészülésben. Ugyanakkor – ahogy minden katona esetében – a kézitusa kiképzésnek meg kell próbálni idomulni az egyéni szükségletekhez is nemtől függetlenül.

Azt a kérdést már megválaszoltuk, hogy nemek szerint kell-e differenciálni a kiképzés során. Ez azonban felvet egy másik kérdést, miszerint szükséges-e beosztás szerint különbséget tenni ezen a téren. Érdemes egy irodistának, logisztikusnak ilyesmivel foglalkoznia? Fentebb már idéztük, az USA szárazföldi alakulataiban mindenki harcosnak van tekintve, beosztástól, feladattól függetlenül, így mindenki egyforma kiképzésben részesül, legalábbis ideális esetben. A hazai szakértők is egyet értenek azzal, az alapokat mindenki számára meg kell tanítani, majd utána lehet elmélyedni, specializálni a tanultakat a katonák igényei szerint.

„... minél nagyobb szerepet kap a közelharc, annál nagyobb kiképzési időt kell ráfordítani, és annál magasabb szintű tudást lehet kialakítani. De ennél mélyebben erről a kérdésről sem tudok beszélni.” (Eleki interjú) Az ezredes úr utolsó mondatával arra hívta fel a figyelmet, hogy bizonyos dolgokról azok titkossága miatt nem beszélhet.

A francia haderőben szolgált forrásom szerint a harcoló alakulatok tagjai nagyobb eséllyel kerülnek olyan helyzetbe, ahol szükségük van ilyen jártasságra, ugyanakkor a többi egység katonáinak is szüksége van egy használható alap készségekre, hogy a változó biztonsági környezet miatt ők is szembe kerülhetnek ellenséges elemekkel. Úgy vélem, mind a hazai mind a külföldi gyakorlat abba az irányba mutat, hogy alapkésztségeket minden katonának megtanítanak és erre az alapra építkezve fejlesztik tovább a már meglévő készségeket, sajátítanak el újakat.

A katonai közelharc gyakorlásának további pozitív aspektusai

Azt már láttuk, a kézitusa kiképzésnek egyértelműen helye van a modern hadseregek eszköztárában is, hiszen az egyre inkább városi környezetben vívott összecsapások során kialakulhatnak olyan helyzetek – amikor szükség van rá – hogy e téren szerzett képességeiknek

vegyék hasznát a katonák. Milyen más előnyei lehetnek még a kiképzésnek? Láthattuk, hogy a mentális faktor is szerepet játszik a kézitusaiban, ahogy az élet minden területén. A mai katonák egyre komplexebb kihívásoknak kell megfeleljenek, ami egyre több stresszel jár. Ennek kezelésében, levezetésében, tűrésében nyújthat segítséget a test-test elleni küzdelem gyakorlása. Erről így vélekedik a francia idegenlégióban szolgált forrásom:

„(Stressz) Levezetés szempontjából szerintem másodlagos a dolog, sportol eleget a katona, hogy levezesse a stresszt. A tűrést viszont segíti: ha itt fel lesz készítve komplex helyzetek megoldására, az utcán sokkal kevesebb meglepetés érheti. Nagyon fontos, hogy a katona megtanulja, milyen érzés, ha megüt valakit, és ha őt megütik. Enélkül szerintem senkit nem lehetne emberek közé engedni.” Az alábbi összegzés Zelei ezredes úrtól származik a kérdést illetően:

„Véleményem szerint a pusztá gyakorlás nem, de egy intenzív edzés, küzdelmi gyakorlatokkal, irányított küzdelmekkel már igen, ahogy minden sportmozgás. A küzdősportok esetében azonban fontos, hogy meg kell tanítani a katonát az önkontrollra, ugyanis ha ezt nem gyakorolja, akkor ellenkező hatás is kiváltható, és az agresszió fokozódhat a gyakorlás során.”

Gyakorlás során a katona megtanulja elfogadni és legyőzni negatív érzéseit, ami nagyban hozzájárulhat – a harctéren is – a megfelelő döntések meghozatalához. A magyar kiképzők szerint is segíti a kézitusa kiképzés a negatív pszichés hatások leküzdését, feldolgozását – megfelelő keretek között – valamint azt, hogy szembe nézzenek a katonák ambivalens érzéseikkel. A brit királyi tengerészgyalogos kommandó odáig ment, hogy saját brazil jiu-jitsu (BJJ) csoportot indított egy karitatív kezdeményezés keretében és a mozgás segítségével próbálnak segíteni a PTSD-s veteránokon. (URL7) Ha a mozgás segítségül lehet a mentális problémák kezelésében, akkor valószínűleg azok megelőzésében is szerepet játszhat. További haszna lehet a csapatkohézió erősítésében a kézitusának. Ezt az USA tengerészgyalogságának és szárazföldi csapatának kiképzési kézikönyvei is célul tűzik ki. (FM 3-25.150. 1-1.; MCRP 3-02B. 1-1.) Ezen a téren szerzett tapasztalatait ekképpen összegezte volt légiós forrásom. „... mint minden olyan gyakorlás, ahol egymással párban/csoportban kell dolgozni (hasznos a csapatkohézió erősítése szempontjából.)” Ahogy a korábbiakban, úgy a mostani kérdésben sincs lényegi eltérés a külföldi és a hazai szemlélet között. A magyar oktatók is jó eszközt látnak a kézitusában, a csapatszellem erősítésére.

Összegzés

A fentiekből kiderült, hogy mi is az a kézitusa, miért képzik ki rá a katonákat, milyen módszereket alkalmaznak, milyen szemléletben folyik a kiképzés, hogyan járul hozzá a katonák mindennapi teendőinek ellátásához, érdemes-e foglalkozni vele a XXI. században, milyen helyzetekben alakulhat ki test-test elleni küzdelem valamint a magyar és külföldi tapasztalatok esetleg eltérnek-e egymástól, vagy éppen egyetértésben vannak. Zárásként azt vizsgáljuk meg, milyen kihívások érik a kézitusa kiképzést, és ezekre milyen megoldási módok kínálóznak.

Napjaink terrorellenes -és missziós műveletei nagy lökést adtak a kézitusa kiképzés megreformálásának. Az Egyesült Államok haderőnemei által alkalmazott módszerek – FM 21-150, FMFM-07 – nem feleltek meg változó harctéri viszonyok jelentette kihívásoknak vagy a haderőnemek nem is rendelkeztek ilyen irányú kiképzési metódusokkal. (Lorah, 2010) (Blanton, 2008.) Az USA szárazföldi haderőneme a '90-es évek közepén kezdte alkalmazni az akkoriban egyre népszerűbbé váló brazil jiu-jitsut kiképzési programjában. (Childs III., 2014) Ugyanakkor – ahogy azt a hazai szakértők is hangsúlyozzák – nem engedhették meg maguknak, hogy egyetlen küzdőstílusra koncentráljanak, így beemelték a judo, kali és a muay thai elemeit is. Ezáltal létrehoztak egy komplex –a szárazföldi erők igényeinek megfelelő – mozgásrendszert. Az új kézitusa program standardizált volt, vagyis elméletben minden katona ugyanazt a mozgásanyagot sajátította el ugyanannyi idő alatt, ugyanazokkal a gyakorlatokkal. Emellett hangsúlyt fektettek a katonák érzelmi nevelésére is, azáltal, hogy igyekeztek beléjük sulykolni a hadsereg által vallott értékeket. Az így létrejött kiképzési rendszer a Modern Army Combatives Program (MACP) névre hallgat. A módszer egyik egyedi vonása, hogy a magasabb kiképzettségi fokon álló katonák képezhetik az alacsonyabb szinten álló társaikat. Összesen négy szint van, az első eléréséhez 40 a második 80 a harmadik és negyedik szint pedig 160-160 óra képzés után érhető el. (Lorah, 2010) (Blanton, 2008) A szárazföldi erők törekvései szerint minden katonának el kell érnie legalább az egyes szintet, mielőtt a harctérre vezényelnék. Ennek a megközelítésnek, azonban kritikusi is akadnak. A kiképzés túl sok időt vesz igénybe. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a katonák között végzett kérdőíves vizsgálat, ami során sokan arról számoltak be, hogy az alapkiképzés alatt semmilyen kézitusa program nem volt. Vagy ha volt is, nem az előírányzott időt szánták rá. (Blanton, 2008) Ezen felül a kiképzési rendszer felépítése is problémás, hiszen bizonyos

technikákat – ütéseket, rúgásokat – csak bizonyos szint elérése után tanít.(Blanton, 2008.) Egy későbbi tanulmány ugyanakkor arról számol be – egy a 2004 és 2008 között Afganisztánban és Irakban szolgált katonák körében végzett vizsgálat alapján – hogy a katonák nagy hasznát vették a kiképzésen tanultaknak. (Jensen, 2014)

Az USA tengerészgyalogsága által alkalmazott – fentebb már említett – kiképzési módszer a Tengerészgyalogság harcművészeti programja névre hallgat, Marine Corps Martial Arts Program (MCMAP). Ez a tradicionális harcművészetekére jellemző övrendszert alkalmaz, hogy a tengerészgyalogosok kézitusaiban való képzettségét jelezze. A tengerészgyalogosok csakis a második öv megszerzése után mehetnek instruktori képzésre, ami megadja nekik a mások oktatásához szükséges jogosítványokat. A második övfokozatig 52,5 órányi tréninget kell teljesíteniük. (Childs III., 2014) Így kijelenthetjük, ideális esetben a szárazföldiek kiképzése gyorsabb és egyszerűbb, de a tengerészgyalogság szemléletéből adódóan több időt szán a kézitusa kiképzésnek, ami egyben hangsúlyos eleme az újoncok jellemfejlésének is. A tengerészgyalogság és a szárazföldiek kiképzési programja közti másik lényegi eltérés a küzdelemhez való viszonyukban rejlik és így az általuk alkalmazott technikákban figyelhető meg. A tengerészgyalogosok mindenáron próbálják elkerülni, hogy a küzdelem a földre kerüljön és a lehető legtávolabbról – ütő, rúgó távolság – igyekeznek legyőzni az ellenséget. (Lorah, 2010) A szárazföldiek ellenben arra vannak kiképezve, hogy minél hamarabb leküzdjék a távolságot és a földre víve hatástalanítsák az ellenséget. (Blanton, 2008.)

A francia hadsereg által alkalmazott TIOR módszer a rendőrség által használt módszereken alapult, így kevésbé felelt meg a fegyveres erők igényeinek. Az új kiképzési módszer, a C4 elnevezésre hallgat már kifejezetten a harctérre került kifejlesztésre. Ezen módszer dicséretes eleme, hogy nagy hangsúlyt fektet a katonák felszerelésben való gyakorlására, hiszen bevetésre is így kerülnek. Ezáltal nem is alkalmaz olyan mozdulatokat, amiket ne lehetne kivitelezni egy teljesen felszerelt katona számára. Ugyanakkor – mivel a metódus célja az ellenség megölése – jól jöhet, ha a katonák ismerik a korábbi TIOR módszert is, hiszen civilekkel körülvéve a kellő mértékű erő alkalmazása a hadviselés egyre sarkalatosabb kihívásává válik.

A 2007-ben a honvédség számára kiadott katonai közelharc-kézitusa alapfokú szakanyag felépítésében és alkalmazott technikákban nem különbözik lényegesen a világ vezető

hatalmainak hasonló kiadványaitól. Egyik jellegzetessége, hogy foglalkozik olyan kérdésekkel is, amikkel a tanulóban idézett – és vizsgált – kiképzési könyvek nem. Ilyen például az igazoltatás, elvezetés, földön való védekezés esetei. A kézikönyv magáévá tette a modern szemléletet miszerint a katona-katona összecsapás kissé háttérbe került és katona-civil, katona-terrorista felállásban érdemes javarészt gondolkodni, ezért fontos az arányos mértékű erő bevetése. (Közelharc-kézitusa szakanyag. Alapfok. 2007.) Arra, hogy milyen komplex helyzetekre kell felkészíteni a katonákat a XXI. században Eleki ezredes gondolatai szolgálnak útmutatóul:

„Kihívás lehet a terrorizmus. Például egy intézkedés során nagy körültekintéssel kell eljárni, ha felmerül annak lehetősége, hogy az intézkedés alá vont személy robbanószerrel van szerelve. Erre megvannak a technikák. Ugyanilyen veszélyes lehet, ha az intézkedés alá vont személy fertőző beteg, vagy radioaktív. Az előzőekben említettem már, hogy fokozottan be kell tartani az eljárási szabályokat, tudatában kell lenni annak, hogy a katona folyamatosan a média jelenlétében tevékenykedik.”

Kijelenthetjük, a magyar szemléletmód a modern katonai közelharc-kézitusa terén nem tér el lényegében a világ vezető katonai erőinek szemléletétől. Hasonló nehézségekkel kell szembe néznie: a kiképzési idő rövidebb, nem kellő számú, képzettségű oktatói állomány, nem kellő mennyiségű kiképzési eszköz, kiképzésre alkalmas terep hiánya. A felkészítésre és a katonákra is hasonló kihívások nehezednek: missziós feladatok, a rendfenntartásban egyre növekvő katonai szerepvállalás, a katonák civilek lakta környezetben való bevetése. Ugyanakkor a nehézségeken meg kell próbálni felülkerekedni. A hatékonyabb kiképzés – önállóbb, jobb döntéseket hozó, mentálisan, fizikálisan felkészültebb – a modern harcterek sajátosságaihoz jobban alkalmazkodó katonákat eredményeznek, akik nagyobb ellenállóképességgel bírnak a feladatvégrehajtás során fellépő szellemi és fizikai kihívásokkal szemben. Ebben segítség lehet a közelharc-kézitusa oktatók számának -képzettségének emelése, civil szakértők bevonása, a infrastruktúra fejlesztése, valamint – a hazai és külföldi tapasztalatok ötvözéséből – a legújabb tapasztalatokat figyelembe vevő kiképzési rendszer kialakítása és bevezetése. A kézitusa a XXI. század harctereiről sem túnt el, ezért a kor katonáinak kiképzési repertoárjában is helyet kell kapnia.

Felhasznált irodalom

Blanton, James F. (Maj): Hand to Hand Combative in The US Army. Fort Leavenworth, Kansas. 2008.

Childs III., George W. (Maj): Developing Resilience Through The Modern Army Combatives Program. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas. 2014.

FMFM-07. Field Manual. 1993.

FM 21-150. Field Manual. 1954.

FM 3-25.150. Field Manual. 2002.

FM 3-25.150. Field Manual. 2017.

Jensen, R. Peter: Center for Enhanced Performance Hand-to-Hand Combat and The Use of Combatives Skills: An Analysis of United States Army Post-Combat Surveys from 2004-2008. 2014.

Lorah, Junior Charles: Navy combatives: Adjusting Course for the Future. Monterey, California. Naval Postgraduate School. 2010.

MCRP 3-02B. Field Manual. 2011.

Vincze József: Közelharc. Egyetemi jegyzet. Budapest, 1999.

Zöllei Zoltán: A katonai közelharc –és kézitusa kiképzés az első világháborútól napjainkig, valamint ezek hatása a Magyar Honvédség kiképzési rendszerére. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Doktori (PhD) értekezés. 2003.

Zöllei Zoltán: Közelharc-kézitusa szakanyag. Alapfok. 2007.

URL1: <https://www.unl.edu/eskridge/encyclopedia.html> (letöltve 2020. január 21.)

URL2: <https://www.theguardian.com/uk/2006/jan/12/terrorism.islam> (letöltve 2020. január 21.)

URL3: <https://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/ch04.htm> letöltve (2020. január 21.

URL4: https://www.army.mil/article/30751/army_combatives_program_changes_lesson_plan
(letöltve 2020. január 21.)

URL5: <https://honvedelem.hu/galeriak/uj-kontosben-a-katonai-kozelharc-oktatas/> (letöltve
2020. január 27.)

URL6:

https://www.army.mil/article/1662/sf_soldier_gets_silver_star_for_heroism_in_afghanistan
(letöltve 2020. január 21.)

URL7: <https://theroyalmarinescharity.org.uk/news/the-reorg-jiu-jitsu-foundation/> letöltve 2020.
január 28.)

